

T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
ANKARA

ARŐIV BELGELERİYLE ERMENİ FAALİYETLERİ
1914 - 1918
CİLT VIII

ARMENIAN ACTIVITIES IN THE ARCHIVE DOCUMENTS
1914 - 1918
VOLUME VIII

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları

ANKARA
GENELKURMAY BASIMEVİ
2008

**T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
ANKARA**

**ARŐIV BELGELERİYLE ERMENİ FAALİYETLERİ
1914-1918**

**CİLT VIII
(1914-1915)**

**ARMENIAN ACTIVITIES IN THE ARCHIVE DOCUMENTS
1914-1918**

**VOLUME VIII
(1914-1915)**

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları

**ANKARA
GENELKURMAY BASIMEVİ
2008**

İNCELEME KURULU / INSPECTION COMMITTEE

Prof.Dr. Hikmet ÖZDEMİR
Doç.Dr. Yusuf SARINAY
Dr. İlknur ALTINTAŞ
Dr.Öğ.Yb. Zekeriya TÜRKMEN

YAYIN KURULU / PUBLICATION COMMITTEE

Yayına Hazırlayan / Editor
Dr. Öğ. Alb. Ahmet TETİK

İngilizce Çeviri ve Sayfa Düzeni / English Translation and Page Design
Uzm. Yusuf Serdar DEMİRTAŞ

Belge Araştırma ve Çeviri / Document Research and Transcription

Uzm. Sema DEMİRTAŞ
Uzm. İbrahim ÇAĞLAR
Uzm. Ayşe SEVEN
Uzm. Melike CEYHAN
Uzm. Çiğdem ÇAĞLAR
Uzm. F. Gökçen TOKEŞER

Düzelti / Redaction
Uzm. Yasemin TAŞCI
Uzm. Mahmut Yüksel CANBAZ

Belge Ayırım / Document Classification
Uzm. Nuri BAYRAK

Belge Onarım / Document Restoration
Türkan YILMAZ

Belge Çekim / Document Scanning
Uzm. Erol SESİĞÜR
Erhan KANDEMİR

Veri Hazırlama / Data Processing
Nuray ÇALIŞKAN

SUNUŞ

Arşivlerin en önemli özelliklerinden birisi de bilginin paylaşılmasındaki temel kaynak olmasıdır. Önceki dönemlerin belleği olmasıyla, bugünden düne bakışı ve değerlendirme yapma imkânını bize sunmaktadır.

Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi de dünyadaki sayılı askerî tarih arşivlerindendir. İşte bu arşivdeki bilgilerin kamuoyuna sunulması ve paylaşılması bakımından yayınlarıyla önemli bir hizmet ifa etmektedir. “Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri 1914-1918” adlı belge yayını da bu düşüncenin bir ürünüdür. Kapalı bilginin bir değer taşımadığı gerçeğinden hareketle bu belgeler yayımlanmaktadır.

Son çeyrek asırda, gerçekle hiç alakası olmayan şekilde, yanlış bilgiye ve bilgilendirmeye dayalı bir propagandayla gündeme getirilen Ermeni meselesinde gerçeklerin yansıdığı aynanın görüntüleri olan arşiv belgeleri konunun iç yüzünü ortaya çıkarmaktadır. Bu ciltte yer alan belgelerde, Devletin Ermeni vatandaşları için yaptıkları –olağanüstü savaş şartlarında– bütün çıplaklığıyla yer almaktadır. Belgelerde açıkça görülmektedir ki “koruyucu devlet” vatandaşlarına karşı ön yargıyla hareket etmemiştir. Tarihî Türk devlet geleneği de böyle bir yaklaşımı zaten hiçbir zaman öngörmemiştir.

“Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri 1914-1918” belge yayını bu ciltle sona ermektedir. Sekiz cilt içinde toplam 1047 adet belge asıllarıyla birlikte böylece bilim dünyasına ve kamuoyuna sunulmuş olmaktadır. Genelkurmay ATASE Başkanlığı, Türk ve dünya kamuoyuna belgeleri takdim ederken, doğru bilgilerin üzerinin örtülemeyeceği gerçeğini de ortaya koymaktadır.

Ziya GÜLER
Hava Korgeneral
ATASE ve Dent. Başkanı

PRESENTATION

One of the most important characteristics of the archives is their being the primary sources where information is shared. They, as the memories of the past, enable us to look back in time and evaluate history better.

The archive at the Turkish General Staff ATASE Directorate is one of the exceptional military history archives in the world. The archive is fulfilling an important function in sharing the information with the world public opinion through its publications. The documentary publication *Armenian Activities in the Archive Documents 1914-1918* is a product of the vision put forward. These documents are published with the conviction "Closed information has no value at all."

The Armenian issue brought forward by a propaganda relying on falsified and groundless information in last quarter of the century finds its true ricochets in the archive documents, mirrors, where the eternal truth prevails. The documents taking place in the present volume reveal the naked truth about the sacrifices the State made for her Armenian citizens under the extraordinary conditions of war. Documents unveil the naked truth that the "Protective State" has never taken a biased stance towards her citizens. The historical Turkish concept of State had never foreseen such an approach whatsoever.

The documentary publication *Armenian Activities in the Archive Documents 1914-1918* has come to end with the present volume. 1047 documents have been submitted to the interest of the academia and world public opinion in these eight volumes. Turkish General Staff ATASE Directorate, in presenting the documents to the attention of the Turkish and world public opinion, reiterates its conviction that eternal truth can never be veiled.

Ziya GÜLER
Lieutenant General (Air)
Chief of ATASE ve Dent. Directorate

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Birinci Bölüm / Part One 3

Belgelerin Günümüz Türkçesi ve İngilizce Tercümeleri
Turkish and English Translations of the Documents

İkinci Bölüm / Part Two 307

Belgelerin Tıpkıbasımları ve Çevrim Yazıları
Facsimiles of the Documents and Transcriptions

VATANDAŞLARA KARŞI SORUMLULUK

Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi'nde gelişen durumu ve ayrılıkçı Ermeni terör örgütlerinin cephe gerisindeki güvenliği tehdit eden eylemlerinin sonucu olarak tehcir tedbirinin alınması zorunluluğu doğmuştur. Burada gözden uzak tutulmaması gereken nokta, Devletin tehciye tâbi tutmak zorunda kaldığı Ermenileri, her daim “vatandaş” olarak kabul etmesi, başka bir yaklaşım içinde olmamasıdır.

Ermeni vatandaşların can, mal, namus emniyetlerinin sağlanması mülki ve askerî idarecilerin üzerinde hassasiyetle durdukları bir konu olmuştur. 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa, 4 Temmuz 1915'te Başkomutan Vekili Enver Paşa'ya gönderdiği telgrafta konunun hassasiyeti üzerinde önemle durur ve aldığı tedbirleri şöyle açıklar: “4'üncü Ordu bölgesinden sürgün edilen Ermenilerin mal, can ve namuslarının tamamen korunmasını sağlamak için, tarafımdan ilgililere kesin emirler verilmiştir. Diğer bölge ve vilayetlerde de meseleye gereği gibi önem verdim ve sürgün edilen Ermenilerin güvenliklerini ve her türlü saldırıdan korunmalarını sağlamak için, özellikle sizin tarafınızdan sert emirler verilmesini istirham ediyorum...” (s.6)

Cemal Paşa'nın, zorunlu olarak alınan tehcir tedbirinin dünya kamuoyuna anlatılması için de önerileri, meselenin ülke yöneticileri tarafından algılanışını göstermektedir. “Almanların, Belçika'daki halka yok edici tedbirler uyguladıklarına dair aleyhlerine oluşan tepkilere karşılık, kendilerini savunmak amacıyla yayımladıkları bildiriler gibi, Hristiyan ve yabancı kamuoyuna da Osmanlı Devleti tarafından belgeli ve ayrıntılı bir bildiriyle meselenin aydınlatılması gerektiği görüşündeyim. Bu bildiride, Ermenilerin ve onların savaş günlerinde Devlete karşı yaptıkları ihanetlerin yer, olay ve şahıs belirtilerek açıklanması ve hükümet tarafından alınan tedbirlerin ülkenin savunulmasına yönelik ve bunun zorunlu olduğunun benimsenmesi görüşünde olduğumu arz ederim.” (s.6)

Ermeni vatandaşların tehciriyle karşılaşılan problemlerin çözümü için kesin ve hemen uygulanabilecek tedbirlerin alınması her kademedeki yöneticiden sorumlulukları çerçevesinde yerine getirilmesi bütün mülki makamlara emredilir. Sadece 1915 Mayıs-Ağustos ayları arasında yayımlanan genelgelerde bile bu hassasiyeti görmek mümkündür. (s.11-14)

Birinci Dünya Savaşı'nda cephelerde ve cephe gerisindeki en büyük düşman salgın hastalıklarıdır. 4'üncü Ordu Komutanlığının sorumluluk bölgesindeki Halep'te bulaşıcı hastalıklara karşı alınan tedbirler paketi incelendiğinde, dönemin ağır şartları altında ne denli ciddi bir mücadeleye girildiği görülmektedir. Halep'te bulunan Ermeni vatandaşların korunmasındaki titizlik de burada açıkça göz önüne konulmaktadır. (s.20-23, 134-144)

Yayımlanan emirlere rağmen, tehcir işleminde görevini aksatanlar hakkında ağır cezalar verilmekten kaçınılmaz. 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın, 11 Aralık 1915'te yayımladığı bir emirde bu tutum sergilenmektedir: "Hasta ve düşkünlerin, Halep-Pozantı Lojistik Destek Hattı üzerinde pek acınacak bir hâlde, her türlü yokluk ve eziyet içinde sevk edildiklerini haber aldım. Bundan sonra bu gibi üzücü olaylara sebep olanların ağır bir şekilde cezalandırılacaklarının duyurulmasını ve aşağıda belirtilen hususların aynen uygulanmasını rica ederim. ... Hasta ve düşkünler nekahethane olan yerlerde mutlaka hastanelerden nekahethanelere gönderilecekler; nekahethane bulunmayan yerlerde ise sevk edilebilecek duruma gelinceye kadar, hastanelerde açılacak koğuşlarda tedavilerine devam edilecektir. Bu koğuşun adı nekâhet koğuşu olacaktır. Sevk edilemeyecek kadar hasta ve zayıf olanlar kesinlikle gönderilmeyecektir. Sevkiyatlara gelen düşkünlerin rahat bir şekilde sevk edilmeleri sağlanacak ve kesinlikle gece yola çıkarılmayacaklardır." (s.31)

Tehcir işleminin, dünya kamuoyuna yanlış haberlerle olduğunun dışında anlatılmasına tepkiyi de yine Osmanlı vatandaşları gösterirler. Kudüs Patriği Kamazej'in şu satırları dikkatle değerlendirilmelidir: "Kudüs Hristiyanlarına ilişkin olarak yayılan haberleri hayretle karşıladık. Hükûmetin uygulamaları kesinlikle eleştirilemez. Durum çok iyidir. Tarım, emlak ve bütün manastırların hepsi, olduğu gibi durmaktadırlar. Rahip ve rahibeler rahatlırlar. Cemal Paşa, zorunlu ihtiyaçların karşılanması meselesini bizzat çözmüştür. Rum Ortodoks cemaatine şimdiye kadar 400.000 frank ve 300.000 kilo buğday dağıtılmıştır. Ermeni cemaatine 80.000 frank para ile 100.000 kilo buğday verilmiştir. Kudüs'teki diğer ihtiyaç sahiplerine de buğday bedeli olarak binlerce frank verildi." (s.123)

Ermenilerin, Devletin vatandaşı olarak hayatlarını sürdürdüklerine açık örneklerden birisini de Halep'teki "İmalât-ı harbiye"lerde çalışan kadınlara yönelik olarak yayımlanan 4'üncü Ordu emrinde açıkça görme imkânı vardır: "... Bunların tamamının sırayla her 15 günde bir ücretsiz olarak rahatça yıkanmalarından, Halep Bölge Lojistik Destek Müfettişi görevli ve aynı zamanda bana karşı sorumludur. Sabun vesaire masrafları olarak harcayacağı parayı, her ay başında benden isteyecektir. Hamama gönderildikleri günlerde bu kadınların ücretlerinden hiçbir para kesilmeyecek ve günlükleri ne kadarsa o kadar verilecektir. Bu kadınlar için temiz ve düzenli yatacak yer sağlanmasından yine Halep Bölge Lojistik Destek Müfettişliği görevlidir. Halep Bölge Lojistik Destek Müfettişliği Baştabibi, göçmenlerin sağlıklarından, bu kişilerde hiçbir hastalığın meydana çıkmaması için gerekli olan her şeyin temininden sorumludur. Bu göçmenlere, Ordudan askerlere verildiği gibi ücretsiz ilaçlar verilecektir. Doktor, bu kadınları her gün muayene etmekle görevlidir." (s.137)

Ayrıca, burada çalışan kadınların yaptıkları işe göre alacakları ücret de bellidir. (s.137-138) Bütün bunlar da Devletin vatandaşlarına bakışının göstergesidir.

İçişleri Bakanı Talat Bey'in, tehcir konusunda Başkomutan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'ya yazdığı 16 Şubat 1916 tarihli yazıdaki şu satırlar da meselenin hangi çerçevede değerlendirilmesi hususunda önemli bir açılım getirmektedir: "Ermenilerle ilgili yapılanlara ve bunların sonuçlarına karşı, Almanlar tarafından şimdiye kadar bir itiraz olmadığı ve hükûmetin kanuni ve mecburi olan bu hareketinden doğan son duruma, Alman Hükûmetince onay verildiği anlaşılmaktadır... İleride böyle bir teklifle karşılaştığımız zaman, zor durumda kalmamak, başlanılan ve artık geri dönülemeyecek bir şekilde açıkça alınan tedbirleri sonuçsuz bırakmamak için şimdiki durumdan faydalanarak kalan Ermenilerden sevk edilmesi gerekenlerin bir an önce sevkıyla, bu işe bir son verilmesini uygun buluyorum." (s.104).

Ahmet TETİK
Dr. Öğ. Alb.
Arşiv Şube Müdürü

OBLIGATION TOWARDS the CITIZENS

As a consequence of the evolving circumstances on the Eastern Front and the separatist Armenian terror organizations' activities deteriorating the security in the rear echelons of the front during the First World War, the taking of measures for relocations became inevitable. The point that should not be neglected here is the State's unremitting acceptance of the Armenians, whom she was compelled to relocate, as "citizens," and not resorting to any other approach.

Protecting and securing the lives, properties, and honor of the Armenian citizens was the most sensitive issue the government officials and military administrators took heavily. In his letter dated July 4, 1915, to Deputy Commander-in-Chief Enver Pasha, 4th Army Commander Cemal Pasha stresses the importance of the issue and explains the measures he took saying;

I have given just and strict orders for the protection of the property, life, and honor of the Armenians who are subjected to relocation from the area of command of the 4th Army. I hereby humbly request, especially your giving strict orders to other regions and *vilayets* to draw due attention to the issue and for protecting the Armenians subjected to relocation from any kind of assault (p. 150).

Cemal Pasha's proposal for informing the world public opinion about the inevitable relocation measures shows how the administrators of the State considered the issue.

I am of the conviction that the Ottoman State ought to distribute detailed and well documented bulletins clarifying every aspect of the measures taken to be submitted to the further considerations of the Christian and world public opinion; just like the Germans are doing to dispel the accusations directed at them for their annihilation program they put into effect in Belgium. I hereby assert my belief that the names of the people indulged in the insurgencies, the place names where the events occurred, and the treacherous events brought about against the State by the Armenians during the war ought to be made public in those bulletins; moreover, it should also be stated that the measures taken by the government relied solely on the idea of protecting the country, and that it was inevitable to take those measures (p. 150).

All the state officials, regardless of rank and office, are ordered to take definite and immediately applicable measures for solving the problems encountered during the relocation of the Armenian citizens. This sensitivity can easily be observed in the circulars dated May-August 1915 (p. 148-158).

The greatest enemy at the fronts, and in the rear echelons, during the First World War was the epidemics. A close study of the measures taken against the epidemics in Aleppo, in the area of responsibility of the 4th Army Command, reveals the extend of the struggle given against epidemics under the insuperable conditions of the era. The extend of the care given to the protection of the Armenian citizens in Aleppo is explicitly revealed. (pp. 262 – 267)

Those who breached their authorities, despite the orders issued, were most severely punished. This attitude is clearly reflected in an order issued by the 4th Army Commander Cemal Pasha on December 11, 1915. Where he says:

I have heard that the sick and the needy are being transferred through the Aleppo-Pozanti Logistics Support Lines under miserable, scarce, and cruel circumstances. I hereby request the announcing of the due punishments of those who are responsible for such distressing events; and putting the below mentioned issues into practice as they are... The sick to be sent to the hospitals from units shall be transferred together with their boots, clothes, greatcoats, and *beyliks*. The sick and the needy shall be transferred to the recovery wards from the hospitals if available; otherwise, they shall receive their due treatments at the recovery wards to be opened at the hospitals until they become fit for dispatch. These wards will be named "Recovery Ward." Those who are too sick and too weak for dispatch shall not transferred whatsoever. The needy shall be transferred in comfort, and shall never be dispatched at night (p. 175).

The falsified and presumptuous information used in conveying the news about the relocations to world public opinion found its reaction by the Ottoman citizens. The words of the Patriarch of Jerusalem Kamazej should carefully be evaluated:

We are surprised by the news published about the Christians of Jerusalem. The behavior and the measures of the government cannot be criticized whatsoever. Circumstances are very well. All the monasteries, estates, and agriculture are in perfect condition as always. Priests and priestesses are very comfortable. Cemal Pasha himself solved the problem of meeting all the necessities. Romaic Orthodox community is given 400.000 Francs, and 300.000 kilograms of wheat. The Armenian community is given 80.000 Francs and 100.000 kilograms of wheat. Other people in Jerusalem, who were in need, are given thousands of francs to buy wheat (p. 276).

One of the clear-cut examples to the Armenians' continuing their lives as the citizens of the State can be observed in the orders concerning the women working at the "İmalat-ı harbiye" workshops at Aleppo issued by the 4th Army Command.

The Aleppo Region Logistics Support Inspector is in charge of sending all of these women to the *hamam* (Turkish baths) every fortnight free of charge and is directly responsible to me in person. He shall ask for the amount of money he needs for the expenses of bathing material like soap on the first day of the month directly from me. The day those women are sent to the *hamam* their wages shall not be cut and shall continue to receive their daily wages as usual. The Office of Aleppo Logistics Support Inspectorate is responsible for providing of clean and regular rooms for these women to sleep in comfort. The Medical Chief of Staff at the Office of Aleppo Logistics Support Inspectorate is responsible for the health of the relocated, and taking all the preventive measures in order to curb any epidemics among these women. The sick shall be given medicines and pills free just like the soldiers are given by the army. A medical doctor shall be responsible for the daily examinations of those women. (p. 294)

Moreover, the price of the items they produced was also definite. (p. 294)
These are all the clear indications of how well the State took care of her citizens.

The lines the Minister of Interior Talat Pasha wrote in a rejoinder – dated February 16, 1916 – to the Deputy Commander-in-Chief and the Minister of Defense, Enver Pasha, introduces an important approach to the frame of evaluation of the issue.

It is evident that the German Government has not shown any sign of opposition to the measures the government has taken about the Armenians, and gives its consent to the measures taken out of legal and coercive reasons, and to their results.... Taking the present circumstances for granted, I hereby pronounce my conviction that it shall be better to put an end to the relocations, and to realize the immediate transfers of only the most needed, in order to curb any difficulty to arise when we meet such a proposal, and to have the measures taken explicitly reach a conclusion. (p. 253)

Ahmet TETİK, Ph.D.
Ins. Col.
Archives Director

BİRİNCİ BÖLÜM

PART ONE

29 Mart 1915
Şam Karargâhı
284

29/30 Mart 1915

Adet Aceledir
158

Halep Valiliğine

1. Hiçbir Ermeni'nin şu sıralar yer değiştirmesine izin verilmeyecektir.
2. Yer değiştirenler tekrar eski mahallerine iade edilecektir.
3. İtaat eden Ermeni halkının mal, can ve namuslarının, her türlü saldırıdan korunduğu Gaziantep'te duyurulacaktır.
4. Gerek ihtilalci gerek itaat eden herhangi bir Ermeni'ye Müslüman halk tarafından en ufak bir saldırı olursa eşkıya gibi derhâl sürüleceği ilan edilmelidir. 29 Mart 1915

4'üncü Ordu Komutanı
Vekili
Fahrettin

----- ----- -----

Osmanlı Hükûmeti
İçişleri Bakanlığı
Şifre Kalemi

Çıkış Yeri
Kayseri

Çekiliş Tarihi : 14 Mayıs 1915 saat 2.45
Kaleme Gelişi : 14 Mayıs 1915 saat 4.30

İstanbul Divan-ı Harb-i Örfî Başkanlığına

Cevap. 12 Mayıs 1915

Ohannes oğlu İstefan Fegyazaryan'ın(?) Kayseri Ermeni Hınçak Cemiyetinin kâtipliğinde ve yönetim kurulu üyeliğinde bulunduğu sırada, Başkan Azapivuskavik ile birlikte bombalar ve silahlar temin ederek özel isimle oluşturulan takımlara dağıtmak suretiyle ihtilal hazırlıklarını yönettiği, Divan-ı Harb-i Örfî Savcılığından bildirilmiştir. Bazı silahları meydana çıkarması için burada bulunması gerektiğinden, şartlar uygun olursa, gönderilmesi istirham olunur. 13 Mayıs 1915

Kayseri Mutasarrıfı
Mithat

Evrakı arasına
15 Mayıs 1915

----- 80 ----- 82 -----

2 Haziran 1915

Başbakanlığa

Ermenilerin, Van ve Zeytun ihtilalleri ile her fırsatta dışarıda düşmanlarımıza yaptıkları yardımlar, Devletimize karşı ayrılıkçı düşmanlık ve ihanet fikrinde olduklarını tamamen ispat etmiştir. Bunların büyük kısmının memleketten çıkarılması veya yerlerinde bırakılmaları hâlinde ise zararsız hâle getirilmeleri hususunun incelenerek, uygulanması zamanının, ancak şu an uygun olduğunu düşünüyorum.

Bunların şimdiden memleketimizden çıkarılmaları mümkün olsa bile eli silah tutanların aleyhimize daha sert bir intikamla donanıp silahlı olarak düşman ordusuna katılmalarına fırsat vermiş oluruz. Savaşın sona ermesi ise bu kararın, muhtemel engeller karşısında tamamıyla icra edilebileceğinden şüpheliyim. Ermenileri, bize sadık olmasa bile, zararsız bir hâlde bırakmak ve savaşın sona ermesi hakkında uygulanacak etraflı bir programa uygun zemin hazırlamak için aşağıdaki maruzatımın, savaşın devamı süresince karar altına alınmasını arz ve teklif ederim.

A. Rus sınırına komşu Doğu Anadolu, Zeytun, Suriye ve Adana sahilleri bölgesinden, Anadolu'nun içerisine dağınık bir şekilde çekilen ve çekilecek olan Ermenilerin, civarda kalanlarla veya dış ülkelerle ancak Türkçe haberleşmeleri zorunlu tutulmalıdır.

B. Yeni bölgelerde Ermeni okulları açılmasına kesinlikle ruhsat verilmemeli, çocuklarını yalnız devlet okullarında okutmaları sağlanmalıdır.

C. Savaşın sonuna kadar 16 yaşından yukarı ve 60 yaşından aşağı Ermeni erkeklerinin ülkeye giriş ve çıkışlarıyla, yeni bölgelere girip çıkmaları yasaklanmalıdır.

D. Şimdilik yalnız İstanbul'daki Ermenice gazetelerin dağıtılmasına izin verilip diğer vilayetlerdeki gazetelerin dağıtımı engellenmelidir.

----- ----- -----

Harbiye Nezareti
Yazı İşleri Dairesi
Yazı İşleri Bölümü

4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'dan gelen 3 Temmuz 1915 tarihli şifrenin
çözümüdür.

Başkomutan Vekili Enver Paşa'ya

Çok gizli ve kişiye özeldir.

Tarafsız devletler ve yayın organlarının da Ermeni meselesiyle uğraşmaya başladığı görülmektedir. Hatta Hristiyan oldukları için Almanların bile işittikleri yanlış haberler üzerine heyecana kapıldıklarını, bazı kişilerin konuşma ve imalarından hissediyorum. Ermenilerin sürgün edilmesi esnasında bunlara karşı olabilecek saldırıların, memleket çıkarlarına zararlı sonuçlar ortaya çıkaracağı açıktır. Bu durumun yayılmasını önlemek için aşağıdaki tedbirlerin alınmasını arz ve teklif ederim.

1- 4'üncü Ordu bölgesinden sürgün edilen Ermenilerin mal, can ve namuslarının tam manasıyla korunmasını sağlamak için, tarafımdan ilgililere kesin emirler verilmiştir. Diğer bölge ve vilayetlerde de meseleye gereği gibi önem verdirmek ve sürgün edilen Ermenilerin güvenliklerini ve her türlü saldırıdan korunmalarını sağlamak için özellikle sizin tarafınızdan sert emirler verilmesini istirham ediyorum.

2- Almanların, Belçika'daki halka yok edici tedbirler uyguladıklarına dair aleyhlerine oluşan tepkilere karşılık, kendilerini savunmak amacıyla yayımladıkları bildiriler gibi, Hristiyan ve yabancı kamuoyuna da Osmanlı Devleti tarafından belgeli ve ayrıntılı bir bildiriyle meselenin aydınlatılması gerektiği görüşündeyim. Bu bildiride, Ermenilerin ve onların savaş günlerinde Devlete karşı yaptıkları ihanetlerin yer, olay ve şahıs belirtilerek açıklanması ve hükümet tarafından alınan tedbirlerin ülkenin savunulmasına yönelik ve bunun zorunlu olduğunun benimsenmesi görüşünde olduğumu arz ederim.

Görülmüştür.

4 Temmuz 1915

----- ----- -----

4'üncü Ordu Komutanlığına (şifre)

Müşvedde tarihi: 22 Temmuz 1915

Temize çekme tarihi: 29 Temmuz 1915

4 Temmuz 1915 tarihli şifreye cevaptır:

Ermeniler hakkında gerekli, doğruluğu kanıtlanmış belgeler elçilikler aracılığıyla ilgililere tebliğ ve yabancı gazetelerle ilan edildi. Bu bildirgenin bir sureti posta ile gönderildi. Sürgün edilenlerin mal ve canlarının korunması da bildirildi.

3'üncü Ordu Komutanlığına
5'inci Kolordu Komutanlığına
4'üncü Kolordu Komutanlığına
10'uncu Kolordu Komutanlığına
Doğu Karadeniz Komutanlığına

Sürgün edilen Ermenilerin mal ve canlarının tamamen korunmasına dikkat edilmesi ve şikâyeteye meydan verilmemesi önemle talep olunur.

----- ----- -----

Osmanlı Ordusu Başkomutanlığı
Şube
Numara

Buca'dan Başkomutanlığa gelen şifredir.

Gizli ve kişiye özeldir.

Cevap. 27 Temmuz 1915 tarih ve 31027 numaralı şifreli emir gereken yerlere tebliğ edilmiştir. Bununla beraber, bu bölgede Ermeni ihtilal hareketlerine ilişkin bir olay olmamıştır. 29 Temmuz 1915.

Gelişi 30 Temmuz 1915

4'üncü Kolordu Komutanı
Pertev

Görüldü. 30 Temmuz 1915

Dosya Kararları 33 / 53

İç bölgelere sevk edilen Ermenilerin hiçbir tarafta küçük düşürülmelerine meydan verilmemesi hakkında

----- ----- -----

Osmanlı Ordusu Başkomutanlığı
Şube Müdürlüğü
Numara
5998

Erzurum'dan Başkomutanlığa gelen şifre

İç bölgelere sevk edilmekte olan Ermenilerin hiçbir yönden küçük düşürülmelerine meydan verilmemesi ile mallarının ve eşyalarının korunması hususu daima ilgililere emredilmekte ve tebliğ edilmektedir. Konu yeniden ilgililere bildirilmiştir.

30-31 Temmuz 1915

3'üncü Ordu Komutanı
Mahmut Kamil

3'üncü Kısım / 31 Temmuz 1915

2'nci Şubeye aittir. Surettir. Kaydı 31 Temmuz 1915

(İmza)

----- ----- -----

Harbiye Nezareti
Harbiye Dairesi
Kanunlar Şubesi
4079

İstanbul
22 Ağustos 1915

Suret

Velisi asker olan Ermeni aileleri yer değiştirmeyeceğinden, bunların açık aile adreslerini gösterir cetvellerin birlik komutanları tarafından hemen yazılarak İstanbul ve civarındakilere ait defterler İstanbul Emniyet Müdürlüğüne diğer yerlerdeki de vilayetlere ve mutasarrıflara gönderilecektir. Bu karar, doğal olarak firar etmiş asker ailelerini içermeyeceğinden, defterlerde firarilerle bunların aile adresleri belirtilecektir.

Başkomutan Vekili
Enver

----- ✍ ----- ✍ -----

Halep Valiliğine

Gizli

Ermenilerin sevklerine ve bıraktıkları mallarının idaresine ve korunmasına yönelik bazı hususlarla ve diğer meselelerle ilgili yapılan tüm yazışmalar, sizin de bilginiz olması için aşağıda özetlenerek tebliğ edilmiştir. 25 Ağustos 1915

İçişleri Bakanı Adına
Müsteşar Vekili
(Mühür)

1. 25 Mayıs 1915 tarihli şifre: Ermeni köyleri boşaldıkça bunların miktarı ve köyün ismiyle, Ermenilerin sevk edildikleri yerler hakkında bilgi gönderilecektir.
2. 5 Haziran 1915 tarihli şifre: Köyleri boşaltılan halkın nakliye ücreti ve çeşitli masrafları, sevk edildikleri yerlerdeki göçmen ödeneğinden karşılanacak ve yeterli ödenek yoksa telgrafla havale istenecektir. Bu husus için ortaya çıkan gider miktarı, her ay sonunda telgrafla bildirilecek ve hesaplar göçmen hesabı gibi uzun uzadıya her üç ayda bir gönderilecektir.
3. 13 Haziran 1915: Ermenilerin beraberlerinde götüremeyecekleri hayvanlardan ordu için elverişli olanlar, talep hâlinde senet karşılığında alınacaktır.
4. 13 Haziran 1915: Ermenilerle ilgili iskân, iaşe ve diğer hususlar hakkındaki yönetmeliğin sekizinci maddesindeki belge verilmesi hususu, harbin sonuna kadar yalnız Ermenilerin gittikleri yeni bölgelerdeki geçişlerde geçerli olacaktır.
5. 21 Haziran 1915 tarihli şifre: Yerel halk, terk edilen mallarla ilgili işlere karıştırılmayacaktır.
6. 22 Haziran 1915 tarihli şifre: Ermenilerden boşalan kasaba ve köylerde bulunan okullar, binanın şu anki değeriyle, içindeki ders araç gereçlerinin miktarı ve kıymeti defterlere geçirilerek buralara yerleştirilecek olan Müslüman göçmenlere okul olarak verilecektir.
7. 23 Haziran 1915 tarihli şifre: Ermeni halkın iskânları sırasında aynı yöre halkının ayrı ayrı bölgelere yerleştirilmeleriyle, iskân mahallerinde Ermeni okulu açmalarına izin verilmeyerek çocuklarının devlet okullarına gitmelerinin mecbur tutulması ve kurulacak köylerin birbirinden 5 saat uzaklıkta olmasına, ayrıca korunaklı ve savunmaya müsait yerlerde bulunmamasına dikkat edilecektir.

8. 11 Temmuz 1915 tarihli telgraf: Boşaltılan köylere yerleştirilmek üzere gönderilen göçmenlerin o bölgede yapılan tarımı bilmemeleri hâlinde masrafları göçmenler ödeneğinden karşılanarak tedarik edilecek ustalar aracılığıyla gittikleri bölgede yapılan tarıma alıştırılacaklardır. Böylelikle bağ ve bahçelerin korunması ve bayındırlaştırılması sağlanacaktır.

9. 12 Temmuz 1915 tarihli şifre: Halep vilayetinin güneyi ve Suriye vilayetinin doğusuyla Kerkük bölgesinde de Ermenilerin iskânı kararlaştırıldığından, dolan ve kapasitesini yüzde on aşan Zor Sancağı'na Ermeni sevk edilecektir. Gönderilecekler, adı geçen vilayetlere sevk edilecekler ve sevkıyat güzergâhı üzerinde bulunan memurlara da bu konuda bilgi verilecektir.

10. 12 Temmuz 1915 tarihli şifre: Ermenilerin sevkleri sırasında velisiz kalması muhtemel olan çocuklar, talim ve terbiyelerinin sağlanması amacıyla Ermeni ve yabancı bulunmayan köy ve kasabalardaki ileri gelenlere dağıtılacaktır. Artacak olup da geçim sıkıntısı olanlara verilecek çocuklar için göçmen ödeneğinden aylık otuzar kuruş verilmesi uygun görülmüştür. Konu, ilgili kişilere gereğinin yapılması için bildirilmiştir.

11. 23 Haziran 1915 tarihli telgraf: Terk Edilmiş Mallar Komisyonu başkan ve üyeleri, boşaltılan köy ve kasabalara, göçmenlerin ve aşiretlerin yerleştirilmesi işiyle de görevlidirler. Bu nedenle, gerekli incelemelerde bulunularak görüşlerini her 15 günde bir Bakanlığa raporla bildireceklerdir. Bu kişiler, görev bölgelerindeki komisyonlara veya tüzük gereğince kurulması gerekli Göçmenler Komisyonlarına üye sıfatıyla devam ederek alınan kararların ve yapılan işlerin iyi bir şekilde yerine getirilmesini sağlamakla görevlidirler. Aynı zamanda göçmenlerin idarelerini ve işlerini kontrol ederek tarım ve ekonominin doğal hâline dönmesine ve gelişmesine yarayacak olan göçmenlerin iskânı işini önemle takip ederek sonucunu düzenli olarak bildireceklerdir.

12. 28 Temmuz 1915 tarihli yazı: Osmanlı topraklarında bulunan Müslümanların oturduğu köylerin çoğunun vaktiyle küçük kurulması nedeniyle, şehir merkezlerine ulaşım imkânları sağlanamadığından sosyal ihtiyaçların temini hususunda zorluk çekildiği bilinmektedir. Bu durum, Müslüman halkın toplu olarak iskân edilmesi ve Müslümanlar arasındaki ticaret ve sanayinin gelişerek büyümesi amacına hizmet etmediğinden bu gibi küçük köylerdeki Müslüman halkın, Ermenilerden kalan 100-150 haneli köylerde toplu bir şekilde iskânlarının sağlanması için hemen harekete geçilecektir. Müslümanların iskânından sonra, kalan boş köyler, aşiretlere veya fazla miktarda gelecek göçmenlerin yerleşimine ayrılacağından olduğu gibi korunacaktır.

13. 3 Ağustos 1915 tarihli telgraf: Bilinen bölgelerdeki Ermenilerin sevkleri gibi büyük bir siyasi ve idari külfete katlanmayı gerektiren amaçların iyi sonuçlanması gereklidir. Bunun için Ermenilerin sevk ve iskânları sırasında; insani ihtiyaçlarının karşılanması, ırz ve canlarının korunması, mallarının ve terk ettikleri mülklerinin korunarak daha sonra sahiplerine iadesi,

nakillerindeki siyasi zorunluluğun aşırıya kaçmayarak zor kullanılmadan yerine getirilmesi ve meydana gelebilecek yağma, suiistimal ve saldırıların kesin şekilde önlenmesi şarttır. Gerek halktan gerekse memurlardan, hangi rütbe ve makamda olursa olsun, Devletin ve milletin selameti ve devamlılığı için gereken bu hareketlerden, gerek bizzat gerekse aracılarla faydalanmaya kalkışanlar, kesin ve şiddetli bir şekilde cezalandırılacak, gasbedilen mallar geri alınarak koruma altına alınacak ve millî onurun ağırbaşlılığını ve haysiyetini koruma hususunda gerekli işlemler yapılarak tedbirler alınacaktır.

14. 4 Ağustos 1915 tarihli şifre: Terk edilen mal ve eşyanın müzayedesini esnasında, görevlilerden bazılarının birikmiş maaşlarına karşılık veya belirli taksitlerle bu malları satın almak için talip oldukları bazı yerlerden gelen yazılardan anlaşılmaktadır. Devlet memurlarının bu gibi işlere karışmaları güvensizliğe ve yolsuzluklara meydan vereceğinden, terk edilen eşya ve malların satışında bulunmaları kesinlikle uygun görülmemektedir.

15. 7 Ağustos 1915 tarihli yazı: Belirlenen bölgelere sevklerine başlanan halkın sayısı ile terk ettikleri emlak ve arazinin çeşit, miktar ve kıymeti hakkında kesin bilgilere dayanan bir istatistik düzenlenecek, çizelgeler kopyalarıyla birlikte mahallerine gönderilecektir.

16. 10 Ağustos 1915 tarihli şifre: Ermeni halkın resmî kurumlara ve şahıslara olan borçlarıyla, bunların zimmetindeki alacaklarının affı hakkında kaleme alınan yönetmelik gönderilmiştir. Söz konusu kişiler şimdilik ilgili deftere kaydedilerek alacaklılar belirlenecektir.

17. 11 Ağustos 1915 tarihli telgraf: Boşaltılan yerlere iskân edilmek üzere sevk edilecek göçmenler için Ankara ve Konya, sevkîyat merkezi seçilmiştir. Konya'dan Adana ve Diyarbakır'a; Ankara'dan Sivas, Kayseri ve Elazığ'a mürettep göçmenler sevk edileceğinden orada mevcut olup adı geçen vilayetlere sevkleri uygun görülecek olan göçmenler bu yol ve vasıta ile sevk edileceklerdir.

18. 11 Ağustos 1915 tarihli şifre: Müslümanlığı kabul edenler veya evlenenlerle, eğitim ve öğretimleri için güvenilir kişilerin yanına bırakılan çocukların şahsî mülkleri verilecek, diğer mirasçılar vefat etmiş ise hisseleri ödenecektir.

19. 13 Ağustos 1915 tarihli genelge: Sevk edilen Ermeniler, vilayet hududu dışına çıkarılırken, tren istasyonlarında günlerce bekletilmeleri zorunluluğu doğduğundan izdihama, askerî nakliyatın kesilmesine ve çevre illerin zor durumda kalmasına sebep olmaktadır. Bundan sonra sevk edilecek Ermenilerin, kafileler hâlinde, iskân merkezi olarak belirlenen Halep'e kadar, güzergâhta bulunan vilâyet ve sancaklarla haberleşilerek nakillerinin yapılması, nakledilen Ermenilerin askerî duraklarda izdihamlarına meydan verilmemesi ve kafilelere özel görevliler gönderilerek erzak vesaire ihtiyaçları sağlanarak bu konudaki gerekli masraflar göçmenler ödeneğinden karşılanacaktır.

20. 13 Ağustos 1915 tarihli telgraf: Sevk edilen Ermenilerin geride bıraktıkları mallarının elden ucuza çıkarıldığı ve çeşitli yerlerden toplanan vurguncuların tekelinde yok pahasına satılarak, sahiplerinin tamamen zor durumda bırakıldığına haber alınması üzerine, konuyla ilgili olarak aşağıdaki tedbirler alınacaktır:

1. Boşaltılacak bölgelere yabancı ve şüpheli kişiler girmeyecek ve gezmelerine izin verilmeyecektir.
2. Gelenler varsa hemen çıkarılacaktır.
3. Bunlardan ucuz mal alanlar varsa satış feshedilecek gerçek değerlerine çevrilmesine gayret edilecek ve kesinlikle gayrimeşru kazançlara meydan verilmeyecektir.
4. Ermenilerin istedikleri eşyayı götürülebilmelerine izin verilecektir.
5. Götürülemeyecek ve bozulabilecek eşyalar, açık artırma yoluyla satılacaktır.
6. Nakledilememiş olan eşyadan bozulmayacaklar, sahipleri adına korunacaktır.
7. Taşınmaz malların, kiraya verme, rehin bırakma, tasarruf hakkını devir ve haciz gibi gerçek sahibinin mülkiyet ve tasarrufunu yok etmeyecek sözleşmeler iptal edilecek ve göçün başlangıcından şimdiye kadar yapılan sözleşmeler feshedilmiş sayılacaktır.
8. Sözleşme ve danışıklı anlaşmalara meydan verilmeyecektir. Satma ve devretme gibi işlemlere kesinlikle izin verilmeyecek, yabancıların emlak ve arazi alımı yasaklanacaktır.

----- ----- -----

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlığı
Şube
Numara

22 Eylül 1915 tarihli Fransız tebliği

Fransız kruvazörleri, Antakya Limanı'nın kuzeyindeki Musa sıradağlarında bulunan ve temmuz sonundan beri direniş gösteren, ancak artık mühimmat ve iaşeleri de kalmamış olan 5000 Ermeni göçmenini alarak Port Said'e naklettiler.

Aslı 24 Eylülde 2'nci Şubeye verildi.

24 Eylül 1915

----- ----- -----

Adet
5418

Halep Lojistik Destek Müfettişliğine

2 Eylül 1915 tarih ve 740 numaralı telgrafla Ermeni göçmenlerinin güneye sevkleri sırasında genel muayeneden geçirilip hasta olanların bulundukları yerlerde tutulmaları, sağlıklı olanların sevk edilmeleri emredilmişti. Bu emre aykırı olarak Halep'ten Rayak'a¹ sevk edilen göçmenler arasında, maalesef 106 hasta ve bunlar arasında da iki lekeli hummalı ve üç ölü olduğu haberini aldım. Bundan sonra, sevk edilen göçmenlerin muayene edilerek hasta olanların yola çıkarılmayıp sağlıklı olanların sevk edilmesini emrediyorum. 22 Ekim 1915

4'üncü Ordu Komutanı
Ahmet Cemal

Kurmaylığa/ 23 Ekim 1915

Bilgi edinilmek üzere Halep Valiliğine takdim edilecektir. 23 Ekim 1915

----- ----- -----

¹ Lübnan.

Numara

339

Şam İstasyonu'ndan sevk edilmekte olan Ermeni göçmenlerinin sağlık işleriyle, Doktor Haçik Bogosyan ve Toros Ovakçıyan(?) görevlendirilmişlerdir. Kendilerine gereken talimat verilerek emirlerinin uygulanmasına tam anlamıyla dikkat edilmiştir. Ancak bu doktorlardan alınan bilgiye göre, hasta olanların bile sevk edilmekte olduğu anlaşılmıştır. Daha sonra bu doktorlar tarafından hasta olarak ayrılanların sevk edilmemesi konusunda ilgililere kesin emir verilmesi, gereği için Lojistik Destek Müfettişliğine arz olunur. 1 Kasım 1915

(İmza) (Mühür)

2

3106

Göçmen Yerleştirme Komisyonu Başkanlığına takdim olunur. 1 Kasım 1915

Halep Lojistik Destek Müfettişi
General
(İmza)

814

Bilgi alınarak gerekli yerlere kesin emir verilmiş olduğu Halep Lojistik Destek Müfettişliğine arz olunur. 15 Kasım 1915

Halep Göçmen Müdürü
Ahmet Eyüp

Bu telgrafın bir sureti de bir üst makama bildirilerek gerekenin yapılması cevabı verilmiştir. Yazının Halep Lojistik Destek Müfettişliğine iade edilecektir. 25 Kasım 1915

Zarflı olarak Halep Lojistik Destek Müfettişliğine takdim edilmiştir. 26 Kasım 1915

Vali Yardımcısı adına
(İmza)

3106

Bu telgrafta hususların tamamının yerine getirilerek sonucunun bildirilmesinden Halep Valiliği Sağlık Müdür Vekili Yarbay Rıza Tahsin sorumludur. 28 Kasım 1915

Halep Lojistik Destek Müfettişi
General
(İmza)

Sağlık İşleri Müdürüne

Yarbay-Baştabip
(İmza)

----- ----- -----

Osmanlı Hükûmeti
İçişleri Bakanlığı
Emniyet Genel Müdürlüğü

Harbiye Nezaretine

Gizlidir

Halep'ten Deyr-i Zor² ve Rakka'ya³ sevk edilen göçmenlerin ikinci kafilesinin, Meskene⁴ ile Ebu Hureyre⁵ arasında, Gazze aşireti tarafından saldırıya uğradığı anlaşılmıştır. Bu çapulcuların yakalanması için, 50 jandarma eri ve bir yüzbaşı olay yerine gönderilmiştir. Ancak bu askerlerin gerek acemi olmaları gerekse sevkiyat boyunca da orada kalmaları mümkün olamayacağından, kalmalarına ihtiyaç olmadığı Mutasarrıflıkla yapılan yazışmadan anlaşılmıştır. Bu nedenle, 100 ikmal erinin Halep, Deyr-i Zor ve Urfa Sevk Muhafızlığında istihdam edilmek üzere, subaylarıyla birlikte Halep'e gönderilmelerinin lüzumu, Halep'te bulunan Göçmenler Müdürü Şükrü Bey'den gelen telgrafta bildirilmiştir. Gereğinin hemen yapılarak sonucun bildirilmesi arz olunur. 25 Ekim 1915

İçişleri Bakanı adına
Müsteşar Vekili
(İmza)

----- ----- -----

² Suriye.

³ Suriye.

⁴ Suriye, Halep.

⁵ Kudüs.

4'üncü Ordu Komutanlığı
Lojistik Destek Müfettişliği

4'üncü Ordu Komutanlığı tarafından tebliğ edilen Başkomutanlık emrinin suretidir.
Başkomutanlığın emrini aynen tebliğ ediyorum:

1. İçişleri Bakanlığınca bir karar alınıp tebliğ edilinceye kadar, Pozantı-Halep Lojistik Destek Hattı üzerinden sevk edilen ikmal askerleri gibi, sevk edilmekte olan Ermenilerin iaşesinin de ordu tarafından sağlanması için ilgililere kesin emir verilecektir.

2. Emir, hemen eksiksiz olarak uygulanacaktır.

3. Bu emir, Halep Lojistik Destek Müfettişliğine tebliğ edilmiş; Adana Valiliği, Halep Barınma ve Göçmenler Müdürlüğü ile 4'üncü Ordu Lojistik Destek Müfettişliğine de bilgi verilmiştir. 28 Ekim 1915

4'üncü Ordu Komutanı ve Bahriye Nazırı
Ahmet Cemal

----- ----- -----

4 Kasım 1915 Perşembe
Gönderilme numarası: 12119

Kudüs Mutasarrıflığına (Tezkere)

Kudüs'te kurulması emredilen 4000 yataklı hastanenin 1000'inin askerî, geri kalanlarının da mülki idareciler tarafından yapılması emredilmişti. Kudüs 1'inci Lojistik Destek Müfettişliği yapılması istenen 1000 yataktan 900'ünü temin etmiş ve malzemesi hazır olduğu hâlde 100 yataklık yere ihtiyacı kalmıştır. 4000 yataktan ibaret olacak ve çeşitli binalarda tesis edilecek bu hastanenin idare ve sağlık kurullarının bir olması gerektiğinden, hepsinin bir bölgede olması ve birbirlerine yakın bulunması zorunluluğu bulunmaktadır. Müfettişlik, imkânlar elverdiğince söz konusu hususu temine çalışacak ve hükûmete bu konuda kolaylık gösterecektir. Noksan kalan 100 yatağın İtalya Devleti tarafından hastane olarak inşa edilmekte olan binaya yerleştirilmesi çok uygun olacaktır. 4'üncü Ordu Komutanı tarafından, 1'inci Lojistik Destek Müfettişliğine el koyması için izin verilen bu binanın, yine Müfettişlik tarafından her türlü eksiği ikmal edilerek 100 yatak buraya konacaktır. Boş kalacak kısım da hastane yapılmak şartıyla yerel yöneticilerin hizmetine bırakılacaktır. 300 yatak konulabilecek olan binanın bugün tarafımızdan alınması esnasında Kudüs Mutasarrıflığı tarafından da bir polis memuru bulundurulmasını rica eder ve bundan sonra hastane yapacağınız yerlerde inşaatı başlamanın önce bize de bilgi verilmesi hususunu önemle rica ve istirham ederim. 4 Kasım 1915

1'inci Lojistik Destek
Müfettişi Adına
Ruşen

----- ----- -----

Ordu Emri

Halep şehrini tehdit etmekte olan bulaşıcı hastalık tehlikesine karşı aşağıdaki tedbirler alınacaktır. Bu tedbirler önceden Ordu tarafından tebliğ edilen sıhhiye talimnamesi hükümlerini teyit etmektedir.

1- Uzun zamandan beri Halep'te bulunan bütün erkek ve kadın Ermeni göçmenleri beş gün içinde Halep'ten belirlenen yerlere sevk edileceklerdir. Bu emirle, bitmemiş durumdaki Fransız Hastanesindeki göçmenler sevk edilerek hastanenin boşaltılmasına başlanacaktır. Lekeli humma ve tifo gibi bulaşıcı hastalıklara yakalanan Ermeniler, tedavi için adı geçen hastaneye yerleştirileceklerdir. Bu emrin yerine getirilmesinden İçişleri Bakanlığı Göçmenler Müdürü Şükrü Bey sorumludur.

2- Halep şehri halkına dağıtılacak olan bulaşıcı hastalıklardan korunmak için gereken tedbirleri gösteren beyannameyi yarın sabaha kadar Halep Sağlık Müdürü bana gösterecektir. Beyannamenin dağıtımına tarafımdan izin verildiği zaman Türkçe ve Arapça metinlerden 10.000 adet basılacaktır. Bu beyannameler, en geç cumartesi günü bütün evlere dağıtılacak ve şehirde herkesin geçtiği yollara ve sokak köşelerine yapıştırılacaktır. Beyannamenin içeriği, camilerde hatiplerle vaizler ve kiliselerle sinagoglarda papaz ve hahamlar tarafından halka açıklanacaktır. Beyannamenin zamanında basımı, dağıtımı ve ruhani heyete tebliğ edilmesinden Belediye Başkanlığı; hatiplere ve vaizlere tebliğinden ise Halep Valiliği Vakıflar Müdürlüğü sorumludur.

3- Sonraki emre kadar bütün okullar kapanacaktır.

4- Halep'teki erkek ve kadınlardan herhangi biri tifoya, lekeli hummaya yakalanırsa tedavi için derhâl hastaneye gönderilecektir. Bütün doktorlar, kendilerince bilinen hastaların, ikamet yerlerini Halep Sağlık Müdürlüğüne hemen haber vermeye mecburdurlar. Bu hususa aykırı hareket eden doktorlar, şiddetle cezalandırılacaktır. Bu konu Halep Sağlık Müdürlüğü tarafından tüm mülki doktorlara, bir gün içinde imza karşılığında tebliğ edilecektir. 6'ncı Kolordu Komutanlığı Baştabibi de bütün askerî doktorlara tebligat yapacaktır.

5- Tifo ve lekeli hummaya yakalananlar için ücretsiz olarak tedavi edilmek üzere bitmemiş durumdaki Fransız Hastanesi hazırlanacaktır. Bu hastaneye bir baştabip tayin edilinceye kadar, hastaneden Doktor Yüzbaşı Hüsnü sorumludur. Bu hastaneye ihtiyaç duyulan doktor ve memurlarla ihtiyaçların bir listesi, cumartesi gününe kadar Yüzbaşı Hüsnü tarafından bana verilecektir.

Tifo ve lekeli hummaya yakalanan halk, belirlenen ücreti ödemek şartıyla aşağıdaki hastanelere de kabul edilecektir.

Doktor Altunyan Hastanesine günlük 3 mecdiye

Askerî Hastaneye, günlük 1 mecdiye

Belediye Hastanesine, günlük 10 kuruş

Hastane kirası, tedavi ve iâşe masrafları günlük verilecek paraya dâhildir.

6- İkinci bir emre kadar, Halep şehrinin genel sağlığının korunmasında Mösyö Karl Veyland'ı görevlendirdim. Karl Veyland, doğrudan doğruya emrim altındadır. Mösyö Karl Veyland, bütün makamlarla doğrudan doğruya temasta bulunmaya yetkili olup tedbirleri ve teklifleri tarafımdan emredilmiş gibi yerine getirilecektir. Mösyö Karl Veyland, kendisine yardım etmek üzere yardımcı kişileri kullanabilecektir. Halep Valiliği, başlangıçta 500 Osmanlı lirasını Mösyö Karl Veyland'ın emrine verecektir. Mösyö Karl Veyland vazifesini yaptıktan sonra, kendisine verilen paranın harcanması ile ilgili belgeleri Valiliğe takdim edecektir. Bütün sağlık hizmetleri konusunda Mösyö Karl Veyland ile Ordu Sıhhiye Müşavir Vekili Doktor Neşet Ömer Bey birlikte görev yapacaktır. Neşet Ömer Bey gelinceye kadar görev, Halep Sağlık Müdürü tarafından yerine getirilecektir. Önemli ve zor olan vazifesinin yerine getirilmesi esnasında bütün makamlar, Mösyö Karl Veyland'a azami kolaylık ve yardımı göstereceklerdir. Mösyö Karl Veyland tarafından yapılacak vazifeler şunlardan ibarettir:

A. Şehrin temizliği ve dezenfeksiyon işlerinin tanzimi.

B. Beyannamede belirtilen hususların halk tarafından yerine getirilip getirilmediği kontrol edilerek bu hususta gerekirse zorlayıcı tedbirlere başvurulacaktır.

C. Şehirle hastaneler arasındaki hasta nakliyatını düzenlemek.

7- Halep'in temizlenmesi ve dezenfeksiyonunun tanzimi için şehir, çeşitli bölgelere ayrılacaktır. Bu bölgelerden her birine 6'ncı Kolordu Komutanlığı tarafından bir bölge komutanı ile bir bölge doktoru tayin edilecektir. Bundan başka, her bölgeye bir temizlik müfrezesiyle bir dezenfeksiyon cihazı verilecektir. Temizlik müfrezeleri bölge komutanının ve dezenfeksiyon cihazı da birlik doktorunun emrine verilmiştir.

Her bölge dâhilinde bulunan evlerde gizli hastalar olup olmadığı öğrenilmek üzere bölge doktoru tarafından muayene yapılacak, evlerin muayene edilmesi esnasında kurallara uyulacak ve herkes, sağlık düzenlemelerini eksiksiz yerine getirerek kendilerini bölge doktorlarına gösterecektir.

Temizlik müfrezelerinin düzenlenmesi ile bunların eşek ve arabalarla donatılması ve dezenfeksiyon malzemesi hakkında Mösyö Karl Veyland tarafından hemen teklifler yapılacaktır. Belediye Başkanlığı mümkün olduğunca çok miktarda temizlik ve dezenfeksiyon malzemesi hazırlayacaktır. Bu hazırlıklara yarın başlanacaktır. Belediye Başkanlığı ikinci emre kadar hazırladığı malzemenin miktarını her gün bana bildirecektir.

8- Temizlik ve dezenfeksiyon işlerini idare etmek ve gereken hususları halka öğretmek üzere Mösyö Karl Veyland tarafından müfettişler hazır edilecektir. Bu müfettişler kollarında beyaz zemin üzerinde kırmızı ay işareti içeren birer kolluk taşıyacaklardır. Vazifenin yerine getirilmesinde yardımcı olmak üzere her müfettişe iki polis verilecektir.

9- Hasta nakliyatında kullanılmak üzere yeterli sayıda yaylı arabadan oluşan bir araba kolu kurulacaktır. Bu arabalar, başka bir hizmette kullanılmayacak ve sık sık dezenfekte edileceklerdir.

Doktor veya polisler, hastaneye nakledilecek hastanın oturduğu yeri doğru olarak araba kolunun komutanına bildireceklerdir.

10- Hastanelerde bulaşıcı hastalıktan ölecek olanların cenazelerinin mevcut ve yeni kurulacak mezarlıklara, sağlık şartlarına uygun şekilde defnine, şayet lüzum ve ihtiyaç varsa benden izin istedikten sonra henüz tamamlanmamış olan Fransız Hastanesi yakınında açılacak olan mezarlığa, cenazelerin en iyi şekilde nakledilmesine özen gösterilecektir. Ailesi bulunmayan cenazelerin defni sırasında, bağlı olduğu din ve mezhebin olağan dinî merasiminin yapılmasına da özen gösterilecektir. Halep Valiliği, bu emirlerin aynen uygulanması için ilgili memurların ciddiyetle çalışmalarından sorumlu olacak ve bu konuda sıkı emirler verecektir.

Şube 2
2362

4'üncü Ordu Komutanlığından gelen 5 Kasım 1915 tarih ve 1.117 numaralı emir sureti aynen yukarıda bildirilmiştir.

6'ncı Kolordu Komutanlığı
Kurmay Başkanlığı 2'nci Şubesi
Ali Rıza

----- 80 ----- 82 -----

Harbiye Nezareti
Yazı İşleri Dairesi
Şifre Kalemi

4'üncü Ordudan Harbiye Nezaretine gelen şifredir.

Asayiş 1519

30 Ekim 1915 tarihli şifreye cevaptır. Bu konuda yazılan ilk yazı üzerine, 4'üncü Ordudan üç grup hâlinde bir süvari bölüğü, Rakka ve Deyr-i Zor taraflarına gönderilmiştir. Ayrıca, sevk işlemlerinin güvenli bir şekilde yapılması için yine 4'üncü Ordu tarafından Antep'te bulunan 100 kişilik süvari jandarma kolu, geçici olarak Halep Valiliğinin emrine verilmiştir. 6 Kasım 1915

4'üncü Ordu Komutanı ve Bahriye Nazırı
Ahmet Cemal

Şube 1
6894

Genel Karargâh
7 Kasım 1915

6'ncı Şubeye:

1'inci Şubeden yazılmamıştır.

Müdürün emriyle
(İmza)

Genel Karargâh 6'ncı Şube
1426

Asayiş Şubesine:

Şubenizden yazılan şifreye cevap olarak takdim edilir.

8 Kasım 1915

Asayiş Şube
1664

(Mühür)

----- ----- -----

İstanbul
8 Kasım 1915

Özet:

Görülen lüzum üzerine belirlenen yerlere gönderilen Ermenilere, kötü muamelede bulunanların Divan-ı Harplere gönderilmesine dair.

Görülen askerî ve asayiş ihtiyacı üzerine, belirlenen yerlere gönderilen Ermenilerin sevkleri esnasında, mahallerinde meydana geldiği anlaşılan suistimaller ve kanuna aykırı muameleler hakkında gerekli incelemeleri yapmak ve suçluları Divan-ı Harplere göndermek üzere, Bakanlar Kurulunca alınan karar gereği, bazı vilayet ve sancaklara soruşturma heyetleri gönderilerek bu yerlerdeki memur ve jandarma ile halktan kişilerin suça ortak oldukları görülmüştür. Bunlar hakkında yapılan soruşturmanın ayrılarak görevlilerin Divan-ı Harplere, halktan kişilerin Nizamiye Mahkemelerine gönderilmesi ve bu gibi suçlara çeşitli dairelerde bakılması, istenilen sonucu vermeyeceğinden sivil olanların da Divan-ı Harplere gönderilmesi zorunludur. Yukarıda belirtilen suçu işleyen sivillerin de bu suçlarından dolayı Divan-ı Harplere gönderilmelerinin, ilgililere tebliğ edildiği İçişleri Bakanlığından bildirilmiştir. Belirtildiği gibi işlem yapılması beyan olunur.

Harbiye Nazırı Adına
(İmza)

Gönderilen makamlar:

Ordulara
Kolordulara
Kolordular Vekâletlerine
İstanbul Merkez Komutanlığına
Çanakkale Boğazı Müstahkem Mevki Komutanlığına
Irak Çevresi Komutanlığına
İzmir Çevresi Komutanlığına

----- ----- -----

Adet 6080

Başkomutanlığa

Ermeni sevki ve iskânı hususunda ilgili kişilerle ile görüşülerek, bugün Suriye vilayetinin kapasitesi dolduğundan bundan sonra batıdan yeni gelecek göçmenlerin Deyr-i Zor havalisine, Katma İstasyonu'ndan,⁶ doğrudan doğruya Telebyaz'a günde bir tren tahsis etmek suretiyle sevk edilmelerine karar verilmiştir. Bağdat Hat Komiserliğinin ifadesine göre, bunun mümkün olabilmesi için Halep'ten Rayak geniş hattına ait seyyar bir ila dört lokomotifin Ermeni sevkiyatı bitene kadar geçici bir süre için Bağdat'a gönderilmesine ihtiyaç vardır. Lojistik destek hattının bir an önce Ermeni göçmenlerden boşaltılması için başka bir çözüm yoktur. Bu nedenle emrin ilgililere tebliğini ve sonuçtan bilgi verilmesini rica ederim. 9 Kasım 1915

4'üncü Ordu Komutanı ve Bahriye Nazırı
Ahmet Cemal

Aslı 2'nci Şubeye verilsin.

----- ----- -----

⁶ Suriye, Halep, Katma.

4'üncü Ordu Komutanlığı
Baştabipliği
Adet
1209
2607

Halep Ordu Karargâhı
22 Kasım 1915

Halep Hat Komiserliğine

1. Katma, Halep, Resülayn'da⁷ göçmenler trenlere bindirilerek çıkarıldıkları yerlere her sabah kireç döktürülecektir.
2. Katma ile Resülayn arasında göçmenlerin istasyona indirilmemesi, özellikle Müslimiye(?), Cerablus,⁸ Arappınar,⁹ Telebyaz'da bu konuda çok dikkat edilmesi ve vagonların pislikten korunması için, Ahterin, Helmiş(?), Haratyay(?), Karçar(?) istasyonlarından biraz uzak yerlerde hendeklerden oluşan tuvaletler yapılmasını ve buralara her gün kireç döktürülmesini, tuvaletlerin altı günde bir kapatılıp yenilerinin açılmasını önemle rica ederim.
3. Halep Valiliğine gönderilmiştir.

4'üncü Ordu Komutanı
adına
(İmza)

Cerablus, Müslimiye, Katma İstasyon Komutanlıklarına

Bağdat Hat Müdürlüğüne

4'üncü Ordu Komutanlığından gelen emrin bir sureti zarfın içindedir. Emre göre gereğinin yapılması rica olunur.

23 Kasım 1915

----- 80 ----- 82 -----

⁷ Resülayn kasabasının, demir yolu güneyindeki bölümü Suriye'dedir. Türkiye'deki bölümüne sonradan Ceylanpınar adı verilmiştir. Tahir Sezen. *Osmanlı Yer Adları*. Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Gn. Md.lüğü Yayınları, 2006. s. 431.

⁸ Suriye.

⁹ Suriye'de, Türkiye sınırında şehir.

6'ncı Kolordu Komutanlığına tebliğ edilen 4'üncü Ordu Komutanlığının 27 Kasım 1915 tarihli emrinin suretidir.

Dün akşam yapılan denetlemede, hastanelerdeki hastaların birçoğunun hâlâ yerde yatmakta oldukları; birçoğunun etajer, sürahi veya testilerinin bulunmadığı; koğuşlardaki aydınlatmanın en bakımsız mezarlıkları özendirecek derecede az olduğu; Dâhiliye Hastanesinin mutfakının sineklerle dolu olduğu; mutfakta yalnızca kâtibin evine iki tencere yemek piştiği; sürekli olarak hastalarla temas hâlinde bulunan hastane çalışanlarının da kışlık elbise ve kaputları bulunmadığından dolayı hastalanarak bu hastaların arasına katılacakları; birçok hastanın sadece tek battaniyesinin bulunduğu (Haricî Hastalıklar Hastanesine dört gün önce yeterli miktarda battaniye geldiği hâlde, doktor İstanbul'dan gelen ailesiyle ilgilendiğinden bu battaniyeler dağıtılamamıştır. Doktorun cezalandırılmasını ve ne ceza verildiğinin bildirilmesini rica ederim.); henüz her hastaneye ayrı ayrı birer subay tayin edilmemiş olduğu (Tayin edilecek subay bulunamazsa bu görev için maaşlı mülki memurlar seçerek atama yapınız. Bu memurların maaşları, kadrosuna göre bulunacak subay ödeneğine denk olabilir.); Biyoid(?) Hastanesi yemekhanesinde yemek dağıtımının çok kötü şartlarda yapıldığı (Üzerinde yağ tabakası oluşmuş her çeşit yemek bir masada düzensiz olarak bulunmaktadır.); Dâhiliye Hastanesinde ekmek dağıtımının da hâlâ bir düzene konamadığı (Karantina olarak kullanılan bir koğuş, aynı zamanda bir ekmek dağıtım yeridir.); Ordu emirlerinin hastane doktorlarına düzenli olarak tebliğ edilmediği (Bütün doktorların hastanelerde yatmasıyla ilgili emirden, Biyoid(?) Hastanesi doktorları söylentilerle haberdar olduklarını söylemişlerdir.); haber bültenlerinin hastanelere tebliğ edilmediği ve ne doktorlara ne de hasta subaylara haber bültenlerinin ulaşmadığı (Millî ve resmî ajanslar her gün 6'ncı Kolordu Komutanlığınca çoğaltılarak hastanelere dağıtılmalı ve hastanelerde belirlenen bir yere asılmalıdır.) görülmüştür.

Bu işlerin derhâl bir düzene konulmasını rica ederim. Cemile'deki hastane biter bitmez, işçilerin hiçbirini dağıtılmayarak tüm askerî hastanelerin ihtiyacı olan etajer, dolap ve tahta karyola gibi eşyaların yapımına başlanacaktır. Yeterli miktarda sürahi yoksa testi alınacak, koğuşların büyüklüğüne göre bir yerine birkaç kandil yakılacak ve özellikle Dâhiliye Hastanesinin mutfak sorunu halledilecektir.

Kolordu İdare Başkanlığına

4'üncü Ordu Komutanlığının emirleri yukarıdadır. Hastalığın ortadan kaldırılması ve hastanelerin eksiklerinin tamamlanması için bu kadar çalışılmasına rağmen hâlâ eksikliklerden söz edilmesi uygun değildir. İdarenin sorumluluğundaki bu ihtiyaçların, eksiksiz olarak tamamlanmasını talep ederim.

6'ncı Kolordu Komutan Vekili
Tuğgeneral
Ahmet Şevki

----- ----- -----

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlığı
Şube
Numara
8536

Halep'ten Başkomutanlığa gelen 73058 numaralı şifredir

Yakında başlayacak olan askerî sevkiyat nedeniyle Halep Lojistik Destek Müfettişliğine ait yollar üzerinde sağlık tedbirlerinin alınması, özellikle Ermeni sevkiyatı sebebiyle bulaşıcı hastalık tehlikesinin yok edilmesi için, birinci derecede uzman bir baştabibe ihtiyaç vardır. Lojistik Destek baştabibi Eşref Ruşen Bey'in emekli edilerek onun yerine bir Alman doktorun Halep Lojistik Destek Müfettişliğine baştabip sıfatıyla derhâl tayin edilmesi ve Pozantı ile Halep arasında seyyar olarak çalışması için kendisine yeni ve sağlam bir otomobil verilerek gönderilmesini rica ederim. 2 Aralık 1915

Halep Lojistik Destek Müfettişi
(İmza)

Aslı Başkanlığa sunuldu. 2 Aralık 1915
Aslı 7'nci Şubede. 3 Aralık 1915

----- ----- -----

Hicaz Demir Yolu
İşletme Müdürlüğü

Adet

147

125

Askerî Demir Yolu Hatları Komiserliğine

Halep

Ermeni göçmenlerinin nakline ilişkin tedbirlerin düzenli olarak alınması Başmüfettiş Fehmi Bey'e bildirilmiştir. Başmüfettiş tarafından gönderilen evrakta Halep İstasyonu askerî rampasında bir yerin parmaklıkla ayrılması ve buranın göçmenlere tahsis edilerek söz konusu yere Ermenilerden başka kimsenin girmesine izin verilmemesi yazılmıştır. Bundan dolayı, kendileriyle görüşülerek gerekenin yapılması hususu, orada bulunan mühendis Abdullah Bey'e bildirilmiştir. Ondan gelen cevapta bu konuda düzen alınmasına gerek olmadığı, tarafınızdan söylenildiği bildirilmiş ve bu duruma göre işletme idaresince bu konuda yapılacak bir işlem kalmamış olduğundan işe süratle başlanması arz olunur.

Şam / 8 Aralık 1915

Demir Yolu Hatları İşletme Müdürü adına
Besim (Mühür)

----- ----- -----

Halep
11 Aralık 1915

Hasta ve düşkünlerin, Halep-Pozantı Lojistik Destek Hattı üzerinde pek acınacak bir hâlde, her türlü yokluk ve eziyet içerisinde sevk edildiklerini haber aldım. Bundan sonra bu gibi üzücü olaylara sebep olanların ağır bir şekilde cezalandırılacaklarının duyurulmasını ve aşağıda belirtilen hususların aynen uygulanmasını rica ederim.

- 1- Birliklerden hastanelere gönderilecek hastalar, ayakkabı, elbise, kaput ve beylikleriyle¹⁰ gönderileceklerdir.
 - 2- Hasta ve düşkünler nekahethane olan yerlerde mutlaka hastanelerden nekahethanelere gönderilecekler; nekahethane bulunmayan yerlerde ise sevk edilebilecek duruma gelinceye kadar, hastanelerde açılacak koşullarda tedavilerine devam edilecektir. Bu koşunun adı nekahet koşusu olacaktır.
 - 3- Sevk edilemeyecek kadar hasta ve zayıf olanlar kesinlikle gönderilmeyecektir.
 - 4- Sevkiyatlara gelen düşkünlerin rahat bir şekilde sevk edilmeleri sağlanacak ve kesinlikle gece yola çıkarılmayacaklardır.
 - 5- Bu emrin uygulanması üst rütbeli komutanlarca denetlenecektir.
- 4'üncü Ordu Komutanlığından verilen bu emrin aynen uygulanması arz olunur.

Kurmay Başkanlığı 2'nci Şube
Ali Rıza

----- 80 ----- 83 -----

¹⁰ Beylik: Bir tür battaniye. Yaşar Çağbayır. *Türkçe Sözlük*: 5 Cilt. İstanbul: Ötüken, 2007.

Hınçak örgütüne mensup ihtilalcilerden oldukları iddiasıyla sanık Ohannes Babikyan ve Leon Karagözyan haklarında yapılan soruşturma neticesinde; sanıklardan Langa'da Hacı Serkis'in kahvesinde ele geçirilen ve Langa Çeşme Sokak 11 numaralı evde ikamet eden 48 yaşlarında, duvarcı, Palulu Bedikyan oğlu Ohannes'in, Ermeni ulusal bağımsızlığını elde etmek emeliyle ihtilali gerçekleştirme esaslarını görüşmek üzere, 1913 yılında Köstence'de toplanan kongreden bir yıl sonra, şubelerin katılımıyla, İstanbul'da Ermeni Hınçak Örgütünün Gedikpaşa Şubesinde yapılan toplantıya katılmıştır. Kongre kararları sonucunda şube savunma mangası üyeliğine seçilen Ohannes'in, Değirmendere'de Bakkal Kapril aracılığıyla elde ettiğini söylediği Kaspar oğlu Oskiyan adına yazılı izin kâğıdını kullanarak, Mikail oğlu Oskan adı altında söz konusu kulübe devam ettiği; evinin aranması sırasında bir adet revolverle, 14 adet mermi ve bir adet sapsız kamanın ortaya çıktığı ve bundan dolayı adı geçen kişinin söz konusu örgüte mensup ihtilalcilerden olduğu anlaşılmıştır.

Diğer sanık, 6'ncı Kolordu 6'ncı İstihkâm Taburu 5'inci Depo Bölüğünde Yedek Subay Adayı, 25 yaşında, Gedikpaşa'da Ermeni Kilisesi arkasında 48 numaralı evde ikamet eden Kapril oğlu Leon Karagözyan da söz konusu Gedikpaşa Hınçakyan Şubesinin kapanmasına kadar bu kulüpte kâtiplik görevi yapmış, başkanlardan Nerses Zakaryan ve diğerleriyle açıktan temas kurmuştur. Londra'da basılan ve İstanbul'da uygulanmasına girilen program gereğince, kuruluşu, çeşitli görevleri kapsayan ve birtakım karışıklıklar çıkarma görevi bulunan takımlarda onbaşı sorumluluğuyla yükümlü olarak elde ettikleri çok sayıda silahı dağıtmakla görevli ihtilalcilerden olduğu anlaşılmıştır.

Ohannes'in hazırlık soruşturması sırasında; Kumkapı'daki kulübe bazen devam ettiğini ve kulüpte sözü geçenlerden biri olmanın yanı sıra Zakaryan'ı ve Leon Karagözyan'ı tanıdığını ve adı geçenlerin silah dağıttıklarını işittiğini söylemiştir.

Diğer ikinci derecede sözü geçen kimseleri de bilip bilmediğine ilişkin soruya Ohannes'in verdiği cevap ve Leon Karagözyan'ın da gerek hazırlık soruşturması sırasında gerek sorgu sırasında kendisinin Hınçak Kulübünün Gedikpaşa Şubesinde, kulübün kapatılmasına kadar kâtip olarak bulunduğunu ve İstanbul'da toplanan kongre heyetinin söz konusu kulüpte toplandığını, başkanlardan Nerses Zakaryan, Setrak Karakadoryan, Hamparsum Boyacıyan ve Aram Açıkbaşıyan ile çok sık temasta bulunduğunu anlatmıştır. Ohannes (her ne kadar) Londra'da basılmış programa göre, örgütün takım kuruluşu varsa da onlarla meşgul olmadığını söylemiştir. Ancak, şahitlerin ihbarları ve devam etmekte olan

soruşturmalarla suç ortaya çıkmış, gerçekleşen eylemlerin ve oy birliğiyle aldıkları kararlar çerçevesinde yer yer yürürlüğe konulan eylemlerin ortaya çıkış şekli ve amacı, Osmanlı ülkesinin bir parçasını Devletin bütününden ayırmayı içerdiğinden, Ceza Kanunu'nun 54'üncü maddesi ek hükmü¹¹ gereği, suçları ağır cezalar derecesinde görülmüş olduğundan Divan-ı Harbi Örfî tarafından mahkemeleri yapılmak üzere cinayetle yargılanmalarına oy birliğiyle karar verildi. 26 Ekim 1915

(İmza) (İmza) (İmza) (İmza) (İmza)

----- ----- -----

¹¹ 54'üncü maddenin içeriği için bk. *Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri 1914-1918*, C. III, Ankara: Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları, 2006, s. 158.

Taşnaksütyun örgütüne katılmanın yanı sıra asker kaçağı oldukları ihbar edilen İstefan Asadoryan, Simon Tokatlıyan, Tefik Alyanakyan, Ağya Restikyan, Haçatur Tüccaryan, Dikran Serkizyan, Bedros Bedrosyan, Hayk Serengünyan, Karabet Aharonyan ve Sivaslı Mıgırdiç ile sonradan suçlu olup olmadıkları araştırılan Ramle, Menduhi ve Odoksi isimli kadınlar hakkında yapılan soruşturma sonuçlanmıştır. Buna göre; sanıklardan Beşiktaş'ta Ermeni Kilisesi sokağındaki bir evde oturan ve Harp Okulunda eğitim gören Mülkiye Mühendis Okulu üçüncü sınıf öğrencilerinden Asadoryan oğlu İstefan'ın askerlik görevini yapmakta olduğu Harp Okulundan kaçtığı ve Taşnaksütyun örgütünün Beşiktaş'taki şubesi olan Aharonyan Kulübünde idare görevlisi olduğu anlaşılmıştır.

Ele geçirilememesi sebebiyle sorgulaması yapılamayan eski milletvekili Varteks'in kardeşinin oğlu, 24 yaşındaki Hayk Serengünyan'ın da askerî yetkililer tarafından aranmasına rağmen, hâlen firarda olduğu tespit edilmiştir.

Yine sanıklardan, Beyoğlu'nda Gümüşsuyu Hastanesinde doktor yardımcısı, tıp fakültesi öğrencisi, 25 yaşındaki Tokatlıyan oğlu Simon ile Beşiktaş Uzuncaova İmamzade Caddesi'nde bir evde ikamet eden Karabet kızı Kolacı Menduhi de İstefan'ı saklanmış olduğu yerde devamlı ziyaret ederek kendisine para vermek suretiyle yardımda bulunmuşlardır.

Pangaltı Cedidiye Sokak 62 numaralı evde ikamet eden, Hofman Şirketinde kömür yazıcısı, 53 yaşındaki, Karabet oğlu Sivaslı Mıgırdiç'in ise, firarî Hayk Serengünyan'ı evinde saklamak suretiyle yardımda bulunduğu; Kabataş'ta karakol bitişiğinde kömürcü, 34 yaşındaki, Artin Bedrosyan oğlu Astazi Bedros ile Çankırı'ya sürgün edilmesi sebebiyle sorgulaması yapılamayan Haçatur Tüccaryan'ın kanun hükümlerine aykırı olarak yanlarında cephane gizlemek suretiyle düşmanca tavır sergiledikleri ortaya çıkmıştır.

Beşiktaş Abbasağa Osmanlı Mezarlığı Sokağı'nda bir evde ikamet eden Sobacı Robenson'un 38 yaşındaki eşi, İstanbullu Ramle'nin de Kömürcü Bedros'un evinden naklettikleri bir kısım cephaneyi sakladıkları; Beşiktaş Uzuncaova Tuzbaba Caddesi 12 numaralı evde ikamet eden Çalgıcı Onnik'in eşi Matad kızı Odoksi'nin de sanıklardan Tüccaryan tarafından kendisine verilen mermileri yanında tutup saklamak suretiyle adı geçenlerin eylemlerini kolaylaştırdıkları, bütün sanıkların ilk ve son alınan ifadeleri, şahitlerin sıralı ihbarları ile tutanaklar ve soruşturma belgeleriyle karar özetindeki gibi deliller ve ipuçlarıyla ortaya çıkmıştır.

Bunlardan İstefan ile Hayk'ın eylemleri, 6 Ağustos 1914 tarihli kanunun 1'inci ve 2'nci; Simon, Mıgırdiç ve Menduhi adlı kişilerin de söz konusu kanunun 3'üncü; Haçatur ve Bedros'un 26 Nisan 1915 tarihli özel kanunun 2'nci;

Ramle ve Odoksi isimli kadınların da Ceza Kanunu'nun 45'inci maddesine¹² göre yine söz konusu kanunun 2'nci maddelerine uygun olarak ağır cezayı gerektiren eylemler olduğundan, Divan-ı Harbi Örfî tarafından yargılamaları yapılmak üzere hepsinin cinayetle lüzum-ı muhakemelerine; Mühendis Okulu öğrencilerinden 23 yaşındaki Tomas oğlu Tefik Alyanakyan hakkında, kanunen cezayı gerektiren bir eylemi gerçekleştirdiğine dair delil ve bilgi ele geçirilemediğinden Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 123'üncü maddesine uygun olarak mahkemeye sevk edilmemesine ve hâlen Adana yol işinde askerî kondüktör subayı olduğu anlaşılan ve getirilmesi mümkün olamayan Karabet Aharonyan ile önceden Elazığ Divan-ı Harbinden gelen istek üzerine söz konusu yere gönderilen ve bu sefer getirilemeyen Dikran Serkizyan haklarındaki soruşturmanın şimdilik ayrılmasına ve kısa hizmete tâbi olarak Harp Okulu Talimgâhına sevk edilen Ağya Restikyan'ın 19 Eylül 1915 tarihinde Bandırma Lojistik Destek Hattı Komutanlığı emrine sevk edildiği yazışmalardan anlaşıldığından, buraya getirilerek soruşturmasının sonuçlandırılması için zamana ihtiyaç duyulması sebebiyle bu soruşturma sürecini geciktirmeye sebep olmaması bakımından ayrılarak, yargılamanın diğerleri hakkındaki soruşturma sonucundan sonra devam edilmek üzere evrakının iadesi hâlinde adı geçen kişiyle ilgili yönün sonuçlandırılması gerektiğine oy birliğiyle karar verildi. 21 Kasım 1915

(İmza) (İmza) (İmza) (İmza) (İmza)

----- ----- -----

¹² 45'inci maddenin içeriği için bk. *Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri*, C. III, s. 157-158.

Taşnaksiyon ve Hınçakyan Ermeni örgütlerine mensup olmalarından dolayı idareten Konya'ya uzaklaştırılan Hazaros Çıplakyan, Nerses ve Bedros'un sürgün yerlerinden firar ettikleri, Kondüktör Samuel'in de bu olayda ikinci derecede parmağı bulunduğu; Kuyumcu Jak, Avukat Nail, Gümüşyan, Gordikan ve Aleksanyan'ın ilgili memura rüşvet verecekleri bahanesiyle miktarı belli parayı aldıkları, Gümüşyan'ın kin ve nefret dolu beyanlarda bulunduğu ihbar edilmiş, tümü hakkında yapılan soruşturma sonucunda, bunlardan Gümüşyan ve Armenak Temurayika'nın ortaklaşa, diğer sanık Hazaros Çıplakyan'ın sürgün edildiği sırada, acilen sevkinden dolayı kendilerine emaneten verdiği anahtarla kasadaki belli miktardaki parayı alarak güveni kötüye kullandıkları, şahitlerin ve kendilerinin verdikleri ifadelerle ortaya çıkmıştır. Eylemleri Ceza Kanunu'nun 236'ncı maddesine¹³ uygun olarak, ıslahı gerektiren eylemlerden olduğundan, Divan-ı Harbi Örfi tarafından mahkemeleri yapılmak üzere hafif suçlar derecesinde yargılanmalarına; adları geçenlerin Çıplakyan, Nerses ve Bedros'u sürgün yerlerinden firar ettirmek için, bu uğurda yalan ve hileye sapıp sapmadıkları anlaşılamadığından Jak'a bırakılan 90 lira emanet paranın, çeşitli tarihlerde meydana gelen talep üzerine 76 lirasını emanet olarak iade ettiğine dair ifadesi, yazılı makbuzlarla gösterilmek suretiyle doğrulanmış, bundan dolayı gerek adı geçenlerin ve gerek Nail Efendi'nin bu tarz yasak eylemlerin suçlusu olup olmadıkları anlaşılamadığı gibi, adı geçen diğer sanık Hazaros'un sürgünü, hükmen olmayıp da idare yoluyla olmasından dolayı İstanbul'a geri dönmesinin, Ceza Kanunu'nun hükümlerince cezayı gerektiren yasak bir eylem oluşturmayacağı sebebiyle, bunların da bu yönlerden Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 123'üncü maddesine uygun olarak mahkemeye sevk edilmemelerine ve sürgün yerlerine iade edilmelerinden dolayı sorgulanamayan Nerses ve Bedros ile kimliği tespit edilemeyen Kondüktör Samuel haklarında dahi soruşturmanın ayrılmasına oybirliğiyle karar verildi. 4 Mart 1916

(İmza) (İmza) (İmza) (İmza) (İmza)

----- ----- -----

¹³ 236'ncı madde: Emanet ve vekâlet yoluyla ibraz ve iade etmek veya bilinen bir şekilde kullanmak üzere ücretli ve ücretsiz bir hizmet sıfatıyla kendisine verilmiş ve teslim edilmiş olan mal, eşya, para ve senetleri saklayan veya kaybeden kişi iki aydan iki seneye kadar hapis olunur. Sakladığı veya kaybettiği malların tazminatı ödettilir, arıca tazminat bedelinin dörtte biri kadar para cezası verilir. Eğer bu suçu hizmetçi, çırak, yazıcı ve amele takımından biri işler ise zararın tazminatı ödettilirdikten sonra o kişi bir seneden aşağı olmamak üzere hapsedilir. *Ceza Kanunname-i Hümayunu*, s. 108.

KARAR

Taşnaksiyon örgütüne mensup olduğu ve evinde Osmanlı Devleti'nin iç güvenliğini bozmak maksadıyla kurulmuş olan bu örgüte ait zararlı yazı ve dergilerin bulunduğu, Haykanoş ismindeki kızın da ırzına geçtiği ihbar edilen Karabet hakkında yapılan soruşturma sonucunda, adı geçen Karabet Sivacıyan'ın, ulusal amaçları gerçekleştirmek maksadıyla kurulmuş olan Ermeni terör örgütüne mensup olup olmadığının anlaşılamadığı, ancak yanında çalıştığı 18 yaşındaki Haykanoş'un zorla ırzına geçtiği; evinin aranması sırasında Ağporserkab, Fırat Şehitleri, Tarihte Ermeni Rolü, Ermenistan, Ermeni Meselesi, Avrupalıların Düşünceleri, Yanmış Vatana Bir Testi Su ve Ermeni Felaketi, Kevork Çavuş adlı ve içerikleri itibarıyla zararlı; Ermenilerin masum ve zulme uğramış olduklarından, Müslümanların suçluluklarından ve yeni hükûmetin doğru icraatları aleyhinde kin ve nefret dolu eleştirilerden bahseden bazı eserlerin ortaya çıktığı; Haykanoş'un şikâyeti ve evinin aranması sonucunda düzenlenen tutanak, tıbbi muayeneyi içeren rapor, soruşturma evrakının içeriği ve şahitlerin ihbarlarıyla ortaya çıkmış ve ağır suçlar itibarıyla eylemi, Ceza Kanunu'nun 198'inci maddesine¹⁴ uygun olarak, ağır cezayı gerektiren eylemlerden olduğundan, Divan-ı Harbi Örfi tarafından yargılaması yapılmak üzere cinayetle yargılanmasına oy birliğiyle karar verildi. 19 Mart 1916

(İmza) (İmza) (İmza) (İmza) (İmza)

----- 80 ----- 82 -----

¹⁴ 198'inci madde: Bir adam bir kimseye zorla fi'l-i şenî icra eder yani ırzına geçerse muvakkaten küreğe konulur. Ceza Kanunname-i Hümayunu, s. 85.

Tarafların iddiaları ve savunmanın dinlenmesinden, bütün soruşturma evrakıyla eklerinin inceleme ve değerlendirilmesinden sonra, gereği görülmüştür. Her ne kadar suçlanan tutuklulardan bazıları suçu kabul etmeyip bütün suçları firarda bulunan kişilere yüklemişlerse de yargılamadan ve tutanaklardaki delillerden çıkarılan sonuca göre; bütün Ermenilerin öteden beri takip ettikleri, Ermenilerin bağımsızlığı emelini gerçekleştirmek amacıyla, Osmanlı Devleti'nin şu andaki sıkıntılı durumundan yararlanıp bir ortam oluşturulmak üzere içeride bir ihtilal ve genel ayaklanmanın başlangıcı olarak Seyyar Jandarma Bölüğünde görevli, Fekeli¹⁵ Melkon, silah ve cephanesiyle birlikte firar ederek teşkil edilen çeteye katılmıştır. Bu çete mensupları ötede beride haydutluk yapmaktayken, Maraş'tan, Zeytun'daki jandarmalara gönderilen cephaneyi almak üzere, Zeytun'dan Alikayası yönüne 17 jandarma erinin sevk edildiği duyumunu alan söz konusu çete üyelerinden suçlu tutuklular; Bogos oğlu Karabet, Şaho oğlu Agop, Hallac oğlu Berber Hamparsum, Mıgırdıç oğlu Hançer, Çarkıt oğlu Setrak, Kırca oğlu Agop, Arakel oğlu Artin, Kocabaş oğlu Penos, jandarma eri Fekeli Melkon, Turna oğlu Karabet ile hâlen firarî olup haydutluğa devam eden; Baran oğlu Mardiros, Çakır oğlu Penos, Gül Ağya oğlu Kasap Misak, kardeşi Penos, Garip oğlu Ohannes, Ağzıbüyük Hançer, Çolak oğlu Mesrob, kardeşi Aram, amcasının oğlu Karakin, Turna oğlu Vartan, Devedik kod adlı Meldun oğlu Karabet, Holmon oğlu Leon, Fellah oğlu Nazur, Yenidünya oğlu Nişan, kardeşi Karabet, Şeftali oğlu Artin, Avaldan oğlu Apil, Yenidünya oğlu Ağya ve Askerî birliğinden silahıyla firar eden Çakır oğlu Emanuel Çavuş adlı kişiler de çete içerisinde seçilerek jandarma askerleri üzerine gönderilmişlerdir.

Bunlar yol üzerine pusu kurarak jandarma erleri geçmekteyken aniden üzerlerine yaylım ateşi açmışlar ve altı jandarma erini şehit etmişlerdir. O sırada jandarma erleri arasında bulunan Yozgatlı Minas da silah ve cephanesiyle kaçıp mendil açarak işaret vermek suretiyle, kendisinin de Ermeni olduğunu söyleyip çapulculara katılmıştır.

Kabeşi oğlu Karabet, Kara Vasil oğlu Karabet, Kesmenan oğlu Armenak ve Belediye Başkanı Hayk Efendi'nin ihbarları ve tanıklıkları; Arakel oğlu Artin, Kırca oğlu Agop ve Mıgırdıç oğlu Hançer'in ifadeleri ve suçlama şeklindeki ihbarları; Kesmenan oğlu Armenak ile Fekeli Melkon'un suçlamaların baştan sona hepsini kabulü, olayın şeklini ve suç ortaklarını söyleyip açıklamalarıyla

¹⁵ Adana'ya bağlı ilçe.

ve delillerle de ispat edilmiştir. Bu olayda adı geçen şahısların kasabaya döndükten sonra Boz oğlu Hayk ve Çakır oğlu Penos'un evlerinde Devlet aleyhine gizli toplantılar yaptıkları ortaya çıkmıştır.

Diğer tutuklulardan ve memleketin ileri gelenlerinden, Çakır oğlu Bedros ile oğlu Vartevan; Çakır oğlu Emanuel, Azagül oğlu Öğretmen Nişan, Kara Vasil oğlu Karabet, Tatyos oğlu Nişan, Seniker oğlu Partom, Seniker oğlu Nazret, Topuz oğlu Ohannes, Bostan oğlu Nazret, Boz oğlu Nişan, Set oğlu Asador, Boz oğlu Hayk, Seniker oğlu Serkis, Moris oğlu Hançer, Kalost veled Keşiş Der Mesrobyan, Barutçuyan Nişan veled Penos, Boz oğlu İstefan, Parsum oğlu Penos, Uğurlu oğlu Manuk ve Acıteyak oğlu Mıgırdiç ile danışıp anlaşarak Hükûmet Konağı'nı basmışlar ve jandarmalardan değiştirilen silahları alıp aralarında aldıkları karar gereği bütün maksatlarını gerçekleştirmek için kasabada ve civarında bir iki ufak çatışmaya da girmişlerdir.

Bunlardan Çakır oğlu Penos, Çolak oğlu Mesrob'un kardeşi Aram, Avaldan oğlu Apil, Avaklar köyünden Karabet veled Abraham adındaki kişiler ve olayın duyulmaması ve güvenlik güçlerinin müdahalesini önlemek için telgraf hatlarını keserek haberleşme imkânını iptal eden kişiler; firari Atmalı Penos, Yenidünya Nişan, Ağya, Ağya'nın oğlu Bayek'dir. Tutuklu bulunan Kaluclar köyünden Begam oğlu Kazor veled Ağya ve Serkis veled Hrabet adlı kişiler de kışla civarında Beşanlı Topalak Mehmet'i kasten öldürmüşler ve Kirtemanlı Gökçe Ali ile iki jandarmayı da esir alarak Tekke Manastırı'na hapsedmişlerdir. Yerel yöneticilerin acil tedbirler alarak Zeytun'a asker sevk etmeleri üzerine, hükûmet binasını basmaktan vazgeçerek yukarıda adı geçen jandarma erlerinin öldürülmesinde isimleri geçen 29 kişi ve kendilerine katılan jandarma eri Yozgatlı Minas da dâhil olmak üzere toplam 30 kişi ve bu olaya karıştırılmayan, tutuklu eşkiyadan; Kabeşi oğlu Karabet, Kürük oğlu Misak, Çakır oğlu Kalost, 77'nci Alay 1'inci Tabur 4'üncü Bölükten firar eden Tekkeli Tarvant oğlu Ağya, Kara Mardiros oğlu Keyk, Tarvant oğlu Sehak; 77'nci Alay 1'inci Tabur 4'üncü Bölükten firar eden Keşiş oğlu Leon; Tekkeli Hallac oğlu Ohannes, Kara Vasil oğlu Karabet, Kesmenan oğlu Armenak, Avaklardan Minas oğlu Leon veled Nazret, Karabet veled Abraham; Tekke'de diyakozluk¹⁶ eden Apil oğlu Mıgırdiç veled Mardiros, Aleksan oğlu David, Ohannes oğlu Karabet veled Vans, Sadanek oğlu Nişan veled Hançer, Kardanah oğlu Penos veled Hançer, Kirkor oğlu Ohannes veled Abraham, Tarvant oğlu Diyakoz Bogos veled Mihail, Gaga oğlu Sahok veled Asador, Tago oğlu Ohannes veled Margar, Turna oğlu Karabet veled Kigork, Yenidünya oğlu Vartevan, Topuz oğlu Honan, Efsuslu Bahçe Parsih oğlu Artin, Maraşlı Pilavcı oğlu Arslan, Zeytunlu Yenidünya oğlu Penos, Kara Mardiros oğlu Mardiros veled Penos, Kürük oğlu Hayk veled Vartevan, Apil oğlu Kigork veled Artin, Çakır oğlu Artin, Acıteyak oğlu Agop, Yeniyan

¹⁶ Katoliklerde papazlık rütbesinin bir alt kademesi olan papaz yardımcılığına ulaşmış din adamı. Yaşar Çağbayır. *Türkçe Sözlük*. 5 Cilt. İstanbul: Ötüken, 2007.

köyünden Mıgırdiç veled Artin ve firarda olan Yenidünya Ağya'nın oğulları; Hançer, Nişan, Bayek, Dikran ve Arık oğlu Ohannes, Lük oğlu Ohannes, Ayusef oğlu Asador, Çakır oğlu Agop, Haçatur oğlu Kigork, Keder oğlu Artin, Keşiş oğlu Kigork, Persis oğlu Nazret, Mıgırdiç oğlu Kır Manuk oğlu Hamparsum, Piriñç oğlu Kirkor, Atmalı Penos, Mihail oğlu Bedros, Taros oğlu Karabet, Piriñç Nazret oğlu Serkis, Yenidünya oğlu Serkis, Zeytun'un Orta Mahallesi'nden Haron oğlu Leon veled Kapril ve Ağcel oğlu Artin veled Bedros adlı kişilerle birleşerek kışlaya nazır ve gayet korunaklı olarak inşa edilmiş olan Tekke adlı manastıra kapanarak kendilerini yakalamak üzere görevlendirilen Jandarma Tabur Komutanı Binbaşı Süleyman ile beraberindeki 10 askeri şehit ettikleri, 27 askeri de yaraladıkları, hepsi; Çakır oğlu Kalost, Kara Vasil oğlu Karabet, Tarvant oğlu Ağya, Kesmenan oğlu Armenak, Tatyos oğlu Nişan, Seniker oğlu Serkis, Apil oğlu Mıgırdiç, Avaklar köyünden Minas oğlu Leon, Seniker oğlu Nazret, Bostan oğlu Nazret, Ağcel oğlu Artin, Set oğlu Asador, Yenidünya Hançer, Topuz oğlu Honan, Begam oğullarından Serkis ve Kazor, Acıteyak oğlu Mıgırdiç, Haron oğlu Leon, Kara Mardiros oğlu Mardiros, Kürık oğlu Hayk ve sonradan ele geçirilen jandarma er Fekeli Melkon, Çakır oğlu Artin, Acıteyak oğlu Agop ve Yeniyan köyünden Mıgırdiç veled Artin doğrudan doğruya ve ortaya çıkan suçları açıkça kabul etmişlerdir.

Çakır oğlu Bedros'un Mısırlı Nubar Paşa'nın kendilerini koruyup kolladığından bahseden mektup göndermesi, Kaymakam Hasan Hüsnü Bey'in ayrıntılı açıklaması, Belediye Başkanı Hayk, Okul Müdürü Ohannes, Mübaşir Emanuel, Hoseb Akrebyan, Halep Jandarma Alayı Süvari Bölüğü askerlerinden Maraşlı Ali oğlu Memli ve Cellat oğlu Arap'ın ihbarları, Gökçe oğlu Ali'nin tanıklığı ve Soruşturma Kurulu Başkanlığının telgrafındaki delillerle sabit olmuş, ortaya çıkan delilleri tutuklulardan bazıları inkâr ederek kabul etmeyip, boş sözlerle olmamışçasına geçiştirmişlerdir.

Yapılan bu eylem, yukarıda söylendiği gibi Devletin dış sıkıntıları esnasında, içte de meşgul edilerek hem dış düşmanlara yardım hem de öteden beri Ermenilerin isteği olan ulusal bağımsızlıklarının elde edilmesine çalışmak olmuştur.

Yazılı beyanlardan anlaşıldığına göre, zanlılardan her birinin suçun işlenmesi amacıyla söz konusu eylemleri gerçekleştirerek hem eylemin oluşmasına hem de eylemi yapanlar olarak adı geçen kişilerin hepsinin, Osmanlı Devleti'nin topraklarından bir parçasını Devletin yönetiminden çıkarmaya teşebbüs emeliyle Devlete isyan ederek bir tabur komutanı ile 16 jandarma erini silah kullanarak şehit etmek ve Topalak Mehmet'i feci şekilde kasten öldürmek eylemini gerçekleştirenler olarak suçlu olduklarına karar verilmiştir. Ceza Kanunu'nun "Birtakım kimseler bir cinayeti veya suçu, toplu olarak yapar veyahut çeşitli fiillerden oluşan bir cinayet veya suçta birtakım kimselerden her biri suçun oluşması maksadıyla adı geçen suçlardan birini veyahut birkaçını işlerse, o kişilere suç ortağı denir ve hepsi suçu işleyen ve işlenmesine sebep olan gibi cezalandırılır." diye yazılı olan 45'inci

maddesinin 1'inci fıkrasına delalet eden "Genel olarak Osmanlı Devleti'nin topraklarından bir parçasını Devlet yönetiminden çıkarmaya teşebbüs eden kimseler idam edilir." diye yazılı 54'üncü maddenin ek 2'nci fıkrasına uygun olduğundan, adı geçen fıkralar hükmüne göre yukarıda isimleri yazılı tutuklu ve tutuksuz suçluların hepsinin idamlarına karar verilmiştir.

Firarda olanların da Ceza Kanunu'nun 31,¹⁷ Ceza Usulleri Kanunu'nun 371 ve 377'nci maddeleri gereğince medeni haklardan düşürülerek, mallarının ve emlaklarının haczedilerek sahipsiz mallar gibi kullanılmasına karar verilmiştir.

Diğer suçlanan tutuklulardan; Yenidünya oğlu Hançer, Karabet Balcıyan, Der Nişanyan Ohannes, Agop Taşçıyan ve Çopur oğlu Karabet'in de yukarıda ayrıntılarıyla açıklanan olayların başlangıcından önce gizli bazı toplantılar yapıp görüşmelerde bulundukları; Karabet Balcıyan'ın, Maraş'tan 1-2 okka güherçile¹⁸ götürdüğü kendisinin ifadesinden, sorulara verdiği cevaplardan, soruşturma sonucundan ve Soruşturma Kurulu Başkanlığının telgrafı ile kesinleşmiş, bu işlerle ne gibi bir davranış içinde bulunacakları belirlenememiş olduğundan, bunların da suçluluklarına ve hareketleri yukarıda yazılı, cinayetlerden, 55'inci ve 56'ncı maddelerde açıklanan bozgunculuklardan birini yapmak maksadıyla iki veya daha fazla kişi arasında bir de gizli teşkilat kurulup da o teşkilatta kararlaştırılan bozgunculuğun icra edilmesi konuşulup, karar altına alınmıştır. Ayrıca kararın uygulanabilmesi için bazı girişimlerde bulunulmuşsa da, Ceza Kanunu'nun 58'inci maddesinin 2'nci fıkrasında belirtilen "Teşkilatta bulunan kişiler ömür boyu kalebent"¹⁹ cezası alır ve eğer öyle gizli bir teşkilatta yazıldığı gibi bozgunculuğun gerçekleştirilme sebepleri üzerinde konuşularak karar verilmiş olursa o kişiler hakkında geçici kalebent cezası verilir." hükmü gereğince tutuklanma tarihinin başlangıcı olan 3 Nisan 1915'ten itibaren, 15 yıl süreyle kalebent cezası verilmesine karar verilmiştir.

Tutuklu bulunan diğer suçlular; Yezidlerobası'ndan Zebun oğlu Kirkor, Kara Mardiros oğlu Armenak, Aleksan oğlu Ağyo, Karavelh oğlu Haçatur, Karaman oğlu Perim, Keyk oğlu Kirkor, Tatyos oğlu Serkis, Çopur oğlu Penos, Hacı Avadik oğlu Hoseb Akrebyan, Belediye Doktoru Yervant,

¹⁷ 31'inci madde: Şu durumlarda, medeni haklardan müebbeten düşme cezası verilir: 1. 29'uncu maddede belirtilmiş olan müebbeten rütbe ve memuriyetten men cezasına çarptırılmak. 2. Bütün belediye hukukundan yani resmî bir memuriyette bulunma hakkının elinden alınmış olması. 3. Okullarda öğretmenlik yapmama cezası almak. 4. Soruşturma aşamasındaki bir davada kendisinden açıklama yapması istendiği takdirde ifadesi bayağı bilgi hükmünde kabul olunup davaca hükümsüz tutulmak, bir davada vekâlet edememek, 5. Vasi olamamak 6. Silah taşımasının yasaklanması. *Ceza Kanunname-i Hümayunu*, s. 9.

¹⁸ Potasyum nitrat. Yaşar Çağbayır. *Türkçe Sözlük*. 5 Cilt. İstanbul: Ötüken, 2007.

¹⁹ Kale dışına çıkması yasak fakat kale içinde serbest olan hükümlü. Yaşar Çağbayır. *Türkçe Sözlük*. 5 Cilt. İstanbul: Ötüken, 2007.

Karabet veled Vartevan, Asador oğlu Kigork, Serkis veled Ağya, Seniker oğlu Vartevan, Kigork veled Baba Artin, Ericek oğlu Setrak veled Artin, Karabet oğlu Nişan veled Hançer, Nerses veled Penos, Maraşlı Arap oğlu Şükrü veled Eküli isimli kişilerin yukarıda uzun uzadıya anlatılan suçlara iştirak ettikleri ancak olayla ilgili herhangi bir eylem ve hareketleri ispat edilemediğinden beraatlerine karar verilmiştir. Beraat hükümleri onaylandıktan sonra asker olanların aynı doğum tarihliyle birlikte terhis edilmek üzere, 8'inci Kolorduya bağlı birliklerden çölde bulunan amele taburuna sevklerine ve asker olmayanların, başka bir suçla tutuklu bulunmadıkları takdirde salıverilmelerine ve bu civarda bulunmaları uygun görülmediğinden Maraş Divan-ı Harbi Örfisi bölgesi dışına uzaklaştırılmalarına, Doktor Yervant ve Abune Der Hoseb haklarında oy çokluğuyla, diğerleri hakkında oy birliğiyle karar verildi. 24 Temmuz 1915

Yüzlerine karşı okundu.

Bu karar suretinin aslına uygun olduğu onaylandı.

1 Şubat 1916

(Mühür) (İmza)

----- ----- -----

Osmanlı Devleti'nin savaşta olmasından yararlanıp Zeytun ve çevresinde ayaklanma çıkararak Devleti meşgul eden ve meşru olmayan emellerini gerçekleştirmek için düzenlenen bu isyanda, her şeyden önce Zeytun'da bulunan Devlete ait silahları gasbetmek için Hükûmet Konağı'nı basmaya teşebbüs etmek; Zeytun'a cephane sevk etmekle görevli 18 kişilik jandarma müfrezesine Kayaçaldı mevkisinde pusu kurup anı baskınla yedi kişiyi şehit etmek ve silahlarını gasbetmek; telgraf hatlarını defalarca keserek çok önemli haberleşmelerin kesilmesine neden olmak; Beşan köyünden Topalak Mehmet'i Zeytun'a bir saat uzaklıkta feci bir şekilde katletmek; Kirteman köyünden Gökçe Mehmet oğlu Ali'yi esir ederek Tekke Manastırı'na hapsedmek; geceleyin silahlı olarak kasabaya saldırı düzenleyerek halktan ve askerden birkaç kişinin yaralanmasına ve öldürülmesine sebep olmak ve Tekke denilen manastıra sığınarak kendilerini cezalandırmak üzere gelen Osmanlı askerlerine karşı silah kullanıp Jandarma Tabur Komutanı Binbaşı Süleyman'la 10 askeri şehit edip 27 askerin de yaralanmasına sebep olanlar ile bu eylemleri hazırlamak ve gerçekleştirilmesi için kışkırtma fiillerinde bulunmalarından dolayı aşağıdaki sanıklar hakkında Maraş Divan-ı Harb-i Örfisince yapılan yargılama sonuçlanmıştır.

Bu sanıklardan, Zeytun'un Kaluclar köyünden olup Maraş Hapishanesinde tutuklu bulunan; Begam oğullarından Kazor veled Ağya ile Serkis veled Hrabet'in, Beşanlı Topalak Mehmet'i taammüden feci şekilde katlettiklerinden, Mülkiye Ceza Kanunu'nun 170'inci maddesine uygun olarak idamlarına karar verilmiştir.

Tutuklu bulunan; Zeytunlu Yenidünya oğlu Penos, Zeytun'un Orta Mahallesi'nden Haron oğlu Leon veled Kapril, Boz oğlu İstefan, Parsum oğlu Penos, Topuz oğlu Ohannes ve Kürük oğlu Misak'ın, Hükûmet Konağı'nı basarak Devlete ait silahları gasba teşebbüs etmeleri; Zeytun'un Tekke Mahallesi'nden Keşiş oğlu Leon veled Sehak, Efsuslu Bahçe Parsih oğlu Artin, Tekke Mahalleli Aleksan oğlu David, Ohannes oğlu Karabet veled Vans, Sadanek oğlu Nişan veled Hançer, Kardanah oğlu Penos veled Hançer, Kirkor oğlu Ohannes veled Abraham, Tago oğlu Ohannes ve Yenidünya oğlu Vartever da Tekke denilen manastıra sığınıp buraya harekât düzenleyen askerî kuvvetlerin işini silahsız olarak zorlaştırma eyleminde bulunduklarından haklarında, şiddete başvurarak seferberlik esnasında birkaç defa askerî birliklerinden firar etmek maddesinden, eylemleriyle ilgili Askerî Ceza Kanunu'nun 6 Ağustos 1914 tarihli ek madde kanununun 2'nci maddesinin 1'inci fıkrası hükmüne uygun olarak idamlarına karar verilmiştir.

Yine tutuklu bulunan, Zeytun Okulunda Öğretmen Nişan Azagülyan'ın da çeşitli sınıflardan halkı Osmanlı Devleti aleyhine silahlı olarak ayaklanmaya kışkırtmak suçundan Mülkiye Ceza Kanunu'nun 55'inci maddesinin 3'üncü

fıkrası gereği idamına ve yine tutuklular; Maraşlı Pilavcı oğlu Arslan ve Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden Bogos oğlu Karabet, Kabeşi oğlu Karabet, Arakel oğlu Artin, Kırca oğlu Agop, Şaho Agop veled Avadik, Hallac oğlu Hamparsum veled Kirkor, Çarkıt oğlu Setrak veled Bedros, Mıgırdiç oğlu Hançer, Çakır oğlu Kalost veled Nazret, Zeytun'un Yukarı Mahallesi'nden Kesmenan oğlu Armenak, Kocabaş oğlu Penos veled Serkis, Avaklar köyünden Leon veled Nazret Minas oğlu, Tekke Mahallesi'nden Apil oğlu Mıgırdiç veled Mardiros, Orta Mahalle'den Hayk veled Vartevan Kürük oğlu ile tutuksuz olup firarda olanlar; Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden Çakır oğlu Penos, kardeşi Agop, Çakır oğlu Başçavuş Emanuel ve Garip oğlu Ohannes, Gül Ağa oğlu Kasap Penos, kardeşi Misak, Ağzıbüyük Hançer, Haçatur oğlu Kigork, Kargalar Mahallesi'nden Ayusef oğlu Asador, Keder oğlu Artin, Keşiş oğullarından Kigork ve Haçatur, Turna oğullarından Vartan ve Persis Nazret, Çolak oğlu Mesrob, kardeşi Aram, amcasının oğlu Karakin Çolakyan, Holmon oğlu Leon, Erik Vartevan oğlu Ohannes, Devedik kod adlı Meldun oğlu Karabet, Avaldan oğlu Apil, Şeftali oğlu Artin, Mıgırdiç oğlu Kör Manuk oğlu Hamparsum, Yenidünya Nişan, kardeşi Karabet, Yenidünya Ağya, oğulları Bayek, Hançer, Dikran, Nişan, Piriç oğlu Kirkor, Atmalı oğlu Penos, Mihail oğlu Bedros, Yeniyapan köyünden Artin oğlu Mıgırdiç, Taros oğlu Karabet, Fellah oğlu Nazur ve seyyar jandarma erlerinden olup silahıyla kaçarak firarda bulunan Yozgatlı Minas, Bozbayır Mahallesi'nden Bedan oğlu Mardiros, Orta Mahalle'den Lük Ohannes, Piriç Nazret oğlu Serkis ve seyyar jandarma erlerinden olup silahıyla firar ederek 24/25 Haziran 1915 tarihinde Nadirli aşireti yaylağında jandarma müfrezesi tarafından yakalanıp Maraş Hapishanesinde tutuklu bulunan Fekeli Melkon veled Bağdasar'ın da Osmanlı Devleti vatandaşlarını birbirlerine karşı silahlandırarak adam öldürmeye kışkırtma, çapulculuğa ve Devlete zarar vermeye teşvik ile adam öldürme eylemlerine kalkıştıklarından, Mülkiye Ceza Kanunu'nun 56'ncı maddesi hükmüne göre adı geçenlerin de idamlarına karar verilmiştir.

Maraş Hapishanesinde tutuklu bulunan Zeytunlu Kara Vasil oğlu Karabet veled Kigork, Aşağı Mahalle'den Çakır oğlu Emanuel veled Agop, Seniker oğlu Nazret veled Agop, Nişan veled Tatyos, Boz oğlu Nişan veled Nazret, Seniker oğlu Partom veled Agop ile Seniker oğlu Serkis veled Serkis, Set oğlu Asador veled Artin, Nazret veled Asador Bostan oğlu, Ağcel oğlu Artin veled Bedros, Nişan veled Penos Barutçu oğlu, Hançer veled Taros Morisyan, Kalost veled Keşiş Der Mesrobyan, Honan veled Hançer Topuz oğlu, Manuk veled Artin Uğurlu oğlu, Kargalar Mahallesi'nden Mıgırdiç veled Nazret Acıteyak oğlu, Orta Mahalle'den Hayk veled Artin Boz oğlu'nun da Osmanlı Devleti'ndeki çeşitli sınıflardan halkı birbiri aleyhine silahlandırarak birbirlerini öldürmeye tahrik etmek üzere gizli işbirliği yapıp, ilgili eylemlerin hazırlanması için bazı girişimlerde bulundukları anlaşıldığından Mülkiye Ceza Kanunu'nun 58'inci maddesine göre ömür boyu kalebentlikle cezalandırılmalarına karar verilmiştir.

Yine tutuklulardan; Yukarı Mahalle'den Hançer veled Kigork Yenidünya oğlu, Karabet veled Nişan Balçıyan, Agop veled Vartevan Taşçıyan, Ohannes veled Der Nişan, Karabet veled Avadis Çopur oğlu'nun da Osmanlı Devleti halkını birbirinin aleyhine silahlandırarak birbirlerini öldürmeye tahrik etmek üzere gizli iş birliği yapmışlarsa da ilgili eylemlerin hazırlanmasına dair bir girişimde bulunmayarak bir karar da verememiş oldukları gibi suç ortaklarını ihbar etmek gibi suçu hafifletici sebeplerin de oluşması nedeniyle, Mülkiye Ceza Kanunu'nun 58'inci maddesinin 2'nci fıkrasına göre tutuklanma tarihleri olan 3 Nisan 1915 tarihinden itibaren yedişer yıl kalebentlikle cezalandırılmalarına karar verilmiştir.

Zeytun'un Tekke Mahallesi'nden tutuklu Tarvant oğlu Ağya veled Bedik, Kaluclar köyünden Keyk veled Agop Kara Mardiros oğlu, Sehak veled Bogos Tarvant oğlu, Ohannes veled Der Sehak Hallac oğlu, Yakos veled Mihail Tarvant oğlu, Sahok veled Asador Gaga oğlu, Karabet veled Kigork Turna oğlu, Mardiros veled Kara Mardiros Penos oğlu adlı kişilerin de Tekke denilen manastıra karşı harekât düzenleyen askerî kuvvetlerin işini silahsız olarak zorlaştırdıklarından ikinci dereceden suçlu olarak işe ortak olmalarından dolayı, Mülkiye Ceza Kanunu'nun 45'inci maddesinin 3'üncü fıkrasına göre ve tutuklanma tarihleri olan 13 Nisan 1915'ten itibaren onar yıl süreyle küreğe konulmalarına karar verilmiştir.

Tutuklu bulunan Avaklar köyünden Karabet veled Abraham'ın da sürekli olarak telgraf hatlarını tahrip etmesinden dolayı Mülkiye Ceza Kanunu'nun 136'ncı maddesine göre tutuklanma tarihi olan 13 Nisan 1915'ten itibaren 10 yıl süreyle küreğe konulmasına, 50 Osmanlı lirası para cezasına ve bu para cezasını ödememesi hâlinde, adı geçen kanunun 37'nci maddesi gereği, her çeyrek liraya karşılık, 1 günden 200 güne kadar hapsedilmesine karar verilmiştir.

Tutuklu bulunan Zeytun'un Bozbayır Mahalle'sinden Çakır oğlu Bedros veled Kalost ve Vartevan veled Bedros Çakır oğlu'nun da eşkiyadan firari ve suçlu Başçavuş Emanuel'in bulunduğu yeri söylememekle beraber, Osmanlı Devleti aleyhinde yayınlarda bulunmak ve Mısırlı Nubar Paşa'dan kendilerine gelen zararlı mektubu yayımlayıp halka ilan etmek için yanlarında sakladıklarının ortaya çıkmasıyla, adı geçenlerin Mülkiye Ceza Kanunu'nun 62'nci maddesinin 1'inci ekine göre ve tutuklanma tarihleri olan 13 Nisan 1915'ten itibaren beşer yıl kalebentlikle cezalandırılmalarına karar verilmiştir.

Tutuklu bulunan Zeytun'un Yezidlerobası'ndan Zebun oğlu Kirkor veled Penos, Kaluclar köyünden Armenak veled Agop Kara Mardiros oğlu, Orta Mahalle'den Aleksan oğlu Ağyo veled Bedik, Yeniyapan köyünden Haçatur veled Artin Karavelh oğlu, Perim veled Asador Karaman oğlu, Kirkor veled Nazret Keyk oğlu, Serkis veled Hançer Tatyos oğlu, Penos veled Artin Çopur oğlu, Hacı Avadik oğlu Hoseb Akrebyan, Belediye Doktoru Yervant Efendi, Karabet oğlu Vartevan, Kigork veled Serkis Mardaval oğlu, Serkis veled Ağya, Vartevan veled Bogos Seniker oğlu, Kigork veled Baba Artin oğlu,

Kozcağız köyünden Setrak veled Artin Ericek oğlu, Kargalar Mahallesi'nden Nişan veled Hançer Karabet oğlu, Yukarı Mahalle'den Nerses veled Penos ve Maraşlı Şükrü veled Eküli Arap oğlu adındaki kişilerin de söz konusu eylemlere katıldıklarının tespit edilememesi nedeniyle beraatlerine, ancak bu bölgede bulunmaları uygun görülmediğinden örfî idare bölgesi dışına çıkarılmalarına ve bunlardan asker olanlarının 8'inci Kolordu birliklerinden çöldeki amele taburunda istihdam olmak üzere gönderilmesine karar verilmiştir.

Yukarı Mahalle'den Serkis veled Merkes, idareten uzaklaştırılan kişiler arasında olduğundan ve Tekke Mahallesi'nden Apil oğlu Kigork veled Artin'in de Tekke'deki çatışmada yaralanıp hasta olarak Zeytun'da bulunmasından dolayı, bunlar hakkındaki davanın ayrı olarak görülmesine karar verilmiştir.

Tekke Mahallesi'nden Ohannes veled Nazret Mihail oğlu'nun da Tekke denilen manastıra sığınarak, buraya harekât düzenleyen askerî kuvvetlerin işini zorlaştırma eylemiyle ilgili olarak şiddete başvurarak askerî birliğinden firar etmek suçundan Askerî Ceza Kanunu'nun ek kanun maddelerinden 2'nci maddenin 1'inci fıkrasına göre idamı, 10 Mayıs 1915 tarih ve 119 numaralı hüküm yazısı 4'üncü Ordu Komutanlığından bazı kanunî sebeplerden dolayı bozulmakla iade edilmiş ve 4'üncü Ordu Komutanlığının da 24 Haziran 1915 tarih ve 1875 numaralı yazısıyla evrakın ilgili belgeleri de gönderilmiştir. Geceleyin Maraş'ın çevresinde yakalanarak getirilmiş olan ve söz konusu eylemlere katıldıkları anlaşılarak yargılanmalarına karar verilen Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden Çakır oğlu Artin ile Yukarı Mahalle'den Acıteyak Ohannes oğlu Agop'un da yargılanmalarına başlandı.

Hâkimler Kurulu usul gereği toplandı. Savcı Ali Galip Bey ve suçlananların hazır oldukları tespit edilip yargılanmalarına başlanarak kararın bozulmasıyla ilgili olarak 4'üncü Ordu Komutanlığının 21 Haziran 1915 tarih ve 182 numaralı emir yazısı sesli olarak Kâtip Zekeriya Bedri Efendi'ye okutturuldu.

Özeti:

Zeytun olaylarıyla ilgili hüküm yazısı incelendi. Eksik görülen hususlar aşağıda belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'nin savaşta olmasından yararlanıp iç isyan çıkararak Devleti meşgul edip meşru olmayan emellerini gerçekleştirmek amacıyla Hükûmet Konağı'nı basarak –bu tutanağın başlığında yazılı olduğu üzere– Devlete ait silahları gasb etmek ve cephane sevk etmekle görevli jandarma müfrezesine pusu kurmak suçundan sanık olup yargılamaları yapılan kişilerden bir kısmının idamına, bir kısmının da ikinci dereceden suça ortaklıkları olduğundan bahisle çeşitli şekillerde hapsedilmelerine karar verilmiştir. Ancak Ceza Kanunu'nun “Birtakım kişiler bir cinayet veya suçu ortaklaşa yapar veya çeşitli eylemlerden birini veya birkaçını işlerlerse bu kişilere suç ortağı denilir ve hepsi, suçu işleyen veya işlenmesine sebep olan kişi gibi cezalandırılır.” diye yazılı olan 45'inci maddesinin 1'inci fıkrası gereğince, kararlaştırılmış olan kötü fikri gerçekleştirmek için ortaklaşa, fakat çeşitli şekillerde hareket ettikleri ortaya çıkan bu kişilerin hepsinin, suçu işleyen ve işlenmesine sebep olan kişiler olduklarında tereddüt edilemez. Yine Ceza Kanunu'nun “Her kim Osmanlı Devleti halkını birbirine karşı silahlandırarak birbirlerini öldürmeye kışkırtır veya bazı yerlerde gasp, tahribat ve adam öldürme eylemlerine teşebbüs eder de bu eylemi gerçekleştirse ya da eyleme başlarsa o kişi idam edilir.” diye yazılı 56'ncı madde ile “Fesat bir oluşumun amacını yerine getirmek veya bir kişiye ya da kişilere suikast için her ne şekilde olursa olsun ateşli silahlar, yaralayıcı ve tehlikeli aletler hazırlayan veya taşıyan kişi, eylemini gerçekleştirse idam edilir.” diye yazılı 58'inci madde ekinin 1'inci fıkrasına göre hepsinin cezalarının belirlenmesi gerekir. Bu ihtilal olayına karıştıkları, yapılan soruşturma ile ortaya çıkmış iken beraatlerine karar verilmiş olan Katolik dinî lideri Abune Der Hoseb ile sekiz arkadaşı hakkında davanın derinleştirilerek suçluluklarının meydana çıkarılması ve bu konuda özellikle Maraş Divan-ı Harb-i Örfisi Soruşturma Kurulu üyelerinden Yüzbaşı Vasfî'nin itiraz yazısının dikkate alınması gerekir.

Hâlen firarda olan 43 kişinin de yalnız medeni haklarından düşürülerek mallarının ve emlaklarının hazine karar verilmesi doğru değildir. Verilen süre içinde gelmeyenlerin yargılamalarının giyaben yapılması ve ortaya çıkacak suçlarına göre cezalarının belirlenmesi kanun gereği olduğundan, işin bu yönünün de dikkate alınması gerekir. Sanık olarak yargılanan kişilerin, isimlerinin ve niçin mahkûm edildiklerinin, tutanağın üst tarafına yazılarak belirtilmesi uygun olur. Bütün bu eksikliklerin tamamlanması ve ceza uygulamasının ona göre düzenlenmesi için, söz konusu hüküm mazbatasının aynen iade olunduğunun yazılı olduğu görüldü.

Maraş Divan-ı Harb-i Örfî Soruşturma Kurulu üyelerinden Yüzbaşı Mehmet Vasfi'nin 17 Mayıs 1915 tarihli 4'üncü Ordu Komutanlığına yazdığı ihbarname okutturuldu.

İhbarnamenin özeti:

Zeytun ihtilali hakkında hazırlanan 2 numaralı soruşturma evrakında isimleri yazılı Katolik dinî lideri Abune Der Hoseb, Belediye Doktoru Yervant, Yenidünya oğlu Hançer, Karabet Balcıyan, Agop Taşçıyan, Ohannes veled Nişan, Çopur oğlu Karabet, Nişan Azagülyan ve Papaz Der Sehak'ın sıradan kimseler olmayıp nüfuz sahibi kişilerden oldukları dikkate alınarak Zeytun Mevki Komutanlığınca görüşülüp ayrıca özel defter tutularak derinlemesine soruşturma yapıldı. Bunların kötü emellerini gerçekleştirmek için devamlı bir araya gelip toplantılar yaptıkları ve aralarından üç kişiyi görevlendirdikleri anlaşılmıştır. Emniyetin ihlali girişimi, Devletçe haber alınıp bazı kişilerin göz altına alınarak sorgulanmalarına başlanılacağı sırada, adı geçen şahıslar toplanarak aldıkları karar sonucunda, Devleti baskı altına alarak göz altında bulunanlarla kışlada tutuklu olan birçok asker kaçağının tahliye etmelerini sağlamışlardır. Bundan yararlanarak, Maraş'tan Zeytun'a gelmekte olan askerî kuvvetlerin Hamidiye Köprüsü'nden ileri geçmemesi için kaza kaymakamlığından zorla aldıkları yazıyı, aralarında görüşükten sonra, isteklerinin gerçekleşmediğinin görülmesi üzerine ikinci defa kaymakamlığa başvurarak istedikleri yazıyı elde etmişlerdir. O sırada Maraş'la haberleşmeyi engellemek için telgraf telinin kesilmesi ve tutuklu bulunan kişilerle asker kaçaklarının tahliyelerinin ardından Tekke denilen manastıra sığınmış olan eşkiyalara katılarak kuvvetlerini artırmışlardır. Tasarlamış oldukları olayları gerçekleştirdiklerine inandıklarından ve adı geçenlerin Zeytun ileri gelenlerinden olup yapılan ayaklanma ve cinayetlerin başlıca teşvik edici ve düzenleyicileri olduklarından, bunların idareleri altında bulunan insanlar hakkında idam kararı verildiği hâlde, millî emellerinin gerçekleştirilmesi ve ihtilalin ortaya çıkması için kullandıkları her birinin yüksek kademelere yükselme hayali olan sıradan kişilerin idamlarına karar verildiği hâlde, nasıl olur da haklarında belge ve kesin deliller bulunanların beraatlerine maalesef karar verilir? Zeytun olayı hakkındaki sorgu tutanakları ayrıntılı olarak Soruşturma Kurulunca elden geçirildiğinden konu hakkında tam bir görüş ve kanaat ortaya çıkmıştır. Hatta bu konuda, Zeytun'daki görevi bittikten sonra, Zeytun ve Çevresi Komutanı Hurşit Bey'in resmî yazıyla istediği bir küçük istatistik çizelgesi ile üzücü olayı özetleyen bir rapor arz edilmiştir. Hurşit Bey'in bu açıklamalarıyla da tam bir kanaat elde edildiği üzere, adı geçen dokuz kişi hakkında gerekli adli işlemlerin uygulanmasıyla ilgili isteğim açıkça ortadadır.

10 Mayıs 1915 tarihli ve 119 numaralı bozulmuş kararın bozulan kısma kadar olan bölümleri okundu.

Özeti:

9 Mart 1915 Salı günü Zeytun'a 3 saat uzaklıkta Alikayası'nın Pamukdere mevkinde Zeytun eşkıyalarıyla jandarmalar arasında meydana gelen çatışmada, altı jandarma erini şehit ve silahlarını gasbetmek, bir kişiyi yaralamak, iki kişinin ortadan kaybolmasına sebep olmak; sonradan Zeytun'daki Tekke Kilisesi'ne sığınarak Hükûmet Konağı'nı basmak üzere kasabaya saldırmak, telgraf hatlarını kesmek ve Tekke'den Osmanlı askerlerine karşı bilfiil silah kullanarak Jandarma Binbaşı Süleyman ile 10 askerin şehit olmasına ve 26 askerin yaralanmasına sebebiyet vermek suretiyle, iç güvenlik ve asayiş ihlal etmek suçundan dolayı sanık olup da firarı bulunanlar şunlardır: Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden Çakır oğlu Penos, kardeşi Agop, Çakır oğlu Emanuel Çavuş, Garip oğlu Ohannes, Gül Ağa oğlu Kasap Penos, kardeşi Misak, Ağzıbüyük Hançer, Haçatur oğlu Kigork, Kargalar Mahallesi'nden Ayusef oğlu Asador, Keder oğlu Artin, Keşiş oğlu Kigork, Haçatur oğlu Vartan, Persis Nazret, Orta Mahalle'den Çolak oğlu Mesrob, kardeşi Aram, amcasının oğlu Karakin Çolakyan, Holmon oğlu Leon, Erik Vartevan oğlu Ohannes, Devedik oğlu kod adlı Meldun oğlu Karabet, Yukarı Mahalle'den Avaldan oğlu Apil, Şeftali oğlu Artin, Mıgırdiç oğlu Kör Manuk oğlu Hamparsum, Acıteyak oğlu Mıgırdiç, Yenidünya Nişan ve tutuklu Vartevan veled Bedros Çakır oğlu, tutuksuz, silahıyla firar eden jandarma eri Yozgatlı Minas, Yenidünya Nişan'ın kardeşi Karabet, Yenidünya Ağya ve oğulları Bayek, Hançer, Dikran, Nişan; Pirinç oğlu Kirkor, Atmalı oğlu Penos, Mihail oğlu Bedros, Yeniyapan köyünden Artin oğlu Mıgırdiç, Taros oğlu Karabet, Fellah oğlu Nazur, seyyar jandarma erlerinden olup silahıyla beraber isyandan önce firar eden Fekeli Melkon (Bugün ele geçirilmiş olup tutukludur.), Kabeşi oğlu Karabet veled Kirkor, tutuklu Arakel oğlu Artin veled Hançer, Kırca oğlu Agop veled Kigork, Şaho oğlu Agop veled Avadik, Hallac oğlu Berber Hamparsum veled Kirkor, Çarkıt oğlu Setrak veled Bedros, Kocabaş oğullarından Penos veled Serkis, Hinçakyan Örgütü Kâtibi Nazret oğlu Kalost, Kigork oğlu Karabet, asker firarisi Tarvant oğlu Ağya veled Bedik, Kigork kod adlı Kara Mardiros oğlu Keyk, Tarvant oğlu Sehak veled Bogos, Yezidler köyünden Zebun oğlu Kirkor veled Penos, Yukarı Mahalle'den Yenidünya oğlu Serkis veled Merkez, Keşiş oğlu Leon veled Sehak, Hallac oğlu Ohannes veled Der Sehak, Kara Mardiros oğlu Armenak veled Agop, Aleksan oğlu Ağyo, Karavelh oğlu Haçatur veled Artin, Kesmenan oğlu kod adlı Avadik oğlu Armenak, Bedros veled Kalost Çakır oğlu, Asador oğlu Aprim, Ohannes oğlu Hançer (Yargılamadan önce öldüğünden yanlışlıkla yazılmıştır.), Kirkor kod adlı Niko oğlu Nazur oğlu Karabet, Agop oğlu Emanuel veled Agop Çakır oğlu, Seniker oğlu Nazret veled Agop, Diyakoz Nişan veled Tatıos, Boz oğlu Nişan veled Nazret, Seniker oğlu Partom veled Agop, Tatıos oğlu Hançer oğlu Serkis, Set oğlu

Asador veled Artin, Nazret veled Asador Bostan oğlu, Artin veled Bedros Ağcel oğlu, Penos veled Artin Çopur oğlu, Serkis veled Serkis Seniker oğlu.

Zeytun'daki ihtilal ve isyan hareketinin başlıca düzenleyicisi ve teşvikçisi oldukları iddiasıyla da sanık olup idareten sürgün edilen kişiler arasında görülmektedir kanun gereği tutuklanan ve yapılan soruşturma neticesinde suçlu oldukları anlaşılan Zeytun Katolik dinî lideri Abune Der Hoseb, Belediye Doktoru Yervant, Ermeni Papaz Der Sehak (Soruşturma Kurulunca yargılanmasına gerek olmadığına karar verilmiştir.), Karabet Balcıyan, Agop Taşçıyan, Ohannes veled Der Nişan, İdare Meclisi üyelerinden Karabet veled Avadis, Nişan Azagülyan, Yenidünya oğlu Hançer veled Kigork ve tutukluymken firar eden Bedan oğlu Mardiros hakkında yapılan soruşturma sonucunda; bunlardan Der Hoseb, Yervant, Karabet Balcıyan, Agop Taşçıyan, Ohannes veled Der Nişan, Karabet veled Avadis, Nişan Azagülyan ve Yenidünya oğlu Hançer'in hareketleri Mülkiye Ceza Kanunu'nun 57'nci ve 58'inci maddelerine; Kara Mardiros oğlu Agop oğlu Keyk ve Tarvant oğlu Sehak veled Bogos ve bunlara yataklık eden Serkis veled Merkez Yenidünya oğlu'nun hareketleri de söz konusu kanunun 45'inci maddesinin son fıkrasına; diğerlerinin de 56'ncı maddeye göre yargılanmalarına dair Maraş Divan-ı Harb-i Örfî Soruşturma Kurulu tarafından düzenlenen 13 ve 17 Nisan 1915 tarihli ve 22/29, 23/30 numaralı 2 adet fezleke ve ekleri gönderilmekle, görüşülüp adı geçen firarilerin kanun gereği mahkemeye gelmeleri için başkanlıktan verilen 10 günlük ek süreyi içeren kararnamenin bir nüshası mahkemeye ve diğer nüshaları da gereği için ilgililere gönderildi. Firarilere verilen süre dolduğu hâlde yargılanmaları için, belirlendiği üzere, bugün mahkemelerine başlandı. Kurul usul gereği toplandı. Savcı Hamdi Bey ve yukarıda isimleri sayılan tutuklu sanıklar, yerlerinde hazır olarak yargılanmalarına başlandı. Yapılan incelemede firarda olanların teslim olmadıkları anlaşılarak haklarında Başkanlık tarafından verilen ek 10 günlük süreyle ilgili kararname zabıt kâtibine sesli olarak okutturuldu.

Özeti:

Firarda olanların başkanlık tarafından verilen 10 günlük süre içinde teslim olmadıkları takdirde, yasaya karşı gelmiş gözûyle bakılarak haklarındaki yargılamanın giyaben yapılacağı, medeni haklardan mahrum edilerek mallarının ve emlaklarının haczedileceği ortaya çıkmıştır. Yapılan incelemede, suçlananların teslim olmadıkları anlaşıldığından, haklarındaki yargılamanın giyaben yapılmasına istek üzerine oy birliğiyle karar verildiği bildirildikten sonra sanıklar sorgulandı.

Bunlardan, Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 29 yaşında ve kahveci olduğunu söyleyen sanık Karabet veled Kirkor Kabeşi oğlu sorgusunda; askere çağrılmadığından ve seferberliğin ilanında çeşitli sebeplerden dolayı tutuklu bulunduğundan askere gitmediğini, iki ay önce Zeytun'a gidip orada Maraşlı

Ermenilerin Maraş'a gelmesi için duyurular yapıldığını, Tekke'yi ziyaret vaadi olduğundan ziyaret için gittiğinde orada eşkiya reisleri Çakır oğlu Penos, Yenidünya oğlu Ağya ve üç oğlu, Yenidünya Nişan ve kardeşi Karabet, Çolak oğlu Mesrob, kardeşi Aram, amcasının oğlu Karakin, Meldun oğlu Karabet, Erik oğlu Ohannes, Edvar oğlu Leon, Gül Agop oğlu Penos, kardeşi Misak, Kürük oğlu Misak, Ağzıbüyük oğlu Hançer, Yaghub oğlu Ohannes, Avaldan oğullarından Apil ile Hamparsum, Şeftali oğlu Artin, Kargalar Mahallesi'nden ve diğer yerlerden daha birçok kişi varsa da isimlerini bilmediğini, Bogos oğlu Karabet'in jandarmaların şehit edilmesi olayında bulunduğunu, sonra oradan ayrılarak Zeytun'da dolaştığını adı geçen eşkiyalara anlattığını, ziyaret için Tekke'ye vardığında eşkiyaların kendisini tutup bırakmadıklarını ve rızasıyla gitmediğini, eşkiyaların gençleri orada tutup ihtiyar, çoluk çocuğu Tekke'ye bırakmadıklarını ve çatışma olup Tekke kapısı açıldığında firar ederek Zeytun'a geldiğini söyledi.

Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden, 26 yaşında, Artin veled Hançer Arakel oğlu sorgusunda; bir defa askere çağırılmışsa da gitmediğini, annesinin "Bir daha çağırırlarsa git" dediğini, bir daha da çağırılmadığından gitmediğini, Kayaçaldı mevkisinde odundan gelmekte iken yolda öldürülmüş iki jandarma eri gördüğünü, orada Bogos oğlu Karabet, Şaho oğlu Agop, Bedan oğlu Mardiros, arkadaşı Agop, Çakır oğlu Penos, Hallac oğlu Berber Hamparsum, Mıgırdıç oğlu Hançer, Çarkıt oğlu Setrak adlı kişileri çatışmada gördüğünü ve çalılık arasında olduğundan ellerindeki silahın ne olduğunu bilmediğini söyledi.

Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden, 24 yaşında, sanık Kırca oğlu Kigork oğlu Agop sorgusunda; askere gitmediğini, kendisinin bir şeyden haberi olmadığını, sanık Artin'le odundan gelmekteyken öldürülmüş iki jandarma eri gördüğünü ve başka kimseyi görmediğini söyledi. Artin'le yüzleştirildiğinde, Artin, kendisiyle odundan gelenin bu Agop olduğunu ve isimlerini söylediği kişileri bunun da tanıdığını açıkladı. Agop da yalnız Çakır oğlu Penos'u tanıdığını, yanında birkaç kişi daha varsa da kimler olduğunu bilmediğini, hatta Çakır oğlu Penos'un olduğunu da arkadaşı Artin'in söylediğini, kendisinin öyle şeylerde gözü olmadığından bakmadığını, Çakır oğlu Penos ve arkadaşlarının dağa doğru kaçmakta olduklarını belirtti. Artin de o zaman Agop'u ve adı geçenleri tanıdığını söyledi.

Zeytun'un Aşağı Mahallesi'nden, 25 yaşında Agop veled Avadik Şaho oğlu, beş-altı ay önce askere çağırılıp sevk edildikten sonra yolda firar etmek suçundan sorgulandığında; kendisinin bir yere gitmediğini belirterek suçu inkâr etti. Sanık Artin veled Hançer getirilerek kendisiyle yüzleştirildiğinde; jandarmaların öldürüldüğü yerden kaçan kişilerden birinin de bu Agop olduğunu yüzüne karşı söylediğinde Agop da yalan olduğunu söyleyerek telaşlanmaya başladı.

Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden, 23 yaşında Karabet veled Agop Bogos oğlu sorgusunda; bu sene asker olmuşsa da sevk edildikten sonra yolda firar

ettiğini, Zeytun'dan dışarı çıkmadığını, bir olaya katılmadığını söyledi. Getirilerek ifadesi alınan sanık Artin'le yüzleştirildiklerinde Artin, Karabet'in de jandarmaların öldürüldüğü yerden kaçtıklarını gözüyle gördüğünü belirtti. Karabet de kekeleyerek "Efendim yalandır." dedi.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, aslen Maraşlı, 27 yaşında Hamparsum veled Kırkor Hallac oğlu sorgusunda; geçende asker olup Maraş'a getirilmişse de parası olmadığından firar ettiğini, Zeytun'dan bir yere gitmediğini, sanıklardan Artin'in ifadesine karşı ne diyeceği sorulduğunda ise fakir olduğundan böyle şeylere katılmayacağını söyledi.

Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden, 28 yaşında, sanık Hançer veled Nazur Mıgırdıç oğlu sorgusunda; bir defa askere çağırılmışsa da babası hasta olduğundan gitmediğini, yine bu sebepten asla hiçbir yere gitmediğini ve sanık Artin'in ifadesine karşı ne diyeceği sorulduğunda ise iftira olduğunu, Çakır oğlu Penos, Garip oğlu Ohannes, Ağzıbüyük Hançer, Gül Ağa oğlu Penos, kardeşi Misak, Çolak Artin'in oğulları Mesrob ve Aram, amcasının oğlu Karakin veled Kalost'un jandarmaların katlinde bulunarak silah kullandıklarını duyduğunu ve Berber Hamparsum'un asker firarisi olduğunu biliyorsa da orada bulunduğunu bilmediğini söyledi.

Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden, 20 yaşında, öğretmen ve diyakoz, Çakır oğlu Kalost veled Nazret sorgusunda; Zeytun'dan dışarı çıkmadığını, Çakır oğlu Penos, Çolak oğlu Mesrob, kardeşi Aram ve akrabalarından Karakin, Gül Ağa Penos, kardeşi Misak, Ağzıbüyük Hançer, Garip Ohannes ve Turna oğlu Vartan adlı kişilerin eşkiya olduklarını biliyorsa da, olay yerinde bulunup bulunmadıklarını bilmediğini belirtti. İlk ifadesinde, çatışma günü Tekke'de olup eşkiyanın kendisini tutarak bırakmadığını söylediği yazılı olduğundan ne diyeceği sorulduğunda, kendisini dövdüklerinden öyle ifade verdiğini ve Tekke'ye gitmediğini açıkladı.

Zeytunlu, 1894 doğumlu, Karabet veled Kigork Kara Vasil oğlu sorgusunda; تنها bir yerde olduğundan dolayı herkesin dükkânına gelip gittiğini, bir pazar günü çarşıya indiğinde Gül Ağa oğlu Penos, Garip oğlu Ohannes ve Haşhaşı oğlu Nişan'ı görüp kendisine hitaben "Karabet, Hükûmet Konağı'nı basacaklarmış. Senin haberin var mı?" demeleri üzerine haberi olmadığını söylediğini hatta "Sen de gel bize katıl." demişlerse de kabul etmediğini sonra Ağzıbüyük Hançer gelip "Sen niçin gelmiyorsun hükûmeti basacağız." diye azarlamışsa da yine kabul etmediğini söyledi. Okunan ifadesinde: Yapılan davet üzerine çifte tüfeğini alarak gittiğini, sonra geri döndüğünü ve babasının azarladığını, pazar günü çarşıya çıkıp Ohannes'i gördüğünü, onun da "Bu akşam Hükûmet Konağı'nı basacağız. Sen de gel." dediğini ve biraz ileri gittiğinde Haşhaşı oğlu Nişan'a rastlayıp onun da "Bu akşam hükûmeti basacağız. Sen de katıl." demesi üzerine kendisi de "Herkes ne olursa ben de razıyım." diyerek savuştuğunda Kasap Penos'a rastladığını ve onun da diğerleri gibi "Hükûmeti basacağız hazır ol." dediğini; evine geldiğinde gece saat yarım sularında Ağzıbüyük Hançer gelip "Penos Ağa

diyor ki hükûmeti basacağız. Toplandık. Tamburacı Kirkor'un evine gelsin. Silahlarını alsın." dediğini ve kendisi de çifte tüfeğini alarak amcasının oğlu Nazret'in elinde de tek tüfek olduğu hâlde birlikte Tatyos oğlu Nişan'ın evine gittiğini, orada kimseyi bulamayınca rastladığı babasının kendisini azarlayarak evine götürdüğünü, hükûmeti basma girişiminde bulunan kişiler, tamburacı Kirkor ile Seniker oğlu Partom'un evinde toplandıklarını ve toplantıda; Seniker oğullarından Nazret ve Partom, Topuz oğlu Ohannes, Kürük oğlu Misak'ın bulunduğunu, Tekke çatışmasında Çakır oğlu Penos, Garip oğlu Ohannes, Ağzıbüyük oğlu Hançer, Turna oğlu Vartan, Gül Ağa'nın oğullarından Kasap Penos ve kardeşi Misak, Çolak oğlu Mesrob, kardeşi Aram, amcasının oğlu Karakin, Meldun oğlu Karabet, Holmon oğlu Leon, Lük oğlu Ohannes, Çakır oğlu Emanuel, Şeftali oğlu Artin, Hayk Efendi'nin küçük kardeşi Partom isimli kişilerin bilfiil bulunduklarını ve silah kullandıklarını, jandarmaların öldürüldüğü çatışmada Çakır oğlu Penos, Çolak oğlu Mesrob ile kardeşi Aram, akrabası Çolak oğlu Karakin, Ağzıbüyük oğlu Hançer, Garip oğlu Ohannes, Gül Ağa'nın oğlu Penos ile kardeşi Misak ve Turna oğlu Vartan'ın silah kullandıklarını, halk arasında konuşulanlardan duyduğunu söyleyerek ne diyeceği sorulduğunda çifte tüfeği olmadığını, kendisini dövdüklerini ve böyle ifade vermediğini söyledi.

Zeytun'un Tekke Mahallesi'nden, 26 yaşında, asker olup Dörtöl'ü sevk edilmişse de oradan firar ederek 1,5 ay önce Zeytun'a geldiğini ve 77'nci Alay 12'inci Tabur 2'nci Bölük erlerinden olduğunu söyleyen Ağya veled Bedik Tarvant oğlu sorgusunda; Tekkeli'de çatışmaya katılmayarak tarafsız kaldığını ve eşkıyaların Tekke'de [manastırı] ziyaret içinde olduğunu, kendisinin evinden çıkmadığını ve çatışmada Ağya oğlu Bayek, Hançer, Dikran ve Yenidünya oğullarından Nişan ile kardeşi Karabet'in olduğunu ve sonra herkes firar ettiği için kendisinin de firar ederek Zeytun'da Bayek oğlu Serkis'in evine gittiğini, yanında amcasının oğlu Sehak ve Kara Mardiros oğlu Keyk olup üçünün de gece saat 01.00'de olaydan sonra firar ettiklerini söyledi. Kaydedilen ifadesinde, Tekke çatışmasında ağası Ağya ve Nişan'ın da bulunduklarını söylemiş olduğundan ne diyeceği sorulduğunda onayladı.

Zeytun'un Kaluclar köyünden, 40 yaşında Keyk veled Agop Kara Mardiros oğlu sorgusunda; Tekke çatışmasında kendisinin dağda çobanlık yapmakta olduğunu ve bundan önce Sehak veled Bogos Tarvant oğlu ve Ağya veled Bedik isimdeki iki arkadaşıyla Bayek oğlu Serkis Ağa'nın evinde gizlendiğini, sonra oraya askerlerin gelerek kendilerini tutup hükûmete götürdüğünü söyledi. İlk ifadesinde Ağya ile Sehak'ın, Tekke'den kaçıp Serkis Ağa'nın evinde gizlendiklerini söylemiş olduğundan ne diyeceği sorulduğunda böyle söylemediğini söyledi ancak biraz düşündükten sonra "Evet." diye onayladı.

Zeytun'un Tekke Mahallesi'nden, 45 yaşında, Çiftçi Sehak veled Bogos Tarvant oğlu sorgusunda; kendisinin olay günü evinde olup eşkıyalara katılmadığını söyledi. Okunan ilk ifadesinden sonra Tekke'den kaçarak Serkis Ağa'nın evine gittiğini ve orada Ağya'yı da gördüğünü, Keyk isimli

sanığın Tekke'de olduğunu ve atılan toplara direnemeyerek firar ettiği hakkında bir şey söylemediğini beyan etti. Sanık Keyk çağrılarak yüzleştirildiklerinde Keyk'in, Serkis Ağa'nın evine gelip Tekke'den kaçarak geldiklerini söylediğini yüzüne karşı ifade etti.

Zeytun'un Yezidlerobası'ndan, 20 yaşında olup şimdiye kadar çağrılmadığı için askere gitmediğini söyleyen Zebun oğlu Kirkor veled Penos sorgusunda; Tekke çatışmasında Zeytun'da olduğunu, eşkıyalara katılmadığını, kendisine iftira edildiğini, ailesiyle birlikte Zeytun'a gelmişlerse de nedeninin korkmaları olduğunu, bütün köy halkının da korktukları için Zeytun'da toplandığını, eşkıyalık için fakir olduğunu ve amcasının oğlu Zebun veled Serkis'in Tekke çatışmasına katıldığını söyledi. Okunan ifadesinde, Zebun'un çatışmada öldüğünü duyduğuna dair yazılı ifadesi olduğundan sorulduğunda onayladı.

Zeytun'un Tekke Mahallesi'nden, 26 yaşında, çiftçi, asker olarak 77'nci Alay 1'inci Tabur 4'üncü Bölüğe sevk edilmişse de dört yıl önce firar edip şimdiye kadar da gitmediğini ve seferberlikte de cahilliğinden gitmediğini söyleyen Leon veled Sehak Keşiş oğlu sorgusunda; kendisinin Tekke'ye yani içinde ziyaret bulunan kiliseye gitmeyip biraz ileride evinde olduğunu, sabahleyin oduna gitmek üzereyken askerler tarafından sarıldığı için orada kalıp akşam Zeytun'a evine geldiğini, Tekke'de bulunup çatışmaya katılan sanıkları bilmediğini ve Zeytun'da değirmenci Keyk'in o gün öldüğü hakkında Soruşturma Kurulunda bir şey söylemediğini, askere karşı kesinlikle silah kullanmadığını, Yenidünya oğlu Ağya ve oğulları Bayek, Hançer ve Yenidünya oğlu Nişan'ın Tekke çatışmasında bulunduklarını duyduğunu, ertesi günü babasının kışlaya gittiğini ve döndüğünde asker firarisi olduğu için kendisini kışlaya teslim ettiğini söyledi.

Zeytun'un Tekke Mahallesi'nden, 20 yaşlarında, Köşker²⁰ Ohannes veled Der Sehak Hallac oğlu sorgusunda; Tekke'de meydana gelen çatışmada kendisinin evinde olup çatışmaya katılmadığını; ancak korkularından akşam üzeri Zeytun'a indiklerini ve kesinlikle silah kullanmadığını, Zeytun'da amcası Kaleci oğlu Mıgırdiç'in evine gittiğini ve duyduğuna göre Çakır oğlu Penos ile Yenidünya oğlu Ağya'nın Tekke'de bulunduğunu ve bunların komite başkanları olduğunu, Tekke'de bulunan komitelerin kendisini kabul etmediğini söyledi.

Kaluclar köyünden, 26 yaşında, Çiftçi Armenak veled Agop Kara Mardiros oğlu sorgusunda; korkularından bütün köy halkıyla birlikte Zeytun'a gittiklerini, çatışmaya katılmadığını, Zeytun'a gelmek üzere kendilerini kimsenin davet etmediğini, askere çağrılmadığını ve sorulduğunda; seferberlikte sevk edilmişse de Pazarcık'tan firar ettiğini söyledi.

²⁰ Kunduracı, yemeni tamircisi. Yaşar Çağbayır. *Türkçe Sözlük*. 5 Cilt. İstanbul: Ötüken, 2007.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 27 yaşında, bu sene şubeye kaydedilerek tezkere almışsa da henüz çağrılmadığından gitmediğini söyleyen Aleksan oğlu Ağyo sorgusunda; kendisinin Tekke'de meydana gelen çatışmaya katılmadığını ve çobanlık yaparken yakalanarak "Askersin." diye götürüldüğünü, eşkıyaları tanımadığı gibi onlara katılmadığını da söyledi.

Zeytun'un Yeniyapan köyünden, 45 yaşında, Çoban Haçatur veled Artin Karavelh oğlu sorgusunda; dağda çobanlık yaparken yakalanıp getirildiğini ve eşkıyalara katılmadığını söyledi.

Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden, 60 yaşında, Çiftçi Bedros veled Kalost Çakır oğlu sorgusunda; evli iki oğlu olup Vartevan ismindeki oğlunun tutuklu olduğunu, diğer oğlunun isminin ise Emanuel olup olaydan beş gün önce firar ettiğini ve şimdi dağda olduğunu, Çolak oğlu Mesrob ile kardeşi, Çakır oğlu Penos ve daha bazı kişilerin Alikayas'ında jandarmaları öldürdüğünü halktan duyduğunu, kendisinin Maraş'tan güherçile getirmedeğini, Agop Taşçıyan'ın güherçile getirttiğini ise halktan duyduğunu, Çakır oğlu Penos'un evine gitmediğini, orada delege ve daha bazı kişiler toplanmışlarsa da delegeden başkasını ve bu toplantının ne için yapıldığını bilmediğini, Zeytun'daki oğlunun Tekke çatışmasına katılıp katılmadığını da bilmediğini ve oğlunun gece evine gelip kanlı elbisesini değiştirerek firar edip etmediğini görmediği gibi duymadığını da söyledi. Sorgu ifadesinde, jandarmaları öldürenlerin Çakır oğlu Penos, Çolak oğlu Karakin, Garip oğlu Ohannes, Ağzıbüyük Hançer, Gül Ağa'nın oğlu Kasap Penos ile kardeşi Misak, Turna oğlu Vartan, Çolak oğlu Mesrob ve Meldun oğlu Karabet ile Holmon oğlu Leon olduklarını; Çakır oğlu Penos'un evine giderek sürekli müzakerede bulunanların Der Nişan oğlu Ohannes, Topbaşı oğlu Ercanik ve Yaghub oğlu Artin Efendi olduğunu, Okul Müdürü Nişan Efendi'nin de yine bunlarla müzakerede bulunduğunu, oğlu Emanuel'in Tekke çatışmasına katıldığını ve şu anda Çakır oğlu Penos'un çetesinde olduğunu söylemiş olduğundan ne diyeceği sorulduğunda harfiyen onayladı.

Zeytun'un Aşağı Mahallesi'nden, 33 yaşında, Çiftçi Vartevan veled Bedros Çakır oğlu sorgusunda; olay günü ve daha önceleri Kaplıca karşısında oturduğunu ve kardeşi Emanuel'in, amcası Çakır oğlu Penos ile eşkıya reisi olup firarda olduklarını, bunların Yenidünya oğlu Nişan ve daha bazı asker firarileriyle Tekke'de askerle çatıştıklarını duyduğunu, kendisinin bir olaya katılmadığını söyleyerek suçu inkâr etti. İfadesi okundu; Çakır oğlu Penos ve Garip oğlu Ohannes'in eşkıya reisleri olup jandarmaları bunların çetesinin öldürdüğünü söylemiş olduğundan ne diyeceği sorulduğunda onayladı.

Zeytun'un Yeniyapan köyünden, 20 yaşında, Çoban Aprim veled Asador Karaman sorgusunda; Koruca Dağı'nda çobanlık yaparken tutulup getirildiğini, oysaki kendisinin beş aydır Zeytun'a gelmediğini, ifadesinde, çatışma günü Gül Vans'ın evine geldiğini, asker olduğundan çağrıldığını ve koyunları ağaya teslim edip askere giderken tutulduğunu, koyunları dağda yalnız bırakarak Zeytun'a gelme sebebinin bu olduğunu ve dağa asker gelip kendisini tutuklar korkusundan ileri geldiğini söyledi.

Zeytun'un Yukarı Mahallesi'nden, 40 yaşında, Çoban Kirkor veled Kazor Keyk oğlu sorgusunda; kendisinin Asador Efendi'nin çobanı olup kışlada top sesi duyunca korkusundan Zeytun'a geldiğini ve çatışmaya katılmadığını söyledi.

Zeytun'un Aşağı Mahallesi'nden, 36 yaşında, Marangoz Emanuel veled Agop Çakır oğlu sorgusunda; pazar akşamı kendisinin tahsildar Arakel Efendi'nin evine gittiğini, orada ailesiyle kardeşi Nişan, Emanuel, Ohannes ve tamburacı Mihalli Kirkor ile Moris oğlu Hançer'in olduğunu, Hançer'in, Boz oğlu'nun evindeyken eşkıyaların Hükûmet Konağı'nı basacağını söylemesi üzerine hükûmete haber vermek üzere adam gönderdiklerini, toplantının Artin Ağa'nın oğlu Abraham'ın evinde yapıldığını da yine Hançer'in söylediğini, Çolak oğlu Mesrob ile kardeşi Aram, Çakır oğlu Penos, Garip oğlu Ohannes, Yenidünya oğlu Nişan, Agop oğlu Ağya, Yenidünya Karabet, Kargalar'dan Turna oğlu Vartan ve Meldun oğlu Karabet ile Şeftali oğlu Artin'in de bu toplantıda olduklarını, Tekke'dekilerin ise Ağzıbüyük Hançer, Gül Ağa'nın oğlu Penos ile kardeşi Misak, Yenidünya Ağya ve oğulları ile yukarıda sözü edilen kişiler olduğunu, Tekke çatışması sırasında toplantıda bulunduğundan tutuklu olduğunu söyledi.

Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden, 29 yaşında, askere sevk edilmişse de Maraş'ta bulunan taburda bir-iki gün kalıp 2,5 ay önce firar ettiğini söyleyen Setrak veled Bedros Çarkıt oğlu sorgusunda; kendisi bağında işiyle meşgul olup çatışmaya katılmadığını ve Alikayasındaki eşkıyaların Çakır oğlu Penos, Turna oğlu Vartan, Garip oğlu Ohannes, Gül Ağa'nın oğlu Penos ve kardeşi Misak, Ağzıbüyük Hançer ve Çolak oğlu Mesrob ile Yaghub oğlu Ohannes olduğunu söyledi. Sanıklardan Artin veled Hançer'in ifadesi okunarak kendisine bildirildiğinde sebep göstermeksizin yalan olduğunu söyledi. Artin de ifadesinde ısrar etti.

Maraşlı olup iki yıldır Zeytun'da Katoliklerin dinî lideri, İdare Meclisinde üye ve 33 yaşında olduğunu söyleyen Hoseb Akrebyan Hacı Avadik sorgusunda; o günlerde Zeytun'da Tekke civarında bir iki jandarmanın halk tarafından silahlarının alındığını ve Kaymakam Bey'in de halka nasihat ederek "Yapmayınız, af çıkarttıracağım." diye söylediğini, kendisinin de "Gerçekten af çıkarttıracaksan, dağda ötede beride bulunanlara da haber gönderelim, hem halk hem de hükûmet rahat olur." deyip firarilerin de afla hapisneden çıkarılmasının uygun olacağını söylediğinde, Kaymakam Bey'in orada bulunan savcıya danışarak tutukluları bıraktırdığını, kendisinin Hükûmet Konağı'nı basmak üzere, tutukluların bırakılması için Kaymakam Bey'i tehdit etmediğini hatta ondan ricada bile bulunmadığını; ancak olayların engellenmesi için, hapistekiler bırakılırsa halk yatışır, kötü adamlar varsa teslim olur diye düşündüğünü ve yine Kaymakamın emriyle Belediye Doktoru Yervant Efendi ile birlikte Tekke'de bulunan eşkıyaların silahını alıp teslim etmek üzere üç kez gitmiş ve hatta Tekke'nin yönetimiyle görevli Yenidünya oğlu Ağya'yı da aracı ederek eşkıyalara af çıkacağını söylemişlerse de eşkıyaların bunu kabul etmediğini, bunlar arasında nezaretten tahliye edilen

Çakır oğlu Emanuel, Tatyos oğlu Nişan, Topuz oğlu Ohannes ve daha başkaları varsa da iyice bilmediğini ve Hükûmet Konağı'nı basmaktaki amacın ne olduğunu da bilmediğini, eşkıyalara "Neden böyle yapıyorsunuz?" dediğinde Papaz Efendi'nin "Senin de kız kardeşine dokunsalardı, bize böyle nasihat vermezdin." dediğini, eşkıyaların Çakır oğlu Penos, Çolak oğlu Mesrob, Garip oğlu Ohannes ve Yenidünya oğlu Ağya ile daha pek çok kişi olduğunu ancak isimlerini bilmediğini, Maraş'tan Zeytun'a asker gelmemesi için Ermeni delegesinin Kaymakam Bey'le konuştuğunu duyduğunu ve hizmetçisi Tatyos'un, Hükûmet Konağı'nın basılacağını duyup gelerek kendisine bilgi verdiğinde "Git evine yat, bu gibi şeylere gerek yoktur, bunlar densiz sözüdür." dediğini söyledi. Bunun üzerine hükûmete hemen bilgi vermemesinin nedeni sorulduğunda; işin aslını tam olarak bilmediğinden bilgi vermediğini, duyduğuna göre eşkıyalar arasında bir de jandarma firarisinin bulunduğunu, kendisinin kesinlikle ağalarla ortak olmadığını, kilisede Kaymakam Bey'in ağalarla görüştüğünü; ancak kendisinin, ağaların mecliste Kaymakam Bey de bulunacak diye haber gönderdiğinden kiliseye gittiğini, Kaymakam Bey'in af çıkarttıracağım deyip kendisinin de uygun olduğunu söylediğini; ancak kendisinin Kaymakam Bey'in huzurunda gülererek "Bunun çaresi affettirmek." demediğini ve Kaymakam Bey'in kiliseye gelip ağalara nasihat ettikten sonra kendisiyle birlikte gittiğini, Kaymakam Bey'e, affettirmenin uygun olduğunu söylemesindeki amacının, hükûmete bir hizmette bulunmak olduğunu, ağaların kilisede ne konuştuklarını bilmediğini ancak sonradan, eşkıyaların, Zeytun'a toplanmaları için çevre köylere mektup yazdıklarını, ağaların ise buna gerek olmadığından gelmemeleri için konuştuklarını duyduğunu söyledi.

Maraş'ın Çukuroba Mahallesi'nden, Zeytun belediye doktoru, 30 yaşında Yervant veled Serkis sorgusunda; Baytimurlu köyünde çiçek hastalığı ortaya çıktığından, aşı için eczanede ilaç olmadığından savcı ve ceza reisi ile Kaymakam Bey'e bilgi vererek Baytimurlu'dan Maraş'a geldiğini ve Maraş'ta kayıinvalidesinin evine gelerek burada mutasarrıf, savcı ve diğer ilgililerle görüşüp gerektiği kadar ilaç elde ettiğini, Ahmetçik köyünde bir olay olduğunu Mutasarrıf Bey söylemediğinden kendisinin gittiğini, Alikayas'ında jandarmalar öldürüldüğü için buraya gitmeyip şehitleri kışlaya götürdüklerinden orada muayene ederek raporun müsveddesini düzenlemişse de istenilmediğinden vermediğini ve "Bu, Zeytunlulara bir dilekçedir." derken Zeytunluların vahşeti olduğunu anlatmak istediğini, ilaç malzemelerini Vartan Keşişyan'dan aldığını ancak Maraş'tan acele hareketle gittiği için götüremediğini, Zeytun'a ulaştığında da yollar kapanmış olduğundan bunların Maraş'ta kaldığını, Tekke'ye gitmesinin nedeninin, Kaymakam Bey'in af çıkarttıracak olması olduğunu ve Ermeni delegesi hasta olduğu için Katolik delegesiyle kendisinin gitmesini söylediğinden delegeye eşlik ederek Tekke'ye gitmişse de bir sonuç alamadan döndüklerini söyledi.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 45 yaşında, manifatura ticaretiyle uğraşan Karabet veled Nişan Balcıyan sorgusunda; 13 Şubatta Maraş'a gelip dokuz gün kaldıktan sonra Zeytun'a gittiğini, Maraş'a manifatura almak üzere geldiğini, Leon isminde bir kardeşi olduğunu ve Hükûmet Konağı'nı basmak üzere evinde toplanılmadığını, Maraş'tan Zeytun'a güherçile götürmediğini söyledi. Bu konuda Soruşturma Kurulundan gelen telgraf okundu.

Özeti:

Sorgulanan Yenidünya oğlu Penos veled Artin'in ifadesinden Balcıyan Karabet'in evinde Hükûmet Konağı'nı basmak üzere toplanıldığı; diğer telgrafta da Agop Taşçıyan, Karabet Balcıyan, Azagül oğlu Nişan, Çopur oğlu Karabet ve Ohannes Der Nişanyan ile Yenidünya Hançer veled Kigork'un Hükûmet Konağı'nı basmak üzere, Çakır oğlu Penos'un evinde toplandıkları ve sorgulanan Mıgırdiç veled Nazret Acıteyak oğlu'nun ifadesinden adı geçenlerin bu fesadın başlıca kışkırtıcıları olduğu ve Honan veled Hançer Topuz oğlu'nun ifadesinden de Karabet Balcıyan'la Agop Taşçıyan'ın Maraş'a giderek beş-altı okka güherçile getirdikleri anlaşılmıştır. Ne diyeceği sorulduğunda hepsini inkâr etti.

Zeytun'un Yukarı Mahallesi'nden, 31 yaşında ve askerlik yapmadığını söyleyen Hançer veled Kigork Yenidünya oğlu sorgusunda; geçenlerde tanıklık için Osmaniye'den çağrılıp gitmek üzereyken hayvan bulamadığından gidemediğini, Hükûmet Konağı'nı basmak isteyenlerin kim olduğunu bilmediğini ancak "Çakır oğlu Penos, başına eşkıyaları toplamış Hükûmet Konağı'nı basacak." dediklerini, Çolak oğlu Mesrob, Çakır oğlu Penos ve Aram ile arkadaşları tarafından telgraf tellerinin kesildiği ve hükûmetin emriyle gidip tamir ettiklerini söyledi.

Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden, 49 yaşında, Agop veled Vartevan Taşçı oğlu sorgusunda; olaydan birkaç gün önce Çakır oğlu Kigork'un oturmak üzere evine geldiğini ve bundan sonra Derapo oğlu Ebkar gelerek "Bazı adamlar Hükûmet Konağı'nı basacaklarmış." deyince "Çakır oğlu Bedros'u çağırıp dinleyiniz. Hükûmete haber veriniz. Aslı olup olmadığını anlayınız." deyip Ebkar'ı gönderdiğini, gece saat 06.00'ya kadar oturup bir gürültü duymadığından yattığını ve ertesi gün hükûmete ihbar ettiklerini, hükûmete hemen bilgi verecekse de aslı olmadığını anladığından bilgi vermediğini ve Agop Balcıyan'ın evinde bulunmadığını söyledi.

Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden, 33 yaşında Ohannes veled Der Nişan sorgusunda; Hükûmet Konağı'nın basılacağı haberlerinin çıktığı gece, Amek oğlu Karabet, Mebasih oğlu Karabet ve Ericekli Kara Ali isimli kişilerin kendisinde misafir olduğunu, Ali ile ortaklığı olduğundan diğerlerinin de konuşmak üzere geldiğini, Çakır oğlu Penos'un evinde toplanılmadığını ve kasıtlı bir fikrinin olmadığını, aleyhinde tanıklık olursa elbette cezasına razı olacağını söyledi.

Zeytunlu, 41 yaşında, tüccar, Karabet veled Avadis Çopur oğlu sorgusunda; Hükümet Konağı'nın basılacağı haberleri çıktığında, Katolik papazının evinde oturmaktayken kapının açılıp kapandığını ve sonra papazın dışarı çıktığını, bunun üzerine kendisinin orada bulunan Mal Müdürü ile çıkarak evlerine gittiklerini, herhangi bir yerde toplantı yapmadığını ve İdare Meclisi üyesi olduğu için hükûmete sadık olduğunu, Çakır oğlu Penos'un evindeki toplantıda da bulunmadığını söyledi.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 25 yaşında, öğretmen olup ticaretle uğraştığını söyleyen Nişan veled Avadis Azagül oğlu sorgusunda; olay zamanı Maraş'ta işi olduğu için geldiğini ve kendisinin Çakır oğlu Penos'un evindeki toplantıda bulunmadığını söyledi.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 29 yaşında, Köşker, Nazret veled Agop Seniker oğlu sorgusunda; olay zamanı kardeşi hasta olduğundan Bertezli oğlu Agop, Tatyos oğlu Nişan ve Boz oğlu Hamparsum'un bir gece evlerine gelerek konuştuklarını ve sonra çıkıp gittiklerini, Nişan'ın Hükümet Konağı'nın basılacağını kardeşine söylediğinde, kardeşinin "Git, hükûmete ve ağalara haber ver." dediğini ve sonra hapsedildiğinden çatışmaya katılmadığını söyledi.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 55 yaşında, Bakkal, Nazret veled Asador Bostan oğlu sorgusunda; bir gece kız kardeşinin evine gittiğini, orada Bali oğlu Asador, Hed oğlu Avadis ve Topbaşı oğlu Ercanik'in bulunduğunu, Hed oğlu Avadis ile gece dönerken yolda Boz oğlu Nişan'a rastlayıp, Nişan "Bu gece eşkıyalar Hükümet Konağı'nı basacaklar." deyince "Bak da hükûmete bilgi ver." dediğini, hatta Nişan'ın haber almak için Seniker oğlu Partom'un evine gittiğini, kendisinin de Boz oğlu Nişan'ın evine girdiğini, orada Set oğlu Asador, Boz oğlu Nişan'ın amcasının oğlu Hayk, Çolak oğlu Kirkor, Edvar oğlu Leon ve Hayk ile Haron oğlu Leon'un bulunduğunu ve sorduğunda, bu konuyu Tatyos oğlu Artin kod adlı Ağcel oğlu Artin'den duyduklarını ve kendilerinin de Baba Ağa'ya haber gönderdiklerini söyledi.

Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden, 25 yaşında, işsiz ve gözlerinden rahatsız olduğunu söyleyen Penos veled Artin Çopur oğlu sorgusunda; 15 yıldır gözleri rahatsız olduğu için evinden dışarı çıkamadığını ve bir örgüte mensup olmadığı gibi herhangi bir toplantıya da katılmadığını söyledi.

Zeytunlu ise de Gücan köyünde oturduğunu ve 56 yaşında olduğunu söyleyen Artin veled Bedros Ağcel oğlu sorgusunda; şu günlerde Zeytun'da ikamet etmekte olduğunu ve bir gün evindeyken gece saat 01.30-02.00 sularında komşusu Kesbar oğlu Manuk'un gelip kendisini kapıya çağırarak "Usta Manuk'un yanındaydım, Baba Ağa'nın evinden bir adam geldi. Hükümet Konağı'nı basacaklarmış." dediğini ve şaşırdığı için komşusunun Boz oğlu Hayk'ın evine gidip onu çağırarak durumu söyledikten sonra evine döndüğünü, Boz oğlu Hayk'ın evinde bazı adamlar varsa da dikkat etmediği için kim olduklarını bilmediğini ve telgraf telini kesenin Apil veled Avaldan oğlu olduğunun halk arasında konuşulmakta olduğunu söyledi.

Kargalar Mahallesi'nden, 27 yaşında, Çiftçi, Penos veled Serkis Kocabaş oğlu sorgusunda; Alikayası'nda jandarmaları öldürenin kim olduğunu kesinlikle bilmediğini söyledi. İlk ifadesi okundu.

Özeti:

Alikayası'nda eşkıyalar ile jandarmalar arasında meydana gelen çatışmada jandarmaları öldüren ve bilfiil çatışmaya katılanların Ağzıbüyük oğlu Hançer, Çolak oğlu Mesrob, kardeşi Aram, Karakin Çolak oğlu, Berber Hamparsum Hallac oğlu, Çarkıt oğlu Setrak, Badan oğlu Mardiros, Bogos oğlu Karabet, Çakır oğlu Penos, Garip oğlu Ohannes, Gül Ağa'nın oğlu Penos, kardeşi Misak, Orta Mahalle'den Meldun oğlu Karabet, Holmon oğlu Leon ve Fellah oğlu Nazur ile seyyar jandarma erlerinden Fekeli Melkon olduğunu, bir gün Çakır oğlu Penos Ağa'nın yanına gelerek "Maraş'tan gelen dokuz sandık cephaneyi almak üzere gideceğiz, sen de bizimle beraber gel." dediğinde hepsinin birlikte gittiklerini ve orada meydana gelen çatışmalarda jandarmalar öldürülmüşse de kimin öldürdüğünü bilmediğini, jandarmalardan Yozgatlı Minas'ın da eşkıyalar tarafına geçtiğini, kendisi oradan doğruca dört oğluyla beraber Tekke'ye sığınan ve örgütlerin geçimini sağlayan reis Yenidünya oğlu Ağya Ağa'nın yanına gittiği sırada Belediye Doktoru Yervant, Katolik delegesi Ohannes Akrebyan, Çolak oğlu Artin ve Der Nişan Ohannes'in geldiklerini duymuşsa da ne konuştuklarını bilmediğini, örgütün yarısının Tekke'de kaldığını, diğer yarısının da Hükûmet Konağı'nı basmak üzere Zeytun'a giderken çatışmanın başladığını ve daha bilmediği 10 kadar eşkıya olup tamamının 30 kadar olduğunu ve jandarmaların öldürülmesinden sonra dönerek Tekke'ye geldiklerinde Agop'un oğlu Ağya, Ağzıbüyük oğlu Hançer, Yenidünya oğlu Nişan, kardeşi Karabet, Şeftali'nin oğlu Artin, Zeytun'un Yukarı Mahallesi'nden Hacı Apil ve isimlerini bilmediği birçok kişi olduğunu, kendisinin asker olup Maraş'taki 1'inci Taburdan firar ettiğini söylemiş olduğundan ne diyeceği sorulduğunda; kekeleyerek inkâr etti.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden 42 yaşında, Kasap, Asador veled Artin Set oğlu sorgusunda; olay gecesi ve Hükûmet Konağı'nın basılacağını duyduğu gece, Boz oğlu Hayk'ın evinde duada bulunduğunu, o sırada Ağcel oğlu Artin'in gelerek Hayk, Çolak oğlu Kirkor ve Der Mesrob'u çağırıp gizlice bir şey konuştuklarını ve Çakır oğlu Penos, "Hükûmet Konağı'nı basacağız." dediğinde herkesin korkusundan kaçtığını, asker firarisi Haron oğlu Leon'un da bir sessiz tüfek alıp gitmekteyken ayıptır diye tüfeği bıraktırdıklarını ve Leon'un da tüfeksiz çıkıp gittiğini, Hükûmet Konağı'nın neden basılacağını bilmediğini ancak amaçlarının Hükûmet Konağı'ndaki silahları almak ve hapistekileri bıraktırmak olduğunu söyledi.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 47 yaşında, Köşker, Serkis veled Hançer Tatyos oğlu sorgusunda; olayın meydana geldiği pazar akşamı, Aşağı Mahalle'de, akrabalarından Margar'ın evinde olduğunu ve Partom'un evine gitmediğini, saat 03.00'ten sonra da evine geldiğini söyledi.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 46 yaşında, Çiftçi, Serkis veled Serkis Seniker oğlu sorgusunda; olayın meydana geldiği pazar akşamı evinde yatmaktayken duyduğu gürültü üzerine kalktığında, komşusu Tatyos oğlu Nişan'ın kapısında, Kara Vasil oğlu Karabet ile Nazret'i gördüğünü ve silahlı olan bu iki kişinin Nişan'ı aradıklarını söylediklerini, kendisinin Merkez oğlu Hacı Vans'a "Bu nedir?" diye sorduğunda "Sabah iş meydana çıkar, suçlular belli olur." dediğini ve "Gel şuraya bak." dediğinde de Maraşlı Nişanlı Haron ve Seniker oğlu Partom ile kardeşi Nazret'in evlerinde olduklarını gördüğünü ve Seniker oğlu Vartevan'ın da orada olduğunu, eşkıyalarla kimlerin konuştuğunu bilmediğini söyledi.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 35 yaşında, Partom veled Agop Seniker oğlu sorgusunda; olayın meydana geldiği pazar akşamı hasta olduğu için evine Topuz oğlu Ohannes veled Agop, Azad oğlu Kigork, Boz oğlu Hamparsum, Agop ve Tatyos oğlu Nişan ile Boz oğlu Nişan'ın geldiğini ve Nişan, "Duada bulunanlar arasında bir fısıltı çıkıp Hükûmet Konağı'nı basacaklar." diye söylendiğini duyduğundan kendisine bilgi vermeye geldiğini söyleyince "Git, hükûmete haber ver." demesi üzerine Nişan'ın gittiğini ancak hükûmete haber verip vermediğini bilmediğini söyledi.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 28 yaşında, Bakkal, Nişan veled Nazret Boz oğlu sorgusunda; pazar gecesi Boz oğlu Hayk'ın evinde duada olduğunu ve orada Set oğlu Asador, Çolak oğlu Kirkor, Moris oğlu Hançer, Kışbulut oğullarından Setrak ve Kalost, Boz oğlu Hayk, Haron oğlu Leon ve Kıyok oğlu Penos ile Hekm oğlu Leon veled Manuk'un da bulunduğunu; dua sırasında Ağcel oğlu Artin'in gelerek "Hükûmeti basacaklar, duydunuz mu?" diye sorduktan sonra herkesin dağılarak evine gittiğini, kendisi de Seniker oğlu Partom'un evine gidip orada Nazret'i görerek meseleyi anlattığında, onun "Haberimiz yoktur, böyle şeyler varsa engelleyiniz." dediğini ve evine döndüğünü; Tekke'dekilerin Çakır oğlu Penos, Yenidünya Ağya ve oğulları ile iş birlikçileri olduğunu duyduğunu ve telgraf hatlarının tahrip edilmesiyle ilgili bilgisi olmadığını söyledi.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 23 yaşında, Diyakoz, Nişan veled Tatyos sorgusunda; pazar gecesi evinden çıkarak Seniker oğlu Partom'un evine gittiğini, oradayken Boz oğlu Nişan'ın gelerek "Asker firarileri Hükümet Konağı'nı basacaklar." dediğini söyleyerek Zeytun'da Soruşturma Kurulu huzurunda verdiği ifadesinin doğru olduğunu belirtip okunmasını istediğinden okundu.

Özeti:

Pazar günü akşam üzeri çarşıda dört yoldayken Boz oğlu İstefan, Hayk oğlu Penos ve Meldun oğlu Karabet ile arkadaşlarının gelerek Karabet'in "Jandarmalardan alınan ve hükûmette mevcut bulunan martinler gidiyor, halkı toplayıp karşılarına gidelim, martinleri alalım. Yarın bizi askere gönderecekler. Kendi derdimize bakalım." dedikten sonra dağıldıklarını, daha sonra Topuz oğlu Honan'ın, Topuz oğlu Ohannes ve annesinin bulunduğu evlerine gittiğini, sonra Ohannes'in, Seniker oğlu Partom'un evine gittiğini ve daha sonra kendisinin, oradan evine gelen Ohannes, Seniker oğulları Partom, Vartevan, Nazret ve Boz oğlu Nişan'a katıldığını, Çakır oğlu Penos ve Öğretmen Haronyan Efendi'nin "Uşakları toplamışlar, Hükümet Konağı'nı basacaklar, siz de hazır olunuz." diye Honan'ın haber gönderdiğini söylediklerini, bu sırada Ağzıbüyük oğlu Hançer'in gelerek "Penos Ağa'nın silahı var. Yenidünya Hançer Ağa'ya haber yollasınlar ki biz hazırız. Uşakları alsın gelsin." dediğinde, durumu bildirmek üzere kendisini Yenidünya Hançer Ağa'ya gönderdiklerini, Hançer Ağa'nın da cevaben geleceğini söylediğini; bu sırada Partom'un "Bu meseleye Moren oğlu Baba Ağa razı olmuyor. Vazgeçiniz." dediğini ve bunların amaçlarının, Hükümet Konağı'nda bulunan martin tüfeklerini aldıktan sonra bir isyan çıkarmak ve meseleyi genişleterek siyasi işlere dökmek olduğunu; toplantı yerlerini düzenleyen Penos Ağa olduğunu; meselede asker firarisi Haron oğlu Leon, Maraşlı Bali Bedros, Muz oğlu Leon ve kuyumcu Mikail, Çolak oğlu Aram ve Mesrob, Kiyok oğlu Penos, Meldun oğlu Karabet ve Boz oğlu İstefan'ın da olduğunu; hatta Boz oğlu Nişan'ın Bozbayır Mahallesi'ne haber göndererek "Bu işi yarına bırakmayalım." dediğini; Seniker oğlu Partom'un evinde Seniker oğlu Vartevan ve kardeşi Nazret, Topuz oğlu Ohannes, Kürük oğlu Misak, Seniker oğlu Serkis ve Tatyos oğlu Serkis'in toplandıklarını; Topuz oğlu Honan ve Kara Vasil oğlu Karabet'in "Telgraf telini keseceklermiş ve Hükümet Konağı'nı basacaklarmış." diye söylediklerini; adı geçen bu kişilerin silahlı olduklarını; Honan'ın, Karabet'in evine geldiğinde "Bozbayır Mahallesi halkı, telgraf hattını kesecekler ve buna da Penos Ağa teşebbüs ediyor." deyip amaçlarının meydana gelecek karışıklığın dışarıda duyulmaması olduğunu; bu ihtilal hareketlerinin başlıca düzenleyicisi ve kışkırtıcılarının Nohut oğlu Vartevan, Dic oğlu Hançer, Der Nişan Ohannes, Balcı oğlu Leon ile Agop Taşçıyan Efendi olduğunu ve Bozbayır Mahallesi'nden bazı kişiler daha varsa da isimlerini bilmediğini; Moris Hançer'in silahını temizleyip tedbir olarak evine su taşıdığını da dükkânda söylediğini; aralarında bir silah lafı

olduğunu; Yenidünya Hançer'in Penos tarafından, Penos'un da Yenidünya Hançer tarafından silah atılmasını beklediğini ve bu silah sesini Boz oğlu'nun evinde Çolak oğlu Mesrob ve arkadaşları da beklemekte olduklarını; kendisinin öteden beri hükûmete muhbirlik yaptığını hatta bunun için eşkıyaların kendisini dövdüklerini ve bu kez korkusundan haber veremediğini söylemiş olduğunu bildirdiği görülerek ne diyeceği sorulduğunda gerçeğin böyle olduğunu söyledi.

Bu kez, koruma altında Zeytun'dan gönderilen sanık Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden, 32 yaşında, işçilerden Avadik kod adlı Kesmenan oğlu Armenak sorgusunda; kendisinin Hayk isimli kişiye bir şey söylemediğini bildirerek mahkemede bulunan sanık Karabet veled Kigork'un dışarı çıkarılmasını rica ettiğinden Karabet dışarı çıkarıldı. Soruşturma Kurulu huzurunda ifade vermiş olduğundan, bu ifadesinde kesinlikle yalan bulunmadığı için, okunarak, o şekilde zapt edilmesini talep ettiğinden yüksek sesle okutturuldu.

Özeti:

Hükûmet Konağı'nı basma girişiminin duyulmasından iki üç gün önce Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden dayısı, eşkiya reisi, Çakır oğlu Penos'un evine gittiğini, o gece saat 01.00 sularında Agop Taşçıyan, Nohut oğlu Vartevan, Çopur oğlu Karabet ve Der Nişan Ohannes ile Leon Balcıyan ağaların da oraya geldiğini ve gizli bir şeyler konuşacaklarından kendisini dışarıya çıkardıklarını ancak onları kapıdan dinlediğini ve bunlardan Agop Efendi'nin "... gelecek, Balcıyan Karabet Efendi'yi de Maraş'a gönderdik." diye söylemesine karşı, dayısı Penos Ağa oradakilere "Siz iki üç yılda bir başımıza bela getiriyorsunuz, ben böyle zararlı işlerin kurbanı olup daha önce de hapiste yattım. Artık böyle zararlı fikirlerden vazgeçiniz." dediğini; ancak iyice dinlemek üzere kapıya yanaştığında, kapının tıkırtısıyla kendisinin orada bulunduğunu hissettiklerinden kovduklarını; bunu ertesi gün dayısı Çakır oğlu Penos Ağa'dan sorduğunda, kendisi, Asker Alma Şubesi Başkanı Binbaşı Mehmet Ali'nin yanında hizmetçilik yaptığından, ona haber verir korkusuyla, kendisine güvenmediklerini ve kendisi de İdare Meclisi üyelerinden Çopur oğlu Karabet Ağa'yı niçin meclislerine aldıklarını ve kendisine nasıl güvindiklerini sorduğunda, Devlet hizmetinde olduğundan ortaya çıkan her meseleyi kendilerine söylediği için güvindikleri cevabını verdiğini; Öğretmen Nişan Efendi'nin Maraş'a ne için gidip geldiğini bilmediğini; komitece alınan kararları tebliğ etmek üzere gittiğine dair bir şey söylemediğini; ihtilalcilerin Hükûmet Konağı'nı basacakları sırada Kanlıdere tarafından iki adamın gelerek birinin devriye gezmekte olan iki jandarmadan Osman oğlu Osman'ın yakasından tuttuğunu, kendisinin de Ohannes Nişanyan Efendi'yle birlikte jandarmanın yanına geldiğinde Ohannes'in jandarma ile dövüşerek "Zaten sizin iki günlük ömrünüz kaldı." dediğini; Tekke'ye sığınan ve Osmanlı askerlerine karşı silah kullananların Tekke Mahallesi'nden Yenidünya oğlu Ağya ile oğulları Bayek, Hançer ve Dikran, Yenidünya oğlu Nişan, Çolak oğlu Mesrob ile kardeşi Aram ve amcasının oğlu Karakin, Erik oğlu Ohannes ve Holmon Leon, Kargalar Mahallesi'nden Turna oğlu Vartan ile Kedirik ve iki oğlu, Ayusef oğlu Asador, Bozbayır Mahallesi'nden Çakır oğlu Penos, Garip oğlu Ohannes, Ağzıbüyük Hançer, Gül Ağa'nın oğlu Kasap Penos ve Şeftali'nin oğlu Artin ile Avaldan oğlu Apil olduğunu; Alikayası civarında Pamukdere mevkinde jandarmalara karşı silah kullanarak öldürme olayına karışanların ise Çolak oğlu Mesrob, kardeşi

Aram, amcasının oğlu Karakin, Bogos oğlu Karabet ile Ağzıbüyük Hançer ve başkaları olduğunu, o gün odundan gelen Arakel oğlu Artin'den duyduğunu; Zeytun Belediye Doktoru Yervant ile Katolik dinî lideri Hoseb Akrebyan ve Çolak oğlu Artin'in eşkıyaların silahlarını almak üzere gittiğini ve her ne kadar eşkıyalar silahlarını vermek istememişlerse de bu üç kişinin ısrar ve zorlamaları üzerine, Yenidünya oğlu Ağya, Çolak oğlu Mesrob ve kardeşi Aram ile Hacı Apil'in dört martin ve iki manchesteri teslim ettiklerini; adı geçen bu silahları alıp gelirken yolda eşkıyalara yemek götürmekte olan Leon Balcıyan ve Der Ohannes Nişanyan'la karşılaştıklarını; Leon ve Ohannes'in, "Silahların üçünü hükûmete vereceksiniz, ağalarla böyle kararlaştırdık." demişlerse de dinlemeyerek ertesi gün silahları hükûmete teslim ettiklerini; kendisinin Tekke'ye dayısı Penos Ağa'ya öğüt vermek için gittiğini; ilk jandarma çatışmasında jandarmaları öldürenlerin Hükûmet Konağı'nı basma girişiminde bulunan ihtilalcilerle ilişkileri olduğunu duyduğunu ancak kesin bilgisi olmadığını; hatta dayısı Penos Ağa'nın evinde yapılan toplantıları, o zaman, Asker Alma Şubesi Başkanı Binbaşı Mehmet Ali'ye de bildirdiğini söylemiş olduğu görülerek ne diyeceği sorulduğunda onaylayarak bu ifadesinin doğru olup kesinlikle itirazı olmadığını hatta "Şube başkanının yanında hizmetçisin. Her şeyi bildiriyorsun." diye geçen yıl evini ve harmanını yaktıklarını da ayrıca söyledi.

20 Nisan 1915 tarih ve 28/42 numaralı fezlekede suçluluğu bildirilip koruma altında gelen Baluşağı köyünden, aslen Zeytun'un Yukarı Mahallesi'nden, 26 yaşında, Bartam oğlu Avadis'in yanında çobanlık yaptığını söyleyen Karabet veled Kigork Turna oğlu sorgusunda ne Tekke çatışmasında ne de jandarmaların katli olaylarında kesinlikle bulunmadığını ve dağda çobanlık yapmaktayken tutuklandığını söyledi.

Bu konuda tanık, Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden, 42 yaşında Belediye Başkanı Hayk veled Artin Asmonyanyan Efendi'nin ifadesi okundu.

Özeti:

Tekâlif-i Harbiye Ambarında memur olduğu için askerlere erzak vermek üzereyken bir gürültü duyduğunu ve okul çocuklarını tatil ettiklerinden halkı bir heyecan içinde görüp erzak almak üzere kasabada bulunan askerlere karşı bir saldırı olmaması için askerlerle birlikte kasaba dışına, Soğukpınar'a, gittiğini söyledi. Orada Kesmenan oğlu Armenak'a rastladığını ve Armenak'ın kendisine "Ben askeri savuşturmam, silahlarını alırım." dediğini, kendisinin de "Sen budala mısın? Buranın ileri gelenlerindensin." dediğini; Armenak'ın da Zeytun ağalarının, dayısı Çakır oğlu Penos'u isyana teşvik edip bu felaketi başına getirdiklerini ve bununla beraber, eşkıyadan Turna oğlu Karabet de Alikayası'nda meydana gelen jandarma çatışmasında bulunduğunu; ihtilalcilerden ve jandarmaları öldürenlerden olduğu hâlde bugün, çarşıda gizlenmeden ve serbest olarak dolaşmakta olduğunu söylediğini belirtti. Kendisi de bu eşkıyanın ismini hükûmette bulunan eşkıya defterinde görmeyince Jandarma Komutanı Binbaşı Süleyman'a bilgi vererek Karabet'i yakalatırdığını, nüfusa kaydedilmemiş olması nedeniyle de kaydettirilerek tutuklandığını, yeminle söylemiş olduğu görüldü.

Hakkındaki bu söylenenlere karşı ne diyeceği sanık Karabet'ten sorulduğunda gerçekten nüfusta kaydı olmayanlardan olup bu kez kaydedildiğini ve şimdiye kadar yapılan çağrıya uymamışsa da söz konusu çatışmaların hiçbirinde bulunmadığını; diğer sanık Kesmenan oğlu Armenak da Belediye Başkanına böyle bir söz söylemediğini ifade etti.

1 numaralı fezlekeye ait evrak tek tek okutturuldu.

Tekke diyakozu Apil oğlu Mıgırdiç'in ifadesinin özeti:

Kasabada meydana gelen çatışmadan bir gün önce eşkıyaların Tekke'ye geldiğini bunların Çakır oğullarından Penos ve Emanuel, Ağzıbüyük oğlu Hançer, Garip oğlu Ohannes, Kasap Gül Penos, Avaldan oğlu Apil, Şeftali oğlu Bayek, Çolak oğlu Mesrob ile kardeşi Aram, Çolak oğlu Karakin, Yenidünya oğullarından Nişan ve Ağya ile isimlerini bilmediği dört oğlunun olduğunu ve bunlar, kiliseye gece geldikleri için mevcut olan 25 arkadaşını bilmediğini; Mesrob'ta mavzer; Penos, Ohannes, Hançer, Aram, Artin, Bayek ve Emanuel'de martin tüfeği ve diğerlerinde de zion(?) tüfeği olduğunu söylediği görüldü.

Okul Müdürü Ohannes Efendi'nin ifadesinin özeti:

Evinde bulunan misafir gittikten sonra yani saat 04.00 sularında Orta Mahalle'den Papaz Der Mesrob'un oğlu Kaluc ve Holmon oğlu Vartevan'ın evine geldiğini ve böyle dar bir zamanda gelmelerinden şüphelenip nedenini sorduğunda Boz oğlu Hayk'ın evinde toplanmış konuşurlarken bir fısıltı

çıktığını ve Hükûmet Konağı'nı basacaklarını anladıklarından kendisine haber vermeye geldiklerini söylemeleri üzerine Taşçıyan'a haber gönderdiğini ve kendisinin de Baba Ağa'ya giderek durumu söylediğini; Süren oğlu Karabet'le birlikte Boz oğlu'nun evine doğru giderken yolda Bostan oğlu Nazret'e rastlayıp sorduğunda, o da bu meseleyi adı geçen evde duyduğunu söylediğini, ertesi gün delegeye giderek olayı hükûmete haber vermesi için söylediğini ve olaylara karışanların Mesrob'un oğlu Kalost, Bostan oğlu Nazret ve Moris Hançer, Bozbayır Mahallesi'nden Çakır oğlu Penos, Çakır oğlu Emanuel, Garip oğlu Ohannes, Haşhaşi Nişan ve Çolak oğlu Mesrob ile Orta Mahalle'den Tatyos oğlu Nişan olduklarını ve bunların amaçlarının ülkede bir isyan çıkarıp çapulculuk yapmak olduğunu söylediği görüldü.

Hükûmetçe idareten sürgün edilen Mübaşir Emanuel'in ifadesinin özeti:

Olay günü evinde Kızgın Penos, Semerci Mavi, Mesrob ve Çakır oğlu Emanuel'in olduğunu ve tambura çalarak eğlenirken Moris Hançer'in damdan evine gelip "Elhamdülillah bizim komşular rahattır." dediğini ve sorduğunda kendileri hizmetteyken yani vaaz verirken arada bir fısıltı olup anladığına göre, halkın Hükûmet Konağı'nı basacağını ve kimler olduğunu söylemediğini bildirdiği görüldü.

Kızgın oğlu Penos'un ifadesinin özeti:

Arakel oğlu Emanuel'i çarşıda gördüğünü ve Moris Hançer'in ona "Hükûmeti basacaklar, siz ne duruyorsunuz?" dediğini duyduğunu söylemiş olduğu görüldü.

Semerci Mavi'nin ifadesinin özeti:

Evindeyken Arakel oğlu Emanuel'in kendisini çağırıp yağlarını Maraş'a götürmesini ya da hayvanını vermesini söylediğini; orada Moris Hançer, Kızgın Penos, Deli Kigork ve Emanuel'in mevcut olup bunlardan Moris Hançer, Hükûmet Konağı'nın basılacağını duyduğunu söylediğinde kendisinin hemen kalkıp "Bana böyle şeyler gerekmez." diyerek evine gittiğini söylediği görüldü.

Boz oğlu Hayk veled Artin'in ifadesinin özeti:

Evinde toplanmış dua ederlerken Ağcel oğlu Artin'in "Kötü adamlar Hükûmet Konağı'nı basacaklar." dediğini ve bir fısıltı olduğundan herkesin dağıldığını, başka bir şey bilmediğini söylediği görüldü.

Çolak oğlu Kirkor'un ifadesinin özeti:

Boz oğlu Hayk'ın evinde dua ederlerken Ağcel oğlu Artin'in gelerek "Hükûmeti basacaklarmış." diye söylediğini ve bunun üzerine kendilerinin de dağıldıklarını söylediği görüldü.

Baba Ağa'nın ifadesinin özeti:

Bir gece Öğretmen Ohannes Efendi'nin, evine gelerek "Aşağıda Hükûmet Konağı'nı basmak için gürültü oluyor." demesi üzerine kalkıp Karabet Ağa ile aşağı çarşıya inerek dolaştığını; ancak bir şey göremediğini ve Ohannes Efendi'nin, Der Mesrob Kalost'tan haber aldığını söylediğini, bu olayın düzenleyicisi ve kışkırtıcısının Çakır oğlu Penos ile Garip oğlu Ohannes olduğunu duyduğunu söylediği görüldü.

Zeytun Kaymakamı Hasan Hüsnü Bey'in ifadesinin özeti:

1 Mart 1915 Pazartesi gecesı, bazı kişilerin Hükûmet Konağı'nı basıp oradaki değiştirilmiş martin silahlarını gasbederek büyük çaplı bir ihtilal çıkaracağını haber alınması üzerine, hemen ilk soruşturmaya başlandığını, bu sırada zanlı olarak bazı kişilerin tutuklandığını, soruşturma sırasında olayın failleri ve çetenin reisleri oldukları anlaşılan Çakır oğlu Penos, Garip oğlu Ohannes, Yenidünya oğullarından Nişan ve Hançer ile Çolak oğlu Mesrob'un tutuklanacakları sırada firar ettiklerini; bir taraftan soruşturma yapılıp, diğer taraftan da bu ihtilale devam etme fikri hissedildiğinden ona göre de tedbirler alınmakta olduğunu; 11 Mart 1915 günü Maraş'tan Zeytun'a gelecek cephanenin korunması için gönderilmiş olan 17 seyyar jandarma erine Alikayası mevkisinde pusu kurularak altısının öldürüldüğünün haber alınması üzerine, ihtilalin gerçekten başladığı anlaşılarak hemen telgrafla livaya müracaatla kuvvet çağırılıp yardım isteneceği sırada telgraf tellerinin birdenbire kesildiği ve bir saat içinde de Zeytun'un etrafında jandarmaları esir etmek ve Müslümanları öldürmek gibi olayların meydana geldiğini, kasaba içinde bir galeyanın baş gösterdiğini ve Allah göstermesin Zeytun'da daha önce olduğu gibi üzücü bir olayın daha ortaya çıkacağını hissedilmesi üzerine, bu ihtilali düzenleyen ve kilise odasında toplandıklarını bildiği Zeytun ileri gelenlerinin yanına gittiğinde, onları gözleri dönmüş bir hâlde bulduğunu, her ne kadar kendilerine öğütlerde bulunmuşsa da etkili olamayacağını anladığından, elinden geldiğince Devleti savunmak için güvenlik tedbirleri almak üzere makamına geldiğini belirtti. Bu sırada Katolik Ermeni Piskoposu Hoseb Akrebyan Efendi'nin gelerek kendisine "Bu hâl nedir?" diye sorduğunu ve kendisinin ağalarla birlikte olduğunu bildiği için bu hâl karşısı ne gibi bir çare olacağını sorduğunu, Hoseb Akrebyan'ın ise gülerek "Buna bir çare varsa affettirmektir." dediğini ve kendisi de "Pekâlâ, siz telgraf hattının açılmasını sağlayınız, ben de affa çalışırım." dediğinde Akrebyan'ın "Peki." diyerek yanından kalkıp gittiğini ve 10 dakika sonra tekrar gelerek vadedilen af için, Hükûmet Konağı'nı basmak suçundan tutuklu bulunan kişiler ile yine jandarma Abdullah'ın silahını gasbetmekten zanlı olarak kışlada bulunan asker firarîlerinin serbest bırakılması talebinde bulunduğunu; kendisinin ise askerî tedbirler henüz alınmadığından Zeytun'daki mevcut kuvvetle bu ihtilali bastırmanın mümkün olamayacağını, diğer taraftan ihtilalin üst makamlara da sıçrayarak askerî tertibat ve sevkıyatın yapılmakta olduğunu ve tutuklular serbest bırakıldıktan sonra kuvvet gelince tekrar yakalanabileceklerinin mümkün olacağını bildiğinden

genel güvenlik için bırakılmalarını uygun gördüğü için serbest bıraktığını ve sonra gerçekten de tutukluların yakalandığını; ancak bu teklifin Hoseb Efendi tarafından yapıldığını ve o sırada kendisinde bu cesareti ne gibi bir kuvvete dayanarak hissettiğinin herkesçe bilinen bir durum olduğunu açıkladı. Zeytun ağalarının, askerin Maraş'tan çıktığını haber aldığını, bu ağalar ile sürekli birlikte bulunan Hoseb Efendi'nin af ve tahliye beklentilerini ortaya koyduktan sonra "Asker geliyormuş, mademki affedilecekler, askerin gelmesine gerek yoktur." dediğini, kendisinin ise "Asker gelmesinde bir sakınca yoktur. Şimdi seferberlik durumundayız, askerî harekâta müdahale edilmez." demişse de Hoseb Efendi'nin "Bu asker Zeytun eşkıyaları için geliyor. Af çıkacaksa, askerin gelmesine güvenilemez." dediğini, askerin Maraş'a dönemeyeceği cevabını alınca da "Öyleyse askerin Hamidiye Köprüsü'nde beklemesi için bir tezkere yazınız." dediğini, kendisi de zaten askerin Hamidiye Köprüsü'nden çıkıp Zeytun'a yaklaştığını bildiğinden güvenliğin bozulmaması için bunu kabul edip tezkereyi yazarak, Hoseb Efendi'ye verdikten sonra onun gittiğini, beş dakika sonra Ermeni delegeşi Haçatur Efendi'nin gelerek "Yazılan tezkereyi ağalar beğenmemiş." diye yeni bir tezkere istemesi üzerine, kendisinin tezkereyi değiştirdiğini, bu ikinci tezkereyi Ermeni delegeşi Haçatur Efendi'nin alarak gittiğini; akşamüzeri de iki bölük askerin güvenli bir şekilde Zeytun'a ulaştığını ve bu tezkereyi, ihtilalin yayılmaması için askerî tedbirlerin hakkıyla alınması amacına dayanarak uydurup yazdığını bildirdiği görüldü.

İncelenmekte ve görüşülmekte olan 106, 119 ve 133 numaralarıyla kayıtlı üç parça evrağın bu konuyla ilgisi olduğundan birleştirilmesine, istek gereği karar verilerek bu evrak okutturuldu.

Bunlardan 106 numaralı evrakin özeti:

Maraş'tan gelen cephaneyi karşılamak için Zeytun kışlasından gönderilmiş olan 17 erli jandarma müfrezesine Alikayası tarafında bulunan Pamukdere mevkisinde gerçekleşen saldırıya katılmak, ihtilalcilerle birlikte jandarmalara karşı silah kullanmak, altı jandarma erinin ölümüne, birinin yaralanmasına ve ikisinin kaybolmasına sebep olmak suretiyle iç güvenlik ve huzuru bozduğu iddiasıyla sanık olup nezaret altında bulunan Zeytun'un Yukarı Mahallesi'nden Turna oğlu Karabet veled Kigork hakkında, Maraş Divan-ı Harb-i Örfî Soruşturma Kurulunca düzenlenen 20 Nisan 1915 tarih ve 28 numaralı fezleke ile ekleri yargılama için gönderilmekle Karabet'in aşağıda olduğu gibi yargılanmasına başlandı.

Bugün, Hâkimler Kurulu usul gereği toplandı. Savcı Bey'in de hazır bulunduğu kurula çağırılan sanık; Zeytun'un Yukarı Mahallesi'nden 26 yaşında ve çiftçi olduğunu söyleyen Karabet veled Kigork sorgusunda; şimdiye kadar nüfusta kaydı olmadığından çağırılmadığı için askere gitmediğini; jandarma olayında ve diğer çatışmada bulunmayıp olay günü Baluşağı adlı yerde çobanlık yapmakta olduğunu, Tekke'ye sığınan eşkıyaların kimler olduğunu bilmediğini ve askerlik için kesinlikle sevk edilmediğini ve bu kez tutuklandığında nüfusa kaydedildiğini ifadesinde olduğu gibi söyledi. Yukarıda tanık sıfatıyla ifadesi okunan Zeytun Belediye Başkanı Hayk veled Artin Asmonyan Efendi'nin ifadesi, kendisine bildirildiğinde tamamıyla inkâr etti. Suçlu görülen Kesmenan oğlu Armenak da çağrılarak durum kendisine sorulduğunda böyle söylemediğini beyan ederek inkâr etti.

119 numaralı evrakin özeti:

Zeytun Hükûmet Konağı'nı basmaya teşebbüs etmek, telgraf hatlarını kesmek ve Osmanlı askerlerine karşı silah kullanmak suretiyle iç güvenlik ve huzuru bozduğu iddiasıyla sanık ve tutuklu bulunan Zeytun'un Avaklar köyünden Karabet veled Abraham, Tekke Mahallesi'nden Apil oğlu Mıgırdiç veled Mardiros, Ohannes veled Nazret Mihail oğlu, David veled Nazret Aleksan oğlu, Karabet veled Vans Ohannes oğlu, Nişan veled Hançer Sadanek oğlu, Penos veled Hançer Kardanah oğlu, Ohannes veled Abraham Kirkor oğlu, Sahok veled Asador Gaga oğlu, Orta Mahalle'den Kigork veled Baba Artin, Hayk veled Vartevan Kürük oğlu, Maraş'ın Hoca Tortu Mahallesi'nden Pilavcı oğlu Arslan, Zeytun'un Kaluclar köyünden Kara Mardiros oğlu Mardiros, Orta Mahalle'den tutuksuz Lük Ohannes'in hareketleri, Mülkiye Ceza Kanunu'nun 56'ncı ve diğer sanıklar Avaklar köyünden Leon veled Nazret Minas oğlu, Tekke Mahallesi'nden Bogos veled Emanuel Tarvant oğlu, Ohannes veled Margar Tago oğlu, Artin veled Kigork Apil oğlu, Vartan kod adlı Vartevan veled Serkis Yenidünya oğlu, Orta

Mahalle'den Nişan veled Penos Barutçu oğlu, Hançer veled Taros Morisyan, Kalost veled Keşiş Der Mesrob, Leon veled Kapril Haron oğlu, İstapan veled Mıgırđıç Boz oğlu, Penos veled Vans Parsum oğlu, Vartevar veled Bogos Seniker oğlu, Topuz oğlu Ohannes veled Agop, Honan veled Hançer Topuz oğlu, Manuk veled Artin Uğurlu oğlu, Hayk veled Artin Boz oğlu, Bozbayır Mahallesi'nden Kigork veled Serkis Mardaval oğlu, Kürık oğlu Misak veled Agop, Yarpuz nahiyesinden Artin veled Karabet Bahçe Parsih oğlu, Maraş'ın Çavuşlu Mahallesi'nden Şükrü veled Eküli Arap oğlu, Zeytun'un Yukarı Mahallesi'nden Penos veled Artin Yenidünya oğlu, Kaluclar köyünden Karabet oğlu Vartevar, Kozcağız köyünden Setrak veled Artin Ericek oğlu, Kargalar Mahallesi'nden Nişan veled Hançer Karabet oğlu'nun da aynı kanunun 45'inci maddesinin özel fıkrasına göre yargılanmalarına dair Maraş Divan-ı Harb-i Örfi Soruşturma Kurulunca düzenlenen 25 Nisan 1915 tarih ve 3/29 numaralı fezleke ile eklerinin gönderilmesinden dolayı görüşülerek kaçak olan Zeytun'un Orta Mahallesi'nden Lük Ohannes'in kanuna itaatle mahkemeye gelmesi için Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun açıkça belirtilen 371'nci maddesine göre Divan-ı Harb-i Örfi Başkanlığından verilen ek 10 günlük süreyi içeren kararnamenin bir nüshası mahkemeye ve diğer nüshaları da gereği için ilgililere gönderilmiştir. Firarilerin, verilen 10 gün süre içinde teslim olmadıkları anlaşıldığından, yargılanmaları için belirlenen bugün, Kurul usul gereği toplandı. Savcı Ali Galip Bey ve adı geçen sanıklar, yerlerinde hazır oldukları hâlde yargılanmalarına başlandı. Adı geçen firariler hakkında verilen süre kararnamesi okundu.

Özeti:

Ohannes'e, Divan-ı Harb-i Örfi Başkanlığından verilen ek 10 gün süre içinde teslim olmadığından kanuna itaat etmemiş gözüyle bakılarak hakkında yargılamanın gıyabında yapılacağı ve medeni hukuktan düşürülerek mallarının haczedileceğini bildirdiği görüldüğünden ve teslim de olmadığından talep gereği hakkında yargılamanın gıyaben yapılmasına oy birliğiyle karar verilip bildirildikten sonra sanık çağırıldı.

Avaklar köyünden, Zeytun'da oturan, 24 yaşında, Sakka,²¹ Leon veled Nazret sorgusunda; Alikayası'ndaki çatışmada bulunanların Çakır oğlu Penos, Yenidünya oğlu Ağya, Çolak oğlu Mesrob, Garip oğlu Ohannes, Hoseb oğlu Kigork, Fellah oğlu Nazur, Turna oğlu Vartan, Baba Ağa, Azagül oğlu Nişan, Katolik Abune, Delege Sehak ve Tekke'den ismini bilmediği Şeftali'nin kardeşi ile Kargalar Mahallesi'nden Nazur olup babasının ismini bilmediğini; Sultan oğlu Ağya'nın damadı olduğunu, bunların önce Alikayası'nda jandarmaları öldürüp, oradan doğruca Tekke'ye geldiklerini, bunlar arasında Bedros oğlu Emanuel Çavuş ile Vartevar oğlu Karabet'in de bulunduğunu ve dışarıda bulunan Mıgırđıç'ın olayı iyice bildiğini, bunların söz

²¹ Su taşıyan kimse; saka. Yaşar Çağbayır. *Türkçe Sözlük*. 5 Cilt İstanbul: Ötüken, 2007.

konusu işlere kalkıştıklarını gözüyle görmeyip işittiğini, kadınlar arasında söylenmekte olduğunu; telgraf hatlarını kesenlerin Çolak oğlu Mesrob ile Avaldan oğlu Apil olduğunu duyduğunu; ayrıca Yaghub oğlu Serkis, Ohannes veled Nazret Mihail oğlu, Nazret oğlu David, Yaghub oğlu Nişan ve Kargalar Mahallesi muhtarı olup şu anda silah altında bulunan Kirkor'un, komşusu Kevgurcu(?) oğlunun evine iki jandarma soktuklarını, jandarmaların bunlara "Aman, aman!" diye yalvardıklarını, sonra jandarmaları götürdüklerini gördüğünü; ancak jandarmaya ne yaptıklarını bilmediğini ve vaktin gece yarısından sonra olduğunu, jandarmaların çok yalvardıklarını belirtti. Hükümet Konağı'nı basma meselesinin ise ağaların çoktan beri toplanmakta olduklarını, Baba Ağa "Aman, etmeyiniz." diye çok yalvardığını ve Yaghub oğlu Hançer Efendi, Baba Ağa, Azagül oğlu Nişan, Abune Der Hoseb, Karabet Balcıyan, Der Ohannes Nişanyan, Agop Taşçıyan ve Çopur oğlu Karabet ile Yenidünya Hançer'in her zaman toplantı yaparak eşkıyalara düzen vermekte olduklarını, amaçlarının hükümetten silah almak olduğunu; Baba Ağa'nın önceden eşkıyalara katılmışsa da daha sonra yani Tekke çatışmasında ayrılarak halkı sakinleştirmeye çalıştığını bunu da yine kadınlardan duyduğunu, şimdi de "Hapishanede ağalar seni öldürtür. Bizim üzerimize tanıklık ediyorsun." dediklerini ve burada tutuklu bulunan Agop Taşçıyan'ın da böyle söylemekte olduğunu, ifadesinde olduğu gibi söyledi.

Avaklar köyünden, 43 yaşında, Çiftçi Karabet veled Abraham sorgusunda; Tekke çatışmasında top sesinden korkarak Zeytun'a Aleksan oğlu Bogos'un evine gittiklerini ve evinde bir telgraf fincanı bulunmuşsa da bu fincanın üç yıl önce çocuklar tarafından bulunup evine getirildiğini ve Tekke çatışmasına katıldığına dair çeşitli ihbarlar olursa cezasına razı olacağını, ifadesinde olduğu gibi söyledi.

Tekke Mahallesi'nden, 30 yaşında, diyakoz olup köşkerlik de yapmakta olan Mıgırdiç veled Mardiros Apil oğlu sorgusunda; kendisinin sabahları kiliseye gidip geldiğini, bir gün Çakır oğlu Penos, Çolak oğullarından Mesrob, Aram ve Karakin, Ağzıbüyük Hançer, Garip oğlu Ohannes, Kasap Gül Penos, Avaldan oğlu Apil, Şeftali'nin oğlu Bayek, Yenidünya Hançer veled Ağya, Yenidünya Nişan, Yenidünya Ağya'nın oğulları Bayek, Nişan ve Orta Mahalleli Lük Ohannes ile daha bilmediği 20 kadar kişinin Tekke'ye sığındıklarını, bunlardan Penos, Karakin, Aram, Hançer ve Garip oğlunda martin, Mesrob'da mavzer, Lük Ohannes'te çifte ve diğerlerinde de zion(?) tüfeği olduğunu, Yenidünya oğlu Ağya'nın Tekke'de eşkıyayı komuta etmekte olduğunu; kilise papazının Sehak olduğunu, kendisinin bu eşkıyaları Tekke'de görünce korkusundan ailesini alarak Zeytun'a gittiğini, Papaz Der Sehak'ın orada olup olmadığını bilmediğini, sonradan ne olduğunu da görmediğini, jandarmaların silahını alanların Yenidünya Nişan ve Avaldan oğlu Apil olduğunu duyduğunu, dağdan gelerek Tekke'de eşkıyalara katılan çobanların isimlerini bilmediğini ve kendisinin eşkıyalara katılmadığını söyledi.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, Bakkal, 27 yaşında, Nişan veled Penos Barutçu oğlu sorgusunda; Hükûmet Konağı'nı basma haberlerinin çıktığı gece, evinde Mihalli Kirkor, mekkâreci ve semerci Mavi ile Kızgın oğlu Penos'un olduğunu, bunları Maraş'a yağ götürmek için kiracı olarak çağırttığını ve saat 02.00'de Çolak oğlu Mesrob'un gelip kendisinin mekkâreciyle Mesrob'un da Kigork'la konuşup gittiğini, kısa bir zaman sonra Moris oğlu Hançer'in gelip Boz oğlu'nun evinde toplanarak hükûmeti basacaklarını kardeşi Emanuel ile kendilerine söylediğini, Emanuel'in mahkeme mübaşiri olup hükûmete ihbar etmek üzere gidecekse de gece olduğundan gidemediğini, çatışmalara kesinlikle katılmadığını; hakkında ihbarlar olursa cezasına razı olacağını, Şehbender oğlu odacı Artin'in kendisini çağırarak "İşte telgraf hatlarını kesmek üzere gidiyorlar." demişse de kesenin ismini bilmediğini ve telgraf hatlarının tamiri için kardeşinin de gittiğini, Karabet Balcıyan ve Nişan Azagülyan'ın Maraş'a gittiklerini duymuşsa da ne için gittiklerini bilmediğini ve jandarma çatışması olduğunu duyduğunu, ancak kimler olduğunu bilmediğini söyledi.

Zeytun'un Orta Mahalle'sinden, 45 yaşında, Bakkal Moris Hançer veled Taros Morisyan sorgusunda; bir pazar akşamı Boz oğlu Hayk'ın evine dua toplantısına gittiğini, orada Çolak oğlu Kirkor, Set oğlu Asador, ev sahibi Hayk, Keşiş kod adlı Der Mesrob oğlu Kalost, Boz oğlu Nişan ve Kışbulut oğlu Setrak ile isimlerini hatırlayamadığı bazı kişiler daha olduğunu, oradayken önce Hayk'ın ve sonra Kalost'un dışarı çıktığını, sonra da bunlar içeri girerek "Bazı kötü adamlar Hükûmet Konağı'nı basacakmış." deyince kendisinin kalkıp evine gittiğini ve canının çok sıkıldığını, yolda giderken devriyeye de rastladığını, Tekke'ye gitmediğini ve evine geldikten sonra canı sıkkın olduğundan Barutçu Nişan'ın evine gittiğini, kendisi damdan gittiği için, aşağıdan Çolak oğlu Mesrob'un gitmekte olduğunu ve orada iki katırcı ile Mihalli Kirkor'un oturmakta olduğunu görüp bu olayı sorduğunda haberleri olmadığını söylediklerini ve hemen kalkarak evine geldiğini beyan etti.

Zeytun'un Tekkeobası'ndan, 28 yaşında, Çiftçi Ohannes veled Nazret Mihail oğlu sorgusunda; fakir olduğundan Tekkeobası'nda meydana gelen çatışmaya katılmadığını, mahallesinin ağası olan Yenidünya Ağya'nın sürekli kilisede bulunduğunu, ancak Agop'un, Hançer'in, Dikran Avadis veled Ağya'nın Tekke'de olup olmadığını bilmediğini ve çatışma sırasında evinde ahıra saklanıp saat 12.00'den sonra Zeytun'a girdiğini, orada Arap oğullarından Hamparsum'un evine gittiğini, telgraf hatlarını kesmek, Hükûmet Konağı'nı basmak gibi işlere kalkışmadığı gibi bilgisinin de olmadığını, şimdiki kadar askere gitmediğini ve bu kez çağırıldığı için geldiğini söyledi.

İlk ifadesinde, firarda olduğunu söylemiş olduğundan ne diyeceği sorulduğunda onayladı.

Zeytun'un Tekkeobası'ndan, 25 yaşında, Çiftçi, David veled Nazret Aleksan oğlu sorgusunda; şimdiye kadar askere çağırılmışsa da gitmediğini, bu kez çağırıldığı için geldiğini, çatışma sırasında hasta olarak evinde yatmakta olduğunu ve akşamüzeri kaçarak evine geldiğini, kendisinden başka birçok kişinin de Zeytun'a gittiğini, çatışmaya katılmadığını ve eşkıyaların kim olduğunu da bilmediğini söyledi.

Zeytun'un Tekkeobası'ndan, 26 yaşında, Karabet veled Vans Ohannes oğlu sorgusunda; asker olarak sevk edilmişse de Maraş'la Zeytun arasında firar ettiğini ve bir daha da gitmediğini; Tekke çatışmasında ağaları Ağya'nın dört oğluyla birlikte Tekke'de bulunduğunu, kendisinin çatışma sırasında evinde olduğunu, Tekke'deki eşkıyaların kimler olduğunu bilmediğini, korkusundan Zeytun'a kaçtığını ve telgraf hattının tahribinde de bulunmadığını söyledi.

Zeytun'un Tekkeobası'ndan, 26 yaşında, Nişan veled Hançer Sadanek oğlu sorgusunda; seferberlikte askere sevk edilmişse de yolda firar ettiğini ve bir daha da gitmediğini, şimdi ise çağırıldığı için geldiğini, Tekke çatışmasında bulunmadığını, akşama kadar evinde gizlenip akşamleyin firar ederek Zeytun'a gittiğini ve telgraf hattının tahribiyle ilgili bilgisi olmadığını söyledi.

Zeytun'un Tekkeobası'ndan, 26 yaşında, Penos veled Hançer Kardanah oğlu sorgusunda; seferberlikte askere sevk edilmişse de birliğine katılmadan Maraş'tan hareketinde firar ettiğini, kendisinin çoban olup çatışma sırasında dağda bulunduğunu ve silah sesi duyup korkusundan kaçarak Tekke'ye oradan da Zeytun'a geldiğini, Tekke'de bulunan eşkıyaların kimler olduğunu bilmediğini ve başka bir şeyden haberi olmadığını, telgraf hattının kesilmesi meselesiyle ilgili de kesinlikle bilgisi olmadığını söyledi.

Zeytun'un Tekkeobası'ndan, 26 yaşında Ohannes veled Abraham Kırkor oğlu sorgusunda; seferberlikte askere sevk edilmişse de yolda firar ederek Hamidiye'ye gittiğini ve bu kez çağırıldığı için geldiğini, çatışmaya katılmadığı gibi katılanları da bilmediğini, yine iki yıl önce tekrar askere sevk edilmişse de firar ettiğini, telgraf hatlarını kesenleri bilmediğini ve olay sırasında evinde saklanmakta olduğunu, akşam da firar ederek Zeytun'a gittiklerini ve bir şeyden bilgisi olmadığını söyleyerek suçu inkâr etti.

Zeytun'un Tekkeobası'ndan, 31 yaşında Bogos veled Mihail Tarvant oğlu sorgusunda; kimsesiz olduğundan askere çağırılmadığını, bu kez çağırıldığı için geldiğini, çatışma sırasında evinde olduğunu ve çatışmaya katılmadığını, başka bir şey bilmediğini, olay akşamı da korkularından Zeytun'a kiliseye gittiklerini söyledi.

Zeytun'un Tekkeobası'ndan, 26 yaşında, Çiftçi, Sahok veled Asador Gaga oğlu sorgusunda; hava değişiminde olup istirahat süresinin yeni bittiğini ve çağırıldığı için geldiğini, çatışmalara katılmadığı gibi katılanları da bilmediğini ve çoban olduğu için dağda bulunduğunu söyledi.

Zeytun'un Tekkeobası'ndan, 26 yaşında Ohannes veled Margar Tago oğlu sorgusunda; seferberlikte askere sevk edilmişse de yolda firar ettiğini, ağalarının Ağya olduğunu, çatışmalara katılmayıp atılan toprakların ve silahların mermisine karşı koyamayarak olay akşamı Zeytun'a kaçtığını söyledi.

Tekke Mahallesi'nden, 27 yaşında, çiftçi, Vartev veled Serkis Yenidünya oğlu sorgusunda; seferberlikte sevk edilmişse de yolda firar ettiğini ve şimdi de çağrıldığı için geldiğini, çatışma sırasında dağda çobanlık etmekten korkusundan firar ederek Zeytun'a geldiğini, çatışmada Çolak oğlu Mesrob, Yenidünya Ağya'nın oğulları Hançer, Bayek, Dikran Avadis'in bulunduğunu söyledi. Ancak ilk ifadesinde çatışmada, Çakır oğlu Penos, Garip oğlu Ohannes, Çolak oğlu Aram ve Ağzıbüyük Hançer'in de bulunduğunu söylemiş olduğundan ne diyeceği sorulduğunda; bu isimleri haber vermediğini ve eşkıyaların reisinin kim olduğunu da bilmediğini, daha önce eşkıya reisinin Ağya olduğunu söylemiş olduğundan ne diyeceği sorulduğunda böyle söylemediğini ve eşkıyaların silahlarının ne olduğunu bilmediğini, martin ve mavzer tüfeğiyle silahlanmış olduklarını halktan duyduğunu; telgraf hatlarını Tekke'ye gelmeden önce kestiklerini duyduğunu, ancak kesenlerin kim olduğunu bilmediğini, Kirtemanlı Gökçe Ali'yi eşkıyaların tutup Tekke'ye götürdüklerini de yine duyduğunu; eşkıyaların silahlarını teslim etmediğini, çatışma sırasında beş-altı ölü, birkaç yaralı varsa da kimler olduğunu bilmediğini, başka bir bilgisi olmadığını, Yenidünya Ağya'nın amcası olduğunu ve anne babasıyla bütün ailesinin sürgün edildiğini söyleyerek suçu inkâr etti.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 37 yaşında Kalost veled Keşiş Der Mesrobyan sorgusunda; pazar akşamı âdet olduğu üzere dua toplantısı yapıldığını, Boz oğlu Hayk'ın evindeki bu toplantıda; Set oğlu Asador, Boz oğlu Hayk, Çolak oğlu Kirkor ve Morisyan Hançer ile daha birçok kişi varsa da isimlerinin aklına gelmediğini; oradayken Ağcel oğlu Artin'in gelerek elle işaret etmesi üzerine bir-iki kişinin dışarı çıktığını, geç kalmaları üzerine çıkıp baktığında, Artin "Hükûmet Konağı'nı eşkıyalar basacaklarmış." deyince hemen giderek Öğretmen Ohannes Efendi'ye söylediğini, onun da olayın önünü almak üzere ağalara bilgi verdiğini, telgraf hattını kimin kestğini ve jandarmaları öldürenleri bilmediğini; ancak Çolak oğlu Mesrob ve kardeşi Aram, Meldun oğlu Karabet, Erik oğlu Ohannes ve Holmon oğlu Leon olduğunun halk arasında söylenmekte olduğunu, Tekke çatışmasında da kimlerin olduğunu kendi gözüyle görmediğini, Hükûmet Konağı'nı kimin basacağını bilmediğini; ancak eşkıyalar basacaklar denilince hemen ihbar etmeye gittiğini ve çatışmaya katılmadığını söyleyerek suçu inkâr etti.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 1887 doğumlu, Leon veled Kapril Haron oğlu sorgusunda; seferberlikte sevkten sonra yolda firar ederek bir daha gitmediğini, bu kez çağrıldığından geldiğini, Hükûmet Konağı'nı basacaklarına dair haberlerin çıktığı gün, eniştesi Boz oğlu Hayk'ın evine gittiğini, orada Set oğlu Asador, Bostan oğlu Nazret, Çolak oğlu Kirkor ve

Ağcel oğlu Artin ile Kesbar oğlu Manuk'un bulunduğunu, Manuk'un, Artin'le birlikte gelerek, Hükûmet Konağı'nı basacaklarını söyleyip gittiğini, kendisinin de bunu eniştesi Hayk'ın evine gittiğinde söylediğini, eyleme teşebbüs edenlerin kim olduğunu söylemediklerini ve onlara da Baba Ağa'nın adamı Kigork'un söylediğini anladığını; Tekke çatışmasında ve Alikayası'nda jandarmaların öldürülmesi olaylarında bulunmayıp evinde oturmakta olduğunu; askerlikten firar etmesinin cahillikten ileri geldiğini, Baba Ağa'nın mahallelerde tellal bağırarak asker kaçaklarını istediğinden, gittiğinde jandarmaların öldürüldüğünü duyduğunu, bu işi yapanların Çakır oğlu Penos, Meldun oğlu Karabet ve Çakır oğlu Aram ile bazı arkadaşlarının olduğunu duyduğunu söyleyerek suçu inkâr etti.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 1885 doğumlu, İstefan veled Mıgırdiç Boz oğlu sorgusunda; seferberlik ilan edildiğinde şubeden bırakıldığını ve ikinci defa çağırılmış ise de evinde olmadığından gidemeyip bu kez talep üzerine başvurduğunu, olay gecesi evinde olmadığından gidemediğini, Bali Kırkor'un gelerek, evinde misafiri olan iki Çerkez kendisini davet ettiği için oraya gittiklerini ve dönerken Hayk'ın evinin yanına geldiğinde rastladığı Hayk'ın, Ağcel oğlu Artin'den, eşkıyaların Hükûmet Konağı'nı basacaklarını işittiğini söylediğini, kendisinin evine gittiğini, telgraf hattını tahrip edenlerin kim olduğunu da bilmediğini, kesilen hattın Kaplıca tarafında olduğunu, eşkıyalardan Çakır oğlu Penos, Mesrob, Aram ve arkadaşlarının jandarmaların katili olduğunu anladığını, kendisinin çatışmaya katılmayıp evinde olduğunu bildirip suçu inkâr ederek Tekke'de bulunduğunu bir kişi bile ihbar etse cezasına razı olacağını söyledi.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 1884 doğumlu, Köşker, Penos veled Vans Parsum oğlu sorgusunda; kendisinin Tekke çatışmasında bulunmadığı gibi diğer çatışmalara da katılmadığını; ancak Boz oğlu Hayk'ın evinde bir kalabalık görüp gittiğinde Hayk, Moris Hançer ve daha bazı kişilerin "Hükûmet Konağı'nı eşkıyalar basacakmış" diye telaşlandıklarını ancak kimlerin basacağını söylemediklerini, daha sonra bunların Çolak oğlu Mesrob, Çakır oğlu Penos ve arkadaşları olduğunu duyduğunu, hatta Yenidünya Ağya ve Nişan ile Devedik oğlu Karabet'in de bunlara katıldığını söylediklerini, gözüyle bir şey görmediğini bildirdi.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 52 yaşında, Bakkal, Vartevar veled Bogos Seniker oğlu sorgusunda jandarmaların öldürüldüğü gün, Baba Ağa'nın mahalle halkını toplayıp "Asker firarisi kim varsa gelsin, gelmeyen olursa tutar hükûmete teslim ederim." diye bağırıp çağırdığından herkesin çarşıda toplandığını ve ne Tekke'deki jandarma çatışmasıyla ne de Hükûmet Konağı'nın basılmasıyla ilgili sağlam bir bilgisinin olmadığını söyledi.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 37 yaşında, çiftçi, Kigork veled Baba Artin sorgusunda; Tekke çatışmasında evinde olup bir yere gitmediğini ve diğer olayların hiçbirine katılmadığı gibi böyle şeyler de yapmayacağını, "Hükûmet Konağı'nı basacaklar" diye bir haber çıktığını, ancak nedenlerini ve

amaçlarının ne olduğunu bilemediğini, Hükûmet Konağı'nın basılacağını Seniker oğlu Serkis veled Serkis'ten ve onun da kadınlardan duyduğunu söylediğini, hakkında bir kimse gelip de tanıklık ederse cezasına razı olacağını söyledi.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 30 yaşında, Keçeci, Ohannes veled Agop Topuz oğlu sorgusunda; eşkıyaların Hükûmet Konağı'nı basacaklarını halktan duyduğunu, bunun kadınlar arasında söylenmekte olduğunu, olay gecesi Seniker oğlu Partom'un evinde misafir olarak bulunduğu hapsedildiğini; jandarmaların öldürülmesi ve Tekke çatışması sırasında bu eve gittiği için tutuklandığını ve suçluların kimler olduğunu bilmediğini ancak Çakır oğlu Penos'un başkanlığı altında toplanan kendisinin bilmediği bazı kişiler olduğunu söyledi. İfadesinde, askerlik için şubeye başvurup kalabalık olduğundan geri döndüğünü ve bir daha da başvurmadığını söylemiş olduğundan ne diyeceği sorulduğunda bunu onayladı

Zeytun'un Orta Mahallesi'den, 20 yaşında, henüz asker olmadığını ve kardeşleri Nazret ile Mardiros'un askerde olduğunu söyleyen Honan veled Hançer Topuz oğlu sorgusunda; Çakır oğlu Penos, Boyacı Hançer ve bazı eşkıyanın Hükûmet Konağı'nı basmaya teşebbüs ettiklerinin, jandarmaları öldürdüklerinin ve Tekke'de Osmanlı Devleti askerlerine karşı silah kullandıklarının söylenmekte olduğunu, Soruşturma Kurulunda Çakır oğlu Penos'un evinde ihtilalcilerin toplandığını söylemediğini ve böyle bir şeyle ilgili bilgisi olmadığını, Balcı oğlu Karabet'in üç-dört okka güherçile getirdiğini de söylemediğini bildirerek ilk ifadesinin tersinde bir ifade verdi.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 55 yaşında, çiftçi, Manuk veled Artin Uğurlu oğlu sorgusunda; bir gece Baba Ağa'nın evinden hizmetçisinin gelip "Seni, Baba Ağa istiyor." dediğinden gittiğini ve Baba Ağa'nın da "Hükûmet Konağı'nı basacaklar diye bir şey işittim, aslı var mı?" dediğinde "Hayır, haberim yoktur." deyince "Öyleyse haydi evine git." dediğini, Baba Ağa'nın yanında kimsenin olmadığını ve evine gittiğinde Baba Ağa ve Öğretmen Ohannes Efendi'nin çarşıya inip dolaşarak geri geldiklerini, 1896 yılında meydana gelen olayda askere top atan ve askerden top alanın kendisi olmayıp Şam Keşişi oğlu (ölmüştür) olduğunu; Alikayas'ında jandarmaları kimin öldürdüğünü bilmediğini ancak Çakır oğlu Penos ve arkadaşları olduğunu duyduğunu, telgraf hatlarını kesenin kim olduğunu da bilmediğini, Katolik dinî lideriyle Doktor Yervant'ın gidip Tekke'ye sığınan eşkıyalardan silah getirdiklerini söyledi.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 1884 doğumlu, çiftçi, Hayk veled Artin Boz oğlu sorgusunda; Hükûmet Konağı'nın basılacağını evinde dua toplantısında gelen Ağcel oğlu Artin'den duyup hemen içeriye girerek topluluğa haber verdiğini, Artin'in de Gül Manuk'tan duymuş olduğunu ve evde Der Mesrobyan Kalost, Boz oğlu Nişan ve daha bazı kişiler varsa da isimlerinin aklında kalmadığını; amcasının oğlu Nişan'ın meseleyi merak ettiğinden bakmak üzere çarşıya gittiğini ve yolda Bostan oğlu Nazret'e

rastlayarak durumu söylediğinde, Nazret'in Baba Ağa'ya haber verdiğini ve onun da "Siz rahat olunuz." diye kendilerini teselli ettikten sonra evlerine giderek yattıklarını, birkaç gün sonra bazı kişilerin telgraf hatlarını kesmek üzere gittiklerini duyduğunu, Çakır oğlu Penos, Garip oğlu Ohannes ve daha başkaları varsa da isimlerini bilmediği kişilerin Alikayası civarında jandarmaları öldürdüklerini duyduğunu söyleyerek suçu inkâr etti.

Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden, 25 yaşında, çiftçi Kigork veled Serkis Mardaval oğlu sorgusunda; askere çağrılmışsa da gittiğini ancak belgeyle bırakıldığını ve eşkıyanın Çakır oğlu Penos, Çolak Mesrob ve Kasap Penos ile Ağzıbüyük Hançer olup, bunların Tekke çatışmasında ve Alikayası civarındaki jandarma çatışmasında bulunduklarının halk tarafından söylenmekte olduğunu, çatışmaya katılan kişilerin hepsinin firarda olup tutuklulardan kimsenin bulunmadığını söyledi.

Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden, 25 yaşında, çiftçi, Misak veled Avadik Kürük oğlu sorgusunda; seferberlikte bir kez sevk edilmişse de yolda firar ettiğini ve kendisinin olay sıralarında çoban olup Zeytun'da bulunmadığını; telgraf hatlarını kimin kestiğini bilmediğini, jandarmaların öldürülmesi ve Tekke çatışması olaylarında bulunmadığını, şimdiye kadar kesinlikle Tekke'ye çıkmadığını ve eşkıyaların Çakır oğlu Penos, Garip oğlu Ohannes, Kasap Penos, Hançer Ağa ve Çolak oğlu Mesrob olduğunu duyduğunu söyleyerek suçu inkâr etti. İfadesi okundu: Dağda eşkıyaların gezdiğini söylemiş olduğundan ne diyeceği sorulduğunda bunu onayladı.

Yarpuz nahiyesinden, 28 yaşında, çilingir, Artin veled Karabet Bahçe Parsih oğlu sorgusunda; Maraş'ta 3'üncü Tabur 2'nci Bölük erlerinden olup Osmaniye Amele Taburuna sevk edildiği sırada elbisesi olmadığından firar ettiğini ve Hamidiye Köprüsü'nden geçerken yakalanarak Zeytun'a götürüldüğünü, beş gün hapsedildikten sonra tahliye edildiğini ve asker firarisi olduğunu da o zaman söylediğini, jandarmaların öldürülmesi olayını tutuklu bulunduğu sırada duyduğunu, Tekke çatışmasında da Orta Mahalle'den Seniker oğlu Manuk'un evinde bulunduğunu söyleyerek inkâr etti.

Maraş'ın Hoca Tortu Mahallesi'nden, 30 yaşında Arslan veled Penos Pilavcı oğlu sorgusunda; 1915 yılının Şubat ayında Maraş'tan İslahiye Amele Taburuna sevk edildiklerini ve orada pek pahalılık olduğundan firar edip Maraş'a gelerek ücretini verdiğini, daha önce de askerlik yaptığını; Jandarma Öksüz oğlu Memli'nin Zeytun'da kendisine rastladığını ancak mavzer ile silahlı olduğunu görmediğini ve bu sözünün yalan olduğunu, Tekke çatışmasında bulunmadığını, Binbaşı Süleyman'ı da öldürmediğini söyleyerek suçu inkâr etti.

Zeytun'un Yukarı Mahallesi'nden, 28 yaşında, Çiftçi, Penos veled Artin Yenidünya oğlu sorgusunda; seferberlikte sevk edilmişse de birçok arkadaşıyla beraber firar ettiklerini; Hükûmet Konağı'nın basılacağı haberlerinin çıktığı gün Gül Vansyan Nazret Ağa'nın evinde olduğunu, orada Yenidünya oğullarından İstapan, Şeytan Çekiçyan Parsum, Pişte

oğlu Hançer, Gül Vans oğlu Kirkor'un bulunduğunu, hükûmet aleyhinde ve siyasi bir söz söylenmediğini ancak askerin Tekke'yi ve eşkiyanın da Hükûmet Konağı'nı basacağını duyduğunu ve bu eşkiyaların Yenidünya Ağya ve oğulları ile Çakır oğlu Penos, Şeftali oğlu Artin ve bazı eşkiya arkadaşları olduğunun söylenmekte olduğunu, çatışmaya katıldığına dair aleyhinde bir ihbar olursa cezasına razı olacağını; Hükûmet Konağı'nı basmaktaki amaçlarının martin almak olduğunu; jandarmaların öldürülmesi olayında Mesrob ile yukarıda isimleri yazılı kişilerin bulunduğunu, Yenidünya oğlu Ağya'nın da amcası olduğunu, Bozbayır Mahallesi'nden Karabet Balcıyan'ın evinde toplantı yapıldığını Soruşturma Kurulunda söylemişse de kendisinin dövülerek "Böyle söyleyeceksin. Herkes söyledi, sen de söyle." dedikleri için zorla söylediğini ifade etti. Kaydedilen ifadesi okundu.

Özeti:

Yenidünya oğlu Ağya'nın, amcası olup oğullarıyla birlikte Tekke'de ikamet ettiğini; Hükûmet Konağı'nın basılacağı gece evinde olup yanında amcasının oğlu Kirkor ve kardeşi Leon ile diğer amcasının oğlu İstefan veled Kigork 'un olup bunların, kendisine ayrı ayrı söylediğini; Tekke çatışmasına katılanların Yenidünya Ağya ve oğulları ile Çakır oğlu Penos ve Şeftali oğlu Artin olduğunu, Hükûmet Konağını basacakları gece, Balcıyan'ın evinde toplantı olduğunu duyduğunu ve toplantıda Kocabaş oğlu Penos ile suçlanan firarilerin olup amaçlarının askerin cephanesini ve orada mevcut tüfekleri gasbederek iç isyan çıkarmak olduğunu, ancak başarılı olamadıklarını söylemiş olduğundan, ne diyeceği sorulduğunda ısrarla, böyle söylemediğini beyan ederek suçu inkâr etti.

Kaluclar köyünden, 40 yaşında, çiftçi, Karabet oğlu Vartev sorgusunda; çatışmaların hiçbirine katılmadığı gibi olayın nerelerde meydana geldiğini de bilmediğini, jandarmaların öldürüldüğünü de duymadığını; bir gün değirmene gittiğinde Boyam oğlu Avadis Ağa'nın orada olduğunu ve Zeytun ağalarının gelerek "Sen telgraf teline bak. Kim kesiyorsa engelleyip haber ver." dediğini ve Avadis Ağa'nın da Tekke halkının kestiğini söylediğini; Topalak oğlu Köroğlan, evine gelmediğinden aramaya çıktıklarında Kaymakampınarı'ndan beri tarafa geçtiğini duyduğunu ve ne olduğunu anlamadığını söyleyerek suçu inkâr etti.

Kozcağız köyünden, 27 yaşında, çiftçi, Setrak veled Artin Ericek oğlu sorgusunda; kimsesiz olduğundan askere çağrılmadığını ve Zeytun'da meydana gelen çatışma sırasında Zeytun'da olmadığını, sonradan, dağda bulunan firarileri yakalamak üzere asker çıktığını duyduğundan kaçarak Zeytun'a sığındığını ve çatışmalarda bulunmadığını söyleyerek suçu inkâr etti.

Kargalar Mahallesi'nden, 26 yaşında, Çiftçi, Nişan veled Hançer Karabet oğlu sorgusunda; seferberlikte Antep Depo Taburuna verilmişse de harçlığı olmadığından firar ettiğini ve üç aydır firarda bulunduğunu, eşkiyaların yanına gitmediğini, çatışmalara katılmadığını ve katılanları da bilmediğini söyleyerek suçu inkâr etti.

Zeytun'un Yukarı Mahallesi'nden, 33 yaşında, çiftçi, Mıgırdiç veled Nazret Acıteyak oğlu sorgusunda; Hükûmet Konağı'nın basılacağı haberlerinin çıktığı gece evinde olduğunu ve konuyu sabahleyin komşusu Gül oğlu Nazret ile Berber Artin'den duyduğunu, Çakır oğlu Penos, Garip oğlu Ohannes ve Yenidünya oğlu Hançer ile arkadaşlarının toplanarak Hükûmet Konağı'nı basacaklarını ve hatta Hançer'in kendisini de davet ettiğini ancak gitmediğini söyledi. Kaydedilen ifadesi okundu.

Özeti:

Yenidünya oğlu Hançer'in kendisine hitaben "Ağalarla görüştüm, Hükûmet Konağı'nı basıp orada bulunan silahları alacaktık, kimsenin gönlünü yapamadık; ancak usta Manuk'un arkadaşları ile Merkez oğlu Velot, Barutçu oğullarından Penos ve Nişan, Bozbayır Mahallesi'nden Çakır oğlu Emanuel, Çolak oğlu Mesrob ile kardeşi Aram ve Çolakyan Karakin, kısacası 20-30 kişi toplanıp Hükûmet Konağı'nı basacaklar." dediğini, bunların Çakır oğlu Penos'un evinde toplandığını, bu toplantıya, Nazret Çavuş'un oğlu Agop, Yenidünya Hançer, Gül Vansyan Kirkor, Bozbayır Mahallesi'nden Agop Taşçıyan, Nohut oğlu Vartevan, Karabet Balcıyan ile kardeşi Leon, Kargalar Mahallesi'nden Yaghub oğlu Hançer ile kardeşi Artin, Merkez oğlu Velot, Nişan Azagülyan, Çopur oğlu Karabet, Çolak oğlu Mesrob, Vagli oğlu Ohannes ve Der Nişanyan Ohannes'in de katıldığını ve Yenidünya oğlu Ağya'nın, telgraf telini kestirmek için adam götürdüğünü duyduğunu, toplantının yani dua toplantısının Devlet aleyhinde olduğunu, bunlardan Seniker oğlu Nazret, Vartevan ve Partom'un Boz oğlu Nişan'ın evinde, Haron oğlu Leon, Boz oğlu Hayk ve Nişan'ın da bir evde toplandıklarını söylediği görülüp ne diyeceği sorulduğunda harfiyen onayladı.

Zeytun'un Yukarı Mahallesi'nden, Ericek köyünde oturan, 31 yaşında, demirci, Nerses veled Penos sorgusunda; bakmakla yükümlü kişiler olup kardeşi de asker olduğundan ve aynı zamanda askerliğe de çağrılmadığından gitmediğini, geçen sene temmuz ayında Zeytun'a gittiğini ve bir şeyden haberi ve bilgisi olmadığını, ihtilalcilerin kim olduğunu bilmediğini ve Tekke'ye de gitmediğini ifadesinde olduğu gibi söyledi.

Avaklar köyünden, 41 yaşında, çiftçi, Serkis veled Ağya sorgusunda; köyündeyken askerlerin gelerek kendisini tutukladığını, daha önce meydana gelen olay ve kargaşalık üzerine göçerek Zeytun'a geldiğini, köylerinden Abraham'ın evinde bir telgraf fincanı çıktığını, bunu kendisinden sorduklarında, bu evin Abraham'ın evi olduğunu söylediğinden kendisini tuttuklarını ve Zeytun ağalarının "Zeytun'a geliniz. Rahat oturunuz." diye haber gönderdiklerinden gittiklerini söyledi.

Bu olayda suçlananlardan olup Zeytun'da hastanede bulunan ve bu kez iyileştiği için gelen Kaluclar köyünden, 40 yaşında, çiftçi, Mardiros veled Penos Kara Mardiros oğlu sorgusunda; Zeytun'un arkasında, Koruca Dağ'da, komşusundan bir kişi öldürüldüğü için cenazesini götürmek üzere jandarma komutanının izniyle giderken rastladıkları devriyenin kendilerine

karşı silah kullandığından, ayağından yaralandığını ve Zeytun olayı başladığında korkusundan Zeytun'a kaçtığını, yalnız kendisinin değil bütün köy halkının da kaçtığını, Zeytun'a gitmek üzere kendilerinin hiçbir yerden davet edilmediğini, korktukları için Zeytun'a geldiklerini, yaralandığı zamanın, Tekke çatışmasından dört gün sonra olduğunu ve asker "Teslim olunuz." dediğinde teslim olmuşlarsa da yine de yaralandıklarını söyledi. Mardiros'a, ilk ifadesinde; kendilerine rastlayan devriyenin dur emrine uymayarak kaçtığı için yaralandığını söylemiş olduğundan ne diyeceği sorulduğunda onayladı.

Maraş'ın Çavuşlu Mahallesi'nden, 20 yaşında, Çiftçi, Şükrü veled Eküli Arap oğlu sorgusunda; çoktan beri hasta olduğundan tedavi için Zeytun Kaplıcası'na gittiğini, orada daha da hastalandığını, Zeytun'un Orta Mahallesi'nde evli olan kız kardeşinin evine gidip orada hasta yattığını, bir gün çarşıya indiğinde "Nerelisin?" diye sorduklarında Maraşlı olduğunu söylemesi üzerine tutuklanarak kışlaya getirilip yedi haftadır kışlada hastanede olduğunu, çatışmadan ve toplantıdan kesinlikle haberi olmadığını söyledi. Şahsın gerçekten hasta olduğu görüldü.

Zeytun'un Orta Mahallesi'nden, 1892 doğumlu, Hayk veled Vartevan Kürük oğlu sorgusunda; Antep'e sevk edilmişse de orada taburdan firar ettiğini, asker firarilerinin ceza alacağını biliyorsa da arkadaşlarının "Paramız yok, bizi İstanbul'a sürecekler. Firar edelim." demeleri üzerine firar ettiğini, kasabadayken gece ağalar çağırıp "Eşkılar Zeytun'a gelecekmış. Bırakmayınız." diye kendisini ve birçok adamı kasaba dışına çıkardıklarında orada kasiğinden yaralandığını söyledi. Önceki ifadesi okundu.

Özeti:

Bütün mahalle halkı asker firarisi olup ağalar "Gece firariler dışarı çıksın." diye söylediklerinde, kasaba içinde yaralandığını, eşkıyaların mı yoksa askerlerin mi kendisini yaraladığını bilmediğini söylediği yazılı olup ne diyeceği sorulduğunda harfiyen onayladı. Yaralı olduğu hâlde niçin haber vermediği sorulduğunda, haber vermediğini ve yetkililerin 15 gün sonra haber alarak kendisini tutukladıklarını söyledi.

Suçlananlardan Arslan'la ilgili şahit olarak çağrılan Halep Jandarma Alayının Zeytun'da bulunan süvari bölüğü erlerinden Maraşlı Öksüz oğlu Ali oğlu Memli ve aynı bölük erlerinden Maraşlı Hasan oğlu Cellat oğlu Arap Ali'nin önceki ifadeleri okundu.

Memli'nin ifadesinin özeti: 18 Mart 1915 tarihinde Zeytun'un Çarşısını başında Demirci Çarşısı'nda omzunda mavzer ve üzerinde cephaneye olduğu hâlde, Maraşlı Pilavcı oğlu Arslan'a rastlayıp, bu kıyafetle ne için gezdiğini sorduğunda "Zaman böyle gerektiriyor. Burada kız kardeşim var. Onun için geldim." dediğini ve tutuklayacaksa da ihtilalin o sırada baş göstermekte olduğundan, kasaba içinde tutuklamaya cesaret edemediğini söyledi.

Cellat oğlu Arap Ali'nin ifadesinin özeti de; o gün kendisi, arkadaşı Memli ile görüşmekteyken üzerinde Karadağ revolveriyle mermileri ve belinde kama

olduğu hâlde bir kişi geldiğinde Memli “Arslan, burada ne geziyorsun?” dediğinde, onun da “Zaman böyle gerektirdi.” demiş olduğunu duyduğunu söylediği görüldü.

Sanık Arslan’a ne diyeceği sorulduğunda kesinlikle Zeytun’a gitmediğini söyledi.

Bu meseleye ait ve birinci fezlekede suçlu, Bozbayır Mahallesi'nden Çakır oğlu Bedros veled Kalost ve oğlu Vartevan'ın evinden çıkan ve Soruşturma Kurulundan gönderilip bugün gelen zararlı evrak okundu.

Özeti:

Zeytun'dan Bedros Çakıryan'ın 7 Mart 1899'da oğlu Emanuel Çakıryan'a gönderdiği mektubun içeriğinden bir bölümünde, "Bogos Nubar Paşa'ya Ermeni meselesi ile ilgili konuları yazmıştık. Nubar Paşa bu konulara bizden daha fazla vâkıftır. Bunun için alacağım cevabı size derhâl yazarım." diye yazılı olduğu görüldü.

133 numaralı evrakın özeti de:

Zeytun'un Beşanlı köyünden Topalak oğlu Mehmet'i öldürmek; telgraf hatlarını kesmek; Kirteman köyünden Mehmet oğlu Gökçe Ali'yi esir ederek Tekke'ye götürüp hapsedmek maddelerinden dolayı sanık olup firarda bulunan eşkıyadan Atmalı oğlu Penos, Yenidünya Nişan, Yenidünya Ağya'nın oğlu Bayek, Pirinç Nazret'in oğlu Serkis ile Mehmet'in katlinde ikinci dereceden suçlu oldukları iddiasıyla da sanık ve tutuklu Kaluclar köyünden Begam oğullarından Serkis ve Kazor haklarındaki soruşturma evrakı ve ekleri, mahkemeleri için Maraş Divân-ı Harb-i Örfî Mahkemesine gönderilmiş ve görüşülerek adı geçen firarilerden Penos, Nişan, Bayek ve 120 numaralı evrakta iç güvenliği ihlal etmek maddesinden suçlu olup haklarında süre kararnamesi düzenlenmesine gerek olmayıp, ancak Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 371'inci maddesi gereğince Serkis hakkında başkanlıktan 10 gün süre verilmesini içeren kararnamenin bir nüshası mahkemeye ve diğer nüshaları da ilgililere gönderilmiştir. Adı geçen firarilere verilen süre içinde yasaya uyarak gelmedikleri anlaşıldığından mahkeme için belirlenen heyet bugün, usul gereği toplandı. Savcı Ali Galip Bey ve adı geçen sanıklar hazır olarak mahkemeye başlanarak adı geçen firarilerin haklarında verilen süre kararnamesi okundu.

Özeti:

Adı geçene başkanlıktan yeniden verilen 10 günlük süre içinde teslim olmadıkları takdirde kanuna itaat etmemiş gözüyle bakılarak haklarındaki mahkemenin giyaplarında yapılacağı açıklandı.

Suçlananlar konuşturulduğunda; bunlardan Kaluclar köyünden, 35 yaşında, çiftçi, Kazor veled Ağya Begam oğlu sorgusunda; Zeytun'dan köylerine giderken Kaymakampınarı'na vardıklarında orada arkalarından bir genç Müslüman çocuğunun eşekle geldiğini, biraz yoldaşlık ettikten sonra yol bozuk olup hayvan gidemediğinden başka yerden ayrılıp biraz gittikten sonra dört kişi çocuğu yakalayıp çocuğun feryadına koştuklarında, saldırganlar kendilerini de tehdit edip çocuğu kurşunla öldürdüklerini; bunlardan Atmalı oğlu Penos'u tanıyıp diğerlerini tanımadığını, kendileri evlerine gittiklerini ve o zaman hükûmete ihbar etmeyip daha sonra asker gelerek kendilerini çağırdığında gidip gerçeği söylediğini bildirdi. Sorgusundaki ifadesinde,

maktul Beşanlı köyünden Topalak oğlu Mehmet olduğunu ve saldırganlar çocuğun önüne çıktığında bunlardan Atmalı oğlu Penos, Mehmet'i kama ile öldürdüğünü söylemiş olduğundan ne diyeceği sorulduğunda şu andaki ifadesinde ısrarla, kama ile vurduklarını, iki el de ateş ettiklerini ve kendisinin bir şey yapmadığını söyledi.

Kaluclar köyünden, 55 yaşında, çiftçi, Serkis veled Hrabet Begam oğlu sorgusunda; Zeytun'dan arkadaşı Ağya oğlu Kazor'la çıkıp Kaymakampınarı'na vardıklarında, arkalarından Beşanlı Topalak Mehmet gelip biraz ilerledikten sonra yolları ayrıldığından, kendileri köylerine, Mehmet'in de kendi köyüne gittiğini; 40-50 adım kadar ayrıldığına gözü iyice görmediğinden iki kişi çıkıp Mehmet'i tuttuklarını ve Mehmet "Aman Allah'tan korkunuz." diye feryat ederek bağırırsa da dinlemeyip kama ile yaralayarak öldürdüklerini, saldırganların ateş etmediklerini, kim olduklarını iyice teşhis edemediğini ancak bunlardan birisinin Atmalı oğlu Penos olduğunu, diğerlerini tanımadığını, katilin Penos olduğunu söyledi. Arkadaşı Kazor'un ifadesi anlatılıp, aradaki tutarsızlık sorulduğunda; hepsi ifadelerinde ısrar ettiler. Hatta Serkis, bu saldırganların olay günü iki Beşanlıyı yakalayarak Tekke'ye götürüp hapsedtiklerini köy halkından işittiğini, onları hemen kurtarmak istemişlerse de korkularından kaçtıklarını ve sonra yetkililer tarafından çağrıldığında gerçeği söylediğini açıklayarak suçunu inkâr etti. İlk ifadesi okundu.

Özeti:

Saldırganların Mehmet'i tutup değnekle vurarak "Aman aman" diye feryat ettirerek, bağırmasını da dinlemeyerek öldürdüklerini söylemiş olduğu görülmekle, olaydaki tutarsızlığın nedeni sorulduğunda; korkusundan kaçtığını ve köyüne vardığında Boyam oğlu Avadis, Mehmet'in öldüğünü söylediğini ancak ne şekilde öldürüldüğünü ve katilleri söylemediğini, Avadis'in bugün nerede olduğunu bilmediğini, köylerinin olay yerine 15 dakika veyahut yarım saat mesafede olduğunu ve o zaman yetkililere ihbar etmeyip daha sonra yetkililer tarafından çağrıldıklarında gerçeği söylediğini açıklayarak suçunu inkâr etti.

Bu konudaki davacı, Kirteman köyünden, 60 yaşında, Mehmet oğlu Gökçe Ali'nin ifadesinin özeti; öldürülen Topalak Mehmet'le olay günü Zeytun'a gidip dönüşünde Mehmet'in işi bitip kendisinin de işi bitmediğinden, Mehmet yavaş yavaş gideceğinden, arkasından yetişmesini söyleyerek kendisi de Gül Vans oğlu Hançer ile yoluna devam edip Kaymakampınarı'na geldiklerinde, önlerine altı eşkiya çıkıp, bunlar yalnız kendisine "Dön bakalım, sana bugün yasaktır." diyerek ve kendisini alıp doğruca bir dereye götürüp orada oturttuklarını; bu sırada Mehmet'ten endişeye düşerek kendisinin isim ve kimliğini araştırdıktan sonra, 20 kadar Hristiyan eşkiyası toplandığını; bunlardan Piriç Nazret oğlu Serkis ve Yenidünya Ağya'nın oğlu Bayek'i teşhis edip diğerlerini teşhis edemediğini ve bunların telgraf telini kesip orada beklemekte olduklarını bunu da tellerin sarkık ve yerde sürünmekte

olduğundan anladığını, bu sırada yoldan iki el ateş edildiğini, ateş edilen yerde daha sonra Mehmet'in cesedinin bulunduğunu; bunlardan Yenidünya oğlu Nişan, kendisine bu olayı birisine söylerse boğazlayacağını söylediğini; orada bulunduğu süre içinde 60 kadar eşkiyanın yanına toplanıp kendisini beraberlerinde Tekke'ye götürdüklerini, o gece Tekke'de kalıp "Bugün kaymakamı paklayacağız, yani öldüreceğiz. Kışlayı alacağız." diye konuştuklarını, sabahleyin 100 kadar eşkiya, Zeytun'a gidip bunlardan Yenidünya oğlu Ağya'nın oğlu Bayek'in dönüşünde "Hükûmet Konağı'na gittik. Kaymakama söyledik. Kışladaki ve hapishanedeki mahpuslarımızı bıraktı. Osmaniye'deki mahpuslara da af gelecektir. Tekke'ye hapsedtiğimiz iki jandarmayı da bırakacağız. Haydi sen de işine git." diye kendisini yollayarak bıraktıklarını, kendisinin elbise ve silahlığını aldıklarını söyledi.

29 Mart 1915 tarihli doktor raporunun özeti: Zeytun'un Kaplıca mevkinde bir kişinin öldürüldüğünün ihbar edilmesi üzerine, olay yerine gidildiğinde; çalılar arasında bir ceset görüldü. Ceset muayene edildiğinde yaklaşık 25 yaşlarında, sağlam vücutlu, orta boylu, boynunun solunda taş keşiği bir yara, sol gözünde kamayla açılmış bir yara olmak üzere toplam iki adet yaradan başka; üst karın bölgesinde dört tane mermi yarasının olduğu görülmüştür. Ellerin, vücudunun büyük kısmı yakılmış ve adı geçen kişinin yaklaşık beş-altı gün önce, başındaki taş ve gözündeki kama yarasından öldüğü, öldükten sonra karnının ön kısmına revolverle ateş edildiği ve ardından cesedin yakıldığı, sünnetli ve tıraşlı olması dolayısıyla, bu kişinin Müslüman olduğu anlaşılmıştır.

Jandarma Komutanı ile 3'üncü Alay 1'inci Tabur 1'inci Bölük Komutanı tarafından imzalı, 30 Mart 1915 tarihli ihbar yazısından bu konuya ait fıkranın özeti: Bundan sekiz gün önce kışlaya yarım saat mesafede öldürülmüş olarak bulunan ve henüz faili anlaşılamayan olayla ilgili olarak, Beşanlı Topalak oğlu Mehmet'in arkadaşları olduğu ve öldürülme olayından haberdar olan Kaluclar köyünden Begam oğullarından Serkis ve Kazor çağrılarak sorgulandıklarında; maktulün arkadaşları olup yolda giderlerken olay yerine mesafeleri biraz uzak olup Zeytun'un Tekke Mahallesi'nden Atmalı oğlu Penos tarafından öldürüldüğünü gördüklerini ifadelerinde belirttikleri tespit edilmiştir.

Okunan evrak ve iddiaya karşı ne diyecekleri, suçlananlardan sorulduğunda bir diyecekleri olmadığını beyan ederek ifadelerinde ısrar ettiler.

Soruşturmanın bundan ibaret olduğu beyan edilerek esas hakkında savcının görüşüne müracaat edildi. Suçlananlardan bazıları, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Harbi'ne girmesinden bir süre sonra, eşkiyadan Çakır oğlu Penos'un evinde toplantılar düzenleyerek genel bir ihtilal tertibini görüşmek üzere, Karabet Balcıyan ve Nişan Azagülyan'ı Maraş'a gönderdikleri; bunların dönmelerinin ardından öncelikle Hükûmet Konağı'nı basmaya ve silahları gasbetmeye karar vermişlerken aralarındaki bir parolanın tam uygulanamaması nedeniyle söz konusu girişimin sonuçsuz kaldığı; bu

girişimi yetkililerin haber alarak soruşturmaya başlaması üzerine, eşkiyalıklarını açıktan açığa gösterdikleri ve bu konuyla ilgili olarak 9 Mart 1915 günü cephaneyi almak üzere giden jandarma müfrezesini basarak, yedi erin şehit olduğu, silahlarının alınarak çapulculuk yaptıkları; ardı ardına işlenen cinayetlere katıldıkları, bu eylemlerinin geneli içeren ve 1895 karışıklığına benzer bir ayaklanma çıkarmak amacına dayandığı şahitlerin tanıklığı, suçlananlardan bazılarının diğerine atıf ve bazılarının da suçlarını kabul şeklindeki ifadelerinden anlaşılmıştır. Osmanlı Hükûmetinin gösterdiği bunca iyi muamele ve merhametine karşılık ortada en küçük bir sebep bile olmadığı hâlde, Devlete ait silahların gasbı ve Müslüman memurların öldürülmesini planlamak ve yaymak; jandarmaları öldürerek telgraf tellerini kesmek; gördükleri mahallerde masum Müslüman halka silahla saldırarak öldürmek ya da esir etmek; çevre köylerdeki Ermeni halkını mal ve eşyalarıyla kasabaya davet etmek; Zeytun'un ileri gelenlerinden olan Çakır oğlu Penos, Yenidünya oğlu Nişan ve Çolak oğlu Mesrob, Yenidünya oğlu Ağya ve oğulları gibi 1895 olayında önemli roller oynamış olan kişilerin görünüşte hükûmetten çekinecek bir eylemleri mevcut olmadığı hâlde, kendi başına eşkiya liderliğini üstüne alma ve hükûmete karşı isyan etmeleri gibi durumlarla sonuçlanacak eylemlerde bulunmaları; bunlardan Çakır oğlu Penos, kardeşi Agop, Çakır oğlu Emanuel Çavuş, Garip oğlu Ohannes, Haçatur oğlu Kigork, Ayusef oğlu Asador, Keder oğlu Artin, Keşiş oğlu Kigork, Haçatur oğlu Vartan, Persis Nazret, Çolak oğlu Mesrob, kardeşi Aram ve amcasının oğlu Karakin Çolakyan, Holmon oğlu Leon, Erik Vartevan oğlu Ohannes, Devedik oğlu Karabet kod adlı Meldun oğlu Karabet, Avaldan oğlu Apil, Şeftali oğlu Artin, Mıgırdiç oğlu Kör Manuk oğlu Hamparsum, Yenidünya oğlu Nişan, kardeşi Karabet, Yenidünya oğlu Ağya, oğulları Bayek, Hançer, Dikran, Nişan, Pirinç oğlu Kirkor, Atmalı oğlu Penos, Mihail oğlu Bedros, Yenyapan'dan Artin oğlu Mıgırdiç, Taros oğlu Karabet, Fellah oğlu Nazur, seyyar jandarma erlerinden firar eden Fekeli Melkon ve Yozgatlı Minas Lük Ohannes, Baran oğlu Mardiros, Pirinç Nazret oğlu Serkis, Gül Ağa'nın oğlu Kasab Penos, kardeşi Misak, Ağzıbüyük Hançer, iç güvenliği ihlal etmek amacıyla önce Hükûmet Konağı'nı basmaya teşebbüs, daha sonra Alikayası'nda jandarmaları şehit edip kasabaya silahlı olarak saldırmak; Tekke'ye sığınarak askere karşı silah kullanmak; Jandarma Komutanı Binbaşı Süleyman ile 10 erin şehit olmasına ve 27'sinin yaralanmasına sebebiyet vermek; firarilerden Atmalı oğlu Penos, Yenidünya oğlu Nişan, Yenidünya oğlu Ağya'nın oğlu Bayek, Pirinç Nazret oğlu Serkis'in Beşanlı Topalak Mehmet'i öldürerek Kirtemanlı Gökçe Mehmet oğlu Ali'yi esir edip Tekke'ye götürdükleri şahitlerin tanıklığı ve kendilerinin firar etmeleriyle sabit olduğundan, hareketlerinin Mülkiye Ceza Kanunu'nun 55 ve 56'ncı maddelerine göre idamlarına; tutuklu bulunan Bogos oğlu Karabet, Şaho oğlu Agop, Hallac oğlu Berber Hamparsum, Mıgırdiç oğlu Hançer, Kocabaş oğlu Penos, Çarkıt oğlu Setrak, Arakel oğlu Artin, Sakka Leon veled Nazret, Kesmenan oğlu Armenak'ın Alikayası'ndaki jandarma çatışmasında; Çakır oğlu Kalost, ve Maraş'ın Hoca Tortu Mahallesi'nden

Penos oğlu Arslan, Kabeşi oğlu Karabet ve Yarpuzlu Bahçe Parsih oğlu Artin'in Tekke çatışmasında bilfiil bulundukları, şahitlerin tanıklığı ve birbirlerini suçlamalarıyla sabit olduğundan, hareketlerinin Ceza Kanunu'nun 56'ncı maddesi gereğince idamlarına; ancak bunlardan Kesmenan oğlu Armenak, Kabeşi oğlu Karabet, Arakel oğlu Artin ve Sakka Leon veled Nazret'in suç ortaklarını yetkililere haber vererek kanuni takibatı kolaylaştırdıkları gibi kendileri o eşkıyaların arasında söz sahibi de olmadıklarından, adı geçenlerin bu yüzden takibatı kolaylaştırmak yolunda yaptıkları hizmetler, haklarında cezayı hafifletici sebeplerden sayıldığından, Ceza Kanunu'nun 47'nci maddesine göre idam hükmünün 15 yıl kürek cezasına çevrilmesine; Tarvant oğlu Ağya veled Bedik, Kara Mardiros oğlu Keyk veled Agop, Tarvant oğlu Sehak veled Bogos, Tekke papazının oğlu Leon, Ohannes veled Der Sehak, diyakozun oğlu Mıgırdiç, Tekke Mahallesi'nden Ohannes veled Nazret, Karabet veled Vans, Nişan veled Hançer Sadanek oğlu, Penos veled Hançer Kardanah oğlu, Ohannes veled Abraham, Bogos veled Mihail Tarvant oğlu, Sahok Asador oğlu, Ohannes veled Margar Tago oğlu, Vartever veled Serkis Tekke'ye sığınarak çatışmaya fiilen katıldıklarına dair deliller ele geçirilememiş ise de adı geçen şahısların Tekke çatışmasında Tekke civarındaki evlerinden bazen silah atarak ve başka yollarla Tekke'ye karşı harekâta bulunan askerî kuvvetlerin harekâtını zorlaştırmak ve ikinci dereceden eylemin fâili olarak suçluluklarına ve hareketlerine uyan ilgili kanunun 45'inci maddesine göre geçici küreğe mahkûmiyetlerine; Tarvant oğlu Karabet veled Kigork'un jandarma çatışmasında eşkıyalara yardımda bulunduğunun anlaşılması üzerine, Karabet'in de söz konusu kanunun 45'inci, Çakır oğlu Bedros veled Kalost ile oğlu Vartever'in evlerinde zararlı evrak mevcut olduğu ve firarda bulunan Bedros'un oğlu Başçavuş Emanuel'in Tekke çatışmasında bulunduktan ve orada yaralandıktan sonra firar edip geceleyin babasının evine gelerek kanlı elbisesini bırakıp yine firar edip ısrara rağmen her ikisi de eşkıyaların bulundukları yeri haber vermekten çekindiği, hatta eve geldiğini de inkâr ettiği, Ermeni emellerini takip yolunda Mısırlı Nubar Paşa ile haberleştiği tercüme ettirilen evrak ve mektupların özetinden anlaşılmakla diğer eylemlerinin şiddet sebebi içerdiği gerekçesiyle, zararlı evrak yayımlamak üzere yanında saklamak eyleminin faileri olmak üzere, suçlarına ve hareketlerine uyan Mülkiye Ceza Kanunu'nun 66'ncı maddesi ekinin ilk fıkrasına göre kalebent cezasıyla mahkûmiyetlerine; Kara Vasil oğlu Karabet veled Kigork, Seniker oğlu Nazret, Partom veled Agop, Çakır oğlu Emanuel, Bostancı oğlu Nazret veled Asador, Ağcel oğlu Artin veled Bedros, Set oğlu Asador veled Artin, Seniker oğlu Serkis, Boz oğlu Nişan veled Nazret, Diyakoz Nişan veled Tatyos, Orta Mahalle'den Nişan veled Penos, Moris Hançer, Kalost veled Mesrob Keşiş oğlu, Yukarı Mahalle'den Penos veled Artin ve Orta Mahalle'den Berber Leon veled Kapril, Boz oğlu İstefan, Köşker Penos veled Artin, Seniker oğlu Vartever, Orta Mahalle'den Topuz oğlu Ohannes ve Topuz oğlu Honan veled Hançer, Orta Mahalle'den Boz oğlu Hayk veled Artin, Bozbayır'dan Kürük oğlu Misak, Kigork veled Karabet Turna oğlu,

Kigork oğlu Kazor oğlu Kirkor, Maraş'ın Çavuşlu Mahallesi'nden Şükrü veled Eküli Arap oğlu, Zeytun'un Orta Mahallesi'nden Hayk veled Vartevan Kürük oğlu ve Kaluclar köyünden Kara Mardiros oğlu Mardiros veled Penos adındaki kişilerin Hükûmet Konağı'nı basma eylemine katıldıkları, bu konudaki soruşturma evrakı ve şahitlerin tanıklığıyla sabit olduğundan, suçlu olduklarına; bu teşebbüsü gerçekleştirmek için silahlanmak ve toplanmak gibi bazı tedbirlere girilmiş olmasından dolayı hareketlerine uyan Mülkiye Ceza Kanunu'nun 58'inci maddesine göre, müebbet kalebent edilmelerine; Avaklar köyünden Karabet veled Abraham, Tekke Mahallesi'nden David veled Nazret Aleksan oğlu'nun telgraf tellerini kestikleri, Abraham'ın evinde telgraf fincanının bulunarak nereden ve ne zaman evine götürdüğünü inandırıcı bir şekilde açıklayamaması ve diğeri hakkında da Sakka Leon'un tanıklığıyla sabit olduğundan, suçlarına ve hareketlerine uyan Mülkiye Ceza Kanunu'nun 136'ncı maddesine göre geçici küreğe konulmalarına; Kaluclar köyünden Begam oğlu Serkis ve Kazor'un Beşanlı Topalak oğlu Mehmet'i öldürmek eyleminde ikinci dereceden suçlu oldukları sabit olmakla, suçlarına ve hareketlerine uyan Mülkiye Ceza Kanunu'nun 45'inci maddesine göre geçici küreğe konulmasına; Nişan Azagülyan'ın gizli ittifakta bulunma eyleminden başka Maraş'a gidip döndükten sonra çeşitli zararlı faaliyetlerde bulunduğu ve silahlı olarak isyana kışkırttığı sabit olduğundan, suçlarına ve hareketine uyan Mülkiye Ceza Kanunu'nun 55'inci maddesine göre idamına; Taşçı oğlu Agop, Der Nişanyan Ohannes, İdare Meclisi üyesi Çopur oğlu Karabet, Yenidünya oğlu Hançer ve Karabet Balcıyan'ın gizli ittifakta bulundukları anlaşılıyorsa da eylemin yerine getirilmesi için teşebbüs edilmiş bir hareketi anlaşılmadığından ve jandarma çatışmasının ardından gerek eşkiyanın silahlı olarak kasabaya saldırmaları sırasında ve gerek onu takip eden günler ve Tekke çatışması zamanında halkın heyecanının yatıştırılması suretiyle hizmetleri görüldüğü soruşturma evrakıyla sabit olduğundan, bu durum hafifletici sebeplerden görüldüğünden Ceza Kanunu'nun bunların hareketlerine uyan 58'inci maddesine göre cezalandırılmaları; Kırca oğlu Agop'un maktul jandarmanın abasını almaya kalkıştığı anlaşılmakla küçük suç işlediğinden bu hareketine uyan Ceza Kanunu'nun 230'uncu maddesine göre cezasının belirlenmesine; Katolik rahibi Der Hoseb ve Belediye Doktoru Yervant Efendilerin işlenen suçta ortak oldukları yolunda Sakka Leon veled Nazret'in ifadesinde ortaya çıkan Soruşturma Kurulu ve Örfi Mahkeme huzurundaki ifadelerin tutarsızlığı nedeniyle inandırıcı bulunmamış ve adı geçen şahısların eşkiyadan gasp edilen silahların bazılarını alarak yetkililere teslim etmeleri ve Doktor Yervant Efendi gerçekten o esnada Maraş'a gelmişse de Baytimurlu köyünde ortaya çıkan bir hastalığın muayenesi için oraya kadar geldikten sonra, Kaymakamlığın izniyle Maraş'a gelmiş bir veya iki gün kaldıktan sonra Zeytun'un Ericek köyünde meydana gelen bir suçun araştırılması için Mutasarrıflıktan ve Savcılıktan dönmesinin istenmesi üzerine, hemen döndüğü anlaşılmış ve isyanın kışkırtıcıları olduklarına dair haklarında başka şahit ve deliller bulunamamış olmasına; diğeri sanıklardan Avaklar köyünden Serkis veled Ağya, Yezidlerobası'ndan Zebun oğlu Kirkor,

Kaluclar köyünden Kara Mardiros oğlu Armenak veled Agop, Orta Mahalle'den Aleksan oğlu Ağyo, Yeniyan'ndan Haçatur veled Artin, aynı köyden Aprim veled Asador Keyk oğlu, Kirkor veled Kazor, Kozcağız köyünden Setrak veled Artin, Kaluclar köyünden olup Beşan köyünde oturan Hrabet oğlu Vartear, Çopur oğlu Penos veled Artin, Tatyos oğlu Serkis veled Hançer, Mardaval oğlu Kigork veled Serkis, Uğurlu oğlu Honan veled Artin, Köşker Kigork veled Baba Artin, Yukarı Mahalle'den Nerses veled Penos, Kargalar'dan Karabet oğlu Nişan veled Hançer ve oğlu Vartear'ın haklarında iddia edilen suçlara cüretlerine dair deliller elde edilemediğinden beraatlarına; ancak bunların Maraş sıkıyönetim bölgesinde ikametleri uygun görülmediğinden uzaklaştırılmalarına; hastalığı sebebiyle mahkemeye götürülemeyen Artin veled Kigork Apil oğlu ile yanlışlıkla başka yerlere sürülüp henüz bulunamayan, yataklık etmekten suçlu Serkis veled Merkez'in haklarında daha sonra kanuni işlem yapılmak üzere, evraklarının ayrılmasına karar verilmesini talep ve iddia etti diye yazıldığı görüldü.

Bu davada suçlu olan, o zaman hasta olduğundan davası ayrılan, bu defa işlemleri tamamlanarak Maraş hapishanesine gönderildiği anlaşılan, Tekke Mahallesi'nden, 40 yaşında, katırcı esnafından, sanık Artin veled Kigork Apil oğlu sorgusunda; Tekke çatışmasında, kendisi Tekke civarında bulunan evinde olduğunu, evine bir kurşun gelerek iki ayağından yaralandığını, çatışmaya katılmadığını, eşkıyaların Yenidünya oğlu Ağya ve oğulları ile Garip oğlu Ohannes, Çakır oğlu Penos ve Şeftali'nin oğlu Artin olup Tekke'de bulunduklarını ifadesinde olduğu gibi söyledi.

Yine bu konuda suçlu olup firarda olan, seyyar jandarma erlerinden, yakalanarak tutuklanan Fekeli Melkon sorgusunda; isminin Melkon veled Bağdasar, Fekeli, 24 yaşında, önceden Zeytun'da seyyar jandarma erlerinden olduğunu, kendisi Zeytun'da devriye gezmek üzere kışladan Zeytun'a indiğinde, çarşıda Ağya ile oğlu Hançer ve Mesrob Çolakyan'ı görüp bunların kendisini tutarak Tekke'ye ismini bilmediği bir eve gönderdiklerini ve "Kışlaya gidersen seni öldürürler." dediklerini, oradan da Mesrob ve iki adamla birlikte dağa çıktıklarını, birkaç gün dolaştıktan sonra Fenk tarafına geçtiklerini, orada Çakır oğlu Penos ve Mesrob'un asker firarilerini başlarına topladıklarını, bu sırada Zeytun'dan bir adamın gelerek Çakır oğlu Penos'a "Cephane geliyor, şunu alalım." dediğini ve o adamın kim olduğunu bilmediğini, Penos'un da "Ben almam." dediğini, Mesrob'un "Alalım." dediğini; bu topluluğun 30 kişi kadar olup 10 kişinin orada kaldığını, 20 kişinin de cephaneye almaya gittiklerini, kendisinin de gitmeyen 10 kişinin arasında bulunduğunu; bütün ortalığı karıştıranın Çakır oğlu Emanuel Çavuş olduğunu; jandarmalara ilk önce Çakır oğlu Penos'un ateş ederek çatışmaya başladıklarını, bu çatışmada Çakır oğlu Penos, Çolak oğullarından Mesrob ve Karakin, Devedik Karabet Apil (ölmüş), Der Bağyan Ohannes, Erik oğlu Leon, Garip Ohannes, Çakır oğlu Artin, Acıteyak oğlu Agop'un olduğunu; daha başka kişiler varsa da kim olduklarını bilmediğini; kendilerinin 44 kişi olduklarını; Artin ile Agop'un Maraş'ta yakalandıklarını; yakalanmaları

sırasında açıkça ifade verdiğiinden o ifadesinin doğru olduğunu; birkaç gün önce yakalanıp tutuklu bulunan Acıteyak oğlu Agop ile Çakır oğlu Artin'in bulunup bunların da askere karşı silah kullandıklarını; kendisinin Tekke'nin içinde olmayıp Mesrob ve Karakin'le birlikte Tekke'nin üstündeki kayada olduklarını; Agop ve Artin'in de Maraş'ta tutuklu bulunduklarını söyledi.

Yapılan incelemede, Zeytun'un Yukarı Mahallesi'nden Acıteyak oğlu Agop ile Bozbayır Mahallesi'nden Çakır oğlu Artin'in, Maraş kasabası dışında gece yakalanıp evrakının divanımıza gönderildiği ve adı geçen kişilerin de bu meseleye ortak oldukları anlaşıldığından, yargılamaya dâhil edilmelerine oy birliğiyle karar verilip bildirildikten sonra çağrılarak sorgulandıklarında; bunlardan Yukarı Mahalle'den olup Alişar köyünde ikamet eden, 18 yaşında, çiftçi Agop veled Ohannes Tekke ve Alikayası çatışmalarında bulunduğunu inkâr etti.

Ohannes oğlu Agop'un inkârına karşı Fekeli Melkon'dan ne diyeceği sorulduğunda; Agop'un Tekke çatışmasında mevcut bulunduğu gibi dağda da beraber dolaştıklarını, iyice bilip doğruyu söylediğini hatta çifte tüfeği taşıdığını açıkladı. Agop da Melkon'u tanımadığını ve aralarında bir düşmanlık olmadığını ileri sürdü.

Bozbayır Mahallesi'nden, çiftçi, 50 yaşında, Artin veled Kalost sorgusunda suçunu inkâr etti. Suçlu Melkon'dan sorulduğunda; bu adamın Tekke'ye Çakır oğlu Penos'un yanına gelip gittiğini, Çakır oğlu Penos'un kardeşi olduğunu, dağda beraber dolaştıklarını ve başıbozuk tek tüfeğiyle silahlı olduğunu söyledi.

Suçlu Artin'e hakikati söylemesi hatırlatıldığında; ailesi, Zeytun'dan uzaklaştırıldığında kendisi hasta olduğu için gitmeyip dağa gittiğini, silah kullanmadığını söyledi. Melkon, Agop ve Artin yüzleştirildiğinde, her üçünün de Tekke'de ve dağda bulunduklarını Melkon yüzlerine karşı söylediğinde diğerleri sustu.

Suçlu Melkon'un yakalandığı sırada kaydedilen ifadesi okundu. Özeti: Kendisi seyyar bölüğünün 3'üncü Takımı 8'inci mangasında er olup isminin Melkon, babasının isminin Bağdasar olduğunu, eşkıyalar Tekke Mahallesi'nden Yenidünya oğullarından Ağya ve oğulları Bayek, Hançer, Dikran, Nişan ve kardeşinin oğlu Hançer ve diğer ismini bilmediği bir kardeşi ve Hacı Nöbek oğlu Agop, kardeşi Karabet, Keş Avadis, Orta Mahalle'den Çolak oğlu Mesrob, kardeşi Aram, amcasının oğlu Karakin, Yukarı Mahalle'den Apil, Şeftali Artin, Bozbayır'dan Çakır oğlu Penos, kardeşi Agop, Karabet, Emanuel Çavuş, Vartan Hançer, Kürik, kardeşi İstefan, Yenyapan'dan Hamo'nun kardeşi Leon, Kargalar Mahallesi'nden Nazor, Orta Mahalle'den Avadik Karabet, Bozbayır Mahallesi'nden Karabet oğlu Ohannes, Seyyar Jandarma 2'nci Takımından Yozgatlı Minas ve bunlardan başka daha isimlerini bilmediği kişilerin hepsinin toplam 44 kişi olduklarını ve eşkıyaların yiyecek koydukları yerlerin Elbistan'dan gelen yol üzerindeki üst taraftaki mağarada bir dağarcık dolu barut, üç batman kurşun, 200 kadar

Fransız beylik mermisi, bir kırılmış Fransız beylik tüfeğinin orada mevcut olduğunu, bundan başka dört tas bulgur, üç batman tuz, 20 kutu kapsülün Kozcağız'ın üst tarafındaki mağarada 100 çelik (her çelik üç batmandır) buğday olup bunu Kozcağız köyünden aldıklarını; Baluşağı köyünün üst tarafında bulunan eşkıyalara ait altı tüfek, 14 kilo un, dört kilo bulgur, 60 mavzer fişeği olduğunu; önceden Kızılıcak köyünden öldürülen beş kişiyi Baluşağı'nın batısındaki dağa defnettiklerini; Göksunlu asker Hasan'ın, Solak Dağı'nda Leon, Hacı Nöbek ve Agop tarafından katledildiğini; Gömesöğüt'te(?) taşlıkta katledilen üç göçmen Boşnak'ın katillerinin de Yenidünya oğullarından Bayek, Çolak Mesrob, Aram ve Hançer olduğunu; eşkıyaların genellikle barındıkları yerlerin Solak Dağı, Taşlık yani Değirmenocağı ve Kalbur tarafları olduğunu; Alabozanlı ile Güredin mevkisine de gelip gittiklerini, şu günlerde düşüncelerinin sıcak mevkilere yani Fındıcak ile Yenice kale taraflarına gitmek olduğunu; eşkıyaların kendi aralarındaki parolanın, boş mavzer fişeğini ısıklık gibi çalmak olduğunu; bunlardan başka Hampor ve oğlu Emanuel, Kazor'un kardeşi Agop ve eniştesi Artin ile Aşık'ın kendilerinden ayrı olarak aileleriyle dolaştıklarını; kendisinin her çatışmada bulunduğunu; kışladan Zeytun'a devriye olarak indiğinde Yenidünya oğlu Hançer ve Çolak Mesrob'un kendisini eve götürüp "Sen bu akşam kışlaya gitme. Gidersen seni öldürürler." demeleri üzerine gitmeyip orada kaldığını, yanında 70 mermiyle bir martin olduğu hâlde, kendisini Tekke'ye götürüp "Bizi burada bekle." dediklerini, Tekke'deyken haber gelmesi üzerine dağa gittiğini, üzerindeki asker elbisesini orada parçalayıp kendisine eşkıya elbisesi verdiklerini, oradan 30 kişi olarak Penos Ağa'nın köyü olan Fenk'e gelip bağlar arasındaki bir damda yattıklarını, aralarından iki kişinin sabah Zeytun'a giderken askerlerin geldiğini görüp bağırımları üzerine kaçarak Fenk köyüne gittiklerini, orada birkaç gün kaldıktan sonra Çakır oğlu Penos'un yeğeni ile Armenak'ın kardeşinin gelerek "İşte fırsat. Zeytun'a cephaneye geliyormuş. Zeytun'dan 200 kişi çıkacak. Gidip bu cephaneyi alalım." dediğini, Penos Ağa'nın gönderdiği haber üzerine müfrezenin 17 jandarmadan ibaret olduğunu anladıklarını, Çakır oğlu Penos, Mesrob ve kendisi de olmak üzere hepsinin Karaçalınınaltı denilen yere geldiklerinde jandarmalar silah attığı için askerle çatıştıklarını, birkaç askerin şehit olduğunu, arkadaşlarından bazılarının gidip bu şehitlere baktıklarını, askerlerin içindeki Yozgatlı Minas'ın kendilerine mendil sallaması üzerine arkadaşlarının onu çağırdıklarını ve geldiğinde dere içerisinde konuşmaya başladıklarını, diğer arkadaşları da geldikten sonra Mihalın Dağı'na geçtiklerini, kendilerinden ölü ve yaralı olmadığını, sonra Elbistan yolu üzerinde bağlar içindeki damda da dört gün kalıp arkadaşlarının Hacıdere'den keçi getirdiklerini, Ağya Ağa'nın Tekke'den yemek gönderdiğini ve onun isteği üzerine Tekke'ye giderek 15 gün kaldıklarını, hepsi birden Ağya Ağa'nın yanına giderek "Bütün bu işlerin sebebi sensin. Başımıza bir bela getirdin. Bizi zorla eşkıya yaptın." deyip "Haydi Tekke'den gidelim." demeleri üzerine Ağya Ağa "Aman yavrularım, burada yiyecek çoktur. Gitmeyiniz." diye korkarak söylediğini, korkusunun sebebi de jandarmalardan iki Winchester tüfeği ve biraz tütün aldığından

hükûmetin takibinden korkmakta olduğunu, Ağya Ağa “Bütün Zeytunlular bir oldu. Onlar da sizin yanınıza gelecektir. Korkmayınız.” dediğini; o gece Tekkeobası’nda toplanıp gece saat 07.00’de telefon telini kesmeye gittiklerini, devriyeye rastladıkları için kaçarak birkaç kişi ile dağa çıktığını; Ağya Ağa’nın bir haberi üzerine Tekke’ye geldiklerinde Ağa’nın kendilerine yemek gönderdiğini, birkaç gün sonra askerlerin kendilerini Tekke’de çevirdiğini ve çatışma olduğunu hatta çatışma esnasında ismini bilmediği bir arkadaşlarının elinden ve bacağından yaralanıp her nasılsa asker içine karışıp “Beni eşkıya yaraladı.” diyerek hükûmetçe tedavisinin karşılanıp maaş tahsis edildiğini işittiğini, bu çatışma esnasında kendisi altı arkadaşıyla Tekke denilen manastırın arkasındaki Kat(?) Dağı’nda bulunduğunu; ertesi gün beş-altı el silah atıldığında Kuruca Dağı’na bir bölük asker gitmekte olduğunu görüp kendisi silah atmadığını ve silah atmamasına sinirlenen arkadaşı Apil’in silahını elinden aldığını, ağladığı için Ağya Ağa’nın gelerek silahını geri alıp kendisine verdiğini; sonra birkaç kişi ile Zeytun’un içine girip Orta Mahalle’den, Semerci, Markir oğlu Setrak’ın kendisini sakladığını, tüfeğini alıp bir yere gömdüğünü, dört gün sonra silahsız olarak oradan çıkıp 45 gün Fırnıs civarında kaldığını, Fırnıs etrafındaki köyler göç ettiklerinden arkadaşlarından Hambur’u bularak onunla da 25 gün kadar gezdiğini, arkadaşının yardımıyla eski arkadaşlarını bulup onlara katılmak üzere Baluşağı köyüne vardığını, asker arkadaşlarını takip ettiği için üçer beşer ayrıldıklarından, Apil Karabet’in yanına gittiğini, martiniyi sorduğunda gidip getirdiklerini, martiniyi Çolak Aram’ın alıp kendisine bir çifte tüfeği ve bir de revolver verdiklerini, bunlarla Solak Dağı’nda, Kalbur’da ve Mihal’de dolaşarak Karadut mevkisine geldiklerini, orada rastladıkları askerlerle çatışmaya girerek firar edip Fırnıs Dağı’na gitmişlerse de burada da asker olduğundan eski yerlerine gitmek için döndüklerinde Bogan Kamalak denilen yerde meydana gelen çatışmada arkadaşlarından birisinin vurulduğunu ve başının asker tarafından kesilerek götürüldüğünü; oradan Solak Dağı’na geldiklerini, mağarada biraz köfte yaparak yedikten sonra, kendisinin çifte tüfeğini bir ağaç dalına asıp başına bir beyaz mendil sararak soran Müslümanlara “İsmim Ali’dir. Eşkialardan birisini öldürüp başını Maraş’a götürdüm. Şimdi Göksun’a kardeşimin yanına gidiyorum.” diyerek cevap verdiğini, onların da “Aferin hoca efendi.” diyerek kendisini takdir ettiklerini, sonra Nadirli Aşireti’ne geldiğini ve çok aç olduğundan iki gün misafir kaldığını, orada kendisine “Hoca Efendi” diyerek çok hürmet ve saygı gösterdiklerini, köyün muhtarı ve daha başkalarının toplanıp kendisini tanımak üzere kimliğini sormaları üzerine bazı isimler söylemişse de bilmediklerini söylediklerini, ancak bir kadının “Bu Ermeni’ye benziyor.” demesi üzerine yakayı ele vereceğini anlayarak derhâl kaçtığını, arkasından ateş etmeleri üzerine köy muhtarı Mehmet Ağa’ya teslim olduktan sonra kendisini yetkililere teslim ettiklerini, eşkıyaların 15’inde martin, üçünde mavzer ve geri kalan 26 kişide de çifte ve revolver silahları olduğunu, askerle çatışmaya girdiklerinde çifte tüfekleri olanın kaçtığını, diğerlerinin çatışmaya devam ettiğini söylemiş olduğu görüldü. Ne diyeceği sanık Melkon’dan

sorulduğunda; ifadesinin doğru ve meselenin bundan ibaret olduğunu, hatta mağaralarda gömülü olan silah, yiyecek ve dinamitlerin yerini yetkililere gösterip yakalattığını, Devletin iyilikleri karşısında böyle hıyanetlik ederse cezalandırılacağını bildiğinden, doğruyu söylediğini ve şimdi vicdanının rahat olduğunu ifade etti.

Suçlanan, Yukarı Mahalle'den, Acıteyak Ohannes oğlu Agop ve Bozbayır Mahallesi'nden, Çakır oğlu Artin haklarında şahit sıfatıyla dinlenen Zeytun'un Bozbayır Mahallesi'nden, eski jandarma erlerinden, Vans oğlu Ağya'nın ifadesinin özeti: Suçluları tanıdığını ve Yenidünya oğlu Ağya'nın çetesinden olduklarını, bunlardan Acıteyak oğlu Agop'un eşkiya, Çakır oğlu Artin'in kardeşi Penos'un da çete başı olduğunu, Tekke çatışmasına katıldıklarını bildiğini, bu kişilerin Zeytun meselesinin başından beri eşkiyalar arasında olduğunu ve bunları sadık halk arasında görmediğini, eşkiya olduklarına ve askere karşı silah kullanacaklarına şüphe olmadığını, günahı olmayıp bunlar eşkiya oğlu eşkiya olduklarından yaptıkları işlerin elbette cezasını çekeceklerini söylemiş olduğu görüldü.

Söylenenlere karşı ne diyecekleri, suçlananlardan sorulduğunda, bir diyecekleri olmadığını söylediler.

Suçlulardan Acıteyak Ohannes oğlu Agop'un ve Çakır oğlu Artin'in yakalandıkları sırada zapt edilen ifadeleri okundu. Agop'un ifadesinin özeti:

Tekke çatışmasından önce Tekke'de oturmakta olup olay zamanı aileleriyle Tekke'ye sığındıklarını; askerle yapılan çatışmada sahip olduğu çifte tüfeğiyle asker üzerine beş-altı el ateş ettiğini, şehit düşen Jandarma Komutanı Binbaşı Süleyman'ın kim tarafından şehit edildiğini görmediğini; Binbaşı Süleyman'ın çizme ve apoletlerini Yezidlerobası'ndan ismini bilmediği birisinin, kılıcını da dağdaki eşkiyalardan Hamparsum'un aldığını; çatışma günü akşamı karanlıktan istifade ederek Zeytun'a geldiğini, Tekke çatışmasına katılanların yetkililer tarafından arandığını anlayınca firar ederek dağa gittiğini, Tekke çatışmasında Tekke halkının hepsinin de mevcut bulunduğunu, Zeytun etrafında dağlarda mağaralarda vakit geçirdiklerini, 30-40 arkadaşı olduğunu, Bogan Kamalak Dağı'nda kendilerini askerlerin çevirdiğini ve aralarındaki mesafe uzak olduğundan martin ve mavzeri olanların ateş ettiğini, iki saat kadar çatıştıklarını; arkadaşlarından Asador'un başından kurşunla vurularak öldürüldüğünü; oradan Solak Dağı'na gittiklerini; tekrar askerle çatışmaya başladıklarını; burada da Emanuel Çavuş elinden yaralandığı için, Miha ile Zeytun arasından sudan geçerek Ceyhun(?) Nehri kıyısına geldiklerini, orada arkadaşı Artin ile ayrılıp kendilerinin Maraş tarafına, diğerlerinin ise Alikayası tarafına gittiklerini ifade etmiş olduğu görüldü.

Çakır oğlu Artin'in ifadesinin özeti: Eşkiya çetesinden olduğunu, çetenin 12 ve 15'er olmak üzere dört kısma bölündüğünü, reislerinin Yenidünya oğlu Ağya, Çolak oğlu Mesrob, Yenidünya oğlu Nişan ve diğerinin kendi kardeşi Çakır oğlu Penos olduğunu; kendisinin, kardeşi Penos'un çetesine dâhil olduğunu,

hepsinde de martin, mavzer ve adl silahlar bulunduğunu, ailesi sürüldükten sonra çetelere katıldığını, kardeşi Penos'un "Niçin ailenle gitmedin?" diye kendisine kızdığını, askerler eşkıyaları takip ediyorsa da çatışmaya girmediklerini ve sürekli firar edip birkaç kurşun atarak kaçtıklarını, eşkıyaların teslim olmak veya başka bir yere gitmek gibi bir fikirleri olmayıp "Güz mevsimi gelsin. Bakalım işin sonu ne olur?" demektedir olduklarını ve kendisi Mihal Dağı'nda arkadaşlarından ayrıldığında arkadaşı Agop'un "Ben de giderim." diyerek onun da geldiğini; askerler takip ederken arkadaşlarının kaçtığını kendisinin yaşlı olduğundan kaçmadığını, "Boş yere ölmeyeyim. Gidip Devlet'e sığınayım. İsterse öldürsün, hapsedsin veya affetsin, isterse de ailemin yanına göndersin." diyerek arkadaşlarından ayrıldığını; geceleyin Maraş civarına geldiklerinde jandarmalar tarafından yakalandıklarını, bu eşkıyalardan Yenidünya Nişan Ağa'da uzun tek ve Mesrob'da çiftte küçük dürbün olduğunu, bunlar arasında jandarma Fekeli Melkon, Minas veya Ohannes'in de olduğunu, kendisi iki dağdaki iki çatışmada da bulunduğunu ve birisinde arkadaşlarından Asador'un öldüğünü, diğerinde de Emanuel Çavuş'un düşerek taş parçasıyla elinden yaralandığını; Devletin adil olduğunu, buna karşılık suçun kendilerinde olup masum olmadıklarını söylediği görülmüştür.

Okunan ifadelerine karşı suçlananlardan ne diyecekleri sorulduğunda, bir müddet sessiz kaldıktan sonra, doğru olduğunu söylediler. Firari olup yakalanarak ilgili sorgu evrakıyla bugün Divan-ı Harbe gönderilen Zeytun'un Yeniyapan köyünden, 25 yaşında, suçlu Mıgırdiç veled Artin de çağırılıp sorgusunda; Zeytun olayı başlamadan önce köyden kaçıp Tekke'ye gittiğini, bu sırada Tekke'nin kuşatılarak topa tutulması üzerine kendisinin de eşkıyalarla birlikte dağa çıktığını, oradan Alikayası'na gittiklerini ve buraya da asker gelince Solak Dağı'ndaki Çukuroluk'a gelip orada da iki ay kadar gezdikten sonra jandarmalar takip ettiği için firar ederek Besnik Dağı denilen yerde bağ damlarında üçer beşer birleşerek 20 gün kadar kaldıklarını, 44 arkadaşı olup bunlardan ikisinin Maraş'a gittiğini, ikisinin vurulduğunu, jandarma Fekeli Melkon'un kaybolduğunu, eşkıyaların kimisi asker firarisi olduğundan, kimisi de hükûmetten korktuğundan ve bazılarının da büyüklük gösterip makam sahibi olmak için asi olduklarını, Devlet'e teslim olmak isteyenleri Mesrob ve Penos Ağa'nın engellediğini, arkadaşlarından 15 kişinin güzel bir yer bulmak üzere Fırnis tarafına gittiklerini; ancak henüz gelmediklerini, erzakları kalmadığından dut ve bağ yaprağı gibi şeyler yiyerek yaşadıklarını, Mesrob'un boş kovanları doldurup kendilerine satmakta olduğunu, dağda askerlerle birkaç defa çatışmaya girdiklerini, arkadaşlarında dört mavzer, sekiz-on kadar da martin olup diğerlerinde çiftte ve tek tüfek bulunduğunu ifadesinde olduğu gibi söyledi.

Diğer suçlananlara sorulduğunda bir diyecekleri olmadığını söylemeleri ve Kurulca da incelenecek başka bir şey kalmadığının anlaşılması üzerine soruşturmanın bundan ibaret olduğu açıklanmıştır. Esas hakkında görüşü sorulan savcı, yeniden yapılan bu mahkemeye, sonradan yakalanarak

yargılamaya dâhil edilen Zeytunlu Çakır oğlu Artin ve Acıteyak oğlu Agop'un isyana bilfiil katılıp daha sonra da firar ederek dağlarda ve kırlarda silahlı olarak dolaşıp siyasi eşkıyalık yolunda faaliyette bulunduğunu, hükûmet yetkilileri ve jandarmalara karşı silah kullandıklarını dolaylı olarak kabul ettiklerini ve bu durumun şahitlerle de sabit olduğunu belirterek suçlarına ve eylemlerine uyan Ceza Kanunu'nun 56'ncı maddesine göre cezalandırılmasını; 4'üncü Ordu Komutanlığı tarafından gösterilen eksikliklerin Divan-ı Harb-i Örfilere bırakılan suçlar hakkındaki soruşturma ve takibata ait diğer işlemlerin yerine getirilmesiyle ilgili talimatnamenin 13'üncü maddesindeki açıklıkla üst makamdan gösterilen maddeler ve konular hakkında, Divan-ı Harb-i Örfî kanaatini koruma hakkını haiz bulunmakla beraber, makamın uyarısını da önemle dikkate alma mecburiyetinin ortada olduğunu, işin bu yönü takdiri meselelerden olup Kurulun takdiriyle ilgili durumlardan olduğunu belirterek hüküm ve karara eklenmesini talep ve iddia etti.

Suçlananlara ne diyecekleri sorulduktan sonra, bir diyecekleri olmadığını söylemeleri üzerine ve Kurulca da incelenecek başka bir şey kalmadığından yargılamanın bittiği bildirilerek Kurul, müzakereye başladı.

Tarafların iddiaları ve savunmanın dinlenmesinden, bütün soruşturma evrakıyla eklerinin inceleme ve değerlendirilmesinden sonra, gereği görülmüştür. Her ne kadar suçlanan tutuklulardan bazıları, suçu kabul etmeyip bütün suçları firarda bulunan kişilere yüklemişlerse de yargılamadan ve tutanaklardaki delillerden çıkarılan sonuca göre; bütün Ermenilerin öteden beri takip ettikleri, Ermeni bağımsızlığı emelini gerçekleştirmek amacıyla, Osmanlı Devleti'nin mevcut sıkıntılı durumundan yararlanıp bir ortam oluşturulmak üzere içeride bir ihtilal ve genel ayaklanmanın başlangıcı olarak seyyar jandarma bölüğünde görevli, Fekeli Melkon, silah ve cephanesiyle birlikte birliğinden firar ederek, teşkil edilen çeteye katılmıştır. Bu çete mensupları, ötede beride haydutluk yapmaktayken Maraş'tan, Zeytun'daki jandarmalara gönderilen cephaneyi almak üzere, Zeytun'dan Alikayası yönüne 17 jandarma erinin sevk edildiği haberini alan çete üyelerinden suçlu tutuklular; Bogos oğlu Karabet, Şaho oğlu Agop, Hallac oğlu Berber Hamparsum, Mıgırdiç oğlu Hançer, Çarkıt oğlu Setrak, Kırca oğlu Agop, Arakel oğlu Artin, Kocabaş oğlu Penos, jandarma eri Fekeli Melkon, Turna oğlu Karabet ile hâlen firari olup haydutluğa devam eden Baran oğlu Mardiros, Çakır oğlu Penos, Gül Ağya oğlu Kasap Misak, kardeşi Penos, Garip oğlu Ohannes, Ağzıbüyük Hançer, Çolak oğlu Mesrob, kardeşi Aram, amcasının oğlu Karakin, Turna oğlu Vartan, Devedik oğlu kod adlı Meldun oğlu Karabet, Holmon oğlu Leon, Fellah oğlu Nazur, Yenidünya oğlu Nişan, kardeşi Karabet, Şeftali oğlu Artin, Avaldan oğlu Apil, Yenidünya oğlu Ağya ve askerî birliğinden silahıyla firar eden Çakır oğlu Emanuel Çavuş adlı kişiler de çete içerisinde içlerinden seçilerek jandarma askerleri üzerine gönderilmişlerdir.

Bunlar yol üzerine pusu kurarak jandarma erleri geçmekteyken aniden üzerlerine yaylım ateşi açmışlar ve yedi jandarma erini şehit etmişlerdir. O sırada jandarma erleri arasında bulunan Yozgatlı Minas da silah ve cephanesiyle kaçıp mendil açarak işaret vermek suretiyle, kendisinin de Ermeni olduğunu söyleyip çapulculara katılmıştır.

Kabeşi oğlu Karabet, Kara Vasil oğlu Karabet, Kesmenan oğlu Armenak ve Belediye Başkanı Hayk Efendi'nin ihbarları ve tanıklıkları; Arakel oğlu Artin, Kırca oğlu Agop ve Mıgırdiç oğlu Hançer'in ifadeleri ve suçlama şeklindeki ihbarları; Kesmenan oğlu Armenak ile Fekeli Melkon'un, suçlamaların baştan sona hepsini kabulü, olayın şeklini ve suç ortaklarını söyleyip açıklamalarıyla ve delillerle de ispat edilmiştir. Bu olayda adı geçen şahısların kasabaya döndükten sonra, Boz oğlu Hayk ve Çakır oğlu Penos'un evlerinde Devlet aleyhine gizli toplantılar yaptıkları ortaya çıkmıştır.

Diğer tutuklulardan ve memleketin ileri gelenlerinden Çakır oğlu Bedros ile oğlu Vartever, Çakır oğlu Emanuel veled Agop, Azagül oğlu Nişan, Kara Vasil oğlu Karabet, Tatyos oğlu Nişan, Seniker oğullarından Partom ile Nazret, Topuz oğlu Ohannes, Bostan oğlu Nazret, Boz oğlu Nişan, Set oğlu Asador, Boz oğlu Hayk, Seniker oğlu Serkis, Moris oğlu Hançer, Kalost veled Keşiş Der Mesrobyan, Barutçuyan Nişan veled Penos, Boz oğlu İstefan, Parsum oğlu Penos, Uğurlu oğlu Manuk, Acıteyak oğlu Mıgırdiç ile danışıp anlaşarak, Hükûmet Konağı'nı basmışlar ve jandarmalardan değiştirilen silahları alıp, aralarında aldıkları karar gereği, bütün amaçlarını gerçekleştirmek için kasaba ve civarında bir iki ufak çatışmaya da girmişlerdir.

Bunlardan Çakır oğlu Penos, Çolak oğlu Mesrob, kardeşi Aram, Avaldan oğlu Apil, Avaklar köyünden Karabet veled Abraham adındaki kişiler ve olayın duyulmamasını sağlamak ve güvenlik güçlerinin müdahalesini önlemek için telgraf hatlarını kesen ve haberleşme imkânını iptal eden kişiler; firari Atmalı Penos, Yenidünya Nişan, Ağya, Ağya'nın oğlu Bayek ve tutuklu bulunan Kaluclar köyünden Begam oğlu Kazor veled Ağya ve Serkis veled Hrabet adlı kişiler de kışla civarında Beşanlı Topalak Mehmet'i kasten öldürmüşler ve Kırtemanlı Gökçe Ali ile iki jandarmayı da esir alarak Tekke manastırına hapsedmişlerdir. Yerel yöneticilerin acil tedbirler alarak, Zeytun'a asker sevk etmeleri üzerine, hükûmet binasını basmaktan vazgeçerek, yukarıda adı geçen jandarma erlerinin öldürülmesinde isimleri geçen 29 kişi ve kendilerine katılan jandarma eri Yozgatlı Minas da dâhil olmak üzere toplam 30 kişi ve bu olaya karıştırılmayan, tutuklu eşkiyadan; Kabeşi oğlu Karabet, Kürik oğlu Misak, Çakır oğlu Kalost, 77'nci Alay 1'inci Tabur 2'nci Bölükten firar eden Tekkeli Tarvant oğlu Ağya, Kara Mardiros oğlu Keyk, Tarvant oğlu Sehak; 77'nci Alay 1'inci Tabur 4'üncü Bölükten firar eden Keşiş oğlu Leon; Tekkeli Hallac oğlu Ohannes, Kara Vasil oğlu Karabet, Kesmenan oğlu Armenak, Avaklar'dan Minas oğlu Leon veled Nazret, Karabet veled Abraham, Tekke'de diyakozluk eden Apil oğlu Mıgırdiç veled Mardiros, Aleksan oğlu David, Ohannes oğlu Karabet veled Vans, Sadanek

oğlu Nişan veled Hançer, Kardanah oğlu Penos veled Hançer, Kirkor oğlu Ohannes veled Abraham, Tarvant oğlu Diyakoz Bogos veled Mihail, Gaga oğlu Sahok veled Asador, Tago oğlu Ohannes veled Margar, Turna oğlu Karabet veled Kigork, Yenidünya oğlu Vartevan, Topuz oğlu Honan, Efsuslu Bahçe Parsih oğlu Artin, Maraşlı Pilavcı oğlu Arslan, Zeytinlu Yenidünya oğlu Penos, Kara Mardiros oğlu Mardiros veled Penos, Kürük oğlu Hayk veled Vartevan, Apil oğlu Kigork veled Artin, Çakır oğlu Artin, Acıteyak oğlu Agop, Yeniyapan'dan Mıgırdiç veled Artin firârda bulunan Yenidünya Ağya'nın oğulları Hançer, Nişan, Bayek, Dikran, Erik oğlu Ohannes veled Vartevan, Lük oğlu Ohannes, Ayusef oğlu Asador, Çakır oğlu Agop, Haçatur oğlu Kigork, Keder oğlu Artin, Keşiş oğlu Kigork, Persis oğlu Nazret, Mıgırdiç oğlu Kör Manuk'un oğlu Hamparsum, Pirinç oğlu Kirkor, Atmalı Penos, Mihail oğlu Bedros, Taros oğlu Karabet, Pirinç oğlu Nazret oğlu Serkis, Yenidünya oğlu Serkis, Ohannes veled Nazret Mihail oğlu ile birleşerek kışlaya bakan ve gayet sağlam inşa edilmiş olan Tekke adındaki manastıra sığınarak tenkil için görevlendirilen Jandarma Tabur Komutanı Binbaşı Süleyman'la emrindeki 10 eri şehit ve 27'sini yaraladıkları, hepsinin özellikle Çakır oğlu Kalost, Kara Vasil oğlu Karabet, Tarvant oğlu Ağya, Kesmenan oğlu Armenak, Tatyos oğlu Nişan, Seniker oğlu Serkis, Apil oğlu Mıgırdiç, Avaklar köyünden Minas oğlu Leon, Seniker oğlu Nazret, Bostan oğlu Nazret, Ağcel oğlu Artin, Set oğlu Asador, Yenidünya Hançer, Topuz oğlu Honan, Begam oğlu Serkis ile Kazor, Acıteyak oğlu Mıgırdiç, Haron oğlu Leon, Kara Mardiros oğlu Mardiros, Kürük oğlu Hayk ve sonradan yakalanan jandarma Fekeli Melkon, Çakır oğlu Artin, Acıteyak oğlu Agop ve Yeniyapan köyünden Mıgırdiç veled Artin doğrudan doğruya ve ortaya çıkan suçları açıkça kabul etmişlerdir.

Çakır oğlu Bedros'un oğlu firari Emanuel Çavuş'a, Mısırlı Nubar Paşa'nın kendilerini koruyup kolladığından bahseden mektubu göndermesi, Kaymakam Hasan Hüsnü Bey'in ayrıntılı açıklaması, Belediye Başkanı Hayk, Okul Müdürü Ohannes, Mübaşir Emanuel, Hoseb Akrebyan, Halep Jandarma Alayı Süvari Bölüğü askerlerinden Maraşlı Memli oğlu Ali ve Cellat oğlu Arap'ın ihbarları, Gökçe oğlu Ali'nin tanıklığı ve Soruşturma Kurulu Başkanlığının telgrafındaki delillerle sabit olmuş, ortaya çıkan delilleri tutuklulardan bazıları inkâr ederek kabul etmeyip boş sözlerle olmamışçasına geçiştirmişlerdir.

Yapılan bu eylem, yukarıda söylendiği gibi Devletin dış sıkıntıları esnasında, içte de meşgul edilerek hem dış düşmanlara yardım hem de öteden beri Ermenilerin isteği olan ulusal bağımsızlıklarının elde edilmesine çalışmaktan ibarettir.

Yazılı beyanlardan anlaşıldığına göre, zanlılardan her birinin suçun işlenmesi amacıyla söz konusu eylemleri gerçekleştirerek hem eylemin oluşmasına ve hem de eylemi yapanlar olarak adı geçen kişilerin hepsinin, Osmanlı Devleti'nin topraklarından bir parçasını Devlet'in yönetiminden çıkarmaya teşebbüs emeliyle, Devlete isyan ederek, bir tabur komutanı ile 17

jandarma erini silah kullanarak şehit etmek ve Beşanlı Topalak Mehmet'i feci şekilde kasten öldürmek eylemini gerçekleştirenler olarak suçlu olduklarına karar verilmiştir. Ceza Kanunu'nun "Birtakım kimseler bir cinayeti veya suçu, toplu olarak yapar veyahut çeşitli fiillerden oluşan bir cinayet veya suçta birtakım kimselerden her biri suçun oluşması maksadıyla adı geçen suçlardan birini veyahut birkaçını işlerse, o kişilere suç ortağı denir ve hepsi suçu işleyen ve işlenmesine sebep olan gibi cezalandırılır." diye yazılı olan 45'nci maddesinin 1'inci fıkrasına delalet eden "Genel olarak Osmanlı Devleti'nin topraklarından bir parçasını Devlet yönetiminden çıkarmaya teşebbüs eden kimseler idam edilir." diye yazılı 54'üncü maddenin ek 2'nci fıkrasına uygun olduğundan, adı geçen fıkralar hükmüne göre yukarıda isimleri yazılı tutuklu ve tutuksuz suçluların hepsinin idamlarına karar verilmiştir.

Firarda olanların da Ceza Kanunu'nun 31, Ceza Usulleri Kanunu'nun 371 ve 377'nci maddeleri gereğince; medenî haklardan düşürülerek, mallarının ve emlaklarının haczedilerek sahipsiz mallar gibi kullanılmasına karar verilmiştir.

Diğer suçlanan tutuklulardan; Yenidünya oğlu Hançer, Karabet Balcıyan, Der Nişanyan Ohannes, Agop Taşçıyan ve Çopur oğlu Karabet'in de yukarıda açıklanan ve ayrıntılarıyla anlatılan olayların başlangıcından önce gizli bazı.....²²; Karabet Balcıyan'ın, Maraş'tan 1-2 okka güherçile getirdiği, ve itirafları ile soruşturma ve yargılama sonucundan ve Soruşturma Kurulu Başkanlığının de eylemleri, tedbirleri ve nasıl bir davranış içinde bulunacakları o şekilde suçlanmalarına ve hareketleri (Yukarıda anılan suçlardan ve suçlardan birini işlemek kastıyla iki veya daha fazla yapıp o sözleşmede tasarlanan suçların işlenmesi, eylem koşullarını hazırlamak üzere, bazı eylem ve tedbirlere de girişilmiş ise kişiler, ömür boyu kalebent cezasına çarptırılırlar. Böyle bir gizli sözleşmede koşulların hazırlanması konusunda bir eylem ve tedbir belirlenmeyip yalnız, yapılması söyleşilip karar verilmiş olmaktan ileri gitmemişse bir kale içinde yaşama cezasına çarptırılırlar.) Ceza Kanunu'nun 58'inci maddesinin belirtilen hüküm gereğince, tutuklandıkları tarih olan 3 Nisan 1915'ten

Tutuklu bulunan diğer suçlular; Yezidlerobası'ndan Zebun oğlu, Aleksan oğlu Ağyo, Karavelh oğlu Haçatur, oğlu Kirkor, Tatyos oğlu Serkis, Çopur oğlu Penos,, Belediye Doktoru Yervant, Karabet oğlu Vartevan, Mardaval Seniker oğlu Vartevan, Kigork veled Baba Artin, Ericek oğlu oğlu Nişan veled Hançer, Nerses veled Penos,

²² Belge orijinalinde yırtık olduğundan bu bölümde geçen ifadelerin 33-37'inci sayfalarda yer alan belge ile benzer olması dolayısıyla eksik olan kısımlar oradan tamamlanabilir.

Maraşlı Arap oğlu Şükrü ayrıntılarıyla anlatılan suçların işlenmesine iştirak ettikleri, ancak olayla ilgili herhangi bir eylem beraatlarına karar verilmiştir. Beraat hükümleri onaylandıktan sonra, asker olanların aynı, 8'inci Kolorduya bağlı birliklerden, çölde bulunan amele taburuna sevklerine ve asker bulunmadıkları takdirde salıverilmelerine ve bu civarda bulunmaları uygun görülmediğinden dışına uzaklaştırılmalarına, Doktor Yervant ve Abune Der Hoseb haklarında oy çokluğuyla verildi. 24 Temmuz 1915

Üye Üsteğmen
(Mühür)

Üye Yüzbaşı
(Mühür)

Üye Binbaşı
(Mühür)

Üye Binbaşı
(Mühür)

Maraş Divan-ı Harb-i Örfî Başkanı
Yarbay
(Mehmet Şükrü)

Maraş Divan-ı Harb-i Örfî Hakimler Kurulunun mühürleri olduğu onaylandı.

24 Temmuz 1915

Maraş Divan-ı Harb-i Örfî Başkanı
3 Eylül 1915
(İmza)

----- ----- -----

5 Ocak 1916

6'ncı Kolordu Kurmay Başkanlığı
2'nci Şube
2982

6'ncı Kolordu Komutanlığı İdare Başkanlığına

1. Daha önce Halep'te hazırlanması bildirilen 2000 yataklı Vatan Hastanesinin 1000 yataklık kısmı, 28 Ocak 1916 tarihine kadar tamamlanarak hasta kabulüne hazır hâlde bulundurulacaktır.

2. 6'ncı Kolordu Baştabipliği, Halep Valiliğine müracaat ederek binaların boşaltılmasını ve hazırlıkların tamamlanmasını sağlayacak, yapılan işlerle ilgili iki günde bir bilgi verecektir.

3. Kolordu İdare Başkanlığı da idari işlerle ilgili kısımların hazırlanmasını sağlayacaktır.

Kurmay Başkanlığı 2'nci Şube

----- ----- -----

Halep
6 Ocak 1916

2'nci Şube
2988

1. Şu anda Adana, Nasıra ve Kudüs'te birer nekahethane mevcuttur. Şam ve Halep'te de birer nekahethane açılacaktır.
2. Halep ve Şam nekahethaneleri 250 yataklı olacaktır.
3. Yapılacak olan nekahethaneler için, olabildiğince birbirine yakın ve büyük binalar boşaltılacak, bu binaların seçiminde vali ile mevki komutanları mutabık olacaklardır.
4. Hastalıktan zayıf düşmüş olanlar, sadece kendi bölgelerindeki nekahethaneye gönderilecektir.
5. Bu nekahethaneler daha önce Ordu emriyle tebliğ edilen "Nekahethaneler Talimatına" göre idare edileceklerdir.
6. Bu emir, 11 Aralık 1915 tarih ve 2766 numara ile tebliğ edilen 4'üncü Ordu Komutanlığı emrine Ek'tir.
7. 4'üncü Ordu Komutanlığından gelen yukarıdaki emrin aynen uygulanması rica olunur.

6'ncı Kolordu Kurmay Başkanlığı
2'nci Şube Müdürlüğü
Ali Rıza

----- ----- -----

8 Ocak 1916

Suret

Bugün Halep'te bulunan hastanelerden, eski Fransız Hastanesinde kurdurduğum sivil tecrithaneden başka, 28 Ocak tarihine kadar 1000 yataklı bir hastane hazırlanmasını rica etmişim. Ayrıca, 28 Şubat 1916 tarihine kadar 1000 yataklı bir hastane daha hazırlanarak, Halep'teki Vatan Hastanelerinin mevcudunun 2000 yatağa çıkarılmasını rica ederim. Yapılmasını istediğim bu 2000 yataklı hastaneleri, 28 Şubat 1916 tarihine kadar en iyi şekilde hazırlanmış olarak görmek istiyorum. 10 Ocak 1916

6'ncı Kolordu Komutanlığı
Kurmay Başkanlığı
1'inci Şube

----- ----- -----

Kudüs 1'inci Lojistik Destek Mufettişliğine

Gizli

A. İçişleri Bakanlığının vilayetlere yayımladığı şifre suretini bilgi amacıyla aynen tebliğ ediyorum. 4 Şubat 1916

4'üncü Ordu Komutanı
Ahmet Cemal

Suret

Ermeni icraat komitesine hitaben yazılıp ele geçirilen 16 Aralık 1915 tarihli bir mektupta; İngilizlerin yakında Midilli adasını işgal edecekleri, Ermenilerin de o sırada Midilli'ye giderek Yunanlarla birleşecekleri ve bu durumun Ermeni icraatı olduğu hissettirilmeden Türkleri sıkıntıya sokacak şeyler yapılması, gönderilecek otomatik bombaların askerî tesislere ve umumi yerlere konulması, gerektiğinde zehir de konulması, özetle başarıya ulaşmak için maddi ve manevi hiçbir teşebbüsten çekinilmemesi tavsiye edildiğinden gerek vilayete dışarıdan gelen gerek yerli olup hâlleri şüpheli bulunan Ermenilerin takip edilmeleri ve özellikle dışarıdan gelerek devlet dairelerine girip çıkanların gözetim altında bulundurularak eşyalarının ve gerektiğinde üstlerinin de aranmasıyla suikast yapmalarına meydan verilmeyecektir.

----- 20 ----- 22 -----

Başbakanlık
İçişleri Bakanlığı
Emniyet Genel Müdürlüğü
6845
488

Gizlidir

Osmanlı Ordusu Başkomutan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'ya

“Şifre”

Ermenilerle ilgili yapılanlara ve bunların sonuçlarına karşı, Almanlar tarafından şimdiye kadar bir itiraz olmadığı ve hükûmetin kanuni ve mecburi olan bu hareketinden doğan son duruma, Alman Hükûmetince onay verildiği anlaşılmaktadır. Ancak, son olarak ziyarete gelen bazı Alman milletvekillerinin ifadelerinden, Almanların barış yapılmadan önce, memleketlerinden çıkarılan Ermenilerin, tekrar yerlerine iadeleri için teklif ve girişimde bulunacaklarını hissettim. Çıkarılan Ermenilerden yollarda bulunan önemli bir kısmının, trenle belirlenen bölgelere sevklerine başlanmışken daha sonra hattın tamamen askerî nakliyata ayrılması nedeniyle, 4'üncü Ordu Komutanlığının gördüğü lüzum üzerine, Gülek Boğazı'ndan Adana yoluyla Halep'e sevkiyat yapılamamıştır. Hatta Halep ve Deyr-i Zor arasında askerî sevkiyat dolayısıyla, Ermeni kafilelerinden büyük bir kısmı ile Adana, Maraş ve civarı gibi Ermeni nüfusun yoğun olduğu yerlerdeki Ermenilerin sevki gecikmiştir. İleride böyle bir teklifle karşılaştığımız zaman, zor durumda kalmamak, başlanılan ve artık geri dönülemeyecek bir şekilde açıkça alınan tedbirleri sonuçsuz bırakmamak için şimdiki durumdan faydalanarak kalan Ermenilerden sevk edilmesi gerekenlerin bir an önce sevkiyle, bu işe bir son verilmesini uygun buluyorum. Askerî sevkiyata ve yerindeki duruma göre, bu işlemin ne dereceye kadar uygulanabilir olacağının Cemal Paşa ile de görüşüldükten sonra belirlenerek, burası tarafından ona göre tedbir alınmak üzere gerekli emrin bildirilmesini arz ederim. 16 Şubat 1916

İçişleri Bakanı
Talat

Şifreye çevirdim. 16 Şubat 1916

(İmza)

Çekilmesi 16 Şubat 1916.

----- ----- -----

15 Mart 1916

1. Harbiye Nezaretinin 28 Şubat 1916 tarih ve 3/260 numaralı emri:

Nakledilen Ermenilerden alacağı olan ve seferberlik nedeniyle silah altında bulunduklarından kendileri başvuramayan alacaklı şahısların, yakınlarını da kendilerine vekil yapmaları mümkün olamadığından bu gibi silah altında bulunan alacaklıların haklarını ve nakledilen kimselerdeki alacaklarını ne şekilde elde edebileceklerinin sorulması üzerine; yürürlükte olan kanun hükümleri esas alınmıştır. Sulh Hükümleri Kanunu'nun 20'nci maddesinde; "Taraflardan biri adına kendisinin vekil olduğunu belgeleyen kişinin, müvekkili ve iki şahitten mühürlü veya imzalı, mahalle veya köy ihtiyar heyeti tarafından da onaylı bir vekâletnamesi olduğu takdirde, davaya kabul edilebileceği" belirtilmektedir. Zorunlu olarak istisnai hükümler konulmuş olmasından dolayı, olağanüstü durumlardan olan bu meselede de hükme kıyasla, silah altında bulunan kişilerin, tasfiye komisyonlarına sunmak amacıyla hazırlayacakları belgelerin güvenilir olması için, söz konusu belgelerin, kişilerin bağlı oldukları birliklerdeki üst rütbeli subaylarca onaylandıktan sonra, komisyonlar tarafından kabul edilmesi şeklinde bir yöntem oluşturulmasının, anlaşma açısından gerekli olduğu kabul edildiğinden, bu şekilde işlem yapılacağı, tasfiye komisyonlarınca İçişleri Bakanlığına bildirilmiştir. Konu ilgililere tebliğ edilecektir.

2. 4'üncü Ordu Komutanlığından tebliğ edilen Harbiye Nezaretinin emri:

İçişleri Kanunu'nun 36'ncı bölümündeki uyarı cezaları hükümlerince; subayların işlemiş oldukları suçlardan dolayı, silsileye göre komutanlıkların yetkileri doğrultusunda ve yargılama yapılmaksızın verilip uygulanan uyarı cezalarının, yalnız alayca tutulan sicillerine yazılacağı ve terfilerinden sonra silineceği, ilgili kanunun 14'üncü maddesinde açıklanmaktadır. Bu nedenle terfileri etkilemeyen ve terfiden sonra silinmesi gereken bu gibi cezaların esas sicillere kaydedilmesine kanuni bir mecburiyet olmadığından; bundan sonra bu cezaların yazı ile bildirilmesinden kaçınılarak, yalnız alay tarafından tutulan sicillere kaydedilecektir.

6'ncı Kolordu Komutanlığı
Kurmay Başkanlığı
2'nci Şube
Ali Rıza

----- ----- -----

Halep
26 Mart 1916

Halep Lojistik Destek Mufettişliğine

Kendisinden faydalanılamadığından İstanbul'da bıraktığım emir eri ile (Emir eri bugün verilmiştir.) lekeli hummadan hastalanarak yolda kalan iki ere karşılık üç er verilmesini rica ederim.

Bütün laboratuvar için dört ere şiddetle ihtiyaç vardır. Bu erlerin eğitilmesine gerek yoktur. Yalnız, laboratuvar da hastalığa yakalanmak, diğer yerlerden daha kolay olacağından, adı geçen erlerin sağlıklı ve bünyelerinin güçlü olması lazımdır.

Doktor Binbaşı
Şiling

----- 80 ----- 83 -----

İçişleri Bakanlığının 29 Mart(?) 1916 tarihli ve 25 numaralı şifresinin
çözümüdür

Bazı yerlerde 25 numara ve şifre ile çözülemediği bildirilen şifre, aşağıda tekrar yazılmıştır. Birtakım yerlerde Ermenilere, Amerikan ve Alman kuruluşları tarafından para dağıtıldığı anlaşılmaktadır. Ermenilere dağıtılacak paranın, Devlet memurları tarafından, yöneticilerin gözetimi altında dağıtılması gerekli olduğundan, diğer şekillerde dağıtılmasına izin verilmeyecektir.

İçişleri Bakanı
Talat

Dosyasında saklanmak üzere Yazı İşlerine
12 Nisan 1916
(İmza)

----- 80 ----- 83 -----

İçişleri Bakanlığının 3 Nisan 1916 tarihli şifresinin çözümüdür.

Ek 23 Mart 1916. Ermenilere, Amerikan ve Alman kuruluşları tarafından Devlet memurlarının aracılığı olmaksızın gizlice para dağıtımına izin veren veya bundan ancak açıklandıktan veya sorulduktan sonra haberdar olan memurların şiddetle cezalandırılacakları gerekeceği Başkomutanlığın açıklaması üzerine genelge ile tebliğ edilmiştir.

İçişleri Bakanı
Talat

----- 80 ----- 82 -----

Şam Karargâhından
2931

4'üncü Ordu Komutanlığının 13 Nisan 1916 tarihli telgrafıdır.

"1- Maraş Müstakil Mutasarrıflığına yazdığım şifre sureti aşağıdadır:

Maraş'ta 15.000 ve bağlı merkezlerinde de hemen hemen bu sayıda Ermeni'nin kaldığını haber aldım. İlk Ermeni olayı, Maraş Mutasarrıflığında çıkmış ve Devleti, ilk defa asker sevkine mecbur etmiştir. Buna rağmen, bunların burada bırakılmalarını üzülererek ve hayretle karşılıyorum. Halep vilayetiyle sıkı bir şekilde haberleşerek gerek merkez gerek bağlı yerleşim yerlerindeki Ermenilerin sevkine hemen başlanarak gidecekleri yerlere kadar iaşelerinin temini ile namus ve canlarının korunması sağlanacaktır. Ermenilerin sevkine başlandığı bana bildirilecektir. Sevkiyatın ne şekilde düzenleneceği hakkındaki görüşümü bir cümle ile özetliyorum: "Açlıktan ve saldırıdan Ermeniler ölmeyecektir."

2- Siz, Ermeni sevkini düzenlenmesi ve idaresiyle görevlendirildiğinizden, Maraş Mutasarrıflığına derhâl sizinle temas kurmasını yazdım. Ermeni sevkiyatının Nizip²³ üzerinden yapılmasını uygun görüyorum. 13 Nisan 1916

4'üncü Ordu Komutanı
Ahmet Cemal

----- 80 ----- 82 -----

²³ Gaziantep'e bağlı ilçe.

Halep Valiliği

Müşvedde tarihi: 14 Nisan 1916

Temize çekiliş tarihi: 14 Nisan 1916

Gizlidir

İçişleri Bakanlığına

1- Cemal Paşa, Maraş kazasında kalmış olan 15.000 Ermeni ile Maraş'a bağlı yerleşim yerlerindeki bir o kadar Ermeni'nin, derhâl sevklerine başlanmasını Maraş Mutasarrıflığına bildirmiş ve bana, tebliğin bir suretini göndermiştir.

2- Sevkiyat Antep, Nizip, Birecik²⁴ yolundan ve Fırat vadisinden yapılacaktır. Cemal Paşa da Nizip yolunu uygun görüyor.

3- Birecik'ten Deyr-i Zor'a kadar nehir vasıtalarının kullanılmasına izin verilmemesinden dolayı trenlerin göçmenlerin sevkinde kullanılmasına, orduca engel olunmaması Genel Karargâh tarafından sağlanacaktır.

4- Ermeni sevkıyatı ve göçmenler için verilen havalelerin buraca ödenmesi mümkün olmadığından, bu husus için verilen havale miktarının nakit olarak telgrafla gönderilmesi hususu arz olunur.

----- ✍ ----- ✍ -----

Halep
29 Nisan 1916

Halep Valiliği Emniyet Müdürlüğüne

Halep vilayetindeki doktorlardan 45 yaşını geçmiş olanların isimleri ile şu anda nerelerde bulundukları Müfettişlik tarafından istenildiğinden, bildirilecektir.

“A” Lojistik Destek Müfettişi
General

1031

920

Şu anda Halep'te bulunan ve 45 yaşını geçmiş olan doktorlarla ilgili olarak hazırlanan liste Ek'te sunulmuştur. Arz olunur.

5 Haziran 1916

(İmza) (Mühür)

----- ✍ ----- ✍ -----

²⁴ Şanlıurfa'ya bağlı ilçe.

Halep vilayetindeki doktorlardan, 45 yaşını geçmiş olup görevde bulunmayanların isimlerini bildirir çizelge.

İsmi	Bulunduğu Yer	Düşünceler
Tahsin Bey	Halep	Askeriyeden emeklidir. Sonradan, sağlık kurulunca, geçici olarak Şam İstasyon Tabipliğine atanmıştır.
Zaharaki Bey	Halep	Askeriyeden emeklidir. Sonradan, sağlık kurulunca, geçici olarak Bağdat İstasyon Tabipliğine atanmıştır.
Altunyan Efendi	Halep	-
Marini Efendi	Halep	Geçici olarak bölge tabipliğinde görevlidir.
Serkiz Efendi	Halep	Geçici olarak bölge tabipliğinde görevlidir.
Haçık Bogosyan Efendi	Halep	Geçici olarak bölge tabipliğinde görevlidir.
Mehmet Ali Bey	Halep	Geçici olarak tecrithane baştabipliğinde görevlidir.
Yervant Elmacıyan Efendi	Halep	Geçici olarak tecrithane baştabipliğinde görevlidir. Yaşı 45'ten küçüktür.
Zari Arslanyan Efendi	Halep	Şam Hama tren istasyon doktorudur. Yaşı 45'ten küçüktür.
Hacı Talip Bey	Halep	Askeriyeden emeklidir. Yaşı 45'ten küçüktür.
Galip Bey	Halep	Bağdat tren şirketinde doktordur.
Hoseb Bezciyan Efendi	Antep	Hastanesi ordu tarafından alınmıştır. Kendisi de orada görevlidir.
Apoşolidis Efendi	İskenderun	Bulunduğu yerdeki tren istasyonunda doktordur.
İsakidisiye Efendi	İskenderun	-

9 Mayıs 1916
(İmza)
(Mühür)

----- ✍ ----- ✍ -----

Halep
11 Mayıs 1916

“A” Lojistik Destek Mufettişliğine

Halep'teki bağımsız Bulaşıcı Hastalıklar Komisyonunun 11 Mayıs 1916 tarihli sağlık kararları sureti ekte sunulmuştur. Kararların derhâl uygulanmasına dair emir verilmesini arz ederiz.

6'ncı Ordu Asker Alma
Baştabibi

13 Mayıs 1916

----- ----- -----

11 Mayıs 1916

1- Adana'dan Tarsus'a, İslahiye'den Halep'e ve Halep'ten Rayak'a kadar nakledilecek hasta ve düşkünler için Bağdat ve Şam tren şirketleri tarafından üzerinde Kızılay işareti bulunan vagonlar hazırlanacaktır. Bu vagonlar her nereden geçerse o yoldaki istasyonlarda trenlere binecek hasta askerler ve düşkünler bu vagonlara bindirilecektir. Hasta ve yaralı askerler yolcu vagonuyla nakledilmeleri şirket hat komiserleri tarafından sağlanacaktır.

2- İstasyonlarda bulunacak doktorlar şu hususlara riayet edeceklerdir:

(1) İstasyona gelen ve hareket edecek trenlere binecek asker ve sivil bütün yolcular muayene edilecektir.

(2) Ellerin tehcir edildiğine dair belgesi olmayan yolcu muayene edilmeyerek bilet verilmeyecektir.

(3) Muayene tamamlanmadan bilet verilmeyecektir.

(4) Muayene vagonlarda değil istasyondaki tabip odasında yapılacaktır.

(5) Her yolcu treninden sonra vagonların şirket tarafından temizlenip temizlenmediği kontrol edilecektir.

(6) Gelen her yolcu treninden yolcular vagondan inmeden önce trende görevli tabip istasyondaki tabibe yolculuk sırasında hasta ve şüpheli bir olay olup olmadığına dair raporunu verdikten sonra, istasyonda yolcuları muayene edecektir. Şirket tabip tayin edinceye kadar bu görevi şef tren yapacaktır.

(7) İstasyona gelenlerin ve gidenlerin düzeni polis ve jandarma tarafından sağlanacaktır.

(8) Karşılama ve uğurlama için istasyonlarda kimse bulunmayacaktır.

(9) İstasyona gelen trende şüpheli bir olay görüldüğü takdirde hasta tecrit edilerek hemen Sıhhiye Müdürlüğüne telefonla haber verilecektir.

(10) Tabip, eğer hasta sivil ise tecrithaneye, asker ise Resfaniye(?) hastanesine özel arabalarla nakledilmeleri için yerel polise ve sevk memurlarına gerekli emri verecektir.

3- Şehrin içindeki muayene evlerine kordon çekme sorumluluğu polis ve jandarmaya aittir.

4- Hristiyanlar için olduğu gibi Müslüman ve Museviler için de şehir dışında, kuzeydoğu tarafında mezarlık kurulacaktır. Şehir içindeki mezarlıklara ölülerin gömülmesinin tamamen yasaklanmıştır.

5- Belirlenen cami ve mahallelerde bulunan bütün havuzların etrafı bir metre duvarla çevrilecek ve üzerleri yağmurlukla örtülerek etrafına yapılacak musluklardan su kullanılacaktır.

11 Mayıs 1916

----- ----- -----

Halep
18 Mayıs 1916

“A” Lojistik Destek Müfettişliğine

14 Mayıs 1916 tarih ve 324 numaralı yazınızda, adı geçen doktorlardan, Doktor Altunyan Efendi, özel hastaneye sahip olduğundan ve buraların sağlık işleriyle de ilgilendiğinden, askerî hizmette görevlendirilmesi uygun görülmemektedir. Diğer doktorların çağrılarak tarafınıza gönderilmesi, Halep ve Adana Asker Alma Başkanlıklarına yazılmış olduğu arz olunur.

6'ncı Kolordu
Asker Alma Başkanı
(İmza)

----- ----- -----

Suret

4'üncü Ordu Komutanlığı bölgesinde yapılmakta olan nekahethaneler hakkında talimattır.

1-Nekahethaneler, hastane değil, hastalık veya yorgunluk sonucu zayıf düşmüş kişilerin, eğitime devam ederek eski kuvvetlerini kazanmaları ve beden terbiyesi amacıyla açılmış kurumlardır.

2-Nekahethanelere, hastanelerde şifa bulduktan sonra kesinlikle hastalığından eser kalmamış olan zayıf düşmüş kişiler gönderilecektir.

3-Nekahethaneye gelenler, ilk önce nekahethane doktoru tarafından muayene edilecek, henüz hastalığı geçmemiş olanlar derhâl hastaneye gönderilecektir.

4-Yaz mevsimindeki program şöyledir: Gece saat 02.00'de kalk yürüyüşü, sonra sabah namazı, saat 07.00'de sütlü çay, sütlü çikolata veya sütlü kahve, bir rafadan yumurta ve yeterli ekmekle sabah kahvaltısı; saat 09.00'dan 11.00'e kadar hastaları yormayacak şekilde silahsız eğitim ve sıhhi jimnastik oyunları, beden hareketleri; saat 12.00'de öğle yemeği, yemekten sonra öğle namazı, saat 16.00'dan 18.00'e kadar ders, saat 18.00'de akşam yemeği, sonra akşam namazı; 20.00'den 21.00'e kadar haftada iki kez nekahethane doktoru tarafından askerî sağlık ve iki kez de nekahethane subayı tarafından teorik askerî eğitim ve öğretim dersleri ve saat 21.00'de yat borusu.

5-Nekâhethane doktoru her gün istisnasız herkesi, sabah saat 08.00'de bahçeye çıkararak usul gereği gözden geçirecek ve eğitime katılamayanları ayıracaktır.

6-Burada bulunanların yiyeceği, hastanelerin 6'ncı derecesinden verilecektir. Yiyeceklerin, sebzelerin ve diğer gıdaların çeşitleri doktor tarafından belirlenecektir.

7-Nekahethaneler bir bölük mevcudunda olursa, 20 yataklı bir revir ve bir revir eczanesi kurulacaktır.

8- Nekâhethaneler revir tüzüğü gereğince; tedavisi revirde mümkün olmayan bir hastalık meydana çıkması veya düşkün olanlardan hastalığının tekrarlama durumu hastaları hastanelere gönderecektir.

9-Nekahethane doktoru, Ordu baştabibi tarafından düzenlenecek olan bir protokol tutacak ve gelen kişileri tartarak protokole kaydedecektir. Her bir kişi nekahethaneden çıkıncaya kadar haftada bir kez tartılacak ve ancak sağlığına kavuştuktan sonra taburuna gönderilecektir.

10- Nekahethane doktoru, orada bulunan herkesin sağlık durumundan sorumlu olduğu gibi, aynı zamanda nekâhethanenin de müdürüdür.

11- Subaylar, öğretim ve emniyetin sağlanması konusunda nekâhethane doktoruna karşı sorumludur.

12- Bu talimatın idareniz altında bulunan bütün hastane baştabiplerine yayımlanmasını rica ederim.

İdare Başkanlığına

10 Haziran 1916

4'üncü Ordu Komutanlığının 28 Temmuz 1915 tarih ve 287 numaralı talimatı yukarıdadır. Hükümlerine uygun davranılması genelge ile tebliğ edilir.

6'ncı Kolordu
Asker Alma Başkanlığı Baştabibi
Yarbay İhsan Zeki

Ordu Numarası: 169

28 Temmuz 1914

Ordu Günlük Emri

1- Nekahethane kadroları aşağıda olduğu gibi planlanarak düzenlenmiştir:

Sağlık kurulu; kıdemli yüzbaşı veya yüzbaşı rütbesinde bir doktor; yüzbaşı veya üsteğmen rütbesinde bir eczacı; idare kurulu ve tabur zabıt kâtibi rütbesinde bir hesap veya idare memuru; çavuş veya onbaşı rütbesinde iki yazıcı; teğmen rütbesinde bir iâşe görevlisi; astsubay rütbesinde iâşe görevlisi yardımcısı; bir inzibat görevlisi, iki aşçı ve 20 sıhhiye askeri.

2- Ayrıca nekahethanelerde, yalnız nekahethane doktoru tarafından uygun zamanlarda verilecek olan sağlığın korunması, tarım ve diğer bazı hususlarla ilgili teorik öğretimle yetinilecektir.

3- Kudüs Nekahethanesinde bulunan Yedek Subay Adaylarından Tevfik, Ali Rıza ve Fuat 14'üncü Kolordu; Nâsıra Nekahethanesindekiler ise, 8'inci Kolordu birliklerinde istihdam edileceklerdir. Bunlar mevcut kolorduları tarafından alınarak birliklere verilecek ve istihdam yerleri Orduya bildirilecektir.

Aslına uygundur.

10 Haziran 1916
6'ncı Kolordu Komutanlığı Baştabibi
İhsan Zeki

6'ncı Kolordu İdare Başkanlığına

Numara: 362

Bağımsız olarak idare edilen hastaneler baştabiplerine takdim edilen ve 4'üncü Ordu Komutanlığından gönderilen nekahethaneler talimatının aynen uygulanması ve hastalıktan sonra meydana gelen zayıflığın bu şekilde giderilmesinin sağlanması bildirilmiştir. 6'ncı Kolordu Komutanlığının bilgisine arz olunur.

6'ncı Kolordu
Asker Alma Başkanlığı Baştabibi
İhsan Zeki

----- ----- -----

Halep Valiliği
Müşvedde Tarihi: 11 Temmuz 1916
Şifre (Gizlidir)

İçişleri Bakanlığına

Buradan Deyr-i Zor'a sevk edilmekte olan Ermenilerin bir kısmı, sevk memurları ve muhafızlarının göz yummaları ve kayıtsız kalmalarını suistimal ederek firar edip tekrar dönmekte ve sevkıyat meselesini bir kısır döngü hâline çevirmektedir. Bu meselede eline fırsat geçiren memur ve muhafızlar da görevlerini suistimalden geri kalmıyor.

Son zamanlarda Meskene'de bulunan bazı sanatkâr Ermenilerin Fırat Lojistik Destek Bölge Müfettişliği emrine verilmesi, 6'ncı Ordu Komutanlığı tarafından talep edildiğinden, o şekilde işlem yapılması Meskene'ye tebliğ edilmişti. Ancak Meskene Bölge Komutanlığınca bu izin çok fazla genişletilerek, birçok Ermeni'nin Meskene'de tutulduğu ve sanatkâr diye bir kısmının ileri konaklardan Meskene'ye getirildiği ve Meskene'de ayrıca bir de Ermeni yetimhanesi kurulmuş olduğu anlaşıldığından, sanatkârların miktarının sınırlandırılması gereği 6'ncı Ordu Komutanlığına yazılmıştır. Halil Paşa'nın gereken bu emirleri vereceğinden eminim.

Sevkiyatın düzenli olarak yapılamamasından, değişik taraflardan sevkiyata müdahale edilmesinden memurların sevkiyattan gayrimeşru olarak faydalanmasından büyük bir üzüntü duyuyorum. Bu üzüntü, beni tekrar hasta edecektir. Suistimallerin önünü almak ve bunların etki ve üzüntüsünü bir derece azaltmak üzere düzenli ve namuslu bir şekilde sevkiyat yapılincaya kadar Deyr-i Zor tarafına sevkiyata ara verildiğini arz ederim.

(İmza)

Yazıldı. 11 Temmuz 1916

----- ----- -----

Halep Valiliği

Müşvedde Tarihi: 11 Temmuz 1916

Şifre

6'ncı Ordu Komutanı Halil Paşa'ya

Emriniz üzerine, Meskene'de bulunan Ermeni sanatkârlarının Fırat Lojistik Destek Bölge Müfettişliği emrine verilmesi ilgililere bildirilmişti. Ancak, bu emir, Meskene Bölge Komutanlığınca geniş bir alanda uygulanmaya başlanmış ve birkaç bin Ermeni Meskene'de saplanıp ileriye gidememiş, gidenlerden bir kısmı ise "sanatkârdır" diye Hamam²⁵ ve Disi'den(?) Meskene'ye aldırılmış ve Meskene'de Komutanlıkça bir de yetimhane kurulmuştur. Fırat Bölge Lojistik Destek Müfettişliği emrine ayrılmasına ihtiyaç duyulan Ermeni sanatkârların sayısının sınırlandırılması için, ilgililere tebligat yapılmasına izin verilmesini rica ederim.

(İmza)

Yazıldı. 11 Temmuz 1916

----- ----- -----

²⁵ Suriye, Rakka.

Osmanlı Ordusu
Başkomutanlık
Şube
Numara
1765

Deyr-i Zor'dan Başkomutanlığa gelen 66 numaralı şifredir

Çok ivedi

- 1- Deyr-i Zor Lojistik Destek Komutanlığından verilen emir gereğince Ermenilerden 568 kişilik bir amele taburu kurulması işlemine başlanmıştır.
- 2- Buradaki Ermenilerin büyük bir kısmı, bilinen sebeplerden dolayı yerlerinden tehcir edilmişlerdir. Bunlar her türlü ihanet için fırsat beklemekte, bu fırsatın ellerine geçeceğine inanarak saldırıya hazırlanmaktadır.
- 3- Bu amaçlarını gerçekleştirmek için askerî güzergâhlarda toplanarak askerlik için de acele edeceklerdir.
- 4- İntikam almak isteyen Ermeniler, en önemli zamanlarda çeşitli bölgeler arasında münasebetin sağlanması amacıyla arabalarıyla rahatça lojistik destek birliklerinin hizmetine girmektedirler.
- 5- Bunların Fırat havzasında askerî güzergâhta toplu olarak bulunmaları, ülkede askerî nakliyat için öncelikli bir tehlike oluşturacağından, o bölgenin uygun yerlerine sevkleri şarttır.
- 6- Amele taburunun bakaya Müslüman askerlerden oluşturulması ve araba ihtiyacının karşılanması, intikam alma düşüncesiyle hareket eden Ermenilerin arabalarına el konularak bu arabalara Müslüman arabacıların getirilmesiyle mümkündür.
- 7- Belirttiğim sebeplerden dolayı bunların amele taburundan ve lojistik destek hizmetlerinden alınarak, uygun mahallere yerleştirilmek üzere sevklerine engel olunmamasının Lojistik Destek Komutanlığına tebliğ ettirilmesini arz ederim. 16 Temmuz 1916

Deyr-i Zor Mutasarrıfı
Zeki

----- 80 ----- 83 -----

Halep Sağlık İşleri Kurumu Müdürü Bakteriyolog Binbaşı Şiling'e

1- 16 Eylül 1916 tarihli emirde, Binbaşı Şiling'in idare, barınma ve iaşece 6'ncı Kolordu Asker Alma Başkanlığına bağlı olduğu bildirildiği hâlde; maalesef, kendisine ilgili Başkanlık tarafından hiçbir yardımda bulunulmamıştır.

2- Binbaşı Şiling, idare, barınma ve iaşe bakımından Halep Lojistik Destek Bölge Komutanlığına bağlanmıştır. Halep Lojistik Destek Bölge Komutanlığı, Binbaşı Şiling'in bu üç konuya yönelik bütün başvurularını kabul etmek ve yerine getirmekle yükümlüdür.

3- Binbaşı Şiling ile ilgili konularda her defasında ayrı ayrı başvuruya gerek olmaması için, küçük masraflarda kullanılmak üzere, kendisine derhâl Halep Lojistik Destek Komutanlığı tarafından avans olarak tamamı bozuk, 20 lira nakit para verilecektir. 24 Eylül 1916

4'üncü Ordu Komutanı
Ahmet Cemal

----- ----- -----

4'üncü Ordu Komutanlığının 4 Nisan 1917 tarih ve 406 sayılı emri:

Adana Hat Komiserliği 19 Nisan 1917 1447 sayılı zeylnamesi:

Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek için trenlerin dezenfeksiyonuna her zamankinden daha fazla önem verilerek ve aşağıdaki hususlar aynen uygulanacaktır:

1- Hicaz demir yolları idaresine ait yolcu ve eşya vagonları vardıkları son istasyonlarda çok iyi bir şekilde temizlenecektir. Temizleme mevkileri şunlardır: Halep, Humus, Rayak, Beyrut, Meydan, Kadem, Der'a, Afule, Tulkerem, Vadi-i Ahmed, Kudüs, Amman, Tebük, Medayin-i Salih, Medine-i Münevvere.

2- Temizleme faaliyetiyle görevli istasyonlardan birindeki izdihamdan dolayı temizlenemeyen vagonlar boş olarak temizleme istasyonuna sevk edilecektir.

3- Yukarıdaki mevkilerde vagonların ve istasyonların temizliğinde çalışmak üzere bir sıhhiye onbaşı komutasında dokuz askerden oluşan birer temizleme müfrezesi teşkil edilecektir. Bu müfrezeler istasyon komutanlarının emri altında bulunacaktır.

4- Temizleme müfrezelerinin teşkil edilmesi için Ordu Sıhhiye Okulundan iyi ders görmüş okur yazar askerlerden Şam Askerî Hat Komiserliği emrine 11 sıhhiye onbaşı ile 99 asker; Kudüs Askerî Komiserliği emrine üç sıhhiye onbaşı ile 27 asker; Halep Askerî Komiserliği emrine iki sıhhiye onbaşı ile 18 asker verilecektir. Ordu Sıhhiye Okulu bütün mesaisini öncelikli olarak söz konusu müfrezelerin teşkiline hasredecektir. Bu müfrezeler teşkil edilmeden diğer sağlık müesseselerine bir şey vermeyecektir.

5- İstasyon komutanlarının vagonların temizliğini zamanında yapabilmeleri amacıyla gerekli tedbirleri alabilmeleri için, demir yolu istasyon memurları istasyona giren çıkan trenler hakkında istasyon komutanlarına önceden bilgi vereceklerdir.

6- Temizlenmesi gereken vagonların düzenli olarak temizlenmesinden istasyon komutanları sorumludurlar.

7- Vagonların temizliğine zemin sulandıktan sonra süpürge ile başlanacak ve sıraların altında toz kalmamasına çok dikkat edilecektir. Temizlik müfrezeleri süprüntülerin ve hayvan vagonlarındaki gübrelerin tamamını vagonlardan atacaktırlar. Üçüncü sınıf vagonlar ile yük vagonlarının tavan, döşeme ve duvarları trenin lokomotifinden alınacak kaynar suyla ve tulumba yardımıyla devamlı olarak iyi bir şekilde yıkanacaktır. Daha sonra % 5 oranında kresol veya fenik asitli suyla (bir kova kresol 20 kova su) tahta fırçası ve süpürgeyle tekrar yıkanacaktır. Birinci ve ikinci sınıf arabalardaki meşin döşemeli minderler % 5 oranında kresol suyla yıkanacaktır. Daha sonra vagonlar kükürt buharıyla temizlenecektir. Bu temizleme esnasında hiçbir taraftan hava girmemesine dikkat edilecektir. Yakılacak kükürt miktarı vagonların hava hacminin her metre küpüne 100 gram isabet edecek şekilde

belirlenecektir. Vagonun zemini kükürt yakılmadan önce sulanacak, vagonun içi tam altı saat kükürt buharına tutulacaktır.

8- Belirtilen usullerle temizlenen vagonlar kapatılarak kurşunla mühürlenecek, mühürler ancak katar tertip edileceği zaman açılacaktır. Mühürlerde temizleme istasyonunun adı ve “temizlenmiştir” yazısı bulunacaktır. Ayrıca vagonların her iki tarafında görülebilecek yere mavi etiket yapıştırılacak ve etiketin üzerine “temizlenmiştir” yazısı ile temizleme istasyonunun ismi ve temizleme tarihi yazılacaktır. Vagonlar insan veya hayvan nakliyatı için kullanılacağı zaman, bindirme hazırlığı sırasında; temizlemenin yapıldığı yer ve tarih açık kalacak şekilde, mavi etiketin üzerine bir sarı kâğıt yapıştırılacaktır. Bu kâğıda “tahliyeden sonra temizleme işlemi yapılacaktır” yazısıyla birlikte bindirme istasyonunun adı, tarih ve trenin numarası yazılacaktır.

9- Temizlenen vagonlar, insan veya hayvan bindirilmeden boş olarak sevk edildiğinde ve vagonlara usulünce yapıştırılmış etiket ile kapılarında temizleme istasyonunun kurşun mührü ile mühürlü olarak bindirme istasyonunda hazırlanmış ise tekrar temizlenmelerine gerek yoktur.

10- Demir yolu istasyon komutanları, hatta ara istasyonundakiler de dâhil, hareketlerinden önce bütün trenlerin, kurallara göre temizlenip etiketlendiğinden emin olacaklardır.

11- Seferberlik devam ettiği sürece; kadife ve kumaş döşemeli mevkî vagonlar asla kullanılmayacaktır.

12- Etüv müfrezeleri için lazım olan antiseptik ve diğer bütün malzemeler Ek'teki liste gereğince işletme idaresi tarafından temin edilecektir.

13- Vagonların kaynar su ile yıkanması için gerekli makine ve hortumlar istasyon komutanlarının talebi üzerine şef ve depo sorumluları tarafından hemen verilecektir.

14- İşletme idaresi doktorları, vagonları devamlı surette teftiş edecekler ve yapılan temizlikle ilgili eksiklikleri hemen işletme baştabipliği aracılığıyla hat komiserliklerine bildireceklerdir.

15- Bu emri aynen uygulamakla askerî hat komiserleri ve Hicaz Demir Yolları İşletme Müdüriyeti yükümlüdür.

16- Bu emre aykırı hareket edenler, harpte askerî nakliyatı tehlikeye sokmuş olarak kabul edilecek ve şiddetle cezalandırılacaklardır.

17- Bu emir Halep, Şam, Kudüs askerî hat komiserlikleriyle Hicaz Demir Yolları İşletme Müdürlüğüne ve Ordu Sıhhiye Okulu Müdürlüğüne tebliğ edilmiştir.

4'üncü Ordu Komutanı ve Bahriye Nazırı
Ahmet Cemal

Hicaz Demir Yolları İşletme İdaresi tarafından her temizleme müfrezesi için verilecek malzemelerin listesidir:

1. 10 adet uzun saplı tahta fırçası
2. 10 adet su kovası
3. 35 adet çalı süpürgesi
4. 10 adet yer süpürgesi
5. 50 kilo kresol (kerosen= gazyağı) ve asit
6. 100 kilo kükürt
7. 10 adet fener
8. 2 paket kibrit
9. Mühür için 10 kilo kurşun
10. 5 kilo ince sicim
11. 5000 adet kaba kâğıt
12. 5000 adet "Temizliği yapılmıştır" yazılı mavi kâğıt
13. 1 adet çiriş çanağı ve fırça
14. 10 kilo fener yağı
15. 3 kilo sabun
16. 25 adet kükürt mangalı
17. Kâğıt kazımak için granvaz(?)
18. Tozları kaldırmak için değnek
19. Temizleme istasyonun adı ve temizliği yapılmıştır ibaresini taşıyan zımbalı kurşun kısıkaçı
20. "Tahliyeden sonra temizliği yapılacaktır" ibaresini taşıyan 5000 adet sarı kâğıt
21. 112,5 kilo kireç
22. 10 adet kürek

21 Mayıs 1917'de temize çekilmiştir.

----- ----- -----

28 Mayıs 1917

Kudüs'ten Amsterdam'da Pekeydim(?)

Musevi gazeteleri de dâhil orada yayımlanan bütün gazetelerde, aşağıda belirtileceği şekilde yayımlamanızı gerçeklerin bilinmesi adına rica ederim. Havas Ajansı, Yafa ve Gazze şehirlerinde yalnız Musevilerin tahliye ettirildiği haberini yayımladı. Söz konusu kaynaktan duyurulan diğer yalan haberler gibi bu da gerçek dışıdır. Bu şehirlerin tahliyesi, cins ve mezhep farkı gözetmeksizin bütün halka uygulanmasına karar verilmiş olan askerî ve stratejik bir karar sonucudur. Göçmenlerin sevkî, hükûmetin her türlü yardımı ve Cemal Paşa'nın da gözetimi altında gerçekleşmiştir. Filistin Musevileri memleketlerinde kaldıkları gibi aynı zamanda tahliye emrini almış olan diğerleri gibi Filistin'in her tarafında, istedikleri yerlere de iskân edileceklerdir. Bu telgrafın hangi gazetelerde yayımlandığını lütfen telgrafla bildiriniz.

Hevroviç(?)

----- 80 ---- 83 -----

Numara 128
Kaydı 29 Mayıs 1917

İstanbul, Monsenyör Dolçi(?)

Kudüs Hristiyanlarına ilişkin olarak yayılan haberleri hayretle karşıladık. Hükûmetin uygulamaları kesinlikle eleştirilemez. Durum çok iyidir. Tarım, emlak, bütün kilise ve manastırların hepsi, olduğu gibi durmaktadırlar. Rahip ve rahibeler rahattırlar. Cemal Paşa, zorunlu ihtiyaçların karşılanması meselesini bizzat çözmüştür. Rum Ortodoks cemaatine şimdiye kadar 400.000 frank ve 300.000 kilo buğday dağıtılmıştır. Ermeni cemaatine 80.000 frank para ile 100.000 kilo buğday verilmiştir. Kudüs'teki diğer ihtiyaç sahiplerine de buğday bedeli olarak binlerce frank verildi.

Buraya geldiğimden beri her zaman güzel muamele görmekteyim. Hristiyan halkın gönüllerini almak için, bu gibi yalan haberlerin doğru olmadığını açıklayan telgrafın bir suretinin ilan edilmek üzere verilmesi, diğerinin ise saklanması rica olunur.

(İmza)
Patrik
Kamazej

Bilgi için sunuldu.

(İmza) (Mühür)

----- ✂ ----- ✂ -----

Bilgi için sunuldu

Beyoğlu
31 Mayıs 1917
Sansür Müfettişliği
Berlin'den

30 Mayıs 1917

Kudüs'te Doktor Tawn

Jüdische Rundschau Gazetesi, Filistin olayı hakkında, İtilaf devletleri yazılı basını tarafından yayımlanan uydurma haberleri yalanlayan, 28 Mayıs 1917 tarihli telgrafınızı almıştır. Cemal Paşa'nın davranışı ve iyilikseverliği hakkında anlattıklarınızı, gerek burada gerek dışarıda herkese duyurduk. Jüdische Rundschau Gazetesi, telgrafınızı 1 Haziran tarihli sayısında aynen yayımlayacaktır.

Varburg

Sureti Dışışleri ve İçişleri Bakanlıklarına yazıldı. 3 Haziran 1917

----- ----- -----

Bilgi için

Kudüs'te Erkek Öğretmen Okulunda Öğretmen Haham Gros'a
Budapeşte 6611

31 Mayıs 1917

Havas Ajansının yalanlar içeren yayınlarını, bütün Macar gazeteleri ayrıntılı olarak yalanlamışlar ve silah arkadaşımız Türklerin Yahudilere karşı olan samimiyetinden bahsetmişlerdir.

Ledrer Sandor(?)

Bilgi için Müdür Bey'e sunulmuştur.

Sureti, İçişleri ve Dışışleri Bakanlıklarına yazıldı. 3 Haziran 1917

----- ----- -----

Bilgi için

Kopenhag'dan:

İstanbul'da Danimarka Elçiliğine

Aşağıdaki maddenin İstanbul'da Hahambaşı Hayim Naum'a tebliğ edilmesi rica olunur.

Kurucu reisler ve hahambaşılarla temsil edilen Stockholm Musevi cemaatlerinin Filistin'den gelen haberlerden kaygılanarak acı çeken dindaşlarımız hakkında elinizden gelen hiçbir şeyi esirgemeyeceğinizden ve gayretinizin faydalı olacağından şüpheleri yoktur. Bu telgrafın alındığını lütfen bildiriniz.

Sekavenyos(?) 12
Dışişleri Bakanı

Sureti Dışişleri ve İçişleri Bakanlıklarına yazıldı. 3 Haziran 1917

----- ----- -----

31 Temmuz 1917

İstanbul
Askerî Sansür Müfettişliği
Adet
2877

Genel Karargâh İstihbarat Şubesi Müdürlüğüne

Patrik Damyanos imzasıyla Kudüs'ten İstanbul Rum Patrikliğine çekilen telgrafın tercümesi Ek'te takdim edilmiştir.

Sansür Müfettişi
(İmza)

2'nci Şube
41782

Kudüs'ten: İstanbul Fener'deki Rum Patriğine
(Rumcasından Tercümedir)

Bize ulaşan duyumlara göre Havas Ajansı haberlerinde:

Doğruyu ve gerçeği garip bir şekilde örtmek ve gizlemek amacıyla, güya bu kutsal belde ve civarında bulunan kiliselerle kutsal yerlerde mevcut kıymetli eşyalar, eski kutsal eserler, gasp ve yağma edilmiş. Bu hareketin amacının, Osmanlı idaresinin itibar ve onurunu zedelemek olduğu açıktır. Sırf doğruyu ve gerçeği anlatmak amacıyla kutsal Kudüs ve Rum tebaanın Patriği sıfatıyla, bu gibi uydurma haberleri alenen yalanlamayı görev bilir ve komutanımız Ahmet Cemal Paşa sayesinde bu kutsal yerde bulunan Rumların kutsal yerlerine hasar vermek şöyle dursun, Birinci Dünya Harbi'nin her memlekette meydana getirdiği sıkıntıları hafifletmek ve gidermek için pek çok lütuf ve iyiliğe mazhar olduğumuzu ve hatta çok defa para, buğday ve çeşitli erzakla taltif ettiğimizi arz ve ilan ederiz. Bu iyilikler, yalnız Rumlara mahsus olmayıp bundan, ayırım yapılmaksızın bu kutsal topraklarda yaşayan bütün topluluklar -hatta burada kalmış olan Rus uyruklu 1.000'den fazla rahibe de pay almışlardır- Cemal Paşa'yı "büyük nimet sahibi" diye anmaktadırlar. Cemal Paşa'nın bu bölgede yaptığı hayır ve iyilikler, o derece açıktır ki kaç defa beldemize teşrif ettilerse, bütün halk tarafından şehre giriş ve çıkışlarında büyük coşkuyla karşılanmış, uğurlanmış ve her defasında büyük alaylar düzenlenmiştir. Anlattığım gerçekleri tarafınıza arz ederken konunun yerel basın ve mümkün olduğu kadar da Avrupa basını ile kamuoyuna anlatılmasını rica ederim. Emin olunuz ki, böylece, hem çarpıtılmak istenen doğruların ve gerçeklerin hem de Osmanlı Devleti'nin hukukunun korunmasına hizmet etmiş olacaksınız. Bu telgrafın sureti şahsınıza postayla gönderilmiştir.

Patrik Damyanos
(İmza)

----- 80 ----- 82 -----

(İstanbul) Hahambaşı Naum Efendi'ye de aynı telgraf çekilmiştir. Sansürden 3/6 da bildirildi.

Tercümesi aşağıda verilen telgrafın aslı, belirtilen adreslere çekilmiştir.

Kudüs'ten:

Havas Ajansı, gerçekmiş gibi Filistin'de Yahudilerin kovuşturuldukları hakkında tamamen yalan haber yaymıştır. Osmanlı Hükûmetine atılan bu iftiraya karşı –ki bunun amacı açıktır– gerek kendi adıma gerekse bütün Yahudi cemaati adına kararlı bir şekilde hareket etmeyi en kutsal vazife bilirim. Bu konuda, aşağıdaki protestomuzun bütün basında geniş bir şekilde yayımlanmasına yardımcı olmanızı rica ederim.

Gazze ve Yafa'nın, yalnız Yahudileri Filistin'den çıkartmak amacıyla boşaltıldığı ve bundan yalnız Yahudilerin zarar gördükleri, çok büyük bir yalandır. Gerçek ise; Gazze şehrini sırf kendi şahsi emniyetlerini sağlamak için terk etmek mecburiyetinde kalan 30.000 kişi arasında ancak 20-30 Yahudi'nin bulunduğuur.

Yafa'yı aynı sebepten dolayı terk etmeye mecbur kalan 40.000 kişi arasında 7000 Yahudi bulunmaktaydı. Bunların hepsi de yine Filistin'deki diğer şehir ve kasabalara yerleşebilmekteydiler. Gerçekte hemen hiç kimse Filistin'i terk etmemiştir. Bütün Yahudi kolonileri hatta Gazze ve Yafa'nın en yakınındakiler bile virane olmaktan korunmuşlardır. Bu gerçekler, Osmanlı Hükûmetinin, Yahudilere karşı bir hareketinin ve Yahudilerin Filistin'den uzaklaştırılmasıyla ilgili bir düşüncesinin olmadığını kesin bir şekilde ispat eder. Boşaltılan şehirlerin halkına, cins ve mezhep ayrımı yapılmaksızın nakilleri için şartlar elverdiğince beş araç verilmiştir. Fakir halka hükûmetçe para yardımında bulunulmuştur. Mal ve eşyanın gasp ve yağma edildiği haberleri de tamamen gerçek dışıdır. Aksine bırakılmak mecburiyetinde kalınan eşya, tamamen koruma altına alınmıştır ve şu anda da koruma altındadır. Ayrıca Kudüs'ten 7000 Yahudi'nin uzaklaştırıldığı da alçakça bir uydurmadır. Harbin başından beri bir miktar düşmandan başka –Yahudi ve Yahudi olmayan– pek az Yahudi ailesi idari sebeplerden dolayı Kudüs'ten uzaklaştırılmıştır. 4'üncü Ordu Komutanının, Yahudiler aleyhinde bazı beyanlarda bulunduğu da tamamen gerçek dışıdır. Aksine Cemal Paşa, çoğu kez gerek yaptığı işlerle gerekse verdiği demeçlerle Türkiye'nin Yahudilere karşı yakınlığını göstermiştir. Cemal Paşa, Yahudi cemaatinin ve askerlerinin dinî ihtiyaçlarına, Osmanlı Devleti geleneğinde bulunan uzlaşma politikasına daima önem vermiştir.

İdamlar, daimi işkenceler ve devam etmekte olan tahliyeler hakkındaki söylentiler, efsaneden başka bir şey değildir. Gerçekte savaşın başından beri çok ağır suçlar işlemiş olan üç askerden başka hiçbir Yahudi idam edilmemiştir.

Hahambaşı: N.Danon

----- 80 ----- 83 -----

Dr Grunwald

Ferdinand Stratsse 23 Wien.

Dr Ledrer

Budapeşte adreslerine çekilmiştir

Kudüs'ten

Filistin'de Yahudilerin takibatı hakkında tamamen yalandan ibaret olan Havas Ajansının haberlerini süratle bütün gazetelerde protesto ediniz. Bunların tamamı yalandan ibarettir. Gazze ve Yafa'da halkı korumak için gerekli olan tahliye de hiçbir ayrıcalık yapılmamıştır. Hükûmet, bütün göçmenleri korumuş ve tamamı Filistin'de kalmışlardır. Koloniler, tamamen yıkımdan korunmuştur. Harp esnasında hiçbir Yahudi idam edilmemiştir. Ordu Başkomutanı Cemal Paşa, Yahudilerin dinî inançlarına karşı son derece hoşgörülü davranmaktadır.

Haham: Gros

----- ----- -----

Osmanlı Bağdat Demir Yolu Şirketi

Mersin

25 Mayıs 1917

Numara

4994

Adana'da Bağdat Demir Yolları Mamure – Adana – Mersin Askerî Kısım
Komiserliğine

Osmanlı Devleti vatandaşı, 25 yaşında ve 1 Mart 1912'den 1 Mayıs 1917 tarihine kadar inşaat şirketinde çalıştığını bildiren ve elinde çalışma belgesi olan Efremler Ohakmiyan ismindeki şahıs, istasyon idaresi hizmetinde çalışmak istediğine dair dilekçe vermiştir. Komiser Yardımcısı Reşit Efendi'nin de o kişinin işe alınmasını onayladığı, Adana Hareket Dairesinin haberinden anlaşılmıştır. Ohakmiyan'ın istasyon hizmetinde kullanılmasında bir mahzur olmadığından kabulünü arz ederim.

Bağdat Demir Yolu İşletmesi
Birinci Müfettişliği
(İmza)

28 Mayıs 1917

----- ----- -----

Bağdat İnşaat Müfettişi Albay Fuat Ziya'ya

Bu adam önceden inşaatta çalışıyor idiyse ne sebeple şirketten çıkarıldığının bildirilmesini rica ederim. 28 Mayıs 1917

Adana Askerî Hat Komiseri
(İmza)

Bağdat Hattı İnşaat Bölüğü Müfettişi
Kurmay Albay
Fuat Ziya

10561
Adana Askerî Hat Komiserliğine
6 Eylül 1917

Mersin İşletme Müfettişliğine
Hizmete alabilirsiniz efendim. 21 Eylül 1917
Hat Komiseri

----- ----- -----

Halep Valiliği
Emniyet Müdürlüğü

Halep Şehrinin Toplam Nüfusu

<u>Toplam</u>	_____								
	97.247	Erkek	}		<u>Sayı</u>				
	<u>103.876</u>	Kadın		İslâm	2112	Yerli Ermeni			
		Toplam			<u>1925</u>	Yabancı Ermeni			
	201.123								
					4037	Toplam			Halep nüfusunda kayıtlı bulunanlar
	32.083	Hristiyan			<u>28.046</u>	Diğer Milletler			
	<u>10.157</u>	Musevi			32.083	Toplam Hristiyan			
243.363		Toplam							
	243.363								

Halep'teki Askerî Kurumlarda, Özel Kurumlarda ve Yetimhanelerde Bulunanlar

<u>Adet</u>					<u>Adet</u>				
6400	Ermeni	muhaçirlerden	askerî		6200	Atölyelerde			
		kurumlarda çalışanlar							
556	Ermeni	muhaçirlerden	özel		<u>200</u>	Bağdat demiryolu hattında			
		kurumlarda çalışanlar							
795	Yetimhanelerde				6400	<u>Toplam</u>			
200	Mahallelerdeki	köşklerde	ve						
	evlerde								
<u>1000</u>	Askerî ve özel kurumlarda				<u>Adet</u>				
	bulunanların çoluk çocukları								
<u>8951</u>	8951	Toplam			60	Sanayi Okulunda			
252.314	Genel				256	Öğretmen Okulunda			
	toplam				120	Belediyede			
						Bayındırlık			
					60	Bakanlığının An-it-tell(?) inşaatında			
					<u>80</u>	Hükûmet inşaatında			
					556				

Bugün Halep'te Bulunan Yerli ve Yabancı Ermenilerle, Ermeni Muhacirlerinin Toplam Miktarı

		<u>Adet</u>		<u>Adet</u>	
		975	Erkek	969	Erkek
		1137	Kadın	956	Kadın
<u>Nüfus</u>		2112		1925	Toplam
2112	Yerli				
1925	Yabancı				
8951	Muhacir				
12.988	Toplam				

14 Haziran 1917

----- ----- -----

Toplam	Ambarlarda bulunanlardan sevk edilenler	İnzibat bölüğü askerine verilerek kullanılanlar	Ermenilerden alınıp Halep askerî ambarına teslim edilmek üzere sevk edilenler	Ermeni eşyasından alınan, 8 Temmuz 1915 tarih ve 3255 numaralı yazıyla Halep askerî ambarına teslim edilenler	Açıklama
3200				3200	
13			62	13	Mavzer mermisi
62			1970		Mavzer kasatırası
1970			600		Bos fişeklik
600			680		Kurşunlu kağıt av fişekli
680			1019		Martin mermisi
1019			1926		Mckenzie mermisi
1926			24		Karadağ mermisi
24			24		Çeşitli cins revolver mermisi memni fişekli
24			24		Çeşitli cinsle saflı kurşun
54			54		Kubur tabanca demiri
34	7		27		Küçük kama ve hançer
19			19		Buyuk kama
35	4		31		Kılıç demiri
20			20		Kılıç
226			226		Çeşitli cinsle tabanca demiri
72	2		70		Kohne kubur tabanca
21			21		Yardan dolma revolver
43	6		37		Yana kırma revolver
2			2		Küçük kırma revolver
89	10		79		Karadağ revolveri
3			3		Karadağ revolveri
66			66		Çifte namlusu
124			124		Çeşitli cinsle tek tüfek namlusu
346	5		341		Ağızdan dolma çifte tüfek
10			10		Ağızdan dolma köhne tek tüfek
47			47		Kırma çifte
24			24		Kırmalı tek av tüfeği
22	5		17		Sürmeli tek av tüfeği
52	1	23	28		Mckenzie
71	8	13	50		Gira tüfeği
1			1		Martin taklidi
1			1		Winchester
2			2		Şinayder
1			1		Kapaklı
20			1	19	İngiliz tüfeği
					Buyuk çaplı beylik mavzer

Çeşitli tarihlerde halktan alınarak Urfa Jandarma Taburu ambarında toplanan ve Halep Askerî Mühimmat Ambarına teslim edilen silah ve diğer malzemelerin miktarını gösteren çizelgedir. 9 Eylül 1915

Sina Karargâhı

Numarası

1034

Kelimesi

150

18 Haziran 1917

Halep Lojistik Destek Komutanlığı

1- 2'nci Ordu Komutanlığı tarafından, 1000'e yakın yetim İstanbul'a gönderilecektir.

2- Bu yetimlerin hangi istasyondan, ne zaman hareket edeceği, 2'nci Ordu Komutanlığı tarafından Halep Hat Komiserliğine bildirilecektir. Halep Hat Komiserliği ise bu yetimlerin tam bir rahatlık içinde seyahat etmelerine yönelik hazırlığı tamamladıktan sonra hazırlık yapmaları için, Adana Hat Komiserliği ile Amanos ve Toros Lojistik Destek Hat Komutanlıklarını bilgilendirecektir.

3- Bu yetimlerin iâşesinin ve kendilerine, uygun noktalarda sıcak yemek verilmesinin 4'üncü Ordu Komutanlığı tarafından sağlanması, Başkomutanlığın emri gereğidir. Yetimlerin hareket istasyonundan Pozantı'ya kadar iâşesini, Adana Lojistik Destek Müfettişliği sağlayacaktır. Nerelerde, ne zaman yemek verileceği, Halep Lojistik Destek Müfettişliğine Halep Hat Komiserliği tarafından ve Adana Lojistik Destek Müfettişliğine de Adana Hat Komiserliği tarafından haber verilecektir.

4- Yetimlerin seyahat güzergâhında, gerekli tüm sağlık önlemlerinin alınmasından 6'ncı Kolordu Asker Alma Başkanlığı Baştabipliği ile Amanos Lojistik Destek Hatları Baştabipliği sorumludur. Bu birimler, şimdiden gerekli tedbirleri planlayarak kendi bölgelerindeki hat komiserlerine ve hat komutanlarına ayrıntılı olarak bilgi vereceklerdir.

5- Bu emir; Halep ve Adana Hat Komiserliklerine, Amanos ve Toros Lojistik Destek Hatlarına, Halep ve Adana Lojistik Destek Müfettişliğine bildirilmiştir.
17 Haziran 1917

4'üncü Ordu Komutanı

Ahmet Cemal

----- 80 ---- 83 -----

Suret

2'nci Ordu bölgesinden gelecek 100 yetim çocuğun her türlü ihtiyaçlarının 4'üncü Ordu tarafından karşılanacaktır. Çocuklar Resülayn'a gönderileceklerdir. Bir memurla onları alıp Halep'te hastanelerin boş koğuşlarına yerleştiriniz. Çocuklara, çamaşır ve ayakkabı veriniz. Masrafları Ordu tarafından karşılanacaktır. Çocuklar daha sonra güneye sevk edileceklerdir. Nereye yerleştirileceklerini bildireceğim. Bütün ayrıntıları eksiksiz uygulayınız.

945/3 Lojistik Destek Mıntıkası

25/7/1917

4'üncü Ordu Komutanı
Ahmet Cemal

4'üncü Ordu Komutanlığından gelen ve Lojistik Destek Müfettişliğinden havale edilen telgraf sureti yukarıdadır.

Kaydı/15 Mayıs 1917(?)

----- ----- -----

6'ncı Kolordu Asker Alma Kurmay Başkanlığı
7'nci Şube
Adet 639

Katma Karantina Ordugâhıyla, Amanos Lojistik Destek Hattında sağlık işlerinin düzenli olmadığını haber aldım. Aşağıdaki hususlar emrimdir:

1- Katma Karantina Ordugâhı, sağlık işleri yönünden 6'ncı Kolordu Asker Alma Başkanlığına bağlanmıştır. Bu karantina ordugâhı, idari olarak eskiden olduğu gibi Halep Lojistik Destek Müfettişliğine bağlıdır.

2- 6'ncı Kolordu Asker Alma Başkanlığı, karantina ordugâhının denetlenmesi ve düzenlenmesi için baştabibi üç günde bir Katma'ya gönderecektir.

3- Katma Karantina Ordugâhındaki sağlık işlerinden, 6'ncı Kolordu Asker Alma Başkanlığı Başkanı bana karşı sorumludur.

4- Halep Sağlık İşleri Kurumu Müdürü Binbaşı Şiling, Amanos Lojistik Destek Hattı Katma Karantina Ordugâhında sürekli olarak denetlenecek şeyleri, Amanos Hat Komutanlığıyla 6'ncı Kolordu Asker Alma Başkanlığına önerecek ve kendisinin bu önerisi kabul edilecektir. Binbaşı Şiling, yerinde yapılması mümkün olmayan işleri, doğrudan Ordu Sağlık Başkanlığına bildirecektir.

5- Bu emir, 6'ncı Kolordu Asker Alma Başkanlığına, Halep Lojistik Destek Müfettişliğine ve Amanos Lojistik Destek Hat Komutanlığına tebliğ edilmiştir.

Halep / 9 Eylül 1917

----- ----- -----

6'ncı Ordu Asker Alma Başkanlığına

3'üncü Kolordu Asker Alma
Adana Karargâhından

Halep ve Şam'da, tehlikeli ve salgın bir şekilde yayılan zührevi hastalıklar asker ve sivil halkın hayatını tehdit etmektedir. Bundan dolayı derhâl aşağıdaki tedbirler alınacaktır.

1- Halep ve Şam'da yüzer yataklı bir zührevî hastalıklar hastanesi kurulacaktır.

2- Bu hastaneler için ihtiyaç olan binalar Halep ve Suriye valilikleri tarafından belirlenecektir. Halep Hastanesi için, bütün donanımıyla 100 yataklık hastane malzemesi 6'ncı Kolordu Asker Alma Başkanlığı tarafından ve Şam Hastanesi için de Ordu Lojistik Destek Müfettişliği tarafından verilecektir.

3- Halep ve Şam zührevi hastalıklar hastanelerinin iâşesi, levazımı ve ilaçları Halep ve Şam askerî hastanelerinden birine bağlanarak sağlanacaktır.

4- Bu hastanelerde görevlendirilecek memur ve diğer hizmetlilerin maaşı valilikçe bina gelirlerinden karşılanacaktır. Bunun yetmemesi durumunda kalan kısmı 4'üncü Ordu Komutanlığı tarafından karşılanacaktır.

5- Halep ve Şam'da bundan böyle yeni zührevi hastalıklar hükümlerinin eksiksiz uygulanmasından il emniyet müdürleri şahsen sorumludur.

22 Ekim 1917

Suriye ve Batı Arabistan Genel Komutanı
Ahmet Cemal

Kayıt Tarihi

2 Kasım 1917

----- ----- -----

Emrinizdeki imalathanelerde bulunan kadın göçmenlerin hayat şartlarının düzeltilmesiyle ilgili hususlar aşağıdadır:

- 1- Bugünden itibaren bu kadınlara, Ek listede yazılanlara göre ödeme yapılacaktır.
- 2- Ekmeklerin, lojistik destekçe belirlenecek miktardaki malzemesi, yetkililerce belirlenen fiyat üzerinden Halep Bölge Lojistik Destek Müfettişliği tarafından temin edilecektir.
- 3- Bunların tamamının sırayla her 15 günde bir ücretsiz olarak rahatça yıkanmalarından, Halep Bölge Lojistik Destek Müfettişi görevli ve aynı zamanda bana karşı sorumludur. Sabun vesaire masrafları olarak harcayacağı parayı, her ay başında benden isteyecektir. Hamama gönderildikleri günlerde bu kadınların ücretlerinden hiçbir para kesilmeyecek ve günlükleri ne kadarsa o kadar verilecektir.
- 4- Bu kadınlar için temiz ve düzenli yatacak yer sağlanmasından yine Halep Bölge Lojistik Destek Müfettişliği görevlidir.
- 5- Halep Bölge Lojistik Destek Müfettişliği Baştabibi, göçmenlerin sağlıklarından, bu kişilerde hiçbir hastalığın meydana çıkmaması için gerekli olan her şeyin temininden şahsen sorumludur. Bu göçmenlere, Ordudan askerlere verildiği gibi ücretsiz ilaçlar verilecektir. Doktor, bu kadınları her gün muayene etmekle görevlidir.
- 6- Bu emir gereğince, idare tüzüğüne aykırı olarak harcanan para, Ordudan istenecektir.

16 Kasım 1917

4'üncü Ordu Komutanı
Ahmet Cemal

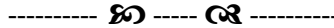
6'ncı Kolordu İdare Başkanlığına

4'üncü Ordu Komutanlığının emirleri aynen yukarıda yazılıdır. Kadınların aylık iâşesinin emirdeki gibi sağlanması ve yaptıkları işlerin ücretinin de Ek çizelge gereğince ödenmesini rica ederim.

4'üncü Ordu Halep Lojistik Destek Müfettiş
Vekili
Osman

----- ----- -----

Para	Kuruş	Adet veya kilo	Görevleri
20	1	1 çift	İplikten makine ile çorap yapımı ve elle dikilmesi
10	1	1 kilo	İp eğirmek için yün hallaciye ²⁶ ücreti
30	-	1 kilo	Yorgan yapmak için yün hallaciye ücreti
-	3	1 kilo	Yün tarama ücreti
20	1	1 kilo	İplik için pamuk hallaciye ücreti
30	-	1 kilo	Yorgan ve pamuklu elbise için pamuk hallaciye ücreti
30	-	1 kilo	Mutabiye ²⁷ yapımı için kıl hallaciye ücreti
-	25	1 kilo	Ayaklı çıkırık ile direzin ²⁸ yün için ip imali
-	20	1 kilo	Motorlu çıkırık ile direzin yün için ip imali
-	15	1 kilo	Kirmenli ²⁹ anklime(?) yün ipliği imali
-	12	1	Çuvallık için direzin ve anklime(?) olmak üzere iki çeşit yün ipliğin ortalama ücreti
-	7	1 kilo	Çarhlı kıl ipliği imali
-	9	1 kilo	Kirmanlı kıl ipliği imali
-	6	1 adet	At torbası imali ve terzi ücreti
-	5	1 adet	Eşek torbası imali ve terzi ücreti
-	2	1 adet	Gübre torbası imali ve terzi ücreti
20	2	1 adet	Kolan ³⁰ imal ücreti
-	2	1 adet	Yular sapı imal ücreti
20	-	1 kilo	Yün yıkatma ücreti
10	-	1 kilo	Keçi kılı yıkatma ücreti
-----	-----	-----	Dört ayaklı tezgâhlarla iki ayaklı tezgâhlar
85	-	1 arşın	İki ayaklı için (85 para)
20	2		Dört ayaklı için (100 para)

²⁶ Yün, pamuk vb.ni yay, tokmak adı verilen özel araçlarla kabartma ve ditme işini yapma. Yaşar Çağbayır. *Türkçe Sözlük*. 5 Cilt. İstanbul: Ötüken, 2007.

²⁷ Keçi kılından dokunmuş veya örülmüş hayvan çulu, yem torbası gibi şey. Yaşar Çağbayır. *Türkçe Sözlük*. 5 Cilt. İstanbul: Ötüken, 2007.

²⁸ Dokumacılıkta tezgâha uzunluğuna gerilen ip. Yaşar Çağbayır. *Türkçe Sözlük*. 5 Cilt. İstanbul: Ötüken, 2007.

²⁹ Elde yün veya pamuk ip bükmede kullanılan araç. Yaşar Çağbayır. *Türkçe Sözlük*. 5 Cilt. İstanbul: Ötüken, 2007.

³⁰ Atın eyerini veya yük hayvanının semerini bağlamakta kullanılan hayvanın karnı altından geçirilen kayış. Bağlama, sıkma, kuşatma gibi işlerde kullanılan kenevir, kıl vb. lifler ile deriden yapılan geniş, enli şerit. Yaşar Çağbayır. *Türkçe Sözlük*. 5 Cilt. İstanbul: Ötüken, 2007.

Suriye Valiliğine

8'inci Kolordu Komutanlığı tarafından Humus'ta³¹ 2000 kişilik düşkünler garnizonu kurulacaktır. Bu garnizon için gerekli binalar tespit edilmiştir. Bu binaların garnizon hâline getirilmesi amacıyla hemen boşaltılarak hazırlanması ve Kolordu emrine verilmesi için Hama³² Mutasarrıflığına emir verilmesini rica ederim. 5'inci Şubeden 2 Aralık 1917 tarih ve () numarayla sunulmuştur.

(İmza)

----- ----- -----

3 Aralık 1917
Düzenlenme Tarihi

Yıldırım Grubu Sağlık Başkanlığına 7'nci Ordu Sağlık Başkanlığına

Suriye ve Batı Arabistan Genel Komutanlığı (Hicaz Seferî Kuvvetiyle 1'inci ve 2'nci Mürettep Kuvvet bölgeleri hariç) Sağlık Teşkilatı; Sağlık Koruma Teşkilatı ve Sağlık Hizmetleri Teşkilatı adı altında iki kısımdır.

Bu iki teşkilatı aşağıda arz ediyorum:

1- Pozantı'dan itibaren Sina cephesine kadar gerek kara yolu gerekse tren ve dekovil hatları üzerinde, özellikle kolera olmak üzere bulaşıcı hastalıklara karşı kurulan Sağlık Koruma Teşkilatı, 1 numaralı krokide gösterilmiştir. Bu merkezler, derecelerine göre karantina ordugâh ve tecrithanelerini temizleme ve bakteriyoloji muayene istasyonlarını kapsar.

2- Şam, Kudüs ve Halep'te sağlık koruma kuruluşları vardır.

Bu kuruluşlar, hem bakteriyolojik muayene hem de aşı yaparlar. Kudüs'te çiçek aşısı bile hazırlanır. Kudüs'te ordu emrinde bir de kuduz aşı merkezi(?) vardır.

3- Halep, Şam, Kudüs ve Beyrut Asker Alma Sevkiyat Dairelerinde yeni askerler için temizleme istasyonları vardır.

³¹ Suriye, Hama.

³² Suriye.

4- Bütün komutanlık bölgesindeki Sağlık Teşkilatı ise (harp, vatan hastaneleri ve revirler gibi) 2 numaralı harita üzerinde gösterilmiştir.

5- Adana, Halep, Şam, Kudüs ve Nasıra vatan hastaneleri üç bölümdür. Bu bölümlerden biri, bulaşıcı hastalıklar, diğeri cerrahi hastalıklar ve üçüncüsü de adi hastalıklar için ayrılmıştır.

6- Nasıra, Şam ve Kudüs'te yaralıları ve hastaları nakletmek için ayrıca sıhhiye nakliye araba ekipleri mevcuttur.

7- Cepheden yaralı sevk etmek için ameliyathanesi bulunan yataklı bir yaralı katarı hazırlanmıştır. Bu katar, seyyar bir hastane hâlinde olup Vadi-i Harar'da daima hazır vaziyette bulunmaktadır.

(İmza)

----- ✍ ----- ✍ -----

17 Ocak 1918

Ordu Lojistik Destek Müfettişliğine (Tezkere)

Siyasi sebeplerden ötürü Şam'da bulunan eski İstanbul Ermeni Patriği Ormanyan Efendi ve maiyetindekiler için Ek'teki listede cinsi ve miktarı yazılı sekiz kalem erzakı her ayın birinci günü düzenli bir şekilde ve bir özel görevli aracılığıyla Ormanyan Efendi'nin ikametgâhına teslim etmenizi rica ederim.

1 Ocak 1918 tarihine ait erzakın yarın Ormanyan Efendi'ye gönderilmesini ve alınacak teslim pusulasıyla bu erzakın bedelini içeren ve Lojistik Destek Müfettişliği levazımından düzenlenecek bir kasa makbuzuyla parasının Genel Komutanlık levazımından ve örtülü ödenekten aldırılmasını da rica ederim.

----- ✍ ----- ✍ -----

5 kilo sade yağ (Bulunmadığı zaman zeytin yağı)
8 kilo piring (Bulunmadığı zaman bulgur)
8 kilo kuru sebze
4 kilo şeker
1 kilo kahve
2 kilo sabun
3 kilo petrol
90 çift ekmek

Yalnız sekiz kalem erzaktır.

----- ----- -----

12 Şubat 1918

Ordu Lojistik Destek Müfettişliğine
Suriye Valiliğine

Siyasi ve özel sebeplerden dolayı Kudüs'ten Şam'a çağrılan Kudüs Ermeni Patriği ve Ruhani Meclisi üyesi Şam'da bulundukları sürece, bunların maişetleri için gerekli zahire miktarı aylık olarak tespit edilmiştir. Bu zahire her ay Ordu Lojistik Desteği tarafından verilerek bedeli, kıyyesi bir lira üzerinden hesaplanarak Suriye Valiliği tarafından Ordu Lojistik Desteğine teslim buyurulması ve Suriye Valiliği tarafından bu masrafların 4'üncü Ordu Komutanlığı örtülü ödeneğinden istenmesini rica ederim.

Eski İstanbul Patriği Ormanyan Efendi'ye her ay verilmesi kararlaştırılan ve miktarı tespit edilen zahire bu tebliğden ayrı olup söz konusu zahire ayrıca Ormanyan Efendi'ye verilecek ve yine bedeli aynı şekilde ödenecektir.

Suriye Valiliğine arz ve Ordu Lojistik Destek Müfettişliğine tebliğ olunur.

(İmza)

12 Şubat 1918

4'üncü Ordu Komutan Vekili
(İmza)

----- ----- -----

4'üncü Ordu Komutanı Hacı Ali Fuat Beyefendi'ye

Miktar

- 3 Katogikos, patrik ve maiyetinde bir diyakoz ile bir hademe
1 Eski İstanbul Patriği Ormanyan Efendi (Hariç)

Ruhani Meclis azaları:

- 1 Piskopos Yeğişa Çilingiryan
1 Piskopos Karabet Mazlumyan
1 Piskopos Bedros Saraçyan
1 Rahip Krikoris Boyacıyan
1 Rahip Moses Üsküricyan
1 Rahip Karakin Haçaturyan

Toplam

10 kişi

Dilekçemdir

Emir üzerine Kudüs-i Şerif'ten Şam'a gelen Ermeni Ruhani Meclisi üyeleriyle eski İstanbul Patriği Ormanyan Efendi'nin isimleri yukarıda yazılıdır. Bu kişilerin maişetleri için gerekli miktar erzakın ait olduğu makamdan verilmesiyle ilgili emir vermeniz hususunu arz ederim. 13 Şubat 1918

(Mühür)

Erzak listesi:

- 45 kilo sade yağ
70 kilo kuru sebze
30 kilo şeker
9 kilo kahve
10 kilo sabun
1 kilo çay
35 kilo bulgur
270 çift ekmek

----- 80 ----- 83 -----

2'nci Ordu Komutanlığına

İslahiye'den giden 44'üncü Tümen Komutanı Yarbay Mustafa'dan alınan şifre sureti aşağıdadır. Taleplerimi arz ederim. 4 Ağustos 1918

12'nci Tümen Komutanı
Albay Fahrettin

4 Ağustos 1918 (İmza)

SURET

1- 2 Ağustos 1918 gecesı Osmanıye'den hareket ettim ve sabahleyin İslahiye'ye ulaştım. Tutuklanması gerekenler kurallara göre tutuklandılar. Daha önce arz ettiğim isimler arasında bulunan ve Halep'ten gelen silah ve cephanenin İslahiye'de dağıtımından sorumlu olan heyetin başkanlığını yapan İslahiye istasyon müdürü hilekar Sabit İsa Efendi, ben buraya gelmeden iki gün önce Telebyaz İstasyon Müdürlüğüne tayin edilip oraya gittiğinden tutuklanamamıştır. Tutuklama işlerinden haber alarak kaçmalarına meydan verilmeden ateşçilerin de en kısa sürede tutuklanmaları hususunun 2'nci Ordu Komutanlığına yazılmasını arz ederim.

2- Araştırmalarda bulunmak üzere İslahiye civarındaki bazı köylere gittim. 3 Ağustos 1918 gecesini yaylada bulunan bir Kürt aşiretinin yanında geçirdim. Kim olduğumu bilmeyen bu Kürtlerin diğer köyler halkıyla ilgili olarak söylediklerinden dikkate değer bulduğum şu hususları arz ediyorum:

a. Ermeni çetelerini takviye eden kaynak, İslahiye civarındaki Halep Mahrukāt³³ İdaresi amelelerinin çalıştığı Miyandüz mevkisidir. Buradaki mahrukāt müteahhitlerinin hepsi Arap Hristiyan'dır. Bunlar Osmanlı Devleti'nin çeşitli vilayetlerinden Halep ve çevresine sürülmüş olan Ermenileri Halep'te mahrukāt ameleliğine kaydederek serbest bir şekilde Miyandüzü'ne getirmektedirler. Gelen Ermeniler burada dört veya beş gün çalıştıktan sonra hemen, genellikle eşkıyanın yatağı ve haberleşme vasıtası olan köylüler tarafından çetelerin arasına katılmaları sağlanmaktadır.

b. Halep'te hem bu çete işleriyle hem de o bölgeye sürülmüş olan Ermenileri çeşitli şekillerde İslahiye ve Adana bölgesine göndermek işiyle uğraşan çok kimse olduğu ve bunlarla daha önce isimlerini bildirdiğim ateşçilerin devamlı temasta bulunduğu anlaşılmaktadır.

c. Gerek Halep'ten gerekse diğer istasyonlardan trene binen Ermeniler, memurların hemen hemen çoğunun Ermeni olması dolayısıyla her türlü

³³ Odun, kömür gibi yakacak şeyler. Yaşar Çağbayır. *Türkçe Sözlük*. 5 Cilt. İstanbul: Ötüken, 2007.

yardımları görmektedirler. Bunlar, istenilen bir istasyona çıkarılarak, istasyon müdürü tarafından kendi istedikleri yere sevk edilmektedir.

3- Sevk edildikleri yerlerden kaçarak her gün Halep'e akın akın gelmekte olan Ermenilerin durumuna Halep yerel yöneticilerinin göz yummaya devam etmeleri, mahrukat müteahhitlerinin amele yazma konusundaki yetkilerinin sınırlandırılmaması ve birçok kere arz ettiğim üzere baştan başa hat boyuna verilmiş olan demir yolunda görevli Ermeniler bu bölgeden uzaklaştırılmadıkça, mevcut çeteler tamamen ortadan kaldırılsa dahi yeni yeni çetelerin ortaya çıkacağından şüphe etmemek gerekir.

4- Halep Valiliği tarafından tutuklanacak ateşçiler ile eski İslahiye istasyon müdürünün soruşturmaları 2'nci Ordu Komutanlığı tarafından etraflıca yapılmalıdır. Miyandüz mahrukat müteahhitleri de sıkıştırılarak Halep'te bu işleri idare edenler meydana çıkarılmalı ve böylelikle zengin olan bu kaynaklar özünden kurutulmalıdır.

Bu raporun bir sureti gizli damgalı olarak Valiye gönderilecektir.

4 Ağustos 1918

----- ----- -----

Osmanlı Ordusu Başkomutanlığı

Şube

2

Numara

9904

6511

26 Kasım 1918

Genel Karargâh 3'üncü Şubeye

Askerî ve siyasi sebeplerden dolayı başka yerlere tehcir edilen bütün Ermenilerin, bulundukları yerlere hemen dönmelerine izin verilmiştir. Bu dönüşler askerî makamlar tarafından kesinlikle engellenmeyecek ve mümkün olan kolaylıklar gösterilecektir.

Harbiye Nazırı
Abdullah

Numara

12594

28 Kasım 1918

Adana Askerî Hat Komiserliği

Harbiye Nezaretinden gelen emir sureti yukarıda genelge olarak tebliğ edilmiştir.

Sahra Demir Yolları Müdürü
Yarbay
(İmza)

----- ----- -----

Suret

Tel

4'üncü Ordu bölgesinde asker ve sivil halk arasında lekeli humma, humma-yi râcia görülmüştür. Bu korkunç salgınlardan kurtulmak ancak bitlerin temizlenmesiyle mümkün olacaktır. Bunun için etüv ve sıcak hava fırınları her zamankinden daha fazla kullanılacaktır.

Aşağıdaki hususlar eksiksiz uygulanacaktır.

1- Bütün mülki idare merkezlerinde, hamam bulunan her kasabada, fakir halkın haftada iki gün banyo yapmaları sağlanacak; bunların sayısına göre kadın ve erkek için ayrı ayrı günler tahsis edilecektir. Askerler için de o bölgedeki ordu ve jandarmaya ait hamamlar haftada bir iki gün olmak üzere tahsis edilecektir.

2- Fakir halk ve askerlerden bu hamamlarda ücret alınmayacaktır.

3- Fakir halkın yıkanması için harcamalar valilik ve müstakil mutasarrıflıklarca İçişleri Bakanlığından bulaşıcı hastalıklar ödeneğinden karşılanacaktır. Bu ödeneğin emri gelinceye kadar gerekli olan para yerel idare tarafından sağlanacaktır. Olmadığı takdirde ordudan istenilecektir.

4- Asker haftada bir defa bedava sıcak su ve sabunla yıkanabilecektir. Harcamalar ordunun genel bütçesinden karşılanılacaktır. Bu hamamlarda havlu ve peştamallardan başka hiçbir döşeme ve kumaş bulunmayacaktır.

5- Bu hamamların temizliğinden askerî tabiplerle belediye tabipleri sorumludurlar. Sorumlular haftada iki defa teftiş edeceklerdir.

6- Halk ve asker bu hamamlarda yıkanırken elbise ve çamaşırları 7 Eylül 1916 tarih ve 9768 numaralı genelgeyle yapılması bildirilen sıcak hava fırınlarından veya etüvlerden geçirilecektir. Bunların sağlıklı olarak uygulanması için askerin yıkanacağı gün askerî tabip, halkın yıkanacağı gün de belediye tabibi görevlendirilecektir.

7- Hamam, fırın ve etüv için gerekli odun, mülki idarelerle askerî komutanlık tarafından karşılanacaktır. Her hamam ve etüv için bir haftalık fazla odun depolanacaktır.

8- Bu temizliğin tam anlamıyla uygulanması durumunda ordu bölgesindeki lekeli humma ve humma-yi râcia ortadan kalkacaktır.

9- Bütün valilikler, mülki idarelere, kolordu komutanlıklarına ve lojistik destek müfettişliklerine tebliğ edilmiştir.

4'üncü Ordu Komutanı
Ahmet Cemal

March 29, 1915

Esh Sham¹ Headquarters
284

March 29/30, 1915

Number
158

Urgent

To: Office of Governor of Aleppo

1. None of the Armenians shall be allowed to move for the time being.
2. Those who have changed their places shall be returned to their hometowns.
3. It shall be declared publicly in Gaziantep that the lives, properties, and the honor of the Armenians who comply with the rules shall be protected.
4. It should also be announced publicly that any Muslim person who attempts to do any harm to an Armenian, may it be an insurgent or compliant, regardless of the degree of harm, shall be prosecuted as if he were a brigand. March 29, 1915

4th Army Deputy Commander.
Fahrettin

----- ----- -----

¹ Today, Damascus, Syria.

Ottoman Government
Ministry of Interior
Coding Office

From
Kayseri

Date Sent: May 14, 1915, at 2:45
Received by the Office: May 14, 1915, at 4:30

To: Chair of Istanbul Courts Martial

Reply: May 12, 1915

Office of the Attorney at the Courts Martial informed that when Ohannes's son Stephan Fegyazarian(?) was working as the clerk and the member of the Armenian Hntchaq Organization in Kayseri he was also indulged in providing weapons and distributing them to units established under special names together with the president Azapivuskavik; and that he was leading the preparations of an armed insurrection. Should the circumstances allow his sending here is hereby requested, as he has to take us to the weapons
May 13, 1915

Kayseri Mutasarrıf
Mithat

To be appended to his documents
May 15, 1915

----- ----- -----

Supreme Military Command

June 2, 1915

To: Office of Prime Minister

It has thoroughly been proved by the Van and Zeytun rebellions, and by the help they provided for our enemies on every occasion, that the Armenians are indulged in a special enmity and treachery against our State. I believe it is the right time for a careful consideration and realization of the relocation of most of them in other parts of the country, or for their being rendered inoffensive if they are to continue living where they are now.

Even if it is possible to relocate them elsewhere, we might give them the opportunity to resort to arms and join the enemy forces in more severe feelings of revenge and hatred. I doubt that this decision will be put into full practice, despite all the possible obstacles, after the war. I hereby propose and submit the following requests of mine to be taken into immediate consideration for devising a comprehensive program, which would render the Armenians inoffensive if not loyal to us, to be put into practice after the war

- A. The Armenians – living in Eastern Anatolia on the Russian border, in Zeytun, and the shores of Syria and Adana – who are to be relocated in various parts of Anatolia in groups should not be allowed to communicate the Armenians staying in the region or with the Armenians living abroad in any language other than Turkish.
- B. Establishing of the Armenian schools in the new regions should not be allowed; their children should only be taught at the State boarding schools.
- C. Until the end of the war, no Armenian men, older than 16 and younger than 60, should be allowed to enter and leave the country, and the new regions to be set up as well.
- D. For the time being, newspapers written in Armenian should be allowed for distribution only in Istanbul, not in other cities.

----- ----- -----

Ministry of Defense
Department of Correspondences
Division of Correspondences

Decoding of the telegram message received from the 4th Army Commander Cemal Pasha on July 3, 1915

To: Deputy Commander-in-Chief Enver Pasha

Top secret and personal

It has been observed that even the neutral states have started to deal with the Armenian issue. Moreover, I can observe from the sayings or implications of some of the people that even the Germans, just for being Christians, have developed a sense of agitation due to the fabricated news they heard. It is evident that the attacks that would be directed against those will pave the way towards detrimental results for the well-being of the State. I hereby request the taking of the following measures to curb the spreading of this situation.

1. I have given just and strict orders for the thorough protection of the property, life, and honor of the Armenians who are subjected to relocation from the area of command of the 4th Army. I hereby humbly request, especially your giving strict orders to other regions and *vilayets* to draw due attention to the issue and for protecting the Armenians subjected to relocation from any kind of assault.
2. I am of the conviction that the Ottoman State ought to distribute detailed and well documented bulletins clarifying every aspect of the measures taken to be submitted to the further considerations of the Christian and world public opinion; just like the Germans are doing to dispel the accusations directed at them for their annihilation program they put into effect in Belgium. I hereby assert my belief that the names of the people indulged in the insurgencies, the place names where the events occurred, and the treacherous events brought about against the State by the Armenians during the war ought to be made public in those bulletins; moreover, it should also be stated that the measures taken by the government relied solely on the idea of protecting the country, and that it was inevitable to take those measures.

Approved
July 4, 1915

----- ----- -----

To: 4th Army Command (Code)

Date of Draft: July 22, 1915

Date Written: July 29, 1915

Rejoinder to the code dated July 4, 1915

The necessary documents, pertaining to the Armenians, that are proven true, have been conveyed to the foreign authorities via our embassies abroad, and have been announced in the foreign press. A copy of this manifesto is posted. The protection of lives and property of the relocated has also been emphasized.

To:

3rd Army Command

5th Corps Command

4th Corps Command

10th Corps Command

Eastern Black Sea Regional Command

The necessity of the protection of the relocated Armenians at all costs and not causing any complaints is hereby reiterated once more.

----- ----- -----

Ottoman Army Supreme Command
Department
Number

Code sent from Buca to Supreme Command

Secret and personal.

Rejoinder. The coded order dated July 27, 1915, numbered 31027, has been conveyed to the relevant authorities. However, no Armenian insurgencies have occurred in this region. July 29, 1915

Received: July 30, 1915
4th Corps Commander
Pertev

Confirmed: July 30, 1915

Verdicts File: 33 / 53

Pertaining to the thorough protection of the honor and integrity of the Armenians relocated in the inner regions.

----- ----- -----

Ottoman Army Supreme Command
Directorate
Number
5998

Code sent from Erzurum to Supreme Command

The orders commanding the protection of the honor, integrity, and the property of the Armenians transferred to inner regions are being reiterated continuously. The orders are hereby declared once more to attention of the concerned.

July 30-31, 1915

3rd Army Commander
Mahmut Kamil

3rd Division / July 31, 1915

Belongs to 2nd Division. Copy. Registered on July 31, 1915.

(Signed)

----- ----- -----

Ministry of Defense
Directorate of Defense
Department of Jurisprudence
4079

Istanbul
August 22, 1915

Copy

As the Armenians whose parents are military personnel shall not be subjected to relocations the lists showing their open addresses should be drawn by the unit commanders in no time. The registries pertaining to those living in and around Istanbul shall be forwarded to the Directorate of National Police Organization at Istanbul; registries pertaining to other locations shall be forwarded to *vilayets* or to the office of *mutasariffs*. As it is evident that this decision shall not be applied to the families of the deserters, the addresses of the families of the deserters ought to be included in the registries as well.

Deputy Commander-in-Chief
Enver

----- ۞ ----- ۞ -----

General 486

To: Office of the Governor at Aleppo

Secret

All the correspondences pertaining to the relocation, protection and managing of the properties they left behind, and to other issues has hereby been summarized for your further considerations. August 25, 1915

On be half of the Minister of Interior
Deputy Undersecretary
(Sealed)

1. Message dated May 25, 1915: As the Armenian villages are evacuated; the name of the village, the number of people, and information about the places they are sent shall be given.
2. Message dated June 5, 1915: The travel expenses and various expenditures of the relocated people shall be met by the refugee funds of the places where they are sent; should there not be adequate funds, additional funds shall be asked by telegram messages. The amount of expenditures shall be reported by telegram message at the end of every month; and balance sheets shall be prepared in detail and sent in every three months.
3. Message dated June 13, 1915: Of the pack animals the Armenians leave behind, ones that are found appropriate for use in the army shall be taken to army, if need be, in return for a promissory note.
4. Message dated June 13, 1915: The issue of giving documents to the Armenians, in line with the Article 8 of the regulations, in relation to their settlements, providing of livelihood, and other issues shall only be valid in the regions where the relocated Armenians are settled until the end of the war.
5. Message dated June 21, 1915: Local people shall not be allowed to interfere with the derelict property.
6. Message dated June 22, 1915: The schools found in the towns and villages, which the Armenians evacuated, shall be given to the Muslim people, who would be settled, to be used again as schools, after the thorough registration of the value of the building, and the amount and the value of the course materials.
7. Message dated June 23, 1915: Armenians of the same region shall not be allowed to settle in the same regions together. Armenian schools should not be allowed to be established in the new regions; instead, their children shall be educated at the State schools. The villages to be

founded should be at a five-hour distance from each other, and should not be founded in a region that can easily be defended.

8. Message dated July 11, 1915: In case of relocated people's not knowing of the agricultural skills employed in the evacuated villages where they are settled, experts shall be hired for their training, and the expenses shall be covered by the refugee funds. Vineyards and the orchards shall thus be protected and improved.
9. Message dated July 12, 1915: As Dayr az Zawr is full and exceeds its capacity by ten percent; and as founding of the new settlement regions for the Armenians in the southern sector of Aleppo *vilayet*, and in the eastern sector of the Syria *vilayet* and in Kirkuk has been decided, no Armenians shall be relocated in this *sanjak* any longer. The people who are to be relocated shall be sent to *vilayets* mentioned, and all the officials along the road shall be notified on the issue.
10. Message dated July 12, 1915: Should there be any children left without a parent, they shall be entrusted to the notables of the towns and villages, where neither Armenians nor foreigners live, for their training and education. The notables who are found to be in bad straits shall be paid 30-kurus by the refugee funds. The issue has been forwarded to relevant authorities for further considerations.
11. Message dated July 23, 1915: The president and the members of the Derelict Property Commissions are authorized to settle the refugees and the tribes to the evacuated towns and villages. Therefore, after having considering the different aspects of the issue they shall report their views to the Ministry in every 15 days. Those people shall be fully responsible for thorough application of the decisions taken and controlling of the tasks to be done; shall attend to the commissions founded in their area of responsibility, and to the Commissions for the Relocated to be established in line with the regulations, as members. They shall also be held responsible for controlling and managing the affairs of the relocated for the improvement of agriculture and economy by settling the skilled people in the right settlements; shall give utmost importance to the tasks to be undertaken; and shall report the consequences in due time regularly.
12. Message dated July 28, 1915: Due to the fact that the Muslim villages were found very small on the Ottoman soil they had no means of easy transportation to the city centers, and have difficulty in providing their social needs. As this situation does not serve the idea of developing of industry and trade among the Muslim villages and their living together, the Muslim population living in the small villages should be transferred to the 100 to150-house villages, evacuated by the Armenians, in order to have them live together as soon as possible. The villages remaining, after the settling of the Muslim population, shall be protected as they are,

and will be given to the people and tribes that will seek shelter should their numbers increase.

13. Message dated August 3, 1915: Goals requiring extreme amount of political and administrative burden, such as relocation of the Armenians to the known regions ought to conclude in an affirmative manner. To this end, during the sending and relocation of the Armenians: basic needs ought to be met; their lives and honor ought to be protected; their properties and belongings they leave behind shall be protected and be returned to the owners later; dispatches ought to be undertaken kindly without resorting to any kind of use of political coercion or force whatsoever; any attempt of pillaging, abuse, or assault to arise ought to be prevented severely. Whoever, be it in person or through intermediaries, attempts to make use of any unacceptable behavior threatening the well-being and longevity of the State and the nation shall be punished severely regardless of rank and status; the usurped property shall be taken back and protected; and necessary measures shall be taken and put into effect to protect the dignity and honor of the national pride.
14. Message dated August 4, 1915: It has been claimed in some of the correspondences received that, during the auctions held for the derelict property and belongings, some of the officials would like to buy some of those properties, in installments, in return for their salaries they could not receive for a while. As the interference of civil servants will yield to lack of confidence and impropriety, it is definitely not appropriate for them to take part in the auctions held for derelict property or belongings.
15. Message dated August 7, 1915: As the lists showing the exact number of people who are being sent to the regions determined; and as lists embodying the right quality, quantity, and the price of the derelict properties are deemed necessary, the lists to be drawn and their copies should be sent to the local administrations.
16. Message dated August 10, 1915: The governing regulations of release of the debits the Armenians owe to the official bodies and to individuals; and the credits the Armenians are owed has been issued. The people mentioned shall be registered in the relevant ledgers for the time being; and the creditors shall be identified.
17. Message dated August 11, 1915: Ankara and Konya have been chosen as the centers of dispatch for the refugees to be settled in the evacuated regions. As the refugees shall be dispatched to Adana and Diyarbakır from Konya, and to Sivas, Kayseri, and to Elazığ from Ankara, and to the other cities in groups the refugees will follow the mentioned itineraries.
18. Message dated August 11, 1915: It has been declared that the personal properties of those who accept the Islamic faith, or of those who are married; and of the children who are given to reliable families for their

further education and training shall be returned; and if the inheritors are dead their shares shall be paid in cash.

19. Circular dated August 13, 1915: The crowds of relocated Armenians pose a great deal of problem to the military transportation and to the surrounding towns, at the train stations where they wait for days before they leave the *vilayets* or *sanjaks*. Therefore, the Armenians to be relocated shall be sent in groups first by contacting the all *vilayets* and *sanjaks* on their voyage to Aleppo that is chosen as a place for their relocations. Officials to meet the provisions and other necessities of the relocated Armenian groups shall be appointed to curb the accumulation of any crowds at the military stations. All the expenses to arise in this respect shall be met by the refugee funds.
20. Message dated August 13, 1915: As it has been claimed that properties the relocated Armenians left behind are being sold almost for nothing in the hands of the opportunists rendering the real owners in undesirable situation. Therefore, the immediate execution of the following measures are required:
 - 1) Foreigners and suspicious-looking people shall not or be allowed to enter the evacuated regions.
 - 2) Trespassers shall be driven out immediately.
 - 3) If any property is sold under its real value the sale shall be annulled and it shall be sold for its real value; and any illegitimate gain shall not be permitted whatsoever.
 - 4) Armenians shall be allowed whatever the property they would like to take with them.
 - 5) The properties that cannot be carried and the belongings that will go off quickly and the ones that has to be sold for due reasons shall be sold at the auctions to be held.
 - 6) Of the properties that cannot be carried and that will not go off in time shall be kept for the rightful owners.
 - 7) All the contracts that do not annul the ownership of the immovable properties, renting, putting on a loan, real proprietor
 - 8) Agreements and the prearranged contracts shall not be authorized. Devolving and selling of property shall not be permitted by all means; and foreigners' purchasing of property and land shall be prohibited.

----- ----- -----

Ottoman Army
Supreme Command
Division
Number

French Communiqué dated September 22, 1915

French battleships transferred 5.000 Armenian refugees – who were fighting back on the ridges of Mt. Musa, on the northern sector of Port of Antakya since the end of July, and had no ammunition or provisions to resist any longer – to Port Said.

Original submitted to the 2nd Division on September 24,
September 24, 1915

----- ----- -----

Issue
5418

To: Aleppo Logistics Support Inspectorate

General medical examination of the relocated Armenians during their voyages to south, keeping of the sick in their positions, and continuing the transfers of the healthy was ordered by the telegram message numbered 740, dated September 2, 1915. I heard to my dismay, despite all the orders, that there were 106 sick, 2 of whom were suffering from typhus, and 3 dead among the people who were being relocated from Aleppo to Rayak². I hereby reiterate my orders once more that the relocated be examined, the sick be maintained, and that the transfer of the healthy shall continue. September 22, 1915

4th Army Commander
Ahmet Cemal

To: Staff Office / October 23, 1915

To be forwarded to the Office of Governor at Aleppo for further considerations.
October 23, 1915

----- ----- -----

² Rayak, Lebanon.

Number
339

Medical doctors Hadjik Bogossian and Toros Ovadjikian(?) are appointed to maintain the health of the relocated Armenians who are being transferred from the Esh Sham station. They are given the necessary instructions and orders, and the due implementation of the orders has been closely inspected. However, in line with the information obtained from these doctors, it has been understood that even the sick are being transferred. We hereby appeal to the Logistics Support Inspectorate for the issuing of the definite orders for curbing the transfers of the sick who were separated and shall be maintained by these doctors. November 1, 1915

(Signed) (Sealed)

2
3106

Hereby submitted to the Chair of the Commission for the Settlement of the Relocated. November 1, 1915

Aleppo Logistics Support Inspector
General
(Signed)

814

The Aleppo Logistics Support Inspectorate is hereby informed that the definite orders received have been forwarded to the responsible authorities. November 15, 1915

Relocations Director at Aleppo
Ahmet Eyüp

To: Chief of Medical Staff

A copy of this telegram message has been submitted to a higher authority and the report pertaining to the execution is presented. Returning of this message to Aleppo Logistics Support Inspectorate is hereby requested. November 25, 1915

Hereby submitted to Aleppo Logistics Support Inspectorate in an envelope. November 26, 1915

On be half of the Deputy Governor
(Signed)

3106

Lt.Col. Rıza Tahsin, Deputy Director of Provincial Health Department at the Aleppo Government, is responsible for implementation and results of all the orders stated in the telegram. November 28, 1915

Aleppo Logistics Support Inspector
General
(Signed)

To: Director of Provincial Health

Lt.Col. Chief of Medical Staff
(Signed)

----- ----- -----

Ottoman Government
Ministry of Interior
Directorate of National Police Organization

To: Ministry of Defense

Secret

It has been understood that the second convoy of the relocated, who were being transferred to Dayr az Zawr and to Raqqah from Aleppo, was attacked by the Gazza Tribe between Maskanah and Abū Hurayrah. 50 gendarmerie soldiers under the command of a captain are sent over to capture those plunderers. However, aside from those soldiers' being inexperienced, those soldiers could not be kept with the convoy all throughout the voyage, and above all it has been understood from the correspondences of the Office of Mutassarif that there would be no need for them to stay with the convoy; and it was also understood from the telegram message received from Şükrü Bey, the Relocations Director at Aleppo, that the 100 support troops were to be sent to Aleppo, together with their officers, to be employed by the Dispatching Guards at Aleppo, Dayr az Zawr, and Urfa. We hereby request the sending of the conclusive report pertaining to the immediate implementation of the necessary procedures. October 25, 1915

On behalf of the Minister of Interior
Deputy Undersecretary
(Signed)

----- ----- -----

4th Army Command
Logistics Support Inspectorate

Following is the copy of the orders issued by the Supreme Military Command, communicated by the 4th Army Command.

I here by convey the orders of the Supreme Military Command as is:

1. It is hereby requested that strict orders be given for the providing of rations of the relocated Armenians, who are being transferred via Pozanti-Aleppo Logistics Support Line, by the armed forces, just like the reinforcement troops, until the a decision is reached and issued by the Ministry of Interior.
2. The order is subject to immediate due execution.
3. This order has been conveyed to the Aleppo Logistics Support Inspectorate; and the Office of Adana Governor, the Directorate of Settlement and Relocations, and the 4th Army Logistics Support Inspectorate have been informed about the orders. October 28, 1915

4th Army Commander and the Minister of Navy
Ahmet Cemal

----- 20 ----- 23 -----

November 4, 1915, Thursday

Mail Number: 12119

To: Office of Jerusalem Mutasarrif (Note)

Previously, building of a 4.000-bed – 1.000 of which was to be made by the army, and the remaining was to be made by the local administrators – hospital in Jerusalem was ordered. The 1st Logistics Support Commissariat in Jerusalem has purchased 900 beds out of 1.000 beds; and although the necessitated materials are made available there is still a need for a place for 100 beds. As the 1.000-bed hospital which is to be founded in various buildings requires a joint administrative and medical board, the buildings should all be situated in the same district and close to each other. The Commissariat shall try to overcome the issue brought forward, as far as possible, and do its best in alleviating the burden on the government. It will be appropriate to place the 100 beds in the building that was being constructed by the Italians as a hospital. The building mentioned is given to the orders of the 1st Logistics Support Commissariat by the 4th Army Commander, and it shall be furnished by the 1st Intermediate Range Commissariat thoroughly and the remaining 100 beds will be put there. The remaining parts of the building will be given to the orders of the local administrators. I hereby request your ordering the Office of Jerusalem Mutasarrif to appoint a police officer during the taking over of this 300-bed capacity building. Above all, I further request your informing us in advance about the new buildings being constructed to be used as hospitals. November 4, 1915.

On be half of the 1st Intermediate Range Commissioner
Ruşen

----- ----- -----

Army Orders

Following measures shall be taken against the contagious disease threatening Aleppo. Measures do conform to the stipulations of the medical field manual issued by the Army earlier.

1. All of the Armenian men and women relocated in Aleppo for a long time shall be transferred from Aleppo to new destinations within 5 days. With this order, the relocated at the incomplete French Hospital shall be transferred to other buildings to evacuate the premises. The Armenians suffering from epidemics and diseases such as plague and typhoid fever shall be placed at the hospital mentioned for proper treatment. The Director of Relocations at the Ministry of Interior, Şükrü Bey is responsible for the application of the orders hereby declared.
2. Director of Public Health at Aleppo shall submit the regulations issued for the protection of the townspeople from epidemics by tomorrow morning. Upon my approval of the regulations Turkish and Arabic versions, 10.000 each, shall be published to be distributed to the townspeople for their further information. These regulations shall be distributed to every house and be plastered on the walls on the crowded streets and corners by Saturday. The imams and preachers at the mosques, the priests at the churches, and the rabbis at the synagogues shall explain the stipulations of the regulations to the public. The city mayor shall be responsible for on time publication of the regulations, and their distribution to townspeople and spiritual leaders; and the Directorate of Waqfs at the Aleppo Governor's Office shall be held responsible for delivering the regulations to imams and preachers.
3. All the schools shall be closed until further orders.
4. Should any of the townspeople at Aleppo develop typhoid fever or plague s/he shall be transferred to hospital immediately for treatment. All the doctors are responsible for informing the Director of Public Health at Aleppo about the addresses of the people whom they cure immediately. The doctors who do not comply with this announcement shall be subject to severe sentence. The Director of Public Health at Aleppo shall convey the regulations to the doctors at the service of the state in return for a signature. The Chief of Medical Staff at the 6th Corps shall inform all the military doctors under his command.
5. All the patients who developed typhoid fever and plague shall be cured at the incomplete French Hospital free of charge. Medical Captain Hüsnü is responsible for the hospital until the appointment of a Medical Chief of Staff to the hospital mentioned. Captain Hüsnü shall give me a list of the doctors, civil servants, and equipment and drugs needed at the hospital by Saturday.

People who developed typhoid fever shall be accepted to the following hospitals at the costs mentioned:

To Doctor Altunian Hospital 3 medjidiehs³ per day.

To Military Hospital a medjidieh per day.

To Municipality Hospital, 10 kurushes per day.

The daily costs – bed, treatment, and food – cover all the expenditures.

6. I have appointed Mr. Karl Weiland to the protection of the public health at Aleppo until further orders. Karl Weiland is directly under my command. Mr. Karl Weiland has the authority to get in touch with all the offices directly; and all the measures he takes and proposals he makes shall be considered mine and be put into due practice. Mr. Karl Weiland holds the authority appoint people to his aid. As a start, the Office of the Governor at Aleppo shall give 500 Ottoman Liras to the orders of Mr. Karl Weiland. Mr. Karl Weiland shall submit all the receipts and documents pertaining to the expenditures he made to the Office of Governor upon completing the tasks he undertook. Mr. Karl Weiland shall work together with Doctor Neşet Ömer Bey, the Army Deputy Medical Consultant. The Director of Public Health at Aleppo shall be responsible for the task until the arrival of Neşet Ömer Bey. All the authorities shall render maximum help to ease the hard and vital task Mr. Karl Weiland has been appointed to. The tasks to be undertaken by Mr. Karl Weiland are:

- A. Cleaning and the organization of disinfection works in the city,

- B. Controlling and supervising the townspeople on the application of the measures taken; coercive measures shall be taken if need be;

- C. Organizing the transfer of the sick to hospitals;

7. Aleppo shall be divided into several regions for organizing the cleaning and disinfection works. Each region shall be appointed a regional commander and a regional doctor by the 6th Corps Command. Each region shall be given a sanitation detachment and disinfection equipment. The sanitation detachment shall be under the command of the regional commander whereas the disinfection equipment shall be under the orders of the regional doctor.

Regional doctors shall conduct inspect every single house in their regions to find sick people hidden; due procedures shall be followed in searching the houses and all the members of the household shall be subjected to thorough examination by the regional doctors.

³ Silver coin equivalent to 20 kuruş (kurush).

Mr. Karl Weiland shall immediately make necessary proposals for the organization of the cleaning detachments and their equipping with donkey-carts and disinfection materials. The municipality shall provide as much cleaning and disinfection material as possible. These preparations shall be launched as of tomorrow. Office of the Mayor shall daily inform me about the amount of material provided until further orders.

8. Mr. Karl Weiland shall institute inspectors for the management of cleaning and disinfection works, and for teaching the necessary procedures to the public. These inspectors shall wear a white armband with a red crescent. In order to ease the applications each inspector shall be given two police officers.
9. A transportation column, to be used only for the transportation of the sick, having sufficient number of spring-carriages shall be formed. These carts shall be disinfected frequently, and not be used for any other purposes.

Doctors and police officers shall give exact addresses of the sick to the chief of transportation column.

10. Due care shall be given to the transportation of the deceased, who die as a result of epidemics, from the hospital either to the available cemeteries or to new cemeteries to be set up; and they shall be buried with due procedures and in accordance with the health regulations; if need be, following my approval, deceased can be buried at the cemetery to be set up near the French Hospital. Special care shall be given to the burial of the people who do not have any relatives, and be given proper burial in accordance with the requirements of their religion and sect. The Office of the Governor shall be held thoroughly responsible for the implementation of the orders, for the proper working of the civil servants, and shall issue strict orders in this respect.

2nd Division
2362

The copy of the orders – dated November 5, 1915, and numbered 1117 – received from the 4th Army Command is submitted above as it is.

6th Corps Command
Chief of Staff 2nd Division
Ali Rıza

----- ----- -----

Ministry of Defense
Department of Correspondences
Coding Office

Code sent from the 4th Army to Ministry of Defense

Public Order 1519

Rejoinder to code dated October 30, 1915. Upon the first note written on this issue, a cavalry company in three groups, affiliated to the 4th Army, have been sent to the direction of Raqqah and Dayr az Zawr. Moreover, a mounted gendarmerie column of 100 men in Antep has temporarily been given to the orders of Office of the Governor at Aleppo by the 4th Army, for the welfare of the due transportations. November 6, 1915.

4th Army Commander and the Minister of Navy
Ahmet Cemal

1st Division
6894

General Headquarters
November 7, 1915

To: 6th Division
Not forwarded by the 1st Division, November 7, 1915

Upon the Orders of the Director
(Signed)

To: General Headquarters 6th Division
1426

To: Department of Public Order

Submitted as a rejoinder to the note written by your Division.
November 8, 1915

Department of Public Order
1664

(Signed)

----- ----- -----

Istanbul

November 8, 1915

Summary:

Sending of those who have mistreated the Armenians, subjected to relocation at determined places upon a necessity, to Courts Martial.

Upon the investigations carried out by the committees in some of the *vilayets* and *sanjaks*, for sending the offenders to Courts Martial in accordance with the decisions taken by the Council of Ministers, it has been determined that some of the civil servants, gendarme officials, and some of the local people have indulged in mistreatments and unlawful practices against the Armenians who were subjected to relocations upon due military reasons, as well as of public order. As the separation of the cases of the officials and sending them to Courts Martial, and sending the cases of the civilians to Regular Courts will not yield to desired ends the cases, the cases against the civilians should also be forwarded to Courts Martial. The Ministry of Internal Affairs has notified that the cases of the civilians who had committed the above-mentioned offenses have been forwarded to the Courts Martial, and that the concerned have been notified. Due procedures are hereby requested.

On behalf of the Minister of Defense
(Signed)

To: Following authorities:

Armies
Corps
Corps Ministry
Istanbul Provost Marshall
Çanakkale Strait Fortified Region Command
Iraq Regional Command
Izmir Regional Command

----- ----- -----

November 9, 1915
Aleppo Headquarters

Number 6080

To: Supreme Military Command

The issue of the relocation and settling of the Armenians has been discussed and agreed with the relevant authorities that the newly relocated people to arrive from the west shall be transferred to the Dayr az Zawr region on board a daily train to be scheduled from Qatma Station⁶ directly to Al Tall al Abyad as the capacity of the Syria Vilayet is filled. According to the information received from the Baghdad Intermediate Range Commissariat, in order to be able to realize the transfers 1 or 4 railway engines working on wide tracks between Aleppo and Rayak should be sent to the orders of the Baghdad administration to be employed in the region temporarily. There seems to be no other solution for the speeding up of the relocations of the Armenians to evacuate the regions near Logistics Support Lines. Therefore, I hereby request the forwarding of the order to the relevant authorities, and asked to be informed in due time. November 9, 1915.

4th Army Commander and the Minister of Navy
Ahmet Cemal

The original is to be sent to the 2nd Division

----- ----- -----

4th Army Command
Chief of Medical Staff
Number
1209
2607

Army Headquarters at Aleppo

November 22, 1915

To: Aleppo Intermediate Range Commissariat

1. After the relocated people's leaving their rooms at Qatma, Aleppo, and Resülayn⁴ on board the trains, lime will be poured in their rooms, which they leave.
2. I hereby request not disembarking of the relocated at the stations between the Qatma and Resülayn; and a special care should be taken at Müslimiye(?), Jarabulus, Arappınar⁵, and at Al Tall al Abyad. In order to keep the cars clean, ditches to be used as toilets should be dug at a reasonable distance to Ahterin, Helmish(?), Haratyay(?), and Karçar(?) stations; those ditches should be limed everyday; and that those toilets be closed every six days and new toilets should be constructed in the same manner.
3. Has been sent to the Office of Governor at Aleppo

On behalf of the 4th Army Commander
(Signed)

To: Commands of the Jarabulus, Müslimiye, and Qatma Stations, and to the
Baghdad Line Directorate

Attached is the copy of the order received from the 4th Army Command.
Compliance to the stipulations of the orders is hereby requested.

November 23, 1915

----- ----- -----

⁴ The southern part of the town of Resülayn, south of the railway is in Syria. The northern part of the town which remained in Türkiye was given the name Ceylanpınar. Tahir Sezen; *Osmanlı Yer Adları*. Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Gn. Md.lüğü Yayınları 2006, p. 431.

⁵ Syrian town on the Turkish border.

Following is the copy of the order – dated November 27, 1915 – issued and conveyed to the 6th Corps Command by the 4th Army Command.

During the investigations carried out last night, it has been observed that most of the patients are still lying on the floor; that most of them have neither jugs nor pitchers, nor dressers; that the illumination of the wards was only a match to the most neglected cemeteries; that the Internal Medicine Hospital kitchen is full of flies; that two saucepan-full meal was cooking only for clerk's house at the hospital kitchen; that it was highly possible for the hospital staff, who were in close contact with the sick, to get sick as they lacked winter clothing and greatcoats; that most of the patients have only one blanket (Although the Surgical Hospital was given sufficient amount of blankets four days ago the doctor in charge did not distribute them as he was deeply concerned with his family that came from Istanbul. I hereby request the punishment of the doctor, and would like to be informed about the sentence he is given.); that no officer was appointed to the hospitals yet (Should there be no officers to be appointed, you may hire administrative officials. The salary to be given to those officials may be equal to that of an officer to be in charge; that the distribution of food at the Biological Hospital was carried out under terrible conditions (all kinds of food were covered with a layer of oil, and were placed on a table in a disorderly manner); that the distribution of bread was still not organized at the Internal Medicine Hospital (a ward used as a quarantine is also the place where bread is distributed); that the orders issued by the Army were not conveyed to the hospital doctors regularly (the doctors at the Biological Hospital claimed that they only heard about doctors' staying at hospitals at night by word of mouth); that the news bulletins were not sent to the hospitals at all and none of the doctors, officers, or patients received copies of news bulletins (multiple copies of all national and official news should be made available, distributed, and posted on the boards at the hospitals by the 6th Corps Command daily).

I hereby request immediate organization of the above-mentioned tasks. On completion of the hospital at Cemile, the workers should not be allowed to leave in order to make the necessary items – dressers, wardrobes, and beds – to be used by the patients at the military hospitals. If there are inadequate number of jugs and pitchers, they should be purchased, kerosene lamps should be lit in proportion to the largeness of the wards, and especially the kitchen problem at the Internal Medicine Hospital ought to be solved.

To: Corps Logistics Department

Above are the orders issued by the 4th Army Command. Despite the efforts spent, it is not plausible to hear complaints about the lack of material at the hospitals at a time when the fight against diseases is given. I hereby request the thorough completion of the necessities, of which the Logistics is responsible.

6th Corps Deputy Commander
Brigadier General
Ahmet Şevki

----- ✂ ----- ✂ -----

Ottoman Army
Supreme Headquarters
Division
Number
8536

Code, numbered 73058, sent from Aleppo to Supreme Headquarters

For a military dispatch to be launched soon, a specialist chief of medical staff is needed for taking medical care on the roads under the command of the Aleppo Logistics Support Inspectorate, and to eliminate the danger of infectious diseases especially on the roads through which the relocated Armenians will be transferred. I hereby request Eşref Ruşen Bey's, Chief of Medical Staff at the Logistics Support, retirement, and appointing of a German doctor to the Aleppo Logistics Support Inspectorate as a Chief of Medical Staff; and assigning of a new strong car to his orders to be used on the road extending from Pozantı to Aleppo during his itinerant term. December 2, 1915.

Aleppo Logistics Support Inspector
(Signed)

Original is submitted to the headquarters. December 2, 1915
Original is at the 7th Division. December 3, 1915

----- ✂ ----- ✂ -----

Hejāz Railway
Administrative Directorate
Number
147
125

To: Military Railway Lines Commissariat at Aleppo

Chief Inspector Fehmi Bey has been informed about the implementation of the measures taken regularly for the transportation of the relocated Armenians. The Chief Inspector claims in the documents he sent that the military platform at the Aleppo Station be separated with railings and be given at the disposal of the relocated Armenians only. [Civil] engineer Abdullah Bey was ordered to consider the issue and make the necessary changes after talking to him. As he declared that, your office had asserted that there was no need for a change, and thus as there is no need for further procedures it is hereby suggested that due procedures be applied as before.

Esh Sham / December 8, 1915

On behalf of the Administrative Director of Railway Lines
Besim (Sealed)

----- ----- -----

Chief of Staff
2566

Aleppo
December 11, 1915

I have heard that the sick and the needy are being transferred through the Aleppo-Pozanti Logistics Support Lines under miserable, scarce, and cruel circumstances. I hereby request the announcing of the due punishments of those who are responsible for such distressing events; and putting the below mentioned issues into practice as they are.

1. The sick to be sent to the hospitals from units shall be transferred together with their boots, clothes, greatcoats, and *beyliks*.⁶
2. The sick and the needy shall be transferred to the recovery wards from the hospitals if available; otherwise, they shall receive their due treatments at the recovery wards to be opened at the hospitals until they become fit for dispatch. These wards will be named "Recovery Ward."
3. Those who are too sick and too weak for dispatch shall not transferred whatsoever.
4. The needy shall be transferred in comfort, and shall never be dispatched at night.
5. Superior officers shall supervise the application of these orders.

The due application of these orders issued by the 4th Army Command is hereby requested.

Chief of Staff 2nd Division
Ali Rıza

----- ----- -----

⁶ Is a small and thin blanket used by troops. Yaşar Çağbayır. *Türkçe Sözlük* [Turkish Dictionary]; V Vols. İstanbul: Ötüken, 2007.

Bedikian's son Ohannes, 48; a stonemason, from Palu; living at the Çeşme Street 11, Langa; one of the accused; who was caught at Hadji Serkis's coffeehouse at Langa upon the investigation of Ohannes Babikian and Leon Karagozian, who were charged with being revolutionary members of the Hntchagian organization, had attended the meeting held at the Istanbul Gedikpaşa Branch of the Armenian Hntchagian Organization realized with the joining of all the branches and where the principles of insurgencies to be set up for the Armenian national independence were discussed, a year after the Constanta congress held in 1913. Ohannes, who was elected as a member to the defense squad of the branch in accordance with the stipulations of the congress, admitted that, by using the permission document, which he attained via grocer Kapril in at Değirmendere, and which was in fact granted to a person named Kaspar's son Oskian, he frequented to the mentioned club under the name of Michael's son Oskan; and in the searches conducted at his house were found a revolver, 14 cartridges, and a dagger without a hilt; and thus he was determined to be one of the revolutionaries affiliated to the mentioned organization.

Other accused, Kapril's son Leon Karagozian, 25; Reserve Officer Candidate at the 6th Corps, 6th Engineers' Battalion, 5th Supply Company; residing at number 48 behind the Gedikpaşa Armenian Church; worked as a clerk at the Gedikpaşa Hntchagian Branch until its dissolving and established direct contact with the former president Nerses Zacharian and others. In line with the program issued at London, and put into execution in Istanbul, he was appointed as a corporal to take action in the teams established with the aim of conducting various tasks and inciting various insurgencies including the distribution of large quantities of weapons that were given to his responsibility; and thus, he was determined to be one of the insurgents.

During preliminary investigations, Ohannes confessed that he occasionally attended the club in Kumkapi, and claimed that he knew Zacharian, aside from his being one of the influential people at the club, and Leon Karagozian and that he had heard their distributing of arms.

The answer he has given in relation to the questions on his acquaintance to the second-degree influential people; and the answers Leon Karagozian gave both in the preliminary investigations and in the investigations; he said that he acted as a clerk until the dissolving of the Gedikpaşa Branch of the organization; that the executive committee of the Istanbul congress of the mentioned organization convened at the mentioned club; that he had frequently contacted Nerses Zacharian, Setrak Karakadorian, Hamparsum

Boyadjian, Aram Adjikbashian. Ohannes also claimed that although the organization had a certain team-organization that was established in accordance with the program devised in London, he had never taken part in it. However, the denunciations of the witnesses and the continuing investigations brought the offense to the surface. As the aim of the activities realized so far, and the aim of the activities realized within the framework of the decisions taken unanimously suggested the severing of a certain part of the Ottoman country from the hands of the State; it is hereby concluded unanimously that the case, being one of treason, requires trial in accordance with the supplementary stipulations of Penal Code Article 54,⁷ be submitted to Court Martial for the due trials of the convicts. October 26, 1915.

(Signed) (Signed) (Signed) (Signed) (Signed)

----- ----- -----

⁷ For further information, see *Armenian Activities in the Archive Documents 1914-1918*. Vol: III. Ankara: Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları, 2006, p. 328.

The investigations carried out in relation to Stephen Asadorian, Simon Tokatlian, Tevfik Alyanakian, Aghia Restikian, Hatchatur Tuedjerian, Dikran Serkissian, Bedros Bedrossian, Hayk Serengunian, Karabet Aghadorian, and Mgrdich from Sivas, who were denounced as deserters as well as being members of the Daschnakzoutioun organization; and women – Ramleh, Menduhi, and Odokse – who were investigated for their possible contributions have been completed. Thus, it has been found out that Asadorian's son Stephen – a third year student at the School of Civil Engineering, serving his training period at the War College – living at a house on the Armenian Church Street in Beşiktaş, had run away from the War College and started working as an administrator at the Aharonian Club, a branch of the Daschnakzoutioun organization in Beşiktaş.

It has been determined that Hayk Serengunian, 24, nephew of the former MP Varteks, could not have been captured for questioning despite all the efforts made by the military authorities.

Again of the convicts, Tokatlian's son Simon, 25, student at the Faculty of Medicine, a doctor's aid at the Gümüşsuyu Hospital in Beyoğlu, and Karabet's daughter Menduhi, runs a shop for starching and ironing clothes, living at a house on the Uzuncaova Imamzade Street in Beşiktaş, have been frequently visiting Stephen where he was hiding, and helped him by giving him money.

As for Karabet's son Mgrdich, 53, from Sivas, a coal clerk at the Hoffmann Company, living at number 62 on Cedidiye Street, Pangaltı, it has been understood that he helped the fugitive Hayk Serengunian by harboring him. It has also been found out that Artin Bedrossian's son Astazi Bedros, 34, coal-dealer next to the police station in Kabataş; and Hatchatur Tuedjerian, who could not have been questioned as he was distanced to Çankırı, have been exhibiting hostile demeanor by storing ammunition in violation of the stipulations of the law.

It has been determined that the stove-maker Robinson's spouse, Ramleh, 38, from Istanbul, living at a house on the Abbasagha Ottoman Cemetery Street, Beşiktaş, has been safeguarding some of the ammunition they had shipped from Bedros the coal-dealer's house.

Under the light of the first and last testimonies of all the suspects, denunciations of the witnesses, court minutes, investigation records, and the evidence and the clues referred in the summaries of the decisions taken Matad's daughter Odokse, musician Onnik's spouse, living at number 12 on the Tuzbaba Street, Uzuncaova, Beşiktaş, helped the mentioned people by keeping the bullets given by Tuedjerian in her house.

As the activities of the insurgents Stephen and Hayk corresponds to the Articles 1 and 2 of the Law dated August 6, 1914; of Mgrdich and Menduhi to Article 3; of Hatchatur and Bedros to Article 2 of the special law dated April 26, 1915; and of Ramleh and Odokse to Article 45 of the Penal Code⁸, and to Article 2 of the mentioned law, it has been determined that they be tried on the charges of heavy offenses at the Courts Martial in accordance with the mentioned laws. As no evidence or information has been obtained about Thomas's son Tefvik Alyanakian, 23, student at the School of Civil Engineering, committing any illegal offense it has been decided that the charges directed be dropped in line with the stipulations of the Penal Proceedings Article 123. As for the charges directed against Karabet Aharonian, who happens to be a military conductor at the service of road construction in Adana, and who could not have been brought; and against Dikran Serkizian, who was transferred to the Court Martial at Elazığ upon an invitation, and who could not have been brought this time, it has been decided that their cases be separated for the time being. The case to be opened against Aghia Restikian shall also be separated not to cause a delay in the proceedings, as it requires more time to question him here, for it was understood from the documents submitted that he was first dispatched to the War College Training Camp to complete his short-term service then, on September 19, 1915, to the orders of the Logistics Support Line Command at Bandırma; thus, it is hereby unanimously decided that the trials of the other suspects be carried out following the completion of their investigations, and that the investigation of the mentioned person be completed upon the returning of the documents. November 21, 1915.

(Signed) (Signed) (Signed) (Signed) (Signed)

----- ----- -----

⁸ For further information, see *Armenian Activities in the Archive Documents 1914-1918*. Vol: III. Ankara: Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları, 2006, p. 327-328.

Investigation

911

Under the light of the testimonies given it has been found out that Hazaros Tchiplakian, Nerses, and Bedros who were distanced to Konya for being members of the Armenian Daschnakzoutioun and Hntchagian organizations have ran away from where they were sent; that conductor Samuel had a part in it; that goldsmith Jack, lawyer Nail, Gumushian, Gordikian, and Aleksanian usurped a certain amount of money saying that they were to give it as a bribe; that Gumushian was making speeches full of anger and hatred. At the end of the investigations carried out it was understood from the testimonies the witnesses and they themselves have given that Gumushian and Armenak Temuraika usurped Hazaros Tchiplakian's money from his safe with the key he had entrusted them during his urgent distancing and thus misused his confidence. As their offenses require trial on reformatory charges, it has been decided that they be tried by the Courts Martial in accordance with the stipulations of Penal Code Article 236.⁹ Whether those who are mentioned above helped the feelings of Tchiplakian, Nerses, and Bedros; whether they realized this by deceit and lies could not have been understood; it also could not have been determined whether the mentioned persons and Nail Effendi were guilty of such charges directed against them, although it was proven through the letters and testimony that Jack Bey was given 76 liras, in installments, out of his 90 liras he had entrusted to them; as the other suspect Hazaros's distancing was the decision of the administration not of the judiciary, his return to Istanbul can not be considered as an offence contradicting the stipulations of the Penal Code; it has thus unanimously been concluded that those mentioned be not sent to the courts in accordance with the Penal Code Article 123; and that Nerses's and Bedros's, who returned their homes, cases as well as of conductor Samuel's be separated. March 4, 1916

(Signed) (Signed) (Signed) (Signed) (Signed)

----- ----- -----

⁹ Article 236: If the person who is entrusted or appointed as a representative for keeping or returning property, belongings, money, and/or promissory notes in return for money or favor loses or hides the things he is entrusted shall be sentenced to imprisonment from two month to two years. He shall be held responsible for paying an indemnity for the things he lost or hid; he also be held responsible for paying one-fourths of the whole sum as a fine. If this offense is committed by a servant, apprentice, clerk, or by a worker, that person shall be held responsible for paying the sum, and shall be sentenced to imprisonment for a year at the least. *Supreme Penal Code [Ceza Kanunname-i Hümayunu]*, p. 108.

VERDICT

Following the conclusion of the investigations carried out on Karabet, who was denounced for raping a girl named Haikanosh, for being a member of the Daschnakzoutioun organization, and for keeping documents and magazines, published by this organization, detrimental to the well-being of the Ottoman State; it could not have been understood whether Karabet Sivadjian was the member of the Armenian terror organization established with the aim of realizing their national goals; but it has been found out that he raped the 18 year-old girl whom he employed; during the researches held in his house books inflicting hatred and resentment – Aghporserkab, Martyrs of Euphrates, Armenian Role in History, Armenia, Armenian Issue, European Thought, A Pitcher of Water for the Parched Country, Armenian Disaster, and Sergeant Kevork that were advocating the innocence and sufferings of the Armenians, the crimes of the Muslim community – and documents criticizing the rightful accomplishments of the new government were discovered. As the minutes drawn upon Haikanosh's complaints and upon searching of his house, and the medical examiner's report, the testimonies, complaints and the denunciations of the witnesses all yield to the heavy offenses requiring heavy punishment in accordance with the stipulations of Penal Code Article 198,¹⁰ it is hereby unanimously decided that they be judged by the Courts Martial for heavy offenses stated in Article 198. March 19, 1916.

(Signed) (Signed) (Signed) (Signed) (Signed)

----- ----- -----

¹⁰ Article 198: Should a person ever harass any person sexually by force, in other words rapes her, he shall be condemned to galleys temporarily. *Supreme Penal Code [Ceza Kanunname-i Hümayunu]*, p. 85.

Following the hearing of the allegations and the pleas, and careful examination and evaluation of the investigation documents and supplements the procedures to be considered are determined. Although some of the accused detainees refused the charges directed against them and blamed those who fled away, under the light of the evidence found in the documents, and those recorded in the preliminary trials it has been determined that taking the chaotic situation of the Ottoman State for granted all the Armenians have been in pursuit of realizing their aims of independence, to this end they set out to organize an insurgence and a wide spread rebellion whose first stage was the fleeing of Melkon, who was from Feke and was serving his military duty at the Mobile Gendarmerie Company, with the arms and ammunition entrusted to him and his joining the gang formed. The members of the gang were engaged in banditry ever since the gang was formed. On learning about the sending of 17 gendarmerie soldiers from Zeytun to the direction of Alikayası to bring some amount of ammunition allocated the following gang members were chosen to intercept the gendarmerie soldiers; those who are under arrest: Karabet of the Bogos family, Ekop of the Shaho family, Barber Hamparsum of the Hallac family, Hançer of the Mgr family, Setrak of the Charkit family, Ekop of the Kirdja family, Artin of the Arakel family, Penos of the Kodjabash family, the gendarmerie soldier Melkon from Feke, Karabet of the Turna family; and those who are still on the run and engaged in banditry: Mardiros of the Baran family, Penos of the Cakır family, Butcher Misak of the Gul Aghia family, his brother Penos, Ohannes of the Garip family, Hançer of the Aghzibuyuk family, Mesrob of the Çolak family, his brother Aram, his paternal uncle's son Karakin, Vartan of the Turna family, Karabet (alias Dighidik) of the Meldun family, Leon of the Halmon family, Nazur of the Fellah family, Nishan of the Yenidunya family, his brother Karabet, Atin of the Sheftali family, Apil of the Avaldan family, Aghia of the Yenidunya family, and Çakır family's Sergeant Emanuel, who deserted his unit with his gun and ammunition.

They laid an ambush on the road the gendarmerie soldiers passed and martyred 6 of them in a sudden oblique fire they opened. Meanwhile, Minas from Yozgat, waving his handkerchief told them he was also an Armenian, joined the looters with his rams and ammunition.

The events have been brought to daylight with no reservations at all by the denunciations and witnessing of Karabet of the Kabeshi family, Karabet of the Kara Vasil family, Armenak of the Kesmenan family, and of the Mayor Hayk Effendi; the testimonies and the accusing denunciations of Artin

of the Arakel family, Agop of the Kirdja family, and Mgr of the Haçer family; and Armenak's, of the Kesmenan family, and Melkon's, from Feke, thorough acceptance of the charges directed, and their describing the events and denouncing their accomplices.

It has also been determined that the people who were mentioned in relation to the events, on their return to the town, held secret meeting against the State in the houses of Hayk of the Boz family, and Penos of the Çakır family.

Of the other detainees and the prominent people of the country: Bedros and his son Vartevar of the Çakır family, Emanuel of the Çakır family, teacher Nishan of the Azagul family, Karabet of the Kara Vasil family, Nishan of the Tatyos family, Partom of the Seniker family, Nazreth of the Seniker family, Ohannes of the Topuz family, Nazreth of the Bostan family, Nishan of the Boz family, Asador of the Seth family, Nishan of the Hayk family, Serkis of the Seniker family, Hançer of the Moris family, monk Der Mesrobyan's son Kalost, Penos's son Nishan Barutjian, Stephan of the Boz family, Penos of the Parsum family in coordination and agreement with Manuk of the Ughurlu family, and Mgrdich of the Adjiteyak family launched a raid on the Courthouse, and seized the recently changed weapons of the gendarmerie troops, and engaged in a couple of skirmishes in around the town in accordance with the plan they devised earlier.

Of those, Penos of the Çakır family, Mesrob's brother Aram of the Çolak family, Apil of the Avaldan family, and Abraham's son Karabet from the Avaklar village cut the telegraph lines to curb the spreading of the news of the incidents and the intervention of the security forces; the fugitives Atmalı Penos, Nishan Yenidunya, Aghia, Aghia's son Bayek, and the detainees Aghia's son Kazor of the Begam family of the Kaluclar village, and Hrabet's son Serkis murdered Topalak Mehmet from Beşan near the barracks on purpose, and captivating Gökçe Ali from Kirteman and two gendarmerie soldiers imprisoned them in the Tekke monastery. Upon local administrators' dispatching troops over Zeytun as an immediate measure, they gave up the idea of raiding the courthouse. 29 people, and the gendarmerie soldier Minas from Yozgat who joined them, 30 people in total, and joining with those members of the gang, who are arrested and were kept outside the scope of the incidents by the others: Kabashi's son Karabet, Kurik's son Misak, Çakır's son Kalost, Aghia – deserter from the 77th Regiment, 1st Battalion, 4th Company – of the Tarvant family in Tekkeli, Keyk of the Kara Mardiros family, Sehak of the Tarvant family, Leon – deserter from the 77th Regiment, 1st Battalion, 4th Company – of the Keshish family, Ohannes of the Hallaç family in Tekke, Karabet of the Kara Vasil family, Armenak of the Kesmenan family, Nazreth's son Leon of the Minas family in Avaklar village, Abraham's son Karabet, Mardiros's son Mgrdich – deacon at the Tekke diocese – of the Apil family, David of the Alexan family, Vans's son Karabet of the Ohannes family, Hançer's son Nishan of the Sadanek family, Hançer's son Penos of the Karadanah family, Abraham's son Ohannes of the Kirkor

family, Michael's son deacon Bogos of the Tarvant family, Asador's son Sahok of the Gaga family, Margar's son Ohannes of the Tago family, Kigork's son Karabet of the Turna family, Vartevan of the Yenidunya family, Honan of the Topuz family, Artin of the Parsih family from Efsuslu Bahçe, Arslan of the Pilavcı family from Maraş, Penos of the Yenidunya family from Zeytun, Penos's son Mardiros of the Kara Madiros family, Vartevan's son Hayk of the Kurik family, Artin's son Kigork of the Apil family, Artin of the Çakır family, Agop of the Adjiteyak family, Artin's son Mgrdich from the Yeniyapan village, and Aghia's sons the fugitives Hançer, Nishan, Bayek, and Dikran of the Yenidunya family, and Ohannes of the Arik family, Ohannes of the Lük family, Asador of Ayusef family, Agop of the Çakır family, Kigork of the Hatchatur family, Artin of the Keder family, Kigork of the Keshish family, Nazreth of the Persis family, Kör [blind] Manuk's son Hamparsum of the Mgrdich family, Kirkor of the Pirinc family, Atmalı Penos, Bedros of the Michael family, Karabet of the Taros family, Serkis of the Pirinc Nazreth family, Serkis of Yenidunya family, Kapril's son Leon of the Haron family in Zeytun's Orta District, and Bedros's son Artin of the Aghjel family took shelter in the Tekke Monastery, built with proper defensive walls right across the barracks, and martyred Major Suleyman, the Commander of the Gerdarme Battalion, and the 10 soldiers accompanying him, wounded 27 soldiers who went over to arrest them. Kalost of the Çakır family, Karabet of the Kara Vasil family, Aghia of the Tarvant family, Armenak of Kesmenan family, Nishan of Tatyos family, Serkis of Seniker family, Mgrdich of the Apil family, Leon of the Minas family in the Avaklar village, Nazreth of the Seniker family, Nazreth of the Bostan family, Artin of the Aghjel family, Asador of the Seth family, Hançer of the Yenidunya family, Honan of the Topuz family, Serkis and Kazor of the Begam family, Mgrdich of the Adjiteyak family, Leon of the Haron family, Mardiros of the Kara Mardiros family, Hayk of the Kurik family, and the gendarmerie soldier Melkon from Feke (who was arrested later), Artin of the Çakır family, Agop of the Adjiteyak family, and Artin's son Mgrdich of the Yeniyapan village have all accepted the charges directed at them under the light of the direct evidence openly.

Some of the arrested people denied and refused the accusations - uttering nonsensical words, and speaking in vain as if nothing had happened - directed at them under the light of the definite evidence brought forward by Bedros's - of the Çakır family - letter stating that he had received a letter from Bogos Nubar Pasha of Egypt where he asserted that he had always backed and will continue to back them up; Kaimakam¹¹ Hasan Husnu Bey's detailed explanations; the denunciations of the Mayor Hayk, School's Principal Ohannes, beadle Manuel, Hoseb Akrebian, Ali's son Memli - a soldier in the Aleppo Gendarmerie Regiment Cavalry Company - from Maraş, and Arap of the Cellat family; witnessing of Gökçe's son Ali; as well

¹¹ Official governor of a provincial district.

as by the evidence submitted in the telegram message of the Chair of the Investigation Committee.

The action mentioned was realized in order to keep the State busy within its boundaries at a time when she was struggling in the international arena; and thus helping the foreign enemy powers and working towards the attaining of the long sought Armenian national independence were aimed.

As it has been determined under the light of the written statements that all of the accused mentioned above - who took part in the planning and realization of insurgencies, in an attempt to separate a certain part of the Ottoman State revolted against the State by killing a battalion commander and 16 gendarmerie soldiers under his command with fire arms, and by massacring Topalak Mehmet in a despicable manner - are found to be guilty. As their offenses correspond to the Penal Code Article 45 Paragraph 1, which states "Whoever commits a crime or murder together with others, or takes part in any stage of a crime or murder, he shall be considered an accomplice and shall receive the same due punishment with all instigators and the doers. " And to Article 54 Paragraph 2 stating "In general those who attempt to separate a part of the Ottoman State from the administration of the State shall be sentenced to capital punishment." It is hereby decided that all of the detainees whose names are written above, and those who have been tried without being arrested, shall receive capital punishment.

For those who are still on the run, as their offenses correspond to the Penal Code Article 31,¹² and to the Penal Proceedings Law Articles 371 and 377, they shall be deprived of their civic rights, their belongings and properties shall be sequestered and shall be used as an unclaimed property.

As for the other accused detainees; it has been determined that Hançer of the Yenidünya family, Karabet Balciyan, Ohannes Der Nishanian, Agop Taschiyan, and Karabet of the Çopur family have convened secret meetings before the realization of the incidents whose details are given above. Karabet Baljian's taking 1 or 2 oke¹³ of potassium-nitrate from Maraş has been clearly determined from his own testimony, as well as from the answers he gave during his questioning, and from the telegraph message received from the Chair of Investigation Committee. Although their true intentions could not have been determined, their actions are considered

¹² Article 31: Lifetime deprivation from civic rights is given under following circumstances: 1. When a person is punished with life-time deprivation of promotion or lifetime banishment from holding a public office, as stated in Article 29; 2. If a person is deprived of holding municipal rights, in other words of holding an office; 3. If he is punished with not taking a teacher's position at schools; 4. If his statement is considered to be ordinary and is annulled by the court, when he is invited to give his explanatory testimony on an on going investigation; 5. If he cannot act as a proxy, especially not acting as a guardian; 6. Deprivation of carrying arms. *Ceza Kanunname-i Hümayunu* [Supreme Penal Code], p. 9.

¹³ Oke: An ancient weight unit equivalent to 1282 grams.

to be within the scope of Articles 55 and 56 - mentioned-above, dealing with forming of a secret organization by two or more people and their planning and executing any of the defeatist actions stated in the articles mentioned - as they discussed and decided to execute defeatist actions in those meetings. Moreover, if he undertakes several attempts for the execution of the decisions taken; his action falls into the scope of the Penal Code Article 58 Paragraph 2: "Those who take part in the organizations shall receive a lifetime imprisonment at a castle; if they only decide on the actions to be taken and not putting them into execution they shall be sentenced to a temporary imprisonment at a castle." Hence, it is hereby decided that their 15-year imprisonment at a castle shall begin as of April 3, 1915.

All the charges directed at other detainees - Kirkor of the Zebun family in Yezidlerobası, Armenak of the Kara Mardiros family, Aghio of the Aleksan family, Hatchatur of the Karaveli family, Perim of the Karaman family, Kirkor of the Keyk family, Serkis of the Tatyos family, Penos of the Çopur family, Hoseb Akrebian of the Hadji Avadik family, municipality doctor Yervant, Vartevar's son Karabet, Kigork of the Asador family, Aghia's son Serkis, Vartevar of the Seniker family, Baba Artin's son Kigork, Artin's son Setrak of the Ericek family, Hançer's son Nishan of the Karabet family, Penos's son Nerses, Ekuli's son Sükrü of the Arap family in Maraş - have all been dropped; and they are acquitted as their roles in the actions explained in detail above could not have been proven. Following the approval of the acquittal verdicts those who were soldiers shall be sent to the workers battalions affiliated to the 8th Corps situated in the desert to be dismissed together with their peers; and those who are not soldiers shall be dismissed if there are no other charges directed at them from any other offense; and as their presence in the region is not found appropriate they shall be distanced from Maraş and its environs. The verdict given for Doctor Yervant and Abune Derr Hoseb is passed with the vote of the majority; whereas the verdicts given for the others were passed unanimously. July 24, 1915

Read aloud in their presence.

It is herewith approved that the copy of the verdict is in unison with the original.

February 1, 1916

(Sealed)

(Signed)

----- ----- -----

The due trials of the accused, whose names are given below, who, by taking the Ottoman Army's being engaged in the war for granted, incited and instigated a rebellion in and around Zeytun for the realization of their illegitimate ambitions, and thus kept the State busy; attempted to lay a raid on the courthouse to seize the guns belonging to the State; ambushed the 18-men gendarmerie detachment near Kayaçalı region that was shipping ammunition to Zeytun; martyred 7 soldiers seized their guns; cut the telegraph lines from various places, and thus hindering the most important communications; massacred Topalak Mehmet from Beşan village in a despicable manner at an hour's distance to Zeytun; captivating Gökçe Mehmet's son Ali from Kirteman village and imprisoning him to Tekke Monastery; attacked the town at night and caused the wounding and killing of civilians and soldiers; having taken shelter in the Tekke Monastery opened fire on the Ottoman gendarmerie detachment that came over to arrest them and martyred Major Süleyman, the Gendarmerie Battalion Commander, and 10 of his soldiers, wounded 27 others; have been concluded by the Court Martial at Maraş.

Of the accused, who under arrest at the Maraş Prison, Aghia's son Kazor of the Begam family, and Hrabet's son Serkis, from Zeytun's Kaluclar village are sentenced to capital punishment in accordance with the stipulations of the Penal Code Article 170 for massacring Topalak Mehmet from Beşanlı in a despicable manner.

Those who are under arrest - Penos of the Yenidunya family in Zeytun, Kapril's son Leon of the Haron family in Zeytun's Orta District, Stephan of the Boz family, Penos of the Parsum family, Ohannes of the Topuz family, and Misak of the Kurik family attempted to raid the Courthouse and seize the weapons of the State; as for Sehak's son Leon of the Keshish family in Zeytun's Tekke District, Artin of the Parsih family from Efsuslu Bahçe, David of the Aleksan family in Tekkeli District, Vans's son Karabet of the Ohannes family, Hançer's son Nishan of the Sadanek family, Hançer's son Penos of the Kardanah family, Abraham's son Ohannes of the Kirkor family, Ohannes of the Tago family, and Vartevan of the Yenidunya family - taking shelter in the monastery called Tekke, resisted without guns against the military unit that was walking over, they were also found guilty of deserting their units during mobilization several times by using force; therefore it is herewith decided that they shall be subjected to capital punishment in accordance with the Military Penal Code Supplementary Article 2 Paragraph 1, put into effect as of August 6, 1914.

Again of the arrested; Nishan Azagulian, teacher at the Zeytun School, is found to be guilty of provoking people for an armed insurgence against the Ottoman State, and sentenced to capital punishment in accordance with the terms of Supreme Penal Code Article 55 Paragraph 3. Again of the arrested

Arslan of the Pilavcı family in Maraş, and Karabet of the Bogos family in Zeytun's Bozbayır District, Karabet of the Kabeşi family, Artin of the Arakel family, Agop of the Kirdja family, Avadik's son Shaho Agop, Kirkor's son Hamparsum of the Hallac family, Bedros's son Setrak of the Charkit family, Hançer of the Mgr family, Nazret's son Kalost of the Çakır family, Armenak (alias of the Avadik family) of the Kesmenan family in Zeytun's Yukarı District, Serkis's son Penos of the Kocabash family, Nazret's son Leon of the Minas family from Avaklar village, Mardiros's son Mgrdich of the Apil family from the Tekke District, Vartevan's son Hayk of the Kurik family from the Orta District; and those who are on the run: Penos of the Çakır family from Zeytun's Bozbayır District, his brother Agop, Sergeant Emanuel, Ohannes of the Garip family, butcher Penos of the Gul Agha¹⁴ family, his brother Misak, Hançer Aghzibuyuk, Kigork of the Haçatur family, Asador of the Ayusef family from the Kargalar District, Artin of the Keder family, Kigork of the Keshish family, Vartan of the Turna family, Persis Nazret, Mesrop of the Çolak family, his brother Aram, his paternal uncle's son Karakin, Leon of the Halmon family, Ohannes of the Eric Vartevan family, Karabet of the Meldun family (alias the Devedik family), Apil of the Avaldan family, Artin of the Sheftali family, Kör Manuk's son Hamparsum of the Mgrdich family, Nishan Yenidunya, his brother Karabet, Aghia Yenidunya, their sons Bayek, Hançer, Dikran, and Nishan, Kirkor of the Pirinc family, Penos of the Atmalı family, Bedros of the Michael family, Mgrdich of the Artin family from Yeniyapan village, Karabet of the Taros family, Nazur of the Fella family, and Minas from Yozgat - a deserter of the mobile gendarmerie units who is still on the run with his weapons, Mardiros of the Bedan family from the Bozbayır District, Lük Ohannes from the Orta District, Serkis of the Pirinc Nazret family, and Baghdasar's son Melkon from Feke - a mobile gendarmerie soldier who had run away from his unit with his gun - caught by the gendarmerie detachment on the Nadirli Tribe's mountain pasture in the evening of June 24, 1915 and taken under arrest at the Maraş Prison, have all been found guilty of arming the citizens of the Ottoman State against each other and thus inciting murders, and as they attempted plunders, enticed people to rise against the State and to commit murders, they are herewith sentenced to capital punishment in accordance with the stipulations of the Supreme Penal Code Article 56.

It has also been determined that those who are imprisoned at the Maraş Prison: Kigork's son Karabet of the Kara Vasil family in Zeytun, Agop's son Emanuel of the Çarık family from Aşağı District, Agop's son Nazret of the Seniker family, Tatyos's son Nishan, Nazret's son Nishan of the Boz family, Agop's son Partom and Serkis's son Serkis of the Seniker family, Artin's son Asador of the Set family, Asador's son Nazret of the Bostan family, Bedros's son Artin of the Aghjel family, Penos's son Nishan of the Barutju family, Taros

¹⁴ *Agha*: An adjective used for a big landowner. It also means "elder brother."

Morisyan's son Hançer, Keshish Der Mesrobyan's son Kalost, Hançer's son Honan of the Topuz family, Artin's son Manuk of the Ughurlu family, Nazret's son Mgrdich of the Adjiteyak family from the Kargalar District, Artin's son Hayk of the Boz family from the Orta District have all took part in arming of the citizens of the Ottoman State against each other, incited people to commit murders in the secret meetings they held, and attempted several actions; and thus they herewith sentenced to lifetime imprisonment at a castle in accordance with the stipulations of Supreme Penal Code Article 58.

It has been determined that although, again of the arrested, Kigork's son Hançer of the Yenidunya family from the Yukarı District, Nishan's son Karabet Baljian, Vartevan's son Agop Tashjian, Der Nishan's son Ohannes, Avadis's son Karabet of the Çopur family, secretly cooperated in arming of the citizens of the Ottoman State and incited murders, they did not take any role in the planning stage of the actions staged, and denounced their accomplices; under the light of these extenuating circumstances they are each sentenced to 7 years' punishment imprisonment at a castle as of April 3, 1915 - the date of their detention - in accordance with the terms of Supreme Penal Code Article 58 Paragraph 2.

Bedik's son Aghia of the Tarvant family from Zeytun's Tekke District, Agop's son Keyk of the Kara Mardiros family from Kaluclar village, Bogos's son Sehak of the Tarvant family, Der Sehak's son Ohannes of the Hallac family, Michaels's son Yakos of the Tarvant family, Asador's son Sahok of the Gaga family, Kigork's son Karabet of the Turna family, Kara Mardiros's son Mardiros of the Penos family, obstructed the intervention of the military unit without using arms and thus are found to be guilty of second degree; they herewith sentenced to condemnation to galleys for 10 years as of April 13, 1915 - the date of their detention - in accordance with the terms of Supreme Penal Code Article 45 Paragraph 3.

As for the detainee Abraham's son Karabet from the Avaklar village, who had the habit of cutting the telegraph lines, he is herewith sentenced to condemnation to galleys for 10 years as of April 13, 1915 - the date of his detention - in accordance with the terms of Supreme Penal Code Article 136; and to 50 Ottoman liras fine, should he not pay the amount determined he shall be sentenced to imprisonment from a day to 200 days for every quarter of a lira in accordance with the Article 37 of the Code mentioned.

Kalost's son Bedros and Bedros's son Vartevan of the Çakır family from Zeytun's Bozbayır District for not denouncing whereabouts was Sergeant Emanuel - the fugitive and criminal bandit; for publications they made against the Ottoman State, and for keeping the detrimental letter sent to them by Bogos Pasha of Egypt with them for publishing later, they are each sentenced to 5-year imprisonment at a castle as of April 13, 1915 - the date of their detention - in accordance with the terms of Supreme Penal Code Article 62 Paragraph 1.

As for the detainees Penos's son Kirkor of the Zebun family from Zeytun's Yezidlerobası, Agop's son Armenak of the Kara Mardiros family from Kaluclar village, Bedik's son Aghio of the Aleksan family from the Orta District, Artin's son Hatchatur of the Karavelh family from the Yeniyapan village, Asador's son Perim of the Karaman family, Nazret's son Kirkor from the Keyk family, Hançer's son Sekis of the Tatyos family, Artin's son Penos of the Çopur family, Hoseb Akrebian of the Hadji Avadik family, Municipality Doctor Yervant Effendi, Vartevan's son Karabet, Serkis's son Kigork of the Mardaval family, Aghia's son Serkis, Bogos's son Vartevan of the Seniker family, Baba Artin's son Kigork, Artin's son Setrak of the Ericek family from Kozcaghiz village, Hançer's son Nishan of the Karabet family from the Kargalar District, Penos's son Nerses from the Yukarı District, and Ekuli's son Sukru of the Arap family from Maraş, it has been determined that they were not involved in any action, their acquittals are herewith decided; however, as it has been concluded that their continuing to stay in this region they shall be distanced from the area of responsibility of the Court Martial, and those who were serving at the army shall be taken from their present units and sent to the worker battalions affiliated to the 8th Corps situated in the desert.

As Merkes's son Serkis from the Yukarı District was among the people who were temporarily distanced; and as Artin's son Kigork of the Apil family from the Tekke District was wounded during the clashes in Tekke and transported to Zeytun for treatment, it has herewith decided that their cases shall be taken into consideration separately.

As for the case of Nazret's son Ohannes of Michael family from Tekke District, who, by taking shelter in the monastery called Tekke, obstructed the intervention of the military unit, and who had deserted his unit by using force, was sentenced to capital punishment in accordance with the 1st Paragraph of the Supplementary Article 2 of the Military Penal Law on May 10, 1915 by the decree number 119; however, the verdict given was annulled by the 4th Army Command for several legal procedures, and the ruling of the 4th Army Command dated June 24, 1915, numbered 1875, and the relevant documents have been submitted. The trials of Artin of the Çakır family from Zeytun's Bozbayır District, Agop of the Ohannes Adjiteyak family from the Yukarı District, caught in the environs of Maraş at night, were understood to have indulged in the above mentioned incidents, have begun.

Council of Judges convened as due procedure. The presence of the Public Prosecutor Ali Galip Bey and the accused is called. The hearing commenced with Clerk Zekeriya Bedri Bey's reading the 4th Army Command's decision - dated June 21, 1915, numbered 182 - for the annulling of the verdict aloud.

In brief:

The verdict given pertaining to the Zeytun incidents is studied. The lacking procedures are listed below. Following the due trials of the accused, it was decided that some of the people, who taking the Ottoman State's being in war for granted, incited rebellion in order to keep the State busy, who launched a raid onto Courthouse - as it is written in the heading of this minutes - to seize arms belonging to the State for the realization of their illegitimate desires, and ambushing the gendarmerie detachment that was shipping ammunition were sentenced to capital punishment whereas others who were found to be guilty of the same charges were sentenced to various punishments on the charges of being a second degree accomplices. However, as the Penal Code Article 45 Paragraph 1 states, "Whoever commits a crime or murder together with others, or takes part in any stage of a crime or murder, he shall be considered an accomplice and shall receive the same due punishment with all instigators and the doers;" it is evident, without doubt, that all of those people were the very people who committed and initiated the actions, and undertook various roles in realization of the ill will they decided to put into action. Again Article 56 asserts, "Whoever arms the citizens of the Ottoman State against each other, and incites them to kill each other, or attempts to make wrongful seizure, or damage, or commit murder, and realizes the action or begins performing so he shall be sentenced to capital punishment." Once again the Supplementary Paragraph 1 to Article 58 states, "One who makes, provides, or carries firearms, or wounding or dangerous materials for the people who are to realize the aims of an evil organization by all means, or who set out to assassinate a person or persons, shall be sentenced to capital punishment if ever the action is realized." Therefore, all of their sentences should be determined accordingly. Although it was proven during the investigations that the Catholic religious leader Abune Der Hoseb and his 8 friends were directly indulged in the insurgence, they were acquitted. The case should be taken in hand again, deepened, and their offenses should be brought to daylight; in this respect, especially Captain Vasfi's - member of the Investigation Committee of the Court Martial at Maraş - note of protest should be taken into further consideration.

It is not proper to pass a verdict for the sequestration of the belongings or the properties of the 43 people who are still on the run by just depriving them of their civil rights. It should be taken into consideration that the law seeks the punishment of those who do not appear in the time allowed by trial in their absence, and the giving of due punishments in accordance with the outcome of those trials. It will be proper to include the names of the accused, and the charges directed on top of the minutes. The rule suggesting the returning of the verdict minutes as they are for the elimination of the defects mentioned and application of the due judicial discretion is hereby requested.

The notification, dated May 17, 1914, Captain Mehmet Vasfi - member of the Investigation Committee of the Court Martial at Maraş - wrote to the attention of the 4th Army Command is read aloud.

Summary of the notification:

Taking the Catholic religious leader Abune Der Hoseb, Municipality Doctor Yervant, Hançer of the Yenidunya family, Karabet Baldjian, Agop Tashjian, Nishan's son Ohannes, Karabet of the Çopur family, Nishan Azagulian, and the Priest Der Sehak – whose names are mentioned in the investigation minutes, numbered 2, on the Zeytun rebellion – being influential people into consideration a special minutes book was held, following a due consultation with the Zeytun Regional Command, for their investigations carried in depth. It has been understood that they frequently held secret meetings to realize their evil intentions, and to this end appointed three persons among themselves. As soon as the State was informed about the violation of security, at a time when some of the people were to be detained for investigation, the above-mentioned people, in accordance with the decisions they took at a meeting, put pressure on the State and managed to free lots of deserters held in the barracks, along with those who were detained for investigation. Taking this opportunity for granted, they applied to the Office of Kaimakam and forced them to issue an order for the military units coming from Maraş to Zeytun not to go further than the Hamidiye bridge; on seeing that their wish is turned down they applied to the Office of Kaimakam once more and managed to get the order they sought for. Meanwhile, they increased their power by cutting the telegraph lines - thus hindered the communication with Maraş; and joining the bandits, who took shelter in the monastery called Tekke, together with the released detainees and the deserters. As they are believed to have realized the incidents, they thought about; and as they, being the influential and prominent people of Zeytun, were understood to be the real perpetrators and organizers of the rebellion and murders. Although the people under their orders, and those ordinary people who were in pursuit of attaining higher positions by realizing their national goals and bringing the insurgences to life were sentenced to capital punishment, how can any of those people about whom definite documents and concrete evidence are found, be unfortunately acquitted? The Investigation Committee has attained a clear-cut opinion and firm belief on the issue upon close reconsideration of the minutes on the Zeytun incident. Moreover, a report summarizing this heartrending incident and a statistical table officially requested by the former Regional Commander of Zeytun, and its environs, Hurşit Bey was submitted as well. As Hurşit Bey's explanations also shed a definite light on the issue, my request for the application of the due legal procedures about those 9 people thus becomes evident.

The annulled part of the verdict dated May 10, 1915, numbered 119, is read aloud.

In brief:

The members of the Zeytun band, who are charged with martyring 6 gendarmerie soldiers and seizing their guns, wounding a person, and causing the loss of 2 people in a clash at the Pamukdere sector of the Alikayası, at a 3-hour distance to Zeytun, on March 9, 1915; later by taking refuge in the Tekke Church in Zeytun launched an attack on the town to raid the Courthouse; cutting the telegraph lines; using firearms on the Ottoman soldiers from the Tekke; and martyring Gendarmerie Major Suleyman and his 10 soldiers; wounding 26 soldiers, and thus violating the internal security and public order of the State are: Penos of the Çakır family from Zeytun's Bozbayır District, his brother Agop, Sergeant Emanuel of the Çakır family, Ohannes of the Garip family, butcher Penos of the Gul Agha family, his brother Misak, Hançer Aghzibuyuk, Kigork of the Hatchatur family, Asador of the Ayusef family from the Kargalar District, Artin of the Keder family, Kigork of the Keshish family, Vartan of the Hatchatur family, Persis Nazret, Mesrob of the Çolak family from the Orta District, his brother Aram, his paternal uncle's son Karakin Çolakyan, Leon of the Halmon family, Ohannes of the Eric Vartevan family, Karabet of the Meldun family (alias the Devedik family), Apil of the Avaldan family from the Yukarı District, Şeftali's son Artin, Kör Manuk's son Hamparsum of the Mgrdich family, Mgrdich of the Adjiteyak family, Nishan Yenidunya, and Bedros's son Vartevan (detainee) of the Çakır family; and the fugitive gendarmerie soldier Minas from Yozgat (who had deserted his unit with his guns), Nishan Yenidunya's brother Karabet, Aghia Yenidunya and his sons Bayek, Hançer, Dikran, Nishan, and Kirkor of the Pirinc family, Penos of the Atmalı family, Bedros of the Micheal family, Mgrdich of the Artin family from the Yeniyapan village, Karabet of the Taros family, Nazur of the Fellah family, Melkon from Feke - a mobile gendarmerie soldier who deserted his unit earlier (he was caught and is now under detention), Kirkor's son Karabet of the Kabeshi family, Hançer's son Artin (detainee) of the Arakel family, Kigork's son Agop of the Kırdja family, Avadik's son Agop of the Shaho family, Kirkor's son Barber Hamparsum of the Hallac family, Bedros's son Setrak of the Charkit family, Bedros's son Setrak, Serkis's son Penos of the Kocabaş family, Kalost of the Nazret family (clerk of the Hntchagian Organization), Karabet of the Kigork family, Bedik's son Aghia of the Tarvant family (deserter), Keyk of the Kara Mardiros (alias Kigork) family, Bogos's son Sahak of the Tarvant family, Penos's son Kirkor of the Zebun family from the Yezidler village, Merkes's son Serkis of the Yenidunya family from the Yukarı District, Sehak's son Leon of the Keshish family, Der Sehak's son Ohannes of the Hallac family, Agop's son Armenak of the Kara Mardiros family, Aghio of the Aleksan family, Artin's son Haçatur of the Karavelh family, Armenak of the Avadik family (alias Kesmenan family), Kalost's son Bedros of the Çakır family, Aprim of the Asador family, Hançer of the Ohannes family (his name is mistakenly added as he was

dead before his trial), Nazur's son Karabet (alias Kirkor) of the Niko family, Agop's son Emanuel's son Agop of the Çakır family, Agop's son Nazret of the Seniker family, Deacon Nishan's son Tatyos, Nazret's son Nishan of the Boz family, Agop's son Partom of the Seniker family, Haçer's son Serkis of the Tatyos family, Artin's son Asador of the Set family, Asador's son Nazret of the Bostan family, Bedros's son Artin of the Aghjel family, Artin's son Penos of the Çopur family, and Serkis's son Serkis of the Seniker family.

At the end of the investigations carried about the organizers and instigators of the Zeytun rebellion and insurgence; Zeytun's Catholic religious leader Abune Der Hoseb, Municipality Doctor Yervant, Armenian Priest Der Sehak (the Investigation Committee decided not to sent him for trial), Karabet Baldjian, Agop Tashjian, Der Nishan's son Ohannes, Avadis's son Karabet (member of the town's administration committee), Nishan Azagulian, Kigork's son Haçer of the Yenidunya family, and Mardiros of the Bedan family (who ran away from detention) were all found to be guilty. The two cross-examination reports – dated April 13 and 17, 1915, numbered 22/29 and 23/30 – drawn by the Court Martial at Maraş concluded that the actions undertaken by Der Hoseb, Yervant, Karabet Baldjian, Agop Taschjian, Der Nishan's son Ohannes, Avadis's son Karabet, Nishan Azagulian, and Haçer of the Yenidunya family fall into the scope of Supreme Penal Code Articles 57 and 58; that the actions of Agop's son Keyk of the Kara Mardiros family, Bogos's son Sehak of the Tarvant family, and of Merkes's son Serkis of the Yenidunya family who harbored them, fall into the scope of the mentioned law Article 45 final paragraph; and that the actions of the other fall into the scope of Article 56; are hereby studied, and accordingly, a copy of the decree issued by the chair granting the fugitives a 10-days time for applying to the Court for their due trials is sent to the court, and the other copies are sent to the relative parties. As the allocated period for the fugitives has become overdue, their due trials have started just as decided. Committee convened as proper procedure. In the presence of the Attorney General Hamdi Bey, and the detainees mentioned-above the trials have begun. As it has been found out that the fugitives have not still applied the Court; the keeper of the minutes is asked to read the decree, issued by the Chair, granting a 10-days time, aloud.

In brief:

It has been understood that the fugitives who have not applied to the Court in compliance with the 10-day period allocated by the Chair, shall be tried in their absence, be deprived of their civil rights, and their belongings and properties be sequestered, as they are considered to have had opposed the law. Following an investigation, as it has been understood that the fugitives have not complied with the decree issued yet, it is announced that it was unanimously decided that the trials of the fugitives should commence in their absence, the questioning of the accused started.

In his questioning, Kirkor's son Karabet, the accused, 29, of the Kabeshi family from Zeytun's Orta District, claims to be a coffee house owner, declared that he did not enroll the army during the mobilization as he was under arrest for several charges; that there were announcements two months ago for the Armenians from Maraş to convene in Zeytun and then move to Maraş; that when he went to Tekke, for which he already had a desire to pay a visit, saw the band leaders – Penos of the Çakır family; Aghia of the Yenidunya family and his three sons; Nishan Yenidunya and his brother Karabet; Mesrob of the Çolak family and his brother Aram; his paternal uncle's son Karakin; Karabet of the Meldun family; Ohannes of the Erik family; Leon of the Eduard family; Penos of the Gul Agop family and his brother Misak; Misak of the Kurik family; Hançer of the Aghzibuyuk family; Ohannes of the Yagop family; Apil and Hamparsum of the Avaldan family; Şeftali's son Artin; several people, whose names he did not know, from the Kargalar District and from other places – that Karabet of the of the Bogos family took part in the martyring of the gendarmerie soldiers; that he after leaving the Tekke toured around Zeytun and told all about the incidents to the bandits; that when he arrived at Tekke the bandits did not permit him to leave; that he did not go there on his own will; that the bandits kept the young in the Tekke and did not let the elderly and the children enter; that he made his way out and went to Zeytun only after the gates were opened after the clashes

Hançer's son Artin, 26, of the Arakel family from Zeytun's Bozbayır District said during his questioning that although he was called for the army he did not answer the call for his mother said, "If they call you again you go then;" that he was not called again; that as he was on his way home with the wood he chopped for his fire he saw the corpses of two gendarmerie soldiers in the Kayaçaldı region; that he saw Karabet of the Bogos family, Agop of the Shaho family, Mardiros of the Bedan family and his friend Agop, Penos of the Çakır family, barber Hamparsum of the Hallac family, Hançer of the Mgrdich family, and Setrak of the Çarkıd family during the clashes who were also there; that as he took shelter behind the bushes he could not see the weapons they had then.

During his questioning, Kigork's son Agop of the Kirdja family, among the accused, 24, from Zeytun's Bozbayır District said he did not enroll the army; that he did not know anything; that he saw the bodies of two gendarmerie soldiers on his way back home from cutting wood together with the accused Artin, and that he did not see anybody else there. When he was confronted with Artin, Artin said it was him who he had mentioned in his questioning and explained that he also knew those people. Agop then confessed he only recognized Penos of the Çakır family; that although he had seen a couple of people with him he did not know who they were, that it was his friend Artin himself who told him that it was Penos of the Çakır family; that it was none of his business to interfere in such things; that Penos and of the Çakır family and his friends were running towards the mountains. Agop, then, said he knew Agop and the people whom he had mentioned.

When Avadik's son Agop, 25, of the Shaho family from Zeytun's Aşağı District was questioned on the charges of deserting his unit 5-6 months after his enrollment, he denied the charges directed at him saying he did not leave his unit. When he was confronted with Hançer's son Artin, upon Artin's saying that he, Agop, was one of the people who ran away from where the two gendarmerie soldiers were killed, Agop said it was utterly a lie and started to get agitated.

Agop's son Karabet of the Bogos family, 23, from Zeytun's Bozbayır District, in his testimony said although he enrolled the army this year he deserted his unit on its way and did not leave Zeytun, and that he did not take any part in any action. When he was confronted with Artin, Artin said he saw him with his very own eyes that he was one of the people who ran away from where the gendarmerie soldiers were killed, he replied, stammering, "Sir, it is a lie!"

Kirkor's son Hamparsum of the Hallaç family, 27, from Zeytun's Orta District, originally from Maraş, said during his questioning that he was a soldier in the unit brought to Maraş, but as he had no money he did not leave Zeytun; when he was asked about Artin's declarations, he said he would not take part in such incidents because he was a poor man.

Nazur's son Hançer, 28, of the Mgrdich family, from Zeytun's Bozbayır District, said in his testimony that he was called to army once but he did not reply to the call as his father was sick, and again he did not go anywhere just because of this reason; and when he was asked about Artin's declarations he said they were all calumnies; and that he heard Penos of the Çakır family, Ohannes of the Garip family, Hançer Aghzibuyuk, Penos of the Gul Agha family, his brother Misak, Mesrob and Aram of the Çolak Artin family, his paternal uncle's son Kalost's son Karakin had taken part and used guns in the killing of the gendarmerie soldiers; that although he knew barber Hamparsum was a deserter he did not know whether he was still there or not.

Nazret's son Kalost of the Çakır family, 20, a teacher and a deacon, from Zeytun's Bozbayır District, said during his questioning that he has never left Zeytun; and claimed that although he knew Penos of the Çakır family, Mesrob of the Çolak family, his brother Aram and one of his relatives Karakin, Penos Gul Agha and his brother Misak, Hançer Aghzibuyuk, Ohannes Garip, and Vartan of the Turna family were all bandits, he did not know whether they were at scene of crime or not. When he was asked about his first testimony where he declared that the bandits kept him at the Tekke on the day of the clashes, he said he testified so because he was beaten and that he was not at the Tekke.

Kigork's son Karabet, born in 1894, of the Kara Vasil family from Zeytun, during his questioning said that [although] his shop was at a quiet corner of the town everybody frequented his shop; that when he went down town on a Sunday he saw Penos of the Gul Aghia family, Ohannes of the Garip family, and Nishan of the Hashashi family and upon their asking him "Did you know that Karabet is planning to attack the Courthouse?" he replied he did not know; that against their inviting him saying "Come and join us," he turned them down; and later even Hançer Aghzibuyuk's reprimanding him saying "Why are not you coming, we are going the raid the Courthouse," he did not join them. In his earlier testimony read aloud, he said: upon their invitation, took his double-barrel gun and went to join them; that on his return home his father reprimanded him; that he went down town to shopping on a Sunday and saw Ohannes who said "We are going to attack the Courthouse tonight. Join us"; that he met Nishan of the Hashashi family a little farther away who also said, "We are attacking the Courthouse tonight. Come and join us"; that upon those invitations, just as he was heading home thinking, "Whatever befalls on them I will take my share," he met the butcher Penos who said "Get ready we are attacking the Courthouse tonight," like others; that towards midnight Hançer Aghzibuyuk came over and invited him saying, "Penos Agha says we are going to attack the Courthouse. We have come together. Tell him to come to *tambura*¹⁵ maker Kirkor's house. Tell him to bring his guns"; that he took his double-barrel gun, and together with his paternal uncle's son Nazret who also had gun in his hand, went to Nishan of the Tatyos family's house; that he could not find anybody there; that he met his father there who took him home reprimanding; that the people who attempted to attack the courthouse met at the *tambura* maker Kirkor's and Partom of the Seniker family's houses; that Nazret and Partom of the Seniker family, Ohannes of the Topuz family, Misak of the Kurik family were present at the meeting; that Penos of the Çakır family, Ohannes of the Garip family, Hançer of the Aghzibuyuk family, Vartan of the Turna family, butcher Penos and his brother Misak of the Gul Agha family, Mesrob of the Çolak family and his brother Aram and his paternal uncle's son Karakin, Karabet of the Meldun family, Leon of the Halmon family, Ohannes of the

¹⁵ A string instrument played by plucking.

Luke family, Emanuel of the Çakır family, Şeftali's son Artin, Hayk Effendi's younger brother Partom had all taken active part in the Tekke clash and used guns; that he heard from the people of the town that Penos of the Çakır family, Mesrob and his brother Aram of the Çolak family, his relative Karakin of the Çolak family, Hançer of the Aghzibuyuk family, Ohannes of the Garip family, Gul Aghia's son Penos and his brother Misak, and Vartan of the Turna family used guns in the killing of the two gendarmerie soldiers; and when he was asked to speak on the charges he said he did not own a double-barrel gun; and continued saying that he was beaten up, and he did not give any such testimony.

Bedik's son Aghia, 26, of the Tarvant family from Zeytun's Tekke District, said in his testimony that he was a soldier at the 77th Regiment 1st Battalion 2nd Company, and although he was dispatched to Dörtöl he deserted his unit and came to Zeytun one and a half month ago; that he kept his neutrality by not joining the Tekke clash for he was only visiting the monastery which the brigands called Tekke; that he had never left his home; that he ran away together with Bayek, Hançer, and Dikran of the Aghia family, and Nishan and his brother Karabet of the Yenidunya family took active part in the clash; that as everybody in the monastery ran away he also ran away and took refuge in Serkis of the Bayek family's house in Zeytun; that he was together with his paternal uncle's son Sehak and Keyk of the Kara Mardiros family; that they ran away after the clash at 01:00 in the morning. When asked he approved his earlier testimony where it was written that he said Aghia and Nishan had also took part in the Tekke clash.

In his questioning Agop's son Keyk, 40, of the Kara Mardiros family from Zeytun's Kaluclar village said that he was herding his sheep in the mountains when the Tekke clash took place; that he took shelter in Serkis Agha of the Bayek family's house together with his friends Bogos's son Sehak of the Tarvant family, and Bedik's son Aghia earlier; that the soldiers arrived and took them to the Courthouse. When he was asked about his first testimony, where he said Aghia and Sehak ran away from the monastery and took refuge in Serkis Agha's house, he said he did not say such a thing, but after a few minutes, he approved saying "Yes."

Bogos's son Sehak, 45, of the farmer Tarvant family from Zeytun's Tekke District said that he was at home on the day the events broke out and that he did not join the bandits. Following the aloud reading of his earlier testimony he declared that he did not say anything about his running away from the Tekke and taking refuge in Serkis Agha's house where he saw Aghia; or the accused Keyk's being at the Tekke; or his running away fearing the cannons fired. When he was confronted with the accused Keyk, he said in his presence that Keyk came to Serkis Agha's house and told him that they ran away from the Tekke.

In his questioning Penos's son Kirkor, 20, of the Zebun family from Zeytun's Yezidlerobası claimed that he did not enrolled the army, as he was not called

yet. He also claimed that he was in Zeytun when the Tekke clashes took place; that he did not join the bandits; that he was a victim of libeling; that the reason of his coming to Zeytun together with his family was just fear; that all the villagers gathered in Zeytun out of fear; that he was too poor to join the bandits; that his paternal uncle's son, Serkis's son Zebun, took part in the Tekke clash. When his earlier testimony, where he wrote that he heard Zebun was killed in the clash, was read aloud he approved it.

Sehak's son Leon, 26, of the Keshish family from Zeytun's Tekke District, a farmer, claimed in his questioning that although he was dispatched to the 77th Regiment 1st Battalion 4th Company he deserted his unit four years ago and never went back; that he did not go back to his unit out of ignorance even after the declaration of mobilization; that he did not go to Tekke for pilgrimage; that he had a house close to the Tekke; that as he saw the neighborhood was surrounded by the troops he gave up his idea of going to the forest to chop some wood and stayed in; that he went his home in Zeytun in the evening; that he did not know any of the accused who took part in the clash; that he did not say anything about the miller Keyk's, from Zeytun, getting killed there that day to the investigation committee; that he definitely not used firearms against the troops; that he had heard Aghia of the Yenidunya family, his sons Bayek and Hançer, and Nishan of the Yenidunya family took part in the Tekke incident; that his father went to the barracks the other day and on his return took him to the barracks and surrendered him because he was sought by the army for being a deserter.

Der Sehak's son Ohannes, 20, *köşker*,¹⁶ of the Hallaç family from Zeytun's Tekke District said in his questioning that he did not take part in the Tekke incident; that he was at home; that as they were frightened they went to Zeytun in the evening; that he had never used a gun; that he went to his uncle's, Mgrdich of the Kaleci family, house in Zeytun; that he had heard that Penos of the Çakır family, and Aghia of the Yenidunya family were at the Tekke; that they were the committee leaders; that the committees at the Tekke did not accepted him.

In his questioning, Agop's son Armenak, 26, of the farmer Kara Mardiros family from the Kaluclar village said that they moved to Zeytun together with all the villagers out of fear; that he did not take part in the clash; that nobody invited them to go to Zeytun; that he was not called for military service; and when asked, that although he was recruited during the mobilization he deserted at Pazarcık.

Aghio of the Aleksan family, 27, from Zeytun's Orta District, said although he had received a discharge certificate after having registered himself to the recruitment office he was not called for duty yet; that he did nt take any part in the Tekke incident; that he was caught while herding his sheep by the soldiers

¹⁶ Shoemaker, shoe repairer. Yaşar Çağbayır. *Türkçe Sözlük* [Turkish Dictionary]; V Vols. İstanbul: Ötüken, 2007.

on the grounds that “You are a soldier!”; that he did not know who the bandits were, and what is more, he said he did not joined them.

Artin’s son Hatchatur, 45, of the shepherd Karavelh family from Zeytun’s Yenyapan village said in his questioning that he was caught while he was herding his sheep in the mountains; and that he did not join with the bandits at the Tekke incident.

Kalost’s son Bedros, 60, of the Farmer Çakır’s family from Zeytun’s Bozbayır District, said in his questioning that he had two married sons; that his son Vartevar was under arrest; that his other son Emanuel had ran away five days before the incident and that he was in the mountains now; that he had heard people speaking of Mesrob of the Çolak family and his brother, Penos of the Çakır family, and several others were involved in the killing of the gendarmerie soldiers in the Alikayası region; that he did not bring potassium nitrate from Maraş; that he heard people speaking of Agop Tashjian’s bringing potassium nitrate; that he did not go to Penos of the Çakır family’ house; that although a delegate and others convened there he did not know anybody there other than the delegate and neither why the meeting was held; and he added that he did not hear, see his son’s taking part at the Tekke clash or whether his son came home that night changed his bloody shirt and ran away. When asked about his first testimony where he claimed that Penos of the Çakır family, Karakin of the Çolak family, Ohannes of the Garip family, Hançer Aghzibuyuk, Agop’s son butcher Penos and his brother Misak of the Gul Agha family, Vartan of the Turna family, Mesrob of the Çolak family, Karabet of the Meldun family, and Leon of the Halmon family were the people responsible for killing of the gendarmeries; that he had said the people who went to Penos of the Çakır family’s house frequently and held talks were Ohannes of the Der Nishan family, Erjanek of the Topbaşı family, and Artin Effendi of the Yakob family; that he said the school principal Nishan Effendi was in close contact with them; that his son Emanuel took part in the Tekke incident; and that he was in Penos of the Çakır family’s gang; he approved all his previous testimony.

Bedros’s son Vartevar, 33, of the Farmer Çakır family from Zeytun’s Aşağı District claimed during his questioning that he was living across the spa, as he used to, on the day of the incident; that his brother Emanuel and his uncle Penos of the Çakır family were the leaders of the bandits and were on the run; that he had heard they clashed with the soldiers at the Tekke together with some of the deserters and Nishan of the Yenidunya family; but declaring that he did not take part in the incident he denied the offense. His previous testimony - where he claimed Penos of the Çakır family and Ohannes of the Garip family were the band leaders, and where he said their gang were responsible of killing the gendarmeries - is read aloud and he was asked to respond to it, he approved his earlier testimony thoroughly.

Shepherd Asador Karaman's son Aprim, 20, from Zeytun's Yeniyapan village, said in his testimony that he was brought over after getting caught while he was herding his sheep on the Koruca Mountain; that he has not been to Zeytun for the last 5 months; that he was at Gul Vans's house on the day of the incident; that as he was a soldier he was called for duty, and that he was caught on his way to his unit after having handed the flock to his landowner; that he was already afraid of getting caught on the mountain by the soldiers and that this was the reason of his leaving his flock on the mountain and coming to Zeytun.

Kazor's son Kirkor, 40, of the shepherd Keyk's family from Zeytun's Yukarı District said that he was working as a shepherd for Asador Effendi; that he came to Zeytun for he was afraid of the guns shots he heard and that he did not take part in the clash.

Agop's son Emanuel, 36, of the carpenter Çarık's family from Zeytun's Aşağı District claimed in his questioning that Sunday evening he was at receiving teller Arakel Effendi's house; that he saw his brother Nishan and his family, Emanuel, Ohannes, local musician - *tambura* player – Kirkor from Mihal, and Hançer of the Moris family there; that Hançer had said that when he was at Boz family's house they sent a messenger out on hearing that the bandits were planning a raid on the Courthouse, and that the meeting was held at Artin Agha's son Abraham's house; that Hançer also declared that Mesrob and his brother Aram of the Çolak family, Penos of the Çakır family, Ohannes of the Garip family, Nishan of theb Yenidunya family, Aghia of theAgop family, Karabet Yenidunya, Vartan of the Turna family from Kargalar, Karabet of the Meldun family, and Artin of the Şeftali family were also at the meeting; that those who were at the Tekke were Hançer Aghzibuyuk, Gul Agha's son Penos and his brother Misak, Aghia Yenidunya and his sons, and those who were mentioned above; that he was detained for being at a meeting during the clash at Tekke.

Bedros's son Setrak, 29, of the Çarkıd family from Zeytun's Bozbayır District, said although he was dispatched to his unit in Maraş he deserted two-and-a-half months ago after having stayed there for a day or two; and claimed that he did not take part in the clash for was taking care of his vineyard the same day; that the bandits at the Alikayası region were Penos of the ÇAkır family, Vartan of the Turna family, Ohannes of the Garip family, Gul Agha's son Penos and his brother Misak, Hançer Aghzibuyuk, Mesrob of the Çolak family, and Ohannes of the Yaghub family. When he was asked about Hançer's son Artin's testimony, which was read to him aloud, he said it was full of lies without showing any definite proof. Artin insisted on his testimony.

Hoseb Akrebian Hadji Avadik, 33, from Maraş, who was the religious leader of the Catholic community in Zeytun for the last 2 years, and a member of the administration, said that people took a couple of gendarmeries' guns near Zeytun's Tekke District; that the Kaimakam Bey talked to them and said "Please do not do this, I will have an amnesty declared"; that he himself said

"If you are to declare an amnesty why not send a messenger to those who are in the mountains here and there, that way both the people and the government will be in peace;" and further, releasing of the deserters would be appropriate; that the Kaimakam Bey had the detainees released after consulting the attorney there; that he did not threaten the Kaimakam Bey on the release of the deserters by launching a raid on the Courthouse; that he did not even ask from him for such a thing; but that he thought aloud and said it would be better to release the detainees by a pardon for the curbing of the incidents to occur; that upon the orders of the kaimakam he went to talk to the bandits at the Tekke and take their weapons, together with the Municipality Doctor Yervant Effendi, for three times; that they also asked for the intervention of Aghia of the Yenidunya family, who was in the board of administrators of the Tekke, to tell them about the pardon to be declared but that he was refused by the bandits; that there were Emanuel of the Çarık family, Nishan of the Tatyos family, Ohannes of the Topuz family who were released from the detention room, and other whom he did not know exactly; that he did not know the aim in launching an attack on the Courthouse; that on his asking the bandits "Why are you doing this?" the priest retorted him saying "If they had touched your sister you would not have talked to us in such a manner;" that the band was composed of Penos of the Çakır family, Mesrob of the Çolak family, Ohannes of the Garip family, Aghia of the Yendunya family, and of others whose names he did not know; that he had heard the Armenian delegate speaking to the kaimakam for stopping of the troops coming from Maraş to Zeytun; that he told his servant, Tatyos, "Go to your house sleep, there is no need for such things, these are the words befitting only a tactless person," when he was informing him about people's speaking of an attack on the Courthouse. When he was asked why he did not inform the government authorities immediately, he said he did not because he had not known the exactly what it was all about; that he had also heard that there was a deserter gendarmerie soldier among the bandits; that he was not an associate of any agha; that the Kaimakam Bey held talks with the *aghas* at the church; that he went to the church on hearing that the Kaimakam Bey and the *aghas* would be at the church; that upon Kaimakam Bey's saying he would grant pardon, he said it would be the most appropriate thing to do; that he never said laughing "The remedy for this is to have an amnesty declared," in the presence of the kaimakam; that he left together with the kaimakam after his meeting with and advising the *aghas*; that the purpose in his telling the Kaimakam Bey that it would be best to have an amnesty declared was only out of his interest in serving the government; that he has no idea of what the *aghas* talked about at the church, but that they later wrote letters to the gang members in the nearby villages for coming together in Zeytun; and claimed that he had heard *aghas* speaking of not calling them as it was not that necessary.

Serkis's son Yervant, 30, municipality doctor at Zeytun, from Maraş's Çukuroba District said in his questioning that there was a smallpox outbreak at

the Baytimurlu village; that he informed the District attorney, judge of the criminal court, and the Kaimakam Bey about lack of vaccine at the pharmacy; that he came to Baytimurlu from Maraş; that he held talks at his mother-in-law's house with the mutasarrif, District attorney, and with other relevant authorities and provided necessary amount of vaccine; that upon hearing that there was an incident at the Ahmetçik village he went there although Mutasarrif Bey did not tell him to; that on hearing the killing of the gendarmerie soldiers at the Alikayası region he did not go there and carried the bodies to the barracks; that he wrote the draft of the report of the examination of the corpses, but he did not give it to authorities as they did not ask for it; that when he said "This is a written application to the people of Zeytun," he actually was aiming at describing the violence of the people of Zeytun; that he bought the vaccine material from Vartan Keshishian; that as he departed from Maraş in a hurry so he could not take them along; that by the time he arrived at Zeytun the roads were blocked already, so that was why the materials stayed Maraş; that the reason for his going to Tekke was Kaimakam Bey's word of a declaration of a pardon; that as the Catholic delegate asked him to accompany him for there was a sick Armenian at the Tekke; and that they returned without reaching at a definite end.

Nishan Baldjian's son Karabet, 45, from Zeytun's Orta District, owner of a drapery store, said in his questioning that he arrived at Maraş on February 13 and stayed there for 9 days before going to Zeytun; that he was in Maraş to buy dry goods and notions, that he had a brother called Leon; that they did not hold a meeting at his house for planning an attack on the Courthouse; that he did not take potassium nitrate from Maraş to Zeytun. A telegraph message on the issue, received from the Investigation Committee, is read aloud.

In brief:

After the questioning of Artin's son Penos of the Yenidunya family, it was understood that a meeting was held at Karabet Baldjian's house for planning a raid on the Courthouse; that, through a telegraph message received, Agop Tashjian, Karabet Baldjian, Nishan of the Azagul family, Karabet of the Çopur family, Ohannes Der Nishanian, and Kigork's son Hançer Yenidunya held a meeting at Penos of the Çakır family's house to discuss an attack to be launched on the Courthouse; that, from the testimony of Nazret's son Mgrdich of the Adjiteyak family, the mentioned people were the chief instigators of this plot; and that, from the testimony of Hançer's son Honnan of the Topuz family, Karabet Baldjian and Agop Tashjian brought 5-6 okes of potassium nitrate from Maraş. When they were asked about the charges, they all denied the charges directed at them.

Kigork's son Hançer, 31, of the Yenidunya family from Zeytun's Yukarı District, who said he was not recruited, claimed in his questioning that although he was called to Osmaniye to testify as a witness a couple of weeks ago he could not attend the invitation as he could not find any saddle beast; that he did not know the people who intended to launch an attack at the Courthouse; but that he had heard people speaking of "Penos of the Çakır family gathered bandits around him to raid the Courthouse;" that Penos and Arom of the Çakır family and their friends cut the telegraph lines, but fixed them again on the orders of the government.

Vartevan's son Agop, 49, of the Tashji family from Zeytun's Bozbayır District said in his questioning that he went to Kirkor of the Çakır family to pay a visit at his house a couple of days ago; that while he was there Ebkar of the Derapo family came over and said "Some people are said to be planning a raid on the Courthouse," to which Kirkor responded saying "Call Bedros of the Çakır family over and listen to him. Inform the government authorities. See if it is true or not," and sent Ebkar away; that he stayed awake until 06:00 o'clock in the evening and went to bed as he did not hear any noise; that they denounced the plan to the administration early in the morning; that although he intended to give some information to the authorities he did not inform them as he understood that it was only a false claim; and that he had never been to Agop Baldjian's house.

Der Nishan's son Ohannes, 33, from Zeytun's Bozbayır District said in his testimony that Karabet of the Amek family, Karabet of the Mebasih family, and Kara Ali from Ericek were his guests at his house the night the rumors about the raiding of the Courthouse started to spread; that he had a partnership with Ali; that the others were there only to chat; that they did not hold a meeting at Penos of the Çakır family's house; that he had no deliberate intentions; that if there would be any charges directed at him by the detainees he would most gladly serve his sentence.

A merchant in Zeytun, Avadis's son Karabet, 41, of the Çopur family said in his questioning that he was visiting the Catholic priest at his house the night the rumors about the raiding of the Courthouse started to spread around;

that the priest went out after the opening and closing of the door; that he left together with the chief of tax and finance office at Zeytun to go home; that he never attended a meeting; that he was loyal to the government as he was a Member of Administrative Committee; and that he did not attend the meeting held at Penos of the Çakır family's house.

Avadis's son Nishan, 25, claims to be a teacher but dealing with trade, of the Azagul family from Zeytun's Orta District said in questioning that he came to Maraş on business and did not attend the meeting held at Penos of the Çakır family's house.

Agop's son Nazret, 29, *köşker*, of the Seniker family from Zeytun's Orta District said in his questioning that as his brother was sick on the day of the incident Agop of the Barteş family, Nishan of the Tatyos family, and Hamparsum of the Boz family came over one night and talked a while and left; that when Nishan told his brother that the Courthouse was to be raided he said "Go, inform the government and the *aghas*;" and that he did not take part in the clash as he was already detained.

Asador's son Nazret, 55, a grocer, of the Bostan family from Zeytun's Orta District said in his questioning that one night when went over to his sister's house he saw Asador of the Bali family, Avadis of the Hed family, and Erdjanik of the Topbaşı family there; that they met Nishan of the Boz family on his way home together with Avadis of the Hed family who said "Bandits will be raiding the Courthouse tonight;" that he told Nishan to "Learn all about it and inform the authorities;" that Nishan went over to Partom of the Seniker family's house to get more information; that he himself went over to Nishan of the Boz family's house where he saw Asador of the Set family, Nishan of the Boz family's paternal uncle's son Hayk, Leon and Hayk of the Edward family, and Leon of the Haron family; that when he asked they said they heard it from Artin of the Aghdjel family (alias Artin of the Tatyos family), and that they sent a messenger to Baba Agha.

Artin's son Penos, 25, unemployed and claimed to be suffering from an eye disease, of the Çopur family, said in his questioning that he had never left his home as he was suffering from an eye disease for the last 15 years; that he was not a member of any organization and he has never attended a meeting.

Bedros's son Artin, 56, of the Aghjel family, claimed to be living in the Gudjan village although he was from Zeytun, said in his questioning that he has been living in Zeytun lately; that one night when he was at home, at about 01:30 or 02:00, his neighbor Manuk of the Kesbar family called him downstairs and said "I was with Manuk Usta. A messenger came from Baba Agha's house. They are going to raid the Courthouse"; that astonished from hearing this he went over to Hayk of the Boz family's house talked to him and returned home; that although he had seen some people at Hayk's house he does not know who they were as he did not pay attention; that people talked about Apil of the Avaldan family cutting the telegraph lines.

Serkis's son Penos, 27, farmer, of the Kodjabash family from Kargalar District, said in his questioning that he definitely did not know who killed the gendarmerie soldiers at the Alikayası region. His first testimony is read aloud.

In brief:

Those who killed the gendarmerie soldiers in a clash between the bandits and the gendarmeries at the Alikayası, and who took part in the shooting, were Hançer of the Aghzibuyuk family, Mesrob of the Çolak family, his brother Aram, Karakin of the Çolak family, barber Hampers of the Hallac family, Setrak of the Çarkıd family, Mardiros of the Badan family, Karabet of the Bogos family, Penos of the Çakır family, Ohannes of the Garip family, Penos of the Gul Agha family, his brother Misak, Karabet of the Meldun family from the Orta District, Leon of the Holmon family, Nazur of the Fellah family, and the gendarmerie soldier Melkon from Feke who was a deserter. He said that "one day when Penos Agha of the Çakır family invited me saying 'We are going to pick up 9 trunks of ammunition coming from Maraş, come with us,'" they all followed him; that although gendarmerie soldiers were killed there in a clash he did not know who killed the soldiers; that of the gendarmerie soldiers only Minas from Yozgat took sides with the bandits; that when he, together with his four sons, directly went to see Aghia Agha of the Yenidunya family – who was taking care of the gang members who took refuge in the Tekke – although he heard that the municipality doctor Yervant, Catholic delegate Ohannes Akrebian, Artin of the Çolak family, and Der Nishan Ohannes were there he did not hear what they were speaking of; that the half of the members of the bandits remained at the Tekke; that the clash began when the other half left to raid the Courthouse at Zeytun; that there were about 10 other bandits; that they were altogether 30; that after the killing of the gendarmerie soldiers Agop's son Aghia, Hançer of the Aghzibuyuk family, Nishan of the Yenidunya family, his brother Karabet, Şeftali's son Artin, Hadji Apil from Zeytun's Yukarı District returned the Tekke together with others whose names he did not know; and that he was a soldier who deserted the 1st Battalion at Maraş. When he was asked, he refused and denied his words stammering.

Artin's son Asador, 42, butcher, of the Set family from Zeytun's Orta District said in his questioning that the night when he heard that the Courthouse was going to be raided he was at a prayer ceremony over Hayk of the Boz family's house; that Artin of the Aghjel family came over and called Kirkor of the Çolak family and Der Mesrob and told them something in secret; that when Penos of the Çakır family announced "We are going to raid the Courthouse," everybody fled away out of fear; that as Leon of the Haron family was leaving with a gun he picked up silently they all said it would be a shame and convinced him to leave the gun; that he left without a gun; that he did not know why they would be raiding the Courthouse; but that the only reason for their raiding the Courthouse was to seize the guns there and to have the prisoners released.

Hançer's son Serkis, 47, *köşker*, of the Tatyos family from Zeytun's Orta District said in his questioning that he was visiting one of his relatives, Margar, living in the Aşağı District when the incident took place in the Sunday evening; that he did not go to Partom's house; and that he returned home after 03:00.

Sekis's son Serkis, 46, farmer, of the Seniker family from Zeytun's Orta District said in his questioning that when he was asleep in the Sunday evening he was woken up by some noises he heard; that when he got up, he saw Karabet of the Kara Vasil family, and Nazret at the door of his neighbor Nishan of the Tatyos family's house; that those armed men asked for Nishan; that when he asked Hadji Vans of the Merkesh family "What is all this about?" he replied him saying "Everything will be clarified in the morning, the offenders will be known then;" that when he called him and said "Come and take a look at this," he saw Nishan Harom from Maraş, Partom and his brother of the Seniker family were at Nazret's house; that Vartervar of the Seniker family was also there; but that he did not know who spoke to the bandits.

Agop's son Partom, 35, of the Seniker family from Zeytun's Orta District said in his questioning that as he was sick at his home in the Sunday evening Agop's son Ohannes of the Topuz family, Kigork of the Azad family, Hamparsum and Agop of the Boz family, Nishan of the Tatyos family, and Nishan of the Boz family were visiting him; that Nishan said he came over to inform him about a whisper he had heard among the people who were praying that "They are going to raid the Courthouse," to which he responded saying "Go and inform the officials;" that he did not know whether Nishan who left immediately informed the officials or not

Nazret's son Nisahan, 28, grocer, of the Boz family from Zeytun's Orta District said in his questioning that he was at Hayk of the Boz family's house for a prayer ceremony in the Sunday evening; that Asador of the Set family, Kirkor of the Çolak family, Hançer of the Moris family, Setrak of the Kishbulut family, Kalost, Hayk of the Boz family, Leon of the Haron family, Penos of the Kiyok family, and Manuk's son Leon of the Hekm family were there; that Artin of the Aghjel family came over during the prayer and on his asking "Did you hear that they are going to raid the Courthouse?" everybody left for their homes; that he himself went over to Partom of the Seniker family's house and on seeing Nazret there he told him about the plan; that he [Nazret] said "We do not know anything about it, if there is do curb it," and returned home; and that as for those who were at the Tekke he said he heard people speaking of Penos of the Çakır family, Aghia Yenidunya and his sons, and their accomplices; and that he did not know anything about the destruction of the telegraph lines.

Tatyos's son Nishan, 23, deacon, from Zeytun's Orta District who in his questioning had said that he went over to Partom of the Seniker family's house in the Sunday evening; that Nishan of the Boz family came over and said "The deserters will raid the Courthouse;" asserted that the testimony he had given before the Investigation Committee at Zeytun was true, and asked for a loud reading of his testimony. His testimony is read aloud.

In brief:

When I was at the market place on the cross-roads late in the Sunday afternoon, Stephen of the Boz family, Penos of the Hayk family, Karabet of the Meldun family and their friends came over and dismissed after Karabet's saying "The martini rifles seized from the gendarmeries and the Courthouse are being taken away, let us organize the people and take the martinis. They are going to send us to the army tomorrow. Let us take our own measures." Later, he said that Honan of the Topuz family went over to the house where Ohannes of the Topuz family and his mother were living; that Ohannes later went to Seniker's son Partom's house; that he joined with Ohannes, Partom of the Seniker family, Vartevar, Nazret, Nishan of the Boz family coming from there; that they said Penos of the Çakır family and the teacher Haronyan Effendi declared that Honan informed them sending his messenger "They gathered the young people, they are going to raid the Courthouse, get ready;" that meanwhile Hançer Aghzibuyuk came in and said "Penos Agha has a gun. Send a message to Hançer Agha of the Yenidunya family that we are ready. Tell him to bring his sons as well"; that sent him to Hançer Agha of the Yenidunya family as a messenger; that Hançer Agha said he would come; that Partom told them "Baba Agha of the Moren family is not giving his consent to this issue, give up the idea of a raid"; that their aim was to seize the martini rifles at the Courthouse and to raise a rebellion and thence to shift the issue to political platforms; that the one who organized the meeting place was Penos Agha himself; that the deserter Leon of the Haron family, Bali Bedros from Maraş, Leon of the Muz family, Michael the jeweler, Aram and Mesrob of the Çolak family; Penos of the Kiyok family, Karabet of the Meldun family, Stephan of the Boz family were also involved; moreover, he said that Nishan of the Boz family send a message to the Bozbayır District saying "Let us not delay this to tomorrow"; that Vartevar and his brother Nazret of the Seniker family, Ohannes of the Topuz family, Misak of the Kurik family, Serkis of the Seniker family, Serkis of the Tatyos family held a meeting at Partom of the Seniker family's house; that they said "Honan of the Topuz family and Karabet of the Kara Vans family will cut the telegraph lines and raid the Courthouse"; that the mentioned people were fully armed; that when Honan went over to Karabet's house said "The people of the Bozbayır District will cut the telegraph lines, and Penos Agha is attempting to do it," and that their intention in doing it was to curb the voicing of the turmoil to be caused in the town out; that the perpetrators and the instigators of the insurgent activities were Vartevar of the Nohut family, Hançer of the Dic

family, Der Nishan Ohannes, Leon and Agop Tashjian Effendi of the Baldji family, and although there were others from the Bozbayır District he did not know who they were; that Moris Hançer said in his shop that he cleaned his gun and stocked water in his house; that they were speaking of a gun among themselves; that Hançer Yenidunya was waiting for Penos's shot first, whereas Penos was waiting for Hançer Yenidunya's firing first; that Mesrob of the Çolak family and his friends were waiting for the first shot at Boz family's house; that he himself has been the informer at the service of the government; that the bandits had beaten him up and he could not inform the government out of fear. When he was asked, he said it was the truth.

This time, Armenak of the Kesmenan family, 32, a suspect, alias Avadik, from Zeytun's Bozbayır District, who was sent from Zeytun under custody said in his questioning that he had never said a word to the person called Hayk, and asked for taking Kigork's son Karabet – a suspect – out of the court room, Karabet was taken out. As he had testified before the Investigation Committee, and as there was no false information in his testimony, he, after hearing his written testimony he asked for the official recording of his testimony as it is. His testimony is read aloud.

In brief:

He said in his testimony that two or three days before the spreading of the news of raiding of the Courthouse he went to his maternal uncle's house, Penos of the Çakır family, a gang leader, in Zeytun's Bozbayır District; that at about 01:00 Agop Tashjian, Vartevan of the Nohut family, Karabet of the Çopur family, and Der Nishan Ohannes and Leon Baldjian *aghas* came over and sent him away saying that they were going to speak something secret; but that he listened to them through the door; that he heard Agop Effendi saying "... will come, we sent Karabet Baldjian Effendi to Maraş"; that on hearing this Penos Agha said "You are bringing evil onto us in every two or three years, being a victim of such malicious incidents I was imprisoned. You had better give such ideas up"; that when he got too close to the door to be able to listen better they heard the rattling of the door and told him to leave angrily; that when he asked about the talks to his maternal uncle Penos of the Çakır family, he said as he was working as an aid to Major Mehmet Ali, Chief of the Recruitment Office, they feared that he might inform him, and that they did not trust him; that when he asked about their taking of Karabet Agha of the Çopur family, who was a member of the Administrative Committee of the town, into their chamber he said as he was at the service of the government they trusted him that he would inform them about every issue to be brought up; that he did not know why the teacher Nishan Effendi went to Maraş frequently; that he did not say anything about his going for conveying the decisions taken by the committee; that at a time when the insurgents were about to raid the Courthouse, two men came from the direction of Kanlıdere, and held Osman's son Osman, one of the patrolling gendarmeries, by the collar, and when he arrived at the scene together with Ohannes Nishanian Effendi, Ohannes started to fight with the gendarmerie soldier saying "You have only two days more to live"; that the people who took refuge in the Tekke and used firearms against the Ottoman troops were Aghia of the Yenidunya family from the Tekke District and his sons Bayek, Hançer and Dikran, Nishan of the Yenidunya family, Mesrob of the Çolak family, his brother Aram, and his paternal uncle's son Karakin, Ohannes and Holmon Leon of the Erik family, Vartan and Kadirik of the Turna family and his two sons, Asador of the Ayusef family, Penos of the Çakır family from the Bozbayır District, Ohannes of the Garip family, Hançer

Aghzibuyuk, Gul Agha's son Penos the butcher, Şeftali's son Artin, and Apil of the Avaldan family; that he heard from Artin of the Arakel family who was returning from chopping wood on the day of the incident that those who took part in the killing of the gendarmerie soldiers in the Pamukdere region near Alikayası were Mesrob of the Çolak family, his brother Aram, his paternal uncle's son Karakin, Karabet of the Bogos family, Hançer Aghzibuyuk, and some others; that the municipality doctor Yervant and the Catholic leader Hoseb Akrebian, and Artin of the Çolak family went over [to the Tekke] to take guns the bandits were using, and although the bandits resisted on handing their guns over Aghia of the Yenidunya family, Mesrob of the Çolak family and his brother Aram, and Hadji Apil returned 4 Martini rifles and two Manchesters to them on their insistence and forcing; that on their way to town they met Leon Baldjian and Der Ohannes Nishanian who were taking food to the bandits; that although Leon and Ohannes told them "You are going to return three of the guns to the government, this is how we decided with the *aghas*," they returned all the guns to the government the next day; that he went to the Tekke to give some advise to his maternal uncle Penos Agha; that he had heard that the people who took part in the killing of the gendarmerie soldiers in a clash had relations with the insurgents who aimed at raiding the Courthouse; that he had no definite knowledge of the When he was asked that he had said he used to inform Chief of Recruitment Office Major Mehmet Ali about the meetings held at his maternal uncle Penos's house, he approved, said it was true, and did not have any objections; moreover, he added that they set his house and harvest last year saying "You are a servant of the Chief of Office. You are telling him everything."

[Summary of the testimony Kigork's son Karabet gave]

Kigork's son Karabet, 26, of the Turna Family from Zeytun's Yukarı District, who was brought under custody – as he was reported to be guilty upon the minutes dated April 20, 1915, and numbered 28/42 – from Baluşağı village, where he was working as a shepherd for Avadis of the Bartam family, said in his questioning that he had not taken part neither in the clash at the Tekke nor in the clash where the gendarmeries were massacred; and that he was detained while he was herding his flock in the mountains.

The testimony Mayor Artin Asmonyan's son Hayk Effendi, 42, from Zeytun's Bozbayır District, had given as a witness on the issue is read.

In brief:

He said as he was about to give provisions to the soldiers from the Tekâlif-i Harbiyye¹⁷ Depot, where he was working as an official, he heard a noise; that as the schools were closed he saw people in the streets in agitation; that he left the town together with the soldiers waiting for the distribution of provisions for Soğukpınar region near the town to curb any possible armed attack to the soldiers. He said he met Armenak of the Kesmenan family there who said "I will not allow soldiers to leave, I will take their guns," to which he responded saying "Are you out of your mind? You are one of the notable people of the town"; that Armenak had incited his maternal uncle Penos of the Çakır family, who was one of the influential *agh*as in Zeytun, to rebel and thus caused him to suffer through this disaster; moreover, that the bandit Karabet of the Turna family, who had taken place at the clash against the gendarmeries at the Akilkayası, has been walking in the streets freely without any protection. It has been found out that when he could not see this bandits name in the book the government had, he swore that he had informed the Gendarmerie Commander Major Süleyman and had Karabet caught, and as he was not registered in the census records he was registered and detained.

When the suspect Karabet was asked about the claims made against him he said he had never been registered to the census records until then; that although he did not attend to any invitations made so far, he had not taken any part in the clash against the gendarmeries, The other suspect Armenak of the Kesmenan family said he had never said such a word against the mayor.

All the documents pertaining to the Report number 1 are read aloud one by one.

Summary of the testimony the Tekke deacon, Mgrdich of the Apil family gave:

It is observed that he said that the bandits came to Tekke a day before the clash that took place in the town; that they were Penos and Emanuel of the Çakır family, Hançer of the Aghzibuyuk family, Ohannes of the Garip family, butcher Gul Penos, Apil of the Avaldan family, Bayek of the Şeftali family, Mesrob and his brother Aram of the Çolak family, Karakin of the Çolak family, Nishan of the Yenidunya family, Aghia and his four sons whose names he did not know, and their 25 friends who arrived at the church at night; that Mesrob had a Mauser, Penos, Ohannes, Hançer, Aram, Artin, Bayek and Emanuel had Martini, and the others had Sion(?) rifles.

¹⁷ Wartime Proposals.

Summary of the testimony the School Principal Ohannes Effendi gave:

It has been observed that he said that the priest Der Mesrob's son Kaluc and Vartevan of the Halmon family from the Orta District had come over to his house at about 16:00 after his guest had left, getting suspicious of their coming to visit him at such an hour he asked them about their reason; they said that the reason for their coming over was to inform him about a rumor that some people were going to raid the Courthouse which they had heard when they were at Hayk of the Boz family's house talking; that upon hearing this he sent a messenger over to Tashjian, and he himself went over to Baba Agha to inform him; that as he was on his way to Boz family's house to gether with Karabet of the Suren family they met Nazret of the Bostan family and asked him all about it, he replied saying he had also heard about it at the house mentioned; that he went to see the delegate to inform the authorities the next day; that the people who took part in the incidents were Mesrob's son Kalost, Nazret of the Bostan family, Moris Hançer, Penos of the Çakır family from the Bozbayır District, Emanuel of the Çarık family, Ohannes of the Garip family, Nishan Hashashi, Mesrob of the Çolak family, and Nishan of the Tatyos family from the orta District; and that their aim was to raise a rebellion in the country and commit pillaging in the chaotic atmosphere created.

Summary of the testimony the court crier Emanuel, who was temporarily distanced on the orders of the Government.

He said that on the day of the event he was entertaining his guests – Penos the Kizgin family, saddle-maker Mavi, Mesrob, and Emanuel of the Çarık family – playing *tambura*, Moris Hançer came in through the flat roof and said “By God, our neighbors are in comfort,” and when asked he said while he was preaching he heard a rumor among the crowd about people's raiding the Courthouse; but that he did not say who they were.

Summary of the testimony Penos of the Kizgin family gave:

He said that he saw Emanuel of the Arakel family at the market place, who told him that Moris Hançer had said “They are going to raid the Courthouse what are you waiting for?”

Summary of the testimony Mavi the saddle-maker gave:

He said as he was sitting at his home Emanuel of the Arakel family called him over and asked him either to take the fat and the vegetable oil he had at his store to Maraş or to lend him his pack animal; that there he saw Moris Hançer, Penos the Angry, Kigork the Mad, Emanuel there; that when Moris Hançer said he had heard that the Courthouse was going to be raided, he jumped to his feet and left for his house after saying “I do not need such things”.

Summary of the testimony Artin's son Hayk of the Boz family gave:

It has been observed that he said Artin of the Aghjel family came over to his house while they were holding a prayer ceremony and upon his saying "Bad guys are going to raid the Courthouse," following the whisperings everybody left his house; he had also said that he did not know anything else.

Summary of the testimony Kirkor of the Çolak family gave:

It has been seen that he said as they were at a prayer ceremony held at Hayk of the Boz family's house Artin of the Aghjel family came in and said "They are going to raid the Courthouse," and they all left for their homes.

Summary of the testimony Baba Agha gave:

After the reading of his testimony it was observed that the teacher Ohannes Effendi came over his house one night and said "They are going to raid the Courthouse downtown;" he got up and went to the market place together with Karabet Agha, but that he could not see anything; that Ohannes Effendi heard about the plan from Der Mesrob Kalost; that the perpetrators and the instigators of the incidents were Penos of the Çakır family, and Ohannes of the Garip family.

Summary of the testimony Zeytun's Kaimakam Hasan Hüsni Bey gave:

He said, immediately after getting informed about some people's intention of raiding the Courthouse in the evening of March 1, 1915, Monday, with the aim of seizing the Martini rifles and inciting a large scale insurgece, preliminary investigations were launched, some suspects were detained; that just as they were going to arrest Penos of the Çakır family, Ohannes of the Garip family, Nisha and Hançer of the Yenidunya family, and Mesrob of the Çolak family – who were understood to be the instigators of the rebellion and the leaders of the gang – they fled away; that the authorities had the idea of continuing the investigations on the one hand and taking measures for a rebellion that seemed would last long; that upon hearing of the news of ambushing of the 17-men gendarmerie troop – who were given the task of protecting the ammunition to be sent from Maraş to Zeytun on March 11, 1915 – near Alikayası and killing 6 of them it was concluded that the rebellion was given a start, and just as a telegram message was being sent to the brigade the telegraph lines failed all of a sudden, and within an hour unpleasant incidents – such as imprisoning the gendarmerie soldiers and killing of the Muslims around Zeytun – occurred; that because of the upheaval in the town he feared that another unpleasant and sad event might occur in the town just as it happened in the past; that when he went to meet the prominent people of the town of Zeytun, whom he knew were the instigators of this rebellion, who

came together at a church room, found them in a bloodthirsty mood; that no matter how hard he advised them, he becoming convinced that he could no more be of help he returned to his office in order to take every possible measure he could to defend the State. When the Catholic Armenian Bishop Hoseb Akrebian Effendi, whom he knew was with the *aghas*, asked him "What is all this about?" and he replied asking what could be done to curb the events to which the bishop responded laughing, "If there is a cure for it, it is pardoning," upon which he said "You have the telegraph lines fixed, I will try to do my best to declare a pardon"; Akrebian left saying "Alright," and came back 10 minutes later saying that the pardon promised should include all the detainees charged with raiding the Courthouse, the deserters who are charged with seizing gendarmerie soldier Abdullah's gun. He [Hasan Hüsnü Bey] continued saying that he knew it would have been impossible to curb the rebellion in Zeytun with the present amount of troops, as the military measures could not have been taken yet, on the other hand the higher authorities had been informed about the rebellion and began dispatching troops; that he knew that the detainees released would be detained again after the coming of the troops; that he released them on the conviction that it would be better for the welfare of the general public security; that the released detainees were actually detained again; that this proposal was actually made by Hoseb Effendi; and explained that everybody knew what kind of encouragement played a role in his actions. It is observed that he also said that the *aghas* in Zeytun had learned about the dispatching of the troops from Maraş; that Hoseb Effendi who was with the *aghas* all the time after putting forward the expectations of pardon and releasing said "Troops are said to be coming, since they are going to be pardoned, there is no need for the soldiers;" to which he responded saying "There should be no objections to the coming of the troops. We are in the middle of mobilization, we just cannot stop military maneuvers"; he also reported that Hoseb Effendi had asserted that "These soldiers are coming for the Zeytun bandits. If a pardon is to be granted, we cannot trust their coming"; that upon hearing that the troops shall not return to Maraş he asked "Then write a message to keep the troops waiting before crossing the Hamidiye Bridge"; as he already knew that the troops had already crossed the bridge and nearing Zeytun he said he wrote a message and gave it to Hoseb Effendi to keep the public order under control; that he also said that five minutes later Hatchatur Effendi came over and asked for another message saying "*Aghas* did not like the wording of the message"; that upon which he changed the message; that the Armenian delegate Hatchatur left with the second message; that 2 companies of soldiers arrived at Zeytun towards dusk. It is hereby observed that he had forged all these messages to allow time for the taking of proper military measures and curbing of the spreading of the rebellion.

Seeing that the documents – registered 106, 119, and 133 – being studied and evaluated are related with the case it has been decided that the documents should be appended to the case and read aloud.

Summary of the document registered 106:

The trial of the detainee Kigork's son Karabet of the Turna family from Zeytun's Yukarı District, who is accused of taking part in the attack on the 17-soldier gendarmerie detachment, who were sent from the Zeytun barracks to meet the ammunition sent from Maraş, at the Pamukdere region near Alikayası; of using fire arms against the gendarmeries together with the insurgents; causing the death of 6 soldiers, wounding of one, and missing of two; and of disturbing the internal peace has begun upon receiving of the minutes sent for his due trial – dated April 20, 1915, numbered 28 – drawn by the Investigation Committee at the Maraş Martial Court as follows.

Today, the Council of Judges convened procedurally. The accused, Kigork's son Karabet, who claims to be 26 years old and a farmer, from Zeytun's Yukarı District, who was invited before the council, where the public prosecutor was also present, said in his questioning that he has never been registered to census records and therefore was not called to the army; that he did not take any part in the clash against the gendarmeries or in the other clash; that he was herding his sheep in the Baluşağı region the day the events broke out; that he did not know the bandits who took refuge in the Tekke; that he was never dispatched for the military service; and that he was registered to the census records only after his detention. When read aloud, he denied all the accusations directed at him in Zeytun's Mayor Artin Asmonyanyan's son Hayk Effendi's testimony. When the accused, Armenak of the Kesmenan family, who was found to be guilty, invited in and asked about it he denied what he said.

Summary of the document registered 119:

The minutes drawn by the Maraş Court Martial on April 25, 1915, numbered 3/29, suggesting the due trial of the detainees – Abraham's son Karabet of Abraham from Zeytun's Avaklar village, Mardiros's son Mgrdich of the Apil family from Tekke District, Nazret's son Ohannes of the Michael family, David's son Nazret of the Aleksan family, Vans's son Karabet of the Ohannes family, Hançer's son Nishan of the Sadanek family, Hançer's son Penos of the Kardanah family, Abraham's son Ohannes of the Kirkor family, Asador's son Sahok of the Gaga family, Baba Artin's son Kigork of the from the Orta District, Vartevan's son Hayk of the Kurik family, Arslan of the Pilafji family from Maraş's Hodja Tortu District, Mardiros of the Kara Mardiros family from Zeytun's Kaluclar village, and the non-detainee Luke Ohannes from the Orta District – who are accused with attempting to raid the Courthouse, cutting the telegraph lines, using firearms against the Ottoman soldiers and thus disturbing the internal peace in accordance with the

stipulations of the Supreme Penal Code Article 56; and suggesting the due trials of the other accused people – Nazret's son Leon of the Minas family from the Avaklar village, Emanuel's son Bogos of the Tarvant family from the Tekke District, Margar's son Ohannes of the Tago family, Kigork's son Artin of the Apil family, Serkis's son Vartev (alias Vartan) of the Yenidunya family, Penos's son Nishan of the Barutju family from the Orta District, Taros Morisyan's son Hançer, Keshish Der Mesrob's son Kalost, Kapril's son Leon of the Haron family, Mgrdich's son Stephan of the Boz family, Vans's son Penos of the Parsum family, Bogos's son Vartev of the Seniker family, Agop's son Ohannes of the Topuz family, Hançer's son Honan of the Topuz family, Artin's son Manuk of the Ughurlu family, Artin's son Hayk of the Boz family, Serkis's son Kigork of the Mardaval family from Bozbayır District, Agop's son Misak of the Kurik family, Karabet's son Artin of the Bahçe Parsih family from the Yarpuz township, Ekuli's son Sukru of the Arab family from Maraş's Çavuşlu District, Artin's son Penos of the Yenidunya family from Zeytun's Yukarı District, Vartev of the Karabet family from the Kaluclar village, Artin's son Setrak of the Ericek family from the Kozcagız village, and Hançer's son Nishan of the Karabet family from the Kargalar district – in accordance with the stipulations of the same law Article 45 Special Paragraph; and the appended documents have hereby been studied. A copy of the decision pertaining to the 10-day period granted to fugitive Luke Ohannes from Zeytun's Orta District by the Chair of the Court Martial, to enable him to come to the court in due time, in accordance with the stipulations of the Penal Proceedings Law Article 371 has been sent to the court, and other copies are sent to the relevant authorities for the completion of the due procedures. As it is understood that the fugitives have not complied with the decision of the court, the Council has herewith convened procedurally today for their due trials. In the presence of the Public Prosecutor Ali Galip Bey, and the accused mentioned above their trials have been launched. The decision taken by the Court, granting the fugitives 10 days to apply to the court, is read aloud.

In brief:

For Ohannes, who did not comply with the decision of the Court Martial granting 10 days for his surrender, it is hereby unanimously decided that he shall here after be taken as a non-compliant, shall be tried in his absence, shall be deprived of his civil rights, and his property shall be sequestered. Following, the next person accused is called.

Nazret's son Leon, 24, *sakka*,¹⁸ from the Avaklar village, living in Zeytun, said in his questioning said that those who took part in the clash against the gendarmeries at Alikayası were: Penos of the Çakır family, Aghia of the Yenidunya family, Mesrob of the Çolak family, Ohannes of the Garip family,

¹⁸ Sakka, saka: A person who sells water to the houses. Yaşar Çağbayır. *Türkçe Sözlük* [Turkish Dictionary]; V Vols. İstanbul: Ötüken, 2007.

Kigork of the Hoseb family, Nazur of the Fellah family, Vartan of the Turna family, Baba Agha, Nishan of the Azagul family, Catholic Abune, delegate Sehak, Şeftali's brother from Tekke whose name he did not know, Nazur from the Kargalar District whose father's name he did not know; that he was the son-in-law to Aghia of the Sultan family; that they after killing the gendarmeries at the Alikayası region directly came to the Tekke; that among them were Emanuel Çavush of the Bedros family, and Karabet of the Vartevar family; that Mgrdich who was outside knew the events thoroughly; that he only heard about their attempts in realizing these events but not witnessed; that those events were being talked about among the women; that he heard that those who were responsible of cutting the telegram lines were Mesrob of the Çolak family, and Apil of the Avaldan family; that, on the other hand, Serkis of the Yaghub family, Nazret's son Ohannes of the Michael's family, David of the Nazret family, Nishan of the Yaghub family, Kirkor – the mukhtar of the Kargalar District – who was under arms took two gendarmerie soldiers into his neighbor who was of the Kevgurcu family; that the gendarmerie soldiers begged them saying "Please! For God's sake!"; that he saw them taking the gendarmeries elsewhere towards midnight; that he could not see what they did to the gendarmeries; and that the gendarmeries cried for help for long. As for the raiding of the Courthouse, he said that the *aghas* have been holding meetings for a long time; that Baba Agha begged them saying "Please, do not do it!"; that Hançer Effendi of the Yaghub family, Baba Agha, Nishan of the Azagul family, Abune Der Hoseb, Karabet Baldjian, Der Ohannes Nishanyan, Agop Tashjian, Karabet of the Çopur family, and Hançer Yenidunya have been holding meetings to organize the bandits for a long time; that their intention was to seize the guns the government; that he heard women speaking that although Baba Agha sided with the bandits, he later, during the clash at the Tekke, left them and tried to sooth the public; that he heard people say "*Aghas* will have you killed at the prison. You are witnessing on us"; that Agop Tashjian who was in prison has also been saying the same. He repeated his testimony he had given earlier as it was.

Abraham's son Karabet, 43, farmer, from the Avaklar village said in his questioning that fearing of the gunshots heard during the Tekke clash they took refuge in Bogos of the Aleksan family's house in Zeytun; that although a porcelain insulator was found in his house he said it was brought to his house by his children 3 years ago; that if there would be any accusations as to his taking part in the clash at Tekke he would willingly endure the consequences, just as he had said in his testimony.

Mardiros's son Mgrdich, 30, deacon and a *köşker*, of the Apil family from the Tekke District said in his questioning that he used to go to church every morning; that one day he saw Penos of the Çakır family, Mesrob, Aram and Karakin of the Çolak family, Hançer Aghzibuyuk, Ohannes of the Garip family, the butcher Gul Penos, Apil of the Avaldan family, Şeftali's son Bayek,

Aghia Yenidunya's son Hançer, Nishan Yenidunya, Aghia Yenidunya's sons Bayek, Nishan, Luke Ohannes from the Orta District, and 20 more people whose names he did not know taking refuge in the Tekke; that of those people Penos, Karakin, Aram, Hançer, and Garip's son had Martinis; that Mesrob had a Mauser; that Luke Ohannes had a double-barrel gun; that the others had Sion guns; that Aghia of the Yenidunya family had been commanding the bandits at Tekke; that the priest of the church was Sehak; that, he upon seeing the bandits in Tekke, left for Zeytun together with his family, out of fear; that he did not know whether the Priest Der Sehak was there; that he did not know what happened afterwards; that he heard that those who seized the guns from the gendarmeries were Nishan Yenidunya, and Apil of the Avaldan family; that he did not know the names of the shepherds who came from the mountains to join the bandits at Tekke; that he did not join the bandits.

Penos's son Nishan, 27, grocer, of the Barutju family from Zeytun's Orta District said in his questioning that the night the rumors about the raiding of the Courthouse started to spread around Kirkor from Mihal, pack animal breeder and the packsaddle maker Mavi, and Penos of the Kızgın family were at his house; that he called them to ask for their service for sending fat and vegetable oil to Maraş; that Mesrob of the Çolak family came over at 22:00 and as he was talking to the packsaddle maker he talked to Kigork and left; that Hançer of the Moris family came shortly after and told him and his brother Emanuel that at a meeting held at the Boz family's house raiding of the Courthouse was decided; that although Emanuel was a court crier he said he could not go to warn the government officials as it was dark already; that he did not take any part in the clash whatsoever; that he would be willing to serve his sentence should there be any charges directed at him; that although Artin of the Şehbender family called him over and said "There they are, they are going to cut the telegraph lines," he did not know any of those people; that his brother went out to fix the telegraph lines; that although he had also heard that Karabet Baldjian and Nishan Azagulian went to Maraş he did not know why they went; that he heard about a clash with the gendarmeries but that he did not know who they were.

Taros Morisyan's son Moris Hançer, 45, grocer, from Zeytun's Orta District said in his questioning that a Sunday night he went over to Hayk of the Boz family for a prayer ceremony; that he saw Kirkor of the Çolak family, Asador of the Set family, landlord Hayk, Kalost (alias Keshish) of the Der Mesrob family, Nishan of the Boz family, Setrak of the Kishbulut family, and several others whose names he could not remember there; that he saw Hayk going out and was followed by Kalost; that on their return they told them that "It is said that some bad people are going to raid the Courthouse"; that on hearing this he went his house; that he was extremely annoyed; that he met a patrol on his way home; that he did not go to the Tekke; that as he was extremely annoyed he went over to Barutju Nishan's house through the flat roof; as he was on the roof he saw Mesrob of the Çolak family leaving the house; that

he saw two muleteers and Kirkor from Mihal sitting there; that when he asked about the rumors heard they said they did not know anything; and that he immediately left for his house.

Nazret's son Ohannes, 28, farmer, of the Michael family from Zeytun's Tekkeobası said in his questioning that he did not take any part in the clash occurred at the Tekkeobası as he was poor; that his district's agha – Aghia Yenidunya – was continually at the church; that he did not know whether Agop, Hançer, and Aghia's son Dikran Avadis were at the church; that during the clash he was in his barn and left the barn at about 12:00 to go to Zeytun where he went to Hamparsum of the Arab family's house; that he had never taken part in cutting the telegraph lines or raiding the Courthouse nor had any intention of doing so or any knowledge of those incidents; that he has never served in the military; that he was here upon an invitation. When asked about his first testimony, where he said he was a deserter, he approved it thoroughly.

Nazret's son David, 25, farmer, of the Aleksan family from Zeytun's Tekkeobası, said in his testimony that although he was called to the army he did not attend the call; that he was here upon an invitation; that he was ill, lying in his bed on the day of the incident; that he fled away from his house and came to Zeytun in the dusk; that lots of people left their houses and came to Zeytun; that he did not take any part in the clash; and that he did not know the names of the bandits.

Vans's son Karabet of the Ohannes family, 26, from Zeytun's Tekkeobası said in his questioning that although he was dispatched to the army he had deserted somewhere between Maraş and Zeytun, and never went there again; that his agha Aghia was at the Tekke together with his sons during the clash; that he was at his house during the clash; that he did not know the names of the bandits at the Tekke clash; that he ran away to Zeytun out of fear; and that he did not take part in the cutting of the telegraph lines.

Hançer's son Nishan, 26, of the Sadanek family from Zeytun's Tekkeobası said in his questioning that although he was taken under arms he deserted on his way to his unit and had never gone there afterwards; that he came here upon an invitation; that he did not take any part in the Tekke clash; that he remained at his house until evening and fled his house and went to Zeytun in the dark; that he had no knowledge of cutting of the telegraph lines.

Hançer's son Penos, 26, of the Kardanak family from Zeytun's Tekkeobası said in his questioning that although he was conscripted to the army he deserted before his unit had moved to Maraş; that he was a shepherd and he was in the mountains when the clash broke out; that he left the mountains and came to Tekke on hearing the guns out of fear; that he did not know who the bandits at the Tekke were; that he did not know anything else; that he had no relation with the cutting of the telegraph lines definitely.

Abraham's son Ohannes, 26, of the Kirkor family from Zeytun's Tekkeobası said in his questioning that although he was conscripted he deserted his unit on the way and took refuge in Hamidiye; that he came here upon an invitation; that he did not take any part in the clash and did not know who the bandits were; that he was at his home hiding during the clash; that they fled home and went to Zeytun in the evening; and saying that he had no knowledge of anything he denied the offense.

Michael's son Bogos, 31, of the Tarvant family from Zeytun's Tekkeobası said in his testimony he was not called to the army as he had no relatives; that he came here upon an invitation; that he was at his house when the clash broke out and that he did not take any part in the clash; that he did not know anything else; and that they went to the church in Zeytun in the evening out of fear.

Asador's son Sahok, 26, farmer, of the Gaga family from Zeytun's Tekkeobası said in his questioning that he was sent for a change of air for medical reasons; that his recovery period had just been completed; that he came here upon an invitation; that he did not take any part in the clash nor did he know who the bandits were; that as he was a shepherd he had been in the mountains.

Margar's son Ohannes, 26, of the Tago family from Zeytun's Tekkeobası said in his questioning that although he was conscripted he deserted on his way; that their agha was Aghia; that he did not take any part in the clashes; that he fled away to Zeytun without resisting any cannon shots and bullets in the evening of the incidents.

Serkis's son Vartevan, 27, farmer, of the Yenidunya family from the Tekke District said in his questioning that although he was taken under arms during the mobilization he deserted his unit on the way; that he came here upon an invitation; that the day the clash broke out he was in the mountains herding his sheep; that he left his flock and took refuge in Zeytun out of fear; that Mesrob of the Çolak family, Aghia Yenidunya's sons Hançer, Bayek, and Dikran Avadis took part in the clash. However, when asked that in his first testimony he had said that Penos of the Çakır family, Ohannes of the Garip family, Aram of the Çolak family, and Hançer Aghzibuyuk were there he said he did not mention those names, and he who the leader of the bandits were; but when he was asked that he had said the leader of the bandits was Aghia, he said he had not said such a thing; that he did not know what make weapons did the bandits use, that he heard people speaking that they were armed with Martini and Mauser guns; that he heard people speaking that they had cut the telegraph lines before they took refuge in the Tekke; that he did not know who cut the lines; that he heard that the bandits took Gökçe Ali from Kirteman to the Tekke; that the bandits did not surrender their arms; that although there were 5-6 deaths and a couple of wounded people he did not know who they were; that he did not know anything else; that Aghia Yenidunya was his paternal uncle; and saying that all his family was distanced he denied his crime.

Der Mesrobyan's son Kalost, 37, monk, from Zeytun's Orta District said in his questioning that there was a prayer ceremony held at Hayk of the Boz family's house as it was customary for the Sunday nights; that Asador of the Set family, Hayk of the Boz family, Kirkor of the Çolak family, Hançer Morisyan, and lots of others whose names he could not remember were there; that upon Artin of the Aghjel family's coming and pointing out to some people one or two people left the room; that when he got out realizing that they were late Artin said "The bandits are going to raid the Courthouse"; that he immediately told about it to the teacher Ohannes Effendi, who informed the *aghas* in order to curb the events; that he did not know who cut the telegraph lines; that he did not know who killed the gendarmeries; that he heard people speaking of Mesrob and his brother Aram of the Çolak family, Karabet of the Meldun family, Ohannes of the Erik family, and Leon of the Halmon family as the perpetrators; that he did not actually see the people taking part in the Tekke clash; that he did not know the people who were to raid the Courthouse; but that as soon as he had heard that the bandits were going to raid the Courthouse he immediately went to denounce them to the authorities. He denied the charges directed at him saying that he did not take part in the clash.

Kapril's son Leon, born in 1887, of the Haron family from Zeytun's Orta District said in his questioning that he deserted his unit after his dispatch, and did not join again; that he has come here upon an invitation; that he was at his brother-in-law Hayk of the Boz family's house the day they were going to raid the Courthouse; that he saw Asador of the Set family, Nazret of the Bostan family, Kirkor of the Çolak family, Artin of the Aghjel family, Manuk of the Kesbar family there; that Manuk arrived together with Artin and left after saying that they were going to raid the Courthouse; that he informed his brother-in-law Hayk; that they did not mention the names of the instigators; that he understood that Baba Agha's man Kigork them; that he was at home the day the gendarmerie soldiers killed at the Tekke clash and at the Alikayası; that he deserted the army just because of ignorance; that when Baba Agha sent out town criers to call out the deserters, he answered the call and learned that the gendarmerie soldiers were killed; and saying that he heard that the people who did this were Penos of the Çakır family, Karabet of the Meldun family, Aram of the Çakır family, and their friends, he denied his crime.

Mgrdich's son Stephan, born in 1885, of the Boz family from Zeytun's Orta District said in his questioning that he was released by the recruitment office when the mobilization was declared; that although he was called for the second time he could not attend the call as he was not at home; that this time he applied as there was a call; that he could not go as he was not at his house the night the events broke out; that Bali Kirkor came over and took him to his house for his two Circassian guests wanted to meet him; that on his way back home he met Hayk – near Hayk's house – who told him that he had heard from Aghjel's son Artin that the bandits were to raid the

Courthouse; that he went home; that he did not know who cut the telegraph lines; that he understood that the line cut was in the direction of the Kaplica, that those people who killed the gendarmeries were Penos of the Çakır family, Mesrob, Aram, and their friends; and saying that he did not take any part in the clash at the Tekke he denied the charges directed at him; and added that he would be willing to serve his sentence should there be any claims against him.

Vans's son Penos, born in 1884, *köşker*, of the Parsum family from Zeytun's Orta District said in his questioning that he did not take any part in the Tekke clash let alone in any other clash; that, however, he said he had seen a crowd of people gathered at Hayk of the Boz family's house, and when he went there he saw Hayk, Moris Hançer, and some other people were anxiously speaking to each other saying "The bandits will raid the Courthouse"; that they did not mention their names; that later he heard that they were Mesrob of the Çolak family, Penos of the Çakır family, and their friends; that he heard that even Aghia Yenidunya, Nishan, and Karabet of the Digidik family had joined them; and said that he did not see any of these happening before his eyes.

Bogos's son Vartevan, 52, grocer, of the Seniker family from Zeytun's Orta District said in his questioning that the day the gendarmerie soldiers were killed Baba Agha gathered all the people in the district in the market place and shouted "I want all the deserters come forward, if any of them yields I shall grab him by the arm and hand him over to the government authorities"; that he did not have any true knowledge about the clash at the Tekke nor about the raiding of the Courthouse.

Baba Artin's son Kigork, 37, farmer, from Zeytun's Orta District said in his questioning that he was at home when the clash at the Tekke began; that he never took any part in any of the incidents, let alone would take part in such a formation; that he heard rumors "They are going to raid the Courthouse"; that he did not know the reasons and aims in their doing so; that he heard about the raiding of the Courthouse from Serkis's son Serkis of the Seniker family, who had heard it from the women in the street; that he would be willing to serve his sentence should there be any claims against him.

Agop's son Ohannes, 30, felt maker, of the Topuz family from Zeytun's Orta District said in his questioning that he heard people speaking of bandits' raiding the Courthouse; that it was widely spoken by women; that he was detained although he was a guest over Partom of the Seniker family's house; that he was detained for going there the day the gendarmeries killed and during the clash at the Tekke; that he did not now who the criminals were; but that there were people gathered under the leadership of Penos of the Çakır family. When asked about his testimony where he had said although he went to the Recruitment Office he returned, as it was very crowded, he approved it.

Hançer's son Honan, 20, of the Topuz family from Zeytun's Orta District said in his questioning that his brothers Nazret and Mardiros were serving their military duties; that he was not called to army yet; that he had heard people speaking of Penos of the Çakır family, Hançer Boyadji's, and some other bandits' attempting to raid the Courthouse, that they had killed the gendarmerie soldiers, that they used firearms against the Ottoman soldiers at the Tekke incident; that he did not say that the insurgents held a meeting at Penos of the Çakır family's house, and that he had no knowledge of such a thing, that he did not say anything in relation to this; that he did not say anything about Karabet of the Baldji family's bringing 3-4 okes of potassium-nitrate. Thus, he gave totally a different testimony than he did before.

Artin's son Manuk, 55, farmer, of the Ugurlu family from Zeytun's Orta District said in his questioning that he went over to Baba Agha's house upon an invitation he sent with his servant "Baba Agha is waiting for you"; that Baba Agha asked him "I hear that they are going to raid the Courthouse, is it true?"; that he answered him saying "No, I do not have any knowledge of it"; that Baba Agha said "Well then, go to your home now"; that there was nobody with Baba Agha, by the time he went there Baba Agha and the teacher Ohannes Effendi had already toured around the town; that the one who opened gun fire on the soldiers and seized their gun in the incident that took place in 1896 was not himself but the son of a monk from Esh Sham (deceased); that he did not know who shot the gendarmeries at the Alikayası; that he heard people speaking that they were Penos of the Çakır family and his friends; That he did not know the people who cut the telegraph lines; and that Catholic religious leader and Doctor Yervant went to the Tekke to take the weapons the bandits had.

Artin's son Hayk, born in 1884, farmer, of the Boz family from Zeytun's Orta District said in his questioning that he heard about the raiding of the Courthouse while he was at a prayer ceremony held at his house from Artin of the Aghjel family who came over to inform him; that Aghjel had heard it from Gul Manuk; that he informed the people in his house; that Der Mesrobyan Kalost, Nishan of the Boz family, and some other people whose names he could not remember were there in his house; that his paternal uncle's son Nishan went down the town out of curiosity, and when he met Nazret of the Bostan family on his way he told him about the information he heard, he answered him saying that he went over to Baba Agha's house to inform him who soothed them and said "Keep calm, go to your house and be in peace" in reply; that returned their homes to sleep; that a couple of days later he heard some people set out to cut the telegraph lines; and saying that he heard that the people who killed the gendarmeries near Alikayası were Penos of the Çakır family, Ohannes of the Garip family, and some others whose names he did not know he denied the offense.

Serkis's son Kigork, 25, farmer, of the Mardaval family from Zeytun's Bozbayır District said in his questioning that he attended the call for military

service; that he was discharged upon a document; that Penos of the Çakır family, Colak¹⁹ Mesrob, Penos the butcher, and Hançer Aghzibuyuk were the leaders of the bandits; that people had been talking about their taking part in the incident at the Tekke and in the killing of the gendarmeries at the Alikaya region; that all the people who took part in the clashes now were on the run; and that none of the detainees took part in those clashes.

Avadik's son Misak, 25, farmer, of the Kurik family from Zeytun's Bozbayır District said in his questioning that although he was conscripted once during the mobilization he escaped on the way; that he was not in Zeytun as he was herding his flock when the events broke out; that he did not know who cut the telegraph lines; that he did not take any part in the Tekke incident or in the killing of the gendarmeries; that he had never been to Tekke before whatsoever; and saying that he heard that the bandits were Penos of the Çakır family, Ohannes of the Garip family, Penos the butcher, Hançer Agha, and Mesrob of the Çolak family denied the offense. His testimony is read aloud: when asked about his words claiming bandits' wandering in the mountains he approved them.

Karabet's son Artin, 28, locksmith, of the Bahçe Parsih family from the Yarpuz subdistrict said in his questioning that although he was a soldier at the 3rd Battalion 2nd Company situated in Maraş he deserted his unit just as he was dispatched to the Worker's Battalion in Osmaniye for he had no uniform; that he was caught just as he was crossing the Hamidiye Bridge and taken to Zeytun where he was detained for 5 days before he was released; that he confessed he was a deserter then; that he had heard about the killing of the gendarmeries when he was under detention; he denied the offense by saying that he was over Manuk of the Seniker family's house in the Orta District during the clash at the Tekke.

Penos's son Arslan, 30, of the Pilavji family from Maraş's Hodja Tortu District said in his questioning that his unit was dispatched to Islahiye Workers Battalion from Maraş in February of 1915; that he deserted as it was expensive; that he returned to Maraş and paid for his service; that he had served in the army before; that the gendarmerie soldier Memli of the Oksuz family met him in Zeytun; that he did not see him bearing his Mauser rifle; that what he had said before was a lie; and saying that he did not take any part in the clash at the Tekke, and did not kill Major Süleyman he denied the offense.

Artin's son Penos, 28, farmer, of the Yenidunya family from Zeytun's Yukarı District said in his questioning that although he was dispatched during the mobilization he deserted together with his many friends; that the day the rumors about the raiding of the Courthouse started to spread he was at Nazret Agha of the Gul Vans family's house where he also saw Stephan of

¹⁹ Çolak: An adjective used for a person who has lost an arm or a hand.

the Yenidunya family, Sheitan Tchekidjian Parsum, Hançer of the Pishtek family, and Kirkor of the Gul Vans family that nothing against the government was spoken of; that he had heard that the soldiers were going to raid the Tekke and the bandits were going to raid the Courthouse; that he heard that the bandits were Aghia Yenidunya and his sons, Penos of the Çakır family, Artin of the Şeftali family, and their bandit friends; that he would be willing to serve his sentence should there be any claims against him; that their aim was to seize the Martini rifle found at the Courthouse; that Mesrob and the above mentioned people had taken part in the killing of the gendarmeries; that Aghia of the Yenidunya family was in fact his paternal uncle; that although he had said that there was a meeting at the Karabet Baldjian's house before the Investigation Committee, he said he was beaten and forced to say so, as everyone else did. His recorded testimony is read.

In brief:

He said that Aghia of the Yenidunya family was his paternal uncle; that he was living with him at Tekke; that the night the Courthouse was to be raided he was at home together with his paternal uncle's son Kirkor and his brother Leon, and with his other paternal uncle's son, Kigork's, son Stephan; that they all told him one by one; that they told him that the people who took part in the Tekke clash were Aghia Yenidunya and his sons, Penos of the Çakır family, and Artin of the Seftali family; that he heard that there was a meeting at Baldjian's house the night the Courthouse was to be raided; that Penos of the Kodjabash family and the deserters whose names are mentioned above were there at the meeting; that their aim was to inflame a rebellion by seizing the soldiers' ammunition and all the weapons found there; that however, he said they were not successful. When he was asked, he insistently said he did not say anything as read, and denied the offense.

Vartevar of the Karabet family, 40, farmer, from the Kaluclar village, said in his questioning that he had not taken any part in the clashes mentioned, let alone know where those incidents took place; that he did hear anything about the killing of the gendarmeries; that, one day when he went to the mill, the Zeytun *aghas* telling Avadis Agha of the Boyam family "You go and check the telegraph lines, whoever is cutting them stop him, and send us a message"; that Avadis Agha said in return that they were the people of the Tekke; that when they started to look around for Koroghlan of the Topalak family, who had not gone home, he heard that he crossed this side of the Kaymakampınarı; and that he could make nothing of all this, and denied the offense.

Artin's son Setrak, 27, farmer, of the Ericek family from Kozcağız village said in his questioning that he was not called for military service as he had no relatives; that he was not in Zeytun the day the clash took place; that when he heard that the soldiers launched a pursuit party to catch the bandits

in the mountains he fled away and took refuge in Zeytun; and saying that he did not take any part in the clashes he denied the offense.

Hançer's son Nishan, 26, farmer, of the Karabet family from Kargalar District said in questioning that although he was given to the orders of the Antep Depot Battalion he deserted for he had no pocket money, and that he has been a deserter for the last three months; that he has never been with the bandits; that he has not taken part in the clashes; and saying that he did not know the people who took part in the clashes he denied the offense.

Nazret's son Mgrdich, 33, farmer, of the Adjiteyak family from Zeytun's Yukarı District said in his questioning that the day the rumors about the raiding of the Courthouse started to spread around he was at home; that he heard all about it next morning from his neighbors Nazret of the Gul family, and barber Artin; that he learned that Penos of the Çolak family, Ohannes of the Garip family, Hançer of the Yenidunya family, and his friends were going to raid the Courthouse; what is more, that Hançer had invited him to join them. His recorded testimony is read aloud.

In brief:

When he was asked about his testimony where he said Hançer of the Yenidunya family told him that "I have talked to the *aghas*, we were going to raid the Courthouse and take all the weapons there, we could not manage to convince the people; nevertheless, Manuk usta's²⁰ friends, and Velot of the Merkesh family, Penos and Nishan of the Barutju family, Emanuel of the Çarık family from Bozbyır District, Mesrob and his brother Aram of the Çolak family, and Karakin Çolakian; to be short 20-30 people will get together and raid the Courthouse"; that they met at Penos of the Çakır family's house; that Sergeant Nazret's son Agop, Hançer of the Yenidunya family, Kirkor of the Gul Vans family, Agop Tashjian from the Bozbayır District, Vartevan of the Nohut family, Karabet Baldjian and his brother Leon, Hançer of the Yaghub family from Kargalar District and his brother Artin, Velot of the Merkesh family, Nishan Azagulyan, Karabet of the Çopur family, Mesrob of the Çolak family, Ohannes of the Vagli family, and Der Nishanyan Ohannes were present at this meeting; that he heard that Aghia of the Yenidunya family took men to cut the telegraph lines; that the meeting, the prayer ceremony, was held against the State. When he was asked, about his testimony where he claimed that of those present there Nazret of the Seniker family, Vartevan, and Partom held a meeting at Nishan of the Boz family's house, that Leon of the Haron family, Hayk of the Boz family, and Nishan held another meeting in another house, he approved all what he had said earlier.

²⁰ Usta: An adjective used for a skilled tradesman or craftsman.

Penos's son Nerses, 31, ironsmith, living in the Ericek village, from Zeytun's Yukarı District said in his questioning that he was not called to the army for one his brother was serving in the army already, two he had family members to take care of; that he had been to Zeytun in July last year; that he had no knowledge of the events taking place; that he did not know who the rebels were; and saying that he did not go to the Tekke he approved his first testimony.

Aghia's son Serkis, 41, farmer, from the Avaklar village said in his questioning that when he was at his home in the village the soldiers came over and detained him; that he moved to Zeytun because of the events that took place earlier; that they found an telegraph line insulator in Abraham's house in the village; that they detained him for telling them the house belonged to Abraham when they asked about the house; that he moved to Zeytun upon the invitation of the *aghas* in Zeytun who said "Move to Zeytun, and live in peace".

One of the accused in this case, Penos's son Mardiros, 40, farmer, who was at the hospital for treatment, of the Kara Mardiros family from the Kaluclar village, came after his recovery on will to testify said in his questioning that upon receiving the permission of the gendarmerie commander he set out to pick up his neighbor's body who was shot to death on the Koruca Dağ behind Zeytun, on his way, he said, he met a patrol team that opened fire on them wounding him in the leg; that he took refuge in Zeytun after the beginning of the Zeytun incident as well as all the villagers; that nobody invited him to Zeytun, but they came here just out of fear; that the day he was wounded was four days after the Tekke clash; that although they surrendered upon the soldiers' calling out to them "Stop and surrender!" they were wounded. When Mardiros was reminded of his first testimony where he said he was wounded for attempting to run away and not complying with the orders of the soldiers he approved what he said before.

Ekuli's son Şukru, 20, farmer, of the Arab family from Maraş's Çavuslu District said in his questioning that he went to the spa at Zeytun as he was suffering from a disease for over a long time but that his sickness further developed there; that he stayed at his married sister's house lying sick; that one day when he went down town they asked him "Where are you from?" and upon answering them saying "from Maraş", they detained me and brought here to the barracks; that he was at the hospital in the barracks for the last 7 weeks; that he did not know anything about the clash or about the meetings held. It was observed that he was really ill.

Vartevar's son Hayk, born in 1892, of the Kurik family from Zeytun's Orta District said in his questioning that although he dispatched to Antep he deserted his battalion there; that although he knew well that the deserters would be punished he deserted on his friends' saying "We do not have money, they will distance us to İstanbul, let us desert"; that when he was in the town the *aghas* called him over and said "The bandits are coming to

town do not let them enter the town”; that when they him and lots of men out of the town he was wounded in the groins. His previous testimony is read aloud.

In brief:

As all the people in the district were deserters, the *aghas* called on them “Let all the deserters come out!”, he said he was wounded in the town; but that he did not know whether the bandits or the soldiers wounded him; upon reminding him his written testimony he approved it thoroughly. When asked why he had not informed the authorities for getting wounded, he said he did not, but the authorities detained him 15 days later on learning about his wounding.

Ali’s son Memli of the Oksuz family from Maraş, and Hasan’s son Arab Ali of the Cellat family from Maraş – who were serving their military duties in the cavalry company situated in Zeytun – who were invited to testify as witnesses in the suit opened against one of the accused, Arslan, their testimonies are read aloud.

The summary of Memli’s testimony: He said that he met Arslan of the Pilavji family from Maraş bearing a Mauser and ammunition in the Ironsmith’s Street in Zeytun’s Çarşıpınarı district on March 18, 1915. When asked him why he was wandering around in such an outfit he replied him saying “Time’s requirements. I have a sister here, that’s why I came here.” Although he was going to detain him in the town, he could not dare to do so as the rebellion had just begun.

As for the summary of Cellat’s son Arap Ali’s testimony: He said as he was talking to his friend Memli he saw a person bearing a Karadagh revolver, bullets and a dagger in his waist approach, to whom his friend Memli asked “Arslan why are you wandering here?” which the person replied saying “Time’s requirements.”

When the accused Arslan was asked, he said he has never been to Zeytun.

The detrimental documents found at Kalost's son Bedros – who was found to be guilty in the 1st minutes – of the Çakır family from Bozbayır District, and at his son's house pertaining to the case held have been received today from the Investigation Committee is read aloud.

In brief:

In the letter Bedros Çakıryan sent to his son, Emanuel Çakıryan, on March 7, 1899 writes, "We wrote the issues pertaining to the Armenian issue to Bogos Nubar Pasha. Nubar Pasha is more aware of these issues than us. I will write you the answer as soon as I receive."

As for the Summary of the document numbered 133:

The documents and their supplements pertaining to the investigations of the fugitive bandits Penos of the Atmalı family, Nishan Yenidunya, Aghia Yenidunya's son Bayek, Piriñ Nazret's son Serkis who are accused of murdering Topalak's son Mehmet from Zeytun's Beşan village, cutting the telegraph lines, captivating Mehmet's son Gokçe Ali from Kirteman village and imprisoning him at the Tekke, and those pertaining to the second degree accusations of the detainees Serkis of the Begam family from the Kaluclar village and Kazor in the murdering of Mehmet had been sent to Court Martial at Maraş for their due trials; following the close study of the minutes, the copies of the decree announcing the decline of a need for issuing of a decision granting a period of surrender for the fugitives Penos, Nishan, and Bayek, as well as for those who are seen to have violated the internal security of the State as mentioned in the document number 120; continuing it suggested, however, that in accordance with the stipulations of Penal Proceedings Law Article 371 it would be appropriate to grant a 10-day period of surrender to Serkis; the copies of the decrees given are sent to the Chair of Court Martial where the trials shall be made, and to the relative authorities. As it has been observed that the mentioned fugitives did not comply with the decree granting a period of surrender the court elected for the case convened as a due procedure today. The trials have begun in the presence of the Public Prosecutor Ali Galip Bey and the accused mentioned above; and the decree granting the fugitives a period of surrender is read aloud.

In brief:

It is announced that as the mentioned person who was granted a period of surrender by the Chair did not surrender within the given period shall here after be taken as a non-compliant, and shall be tried in his absence.

When the accused are questioned:

Aghia's son Kazor, 35, farmer, of the Begam family from the Kaluclar village said in his questioning that one day as they were on their way to their village from Zeytun they met a Muslim boy on his donkey, near Kaymakampınarı, whom they accompanied for awhile until they arrived a bumpy road where the animal could not walk, the boy separated and took another route after having taken a few paces they heard the boy crying for help, when they reached him, they saw him captured by 4 bandits, the bandits threatened them as well, and shot the child dead; that of those he only recognized Penos of the Atmalı family; that later they went to their houses and did not inform the officials; but that they told about the event when the soldiers came and invited them to the station. When he was reminded of his previous testimony where he said Penos of the Atmalı family stabbed the murdered person, Topalak's son Mehmet from the Beşan village, twice with a dagger, he insisted on his new testimony and claimed that they first stabbed him with a dagger and then shot him to death twice; and added that he had not done anything.

Hrabet's son Serkis, 55, farmer, of the Begam family from Kaluclar village said in his questioning that when he arrived at the Kaymakampınarı from Zeytun together with his friend Aghia's son Kazor they met Topalak Mehmet from the Beşan village who after a while changed the road he was taking to his village; that no sooner than they took 40-50 steps he saw two men holding Mehmet; that although Mehmet cried "For goodness sake! Do not you fear God's wrath?" they stabbed him with a dagger; that the bandits did not shoot him; that although he could not make out who the bandits were he said one of them was Penos of the Atmalı family; ad said that the murderer was Penos. When he was asked about the incongruity between his testimony and that of the Kazor's they both insisted upon their own testimonies. Moreover, Serkis denied his offense by claiming that he had heard the villagers talking about bandits' capturing two Beşan villagers, taking them to the Tekke and imprisoning them there; moreover, claimed that although they wanted to rescue him but fled away out of fear, and that he said the truth when the authorities called for him. His first testimony is read aloud.

In brief:

It is observed they said that the bandits held Mehmet and beat him up with a stick, and did not listen to his words "For goodness sake! For goodness sake!" while writhing in pain, and murdered him. When they were asked about the incongruity, he denied his offense saying that he ran away out of fear and when he got to his village he told Avadis of the Boyam family that Mehmet was murdered but did not tell him how or by whom he was murdered; that he did not now whereabouts was Avadis; that their village

was at a 15 or 30 minute walk from where the event took place; that he did not denounce the event to the authorities then but after he was invited by the authorities.

The summary of the testimony given by Mehmet's son Gokçe Ali, 60, the plaintiff: On the day of the incident, he said, he went to Zeytun together with Mehmet, but as Mehmet's work had finished earlier he left telling him that he will set out slowly so that he may catch up with him later; that afterwards he himself set out together with Hançer of the Gul Vans family, and when they arrived at the Kaymakampınarı 6 bandits held them up, and said "Go back, you are forbidden today!" and took him to a creek where he started wondering about Mehmet; that they questioned him about his identity; that some 20 Christian bandits gathered around him; that he recognized Serkis of the Pirinç Nazret family, and Aghia Yenidunya's son Bayek but not the others; that he understood that they had just cut the telegraph lines from the telegraph lines hanging loose in the air and lying on the ground; that meanwhile he heard two gunshots; that they found Mehmet's body from where the gunshots were heard; that one of the bandits, Nishan of the Yenidunya family threatened him with choking him to death if he was ever to denounce the incident; that the number of the bandits reached to 60 as he waited there, and took him to Tekke with them; that he spent the night at the Tekke, and heard them speaking to themselves saying "We will get rid of the kaymakam tonight, we are going to kill him, and take the control of the barracks over"; that some 100 bandits went to Zeytun in the morning, and Aghia's son Bayek of the Yenidunya family on his return after having said "We went to the Courthouse. We talked to the *kaimakam*. He released all our friends detained in the barracks and in the prison. A pardon will be declared for those in the Osmaniye prison. We will release the two gendarmeries we imprisoned at the Tekke. Now you go and mind your own business," sent him away; and that they took his outfit and weapons.

The summary of the doctor's report dated March 29, 1915:

Upon the information received about a murdering of a person in Zeytun's spa region a search team set out to investigate the crime scene, a body found among the bushes was examined, and it was observed that it was a body of a young person of about 25 years old, well-built, middle height; other than a cut afflicted with stone on the left side of its neck, a wound afflicted with a dagger in his left eye; it had a four bullet wounds on its upper abdomen. Most of his body and hands were burned; thus it is concluded that the victim died because of the wounds caused with a piece of rock on the head, and the wound caused with a dagger in his eye 5 or 6 days ago; it was also seen that the body was shot with a revolver on the abdominal region after death; that it was later burned; that as the body had a circumcised and shaved organ it was concluded that the deceased person was a Muslim.

The synopsis of the denunciation report dated March 30, 1915 – signed by the Captain, Gendarmerie Commander, and by the Lieutenant, the Commander of the 3rd Regiment, 1st Battalion, 1st Company:

In relation to the murdering of a person at a distance of half an hour to the barracks 8 days ago, and whose perpetrator could not have been found yet; it was observed from the testimonies that when friends of Topalak's son Mehmet from the Beşan village, Serkis of the Begam family from Kaluclar village, and Kazor, who were aware of the murder, were questioned they said that they were friends of the victim and that they saw Penos of the Atmalı family from Zeytun's Tekke District killing him, as they were very close to the crime scene.

When the accused were asked about their say on the documents read and claims, they insisted on their testimonies saying they have no objections.

Upon the declaration of the conclusion of the reading of the investigation minutes, the Public Prosecutor's opinion is asked:

Some of the accused having organized meetings at the Penos of the Çakır family's house, right after the Ottoman State's entering the First World War, sent Karabet Baldjian and Nishan Azagulian to Maraş with the intention of inciting a rebellion. On their return, they first decided to raid the Courthouse and seize the guns; however, the attempt proved to be in vain, as they could not reach a consensus on the execution of the plot. Upon authorities' learning about the plot, investigations were launched, and to display their banditry openly, with the aim of realizing their aims, they ambushed the gendarmerie detachment on March 9, 1915, and killed 7 soldier; started to carry out pillaging, and took active part in a series of murders; their attempts to realize a full-scale rebellion just the same as that of the 1895, have clearly been understood from the testimonies of the witnesses, and partly from their acceptance their offenses, and partly from their ascribing charges against each other. They, despite the mercy and the decent treatment the Ottoman Government has shown, attempted to seize the weapons belonging to the State, planned the widespread murdering of the Muslim officials without no apparent reason at all; murdered the gendarmerie soldiers and cut the telegraph lines; set armed attacks on the Muslim community to kill or to take them as hostages wherever they saw them; invited all the Armenian people living in the neighboring villages to settle in the town together with their herds and belongings; among them the most influential characters of Zeytun – Penos of the Çakır family, Nishan of the Yenidunya family, Mesrob of the Çolak family, Aghia of the Yenidunya family and his sons – who played important roles in the 1895 events attempted to take the leadership of the bandits and ventured in activities that would result in an insurgence against the government, although there was no apparent reason; the accused – Penos of the Çakır family, his brother Agop, Sergeant Emanuel of the Çakır family, Ohannes of the Garip family, Kigork of the Hatchatur family, Asador of the Ayusef family, Artin of the Keder family, Kigork of the Keshish family,

Vartan of the Hatchatur family, Nazret Persis, Mesrob of the Çolka family, his brother Aram, and his paternal uncle's son Karakin Çolakyan, Leon of the Halmon family, Oahnnes of the Erik Vartevan family, Karabet of the Meldun family (alias Karabet of the Digidik family), Apil of the Avaldan family, Artin of the Şeftali family, K r Manuk's son Hamparsum of the Mgrdich family, Nishan of the Yenidunya family, his brother Karabet, Aghia of the Yenidunya family, his sons Bayek, Hançer, Dikran, and Nishan, Kirkor of the Pirinc family, Penos of the Atmalı family, Bedros of the Michail family, Mgrdich Taros's son Karabet of the Artin family from Yeniyapan, Nazur of the Fellah family, deserter gendarmerie soldier Melkon from Feke, Minas Luke Ohannes from Yozgat, Mardiros of the Baran family, Serkis of the Pirinc Nazret family, Gul Aghia's son butcher Penos, his brother Misak, Hançer Aghzibuyuk – have attempted to raid the Courthouse in order to violate the internal peace, and to attack the town after having murdered the gendarmerie soldiers at the Alikayası; they taking refuge in the Tekke used firearms against the soldiers, and caused the martyring of Major Suleyman and 10 soldiers, and the wounding of other 27; and as the deserters Penos of the Atmalı family, Nishan of the Yenidunya family, Aghia's son Bayek of the Yenidunya family, and Serkis of the Nazret Pirinc family are found to be guilty of murdering Topalak Mehmet from the Besenli village – through the testimonies of the witnesses and their running away – it is hereby requested that they should be sentenced to capital punishment in accordance with the stipulations of the Supreme Penal Code Articles 55 and 56. It has been clearly identified through the testimonies of the witnesses and the detainees' accusing each other that Karabet of the Bogos family, Agop of the Shaho family, barber Hamparsum of the Hallac family, Hançer of the Mgrdich family, Penos of the Kodjabash family, Setrak of the Çarkıd family, Artin of the Arakel family, Nazret's son *sakka* Leon, and Armenak of the Kesmenan family, Kalost of the Çakır family, Arslan of the Çakır family from Mara 's Hodja Tortu District, Karabet of the Kabeshi family, and Artin of the Yarpuzlu Bah e Parsih family had all taken part in the clash against the gendarmerie soldiers at the Alikayası; therefore, it is herewith requested that they should be sentenced to capital punishment in accordance with the stipulations of the Penal Code Article 56. However, as Armenak of the Kesmenan family, Karabet of the Kabeshi family, Artin of the Arakel family, and Nazret's son *sakka* Leon helped in rendering the legal investigations easy by informing the authorities on time and by giving the names of their accomplices, and considering the fact that they had no say among the bandits, as extenuating circumstances, it is hereby requested that their requested capital punishment sentence be changed to condemnation to galleys for 15 years in accordance with the stipulations of Penal Code Article 47. Although there are no definite first degree evidence for Bedik's son Aghia of the Tarvant family, Agop's son Keyk of the Kara Mardiros family, Bogos's son Sehak of the Tarvant family, Tekke priest's son Leon, Der Sehak's son Ohannes, Deacon's son Mgrdich, Nazret's son Ohannes from the Tekke District, Vans's son Karabet, Hançer's son Nishan of the Sadanek

family, Hançer's son Penos of the Kardanah family, Abraham's son Ohannes, Michael's son Bogos of the Tarvant family, Sahok of the Asador family, Margar's son Ohannes of the Teku family, and Serkis's son Vartevar's taking active part in the Tekke clash, the mentioned people, by opening fire on the military units approaching at the Tekke, have hindered and complicated the movement of the military units; thus, considering the second degree evidence obtained, it is hereby requested that they be sentenced to temporary condemnation to galleys in accordance with the stipulations of the Article 45. As it has been understood that Kigork's son Karabet of the Tarvant family had helped bandits in their clash against the gendarmeries, it is hereby requested that he be sentenced in accordance with the stipulations of the same law Article 45. That the detrimental documents found at Kalost's son Vartevar of the Çakır family's house; that Bedros's son Sergeant Major Emanuel, a deserter, took part in the Tekke clash, and after getting wounded there he ran away, went to his father's house in the dark, changed his bloody clothes and ran away, despite all the insistence they both refrained from giving information about where the bandits were; moreover, he denied his going to his house; furthermore, it was understood from the translated letters of correspondence and detrimental documents that he was in close contact with Nubar Pasha in Egypt in pursuing the Armenian ambitions, and that they have been keeping those letters and detrimental documents, containing the reasons for their other activities, to publish, it is herewith requested that they be sentenced to imprisonment at a castle in accordance with the stipulations of Supreme Penal Code Article 66 First Supplementary Paragraph. Under the light of the evidence that obtained from the witnesses and the investigation documents it has been clearly understood that Kigork's son Karabet of the Kara Vasil family, Nazret Agop's son Partom of the Seniker family, Emanuel of the Çarık family, Aston's son Nazret of the Bostancı family, Bedros's son Artin of the Aghjel family, Artin's son Asador of the Set family, Serkis of the Serkis family, Nazret's son Nishan of the Boz family, Deacon Tatyos's son Nishan, Penos's son Nishan from the Orta District, Morris Hançer, Mesrob's son Kalost of the Keshish family, Artin's son Penos from the Yukarı District, Kapril's son barber Leon from the Orta District, Stephan of the Boz family, Artin's son *koshker* Penos, Seniker's son Vartevar, Ohannes of the Topuz family from the Orta District, Hançer's son Honan, Artin's son Hayk of the Boz family from the Orta District, Misak of the Kurik family from Bozbayır, Karabet's son Kigork of the Turna family, Kazor's son Kirkor of the Kigork family, Ekuli's son Şükrü of the Arab family from Maraş's Cavanlı District, Vartevar's son Hayk of the Kurik family from Zeytun's Orta District, and Penos's son Mardiros of the Kara Mardiros family from the Kaluclar village have all taken part in launching an organized raid party on the Courthouse with firearms in order to realize their premeditated aims, and thus it is herewith requested that they be sentenced to lifetime imprisonment at a castle in accordance with the stipulations of the Supreme Penal Code Article 58. As for Abraham's son Karabet of the Avaklar village, and Nazret's son David of the Aleksan family from the Tekke District, who are found out to have cut the telegraph lines; and Abraham who

could not bring enough an explanation for the discovery of porcelain insulator used in the laying of the telegraph lines; and under the light of the evidence *sakka* Leon brought against the other accused person it is hereby requested that they be sentenced to temporary condemnation to galleys in accordance with the Supreme Penal Code Article 136. As it has been clearly understood that Serkis and Kazor of the Begam family from the Kaluclar village were accused for second-degree charges – in the murdering of Topalak's son Mehmet from the Besenli village – it is hereby requested that they be sentenced to temporary condemnation to galleys in accordance with the stipulations of the Supreme Penal Code Article 45. As for Nishan Azagulyan who is determined to have indulged in malicious activities, other than forming a secret organization, on his return from Maraş and incited an armed rebellion; thus, it is hereby requested that they be sentenced to capital punishment in accordance with the Supreme Penal Code Article 55. Although Agop of the Tashji family, Der Nishanyan Ohannes, Karabet of the Çopur family – member of the Administrative Board of the town, Hançer of the Yenidunya family, and Karabet Baldjian are found to be guilty of taking part in the forming of a secret organization no definite evidence was found for their taking active part in realization of their set aims; and, under the light of the investigation reports, it has also been concluded that they were of great service to the settling of the tension in the town both during the clashes against the gendarmeries at the Tekke and in the days following it, and as their attempts are considered as extenuating circumstances it is hereby requested that they be sentenced in accordance with the stipulations of the Penal Code Article 58. As it is understood that Agop of the Kirdja family had only attempted to take dead gendarmerie soldier's clothing, as his offense is one of petty crimes, it is hereby requested that he be sentenced in accordance with the stipulations of the Penal Code Article 230. Although Nazret's son *sakka* Leon testified against Catholic priest Der Hoseb, and the municipality doctor Yervant Effendi saying that they took part in the crime committed, the testimonies they gave before the Investigation Committee and before the Court Martial are found to be incongruent and unconvincing; however, their surrendering of some of the arms they seized from the bandits to the authorities, and although doctor Yervant Effendi was in Maraş then, he was there to inspect a out break of a disease in Baytimurlu village, and upon the invitation of the Kaimakam he went to Maraş and stayed there for a couple of days, and upon the requests of the Muttasarraf and the Prosecutor he came back immediately to Zeytun's Ericek village to investigate a crime; as no witnesses or evidence let alone any documents were found to charge him with instigating a rebellion, it has clearly been determined that he was guilty of no crimes it is hereby requested they be released; and as for the other accused – Aghia's son Serkis from the Avaklar village, Kirkor of the Zebun family from the Yezidlerobası, Agop's son Armenak of the Kara Mardiros family from the Kaluclar village, Aghio of the Aleksan family from the Orta District, Artin's son Hatchatur from Yenyapan, Asador's son Aprim of the Keyk family from the same village, Kazor's son

Kirkor, Artin's son Setrak from the Kozcağız village, Vartevan of the Hrabet family from the Beşan village, who is originally from the Kaluclar village, Artin's son Penos of the Çopur family, Hançer's son Serkis of the Tatyos family, Serkis's son Kigork of the Mardaval family, Artin's son Honan of the Ughurlu family, Baba Artin's son *koshker* Kigork, Penos's son Nerses from the Yukarı District, Hançer's son Nishan of the Karabet family from Kargalar, and his son Vartevan – no definite evidence, other than the charges directed at them, was found as to the crimes they committed, thus it is hereby requested the also be released; however, as they are not allowed to reside within the area of responsibility of the Maraş Court Martial it is hereby requested that they be distanced. It is herewith decided that the cases of Kigork's son Artin of the Apil family who could not have been taken to the Court due to his illness, and of Merkes's son Serkis, who was found to be guilty of harboring the bandits – mistakenly distanced and could not have been found yet – be separated for due legal procedures to be executed later.

Kigork's son Artin, 40, a muleteer, of the Apil family from the Tekke District – whose case was separated due to his illness – who was sent to Maraş prison following the completion of his treatment and due procedures, said in his testimony that he was at his home near the Tekke during the clash; that he was wounded by a bullet in his feet; that he had not taken any part in the clash; that among the bandits at the Tekke were Aghia and his sons of the Yenidunya family, Ohannes of the Garip family, Penos of the Çakır family, and Seftali's son Artin, thus he repeated his first testimony to the word.

The mobile gendarmerie soldier Melkon from Feke – who was found to have taken active part in the crime, ran away, and caught recently – said in testimony that he was Bagdasar's son Melkon from Feke; that he was 24 years old; that he was a mobile gendarmerie soldier; that when he left the barracks for Zeytun to patrol, Aghia, his son Hançer, and Mesrob Çolakyan sent him to a house, which he did not know, in the Tekke village, saying that "They will kill you if you ever go to the barracks"; that he ran away together with Mesrob, and two other men; that having wandered in the mountains for a few days they moved to the Fenk region where he saw Penos of the Çakır family and Mesrob leading the soldiers who had deserted their units; that, meanwhile, a man came by and told Penos of the Çakır family that "Ammunition is coming, let us go and get it"; that he did not know who the man was; that he heard Penos say "I cannot take it," but Mesrob's saying "Let us take it"; that the band was composed of 30 men; that 10 of them maintained their positions there and 20 set out to intercept and take the ammunition; that he stayed together with the 10 men; that Sergeant Emanuel of the Çakır family was the instigator of all the turmoil; that Penos of the Çakır family was the first one to shoot at the gendarmeries; that Penos of the Çakır family, Mesrob and Karakin of the Çolak family, Devedik Karabet Apil (dead), Der Baghyan Ohannes, Leon of the Erik family, Ohannes Garip, Artin of the Çakır family, Agop of the Adjiteyak family were involved in the clash; that although there were others he did not know who they were; that

there were 44 men altogether; that Artin and Agop were caught in Maraş; that the testimony he had given the day he was detained was true to the word; that Agop of the Adjiteyak family, and Artin of the Çakır family, who were caught and detained a couple of days ago, had also used firearms against the soldiers; that he himself was not at the Tekke but on the hill overlooking the Tekke together with Mesrob and Karakin; and that both Agop and Artin were also among those who were detained in Maraş.

At the end of the studies carried out it has been understood that Agop of the Adjiteyak family from Zeytun's Yukarı District, and Artin of the Çakır family from the Bozbayır District were caught in the outskirts of the town of Maraş in the middle of the night; that his documents were sent to our Court revealed that the mentioned people were also involved in the plot; thus, upon a unanimous decision of the Court, their cases have been joined and the accused were invited to testify; of the accused Ohannes's son Agop, 18, farmer, from the Yukarı District, residing in the Alişar village denied his involvement in the clashes took place at the Tekke and Alikayası.

Against Ohannes's son Agop's denial, Melkon from Feke was asked if he had a say; he said Agop was involved in the Tekke clash, and was in the mountains together with him; he also said that he was absolutely sure for he had carried his double-barrel rifle. In return, Agop said he did not know Melkon, and there was no enmity between them.

Kalost's son Artin, 50, farmer, from the Bozbayır District denied his offense during his questioning. When the accused Melkon was asked, he said that this man used to visit Penos of the Çakır family at the Tekke; that he was the brother of Penos of the Çakır family; that they were together in the mountains; and that he was an untrained recruit with a single-barrel rifle.

When the accused Artin was reminded of telling the truth, he said when his family was distanced from Zeytun he could not go with them as he was sick; although he said he went to the mountains he said he had never used a gun. When Melkon, Agop, and Artin were confronted, Melkon said in their presence that they were all both at the Tekke and on the mountains together.

The testimony Melkon gave the day he was caught is read aloud.

In brief:

Following the close study of his testimony, it has been observed that he had said in testimony that he was an orderly at the Mobile Company 3rd Platoon 8th Squad; that his name was Melkon; that his father's name was Baghdasar; that the bandits were Aghia of the Yenidunya family from the Tekke District, and his sons Bayek. Hançer, Nishan, his brother's son Hançer, and his brother whose name he could not remember, Agop of the Hadji Nobek family, his brother Karabet, Kesh Avadis, Mesrob of the Çolak family from the Orta District, his brother Aram, his paternal uncle's son Karakin,

Apil from the Yukarı District, Şeftali Artin, Penos of the Çakır family from Bozbayır, his brother Agop, Karabet, Sergeant Emanuel, Vartan Hançer, Kurik, his brother Stephan, Hamo's brother Leon from Yeniyan, Nazor from the Kargalar District, Avadik Karabet from the Orta District, Ohannes of the Karabet family from the Bozbayır District, Minas from Yozgat who was in the 2nd Mobile Gendarmerie Platoon; that they were 44 altogether most of whose names he did not know; that the bandits had a cave overlooking the Elbistan road which they used for storing food; that there was a leather pouch full of gun powder, 3 *batmans*²¹ of lead, about 200 French revolver bullets, 4 bowls of pounded wheat, 3 *batmans* of salt, 20 boxes of cartridges, and 100 *çeliks*²² of wheat (each *çelik* is equivalent to 3 *batmans*) which they took from the Kozcağız village and stored in a cave above the village; that the bandits positioned above the Baluşağı village had 6 rifles, 14 kilograms of flour, 4 kilos of pounded wheat, and 60 Mauser cartridges; that they buried the five people whom they had murdered in the Kızılıçık village to mountain on the west side of the Baluşağı village; that the orderly Hasan from Göksun was massacred by Leon, Hadji Nöbek and Agop on the Solak mountain; that Bayek of the Yenidunya family, Çolak Mesrob, Aram, and Hançer were responsible for the massacring of the three Bosnian refugees in a courtyard in Gömesöğüt(?); that the bandits were generally taking refuge on the Solak mountain, in Taşlık (Değirmenocağı), and in the Kalbur region; that they were frequently patrolling between Alabozanlı and Güredin regions; that their recent idea was to go hot regions, as far as Fındıcak and Yenice kale; that the bandits were whistling into the empty Mauser cartridges as a means of watchword; that Hampor and his son Emanuel, Kazor's brother Agop and his brother-in-law Artin, and Asik were wandering in the mountains together with their families alone; that he took active role in every clash; that when he went down to Zeytun from the barracks to patrol Hançer of the Yenidunya family, and Mesrob of the Çolak family took him to their house saying "Do not go to the barracks tonight. If you do, they will kill you!" upon which he decided to stay; that they took him to the Tekke with his Martini rifle and 70 cartridges and told him to wait there until their return; that on receiving orders at the Tekke he went to the mountains where they tore his uniform apart and gave him bandits' clothing; that taking 30 men from there they went to Penos agha's village, Fenk, and spent the night in a shed among the vineyards; that upon two of the bandits' observing the approaching gendarmeries on their way to Zeytun in the morning, and giving an alarm they took refuge in Fenk; that after a couple of days, Penos of the

²¹ *Batman*: An ancient unit of weight that shows difference (2 - 8 okes or 2,5-10 kilograms) in accordance with the county where it is used or the material to be weighed. It was also used for measuring land; in this case, a *batman* of land was the area enough for producing one *batman* of crop, roughly equivalent to 200 m². İlhan Ayverdi. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. 3 Vols. 2nd Ed. İstanbul: Kubbealtı. 2006; Yaşar Çağbayır. *Türkçe Sözlük* [Turkish Dictionary]; V Vols. İstanbul: Ötüken, 2007.

²² *Çelik*: Bucket full.

Çakır family's nephew and Armenak came over and said "This is the time. They are bringing ammunition to Zeytun. 200 men will come out of Zeytun. Let us go and get this ammunition!" that they understood from the message Penos Agha sent that the number of the gendarmerie soldiers accompanying the ammunition was 17; that when he arrived at the Karaçalıninaltı region together with Penos of the Çakır family, and Mesrob the gendarmeries opened fire, they clashed, and martyred a couple of soldiers; that some of his friends went over those martyrs; that upon Minas from Yozgat's, who was among the soldiers, waving a handkerchief at them, his friends called him over and started to talk in the creek nearby; that after the arrival of their friends they moved to Mihal mountain; that they had no casualties; that they spent 4 days in the shed among the vineyards on the Elbistan road; that their friends brought a goat from the Hacıdere village; that Aghia Agha sent food from the Tekke; that they spent 15 days at the Tekke upon his invitation; that they all accused Aghia Agha saying "You are the perpetrator of all these. You got us into deep trouble. You forced us to become bandits. Let us leave the Tekke!" that Aghia Agha, upon hearing this, said "Come on boys, there is plenty of food here please do not leave," out of his fear; that the reason for his fear was an investigation to be launched by the authorities for he had taken 2 Winchester rifles and some tobacco from the martyred gendarmerie soldiers; that Aghia Agha said, "All the citizens of Zeytun united. They will also take their places next to you, do not be afraid"; that they, after spending the night in the Tekkeobası, set out to cut the telephone lines at 19:00; that on seeing the patrolling soldiers he ran away to the mountains together with couple of bandits; that when they returned to the Tekke upon Aghia Agha's orders he sent them food; that the soldiers besieged them a couple of days later; that one of friends, whose name he did not know, was wounded in his hand and foot, managed to get out and had the government pay for his treatment saying "the bandits wounded me"; that, moreover, he heard this wounded person was allocated a salary by the government; that he, together with his 6 friends, was on the Kat(?) Mountain behind the Tekke during the clash; that when he heard 5-6 shots the next day he saw a company of soldiers marching towards the Koruca Mountain; that he did not shoot; that his friend, Apil, who furiously rebuked him for not shooting and took his gun from him; that Aghia Agha gave his gun back on seeing him crying; that when he went to Zeytun together with couple of his friends, Setrak, packsaddle maker, of the Markir family from the Orta District harbored them and buried his gun somewhere; that he left 4 days later without a gun and spent 45 days around Firnis; that as all the villages around Firnis were evacuated he toured the region together with his friend Hambur for 25 days; that he managed to find his friends with the help of his friend [Hambur] in the Baluşağı village; that he followed his friends from the army; that they separated in twos or threes; that he went over to Apil Karabet's; that when he asked about a Martini, he brought it; that Çolak Aram took his Martini and gave him a double-barrel

gun and a revolver; that he went to Karadut region passing through Solak mountain, Kalbur, and Mihal; that he ran away after getting involved in a clash against the soldiers whom they met there; that he took refuge in the Firnis mountain; that when they set out to return to their previous positions, for fear of the soldiers, they engaged in a clash with the soldiers in the Bogan Kamalak region where one of his dead friends was decapitated by a soldier; that they went to a cave on the Solak mountain where they made some meatballs and ate; that he hung his double-barrel gun in a tree, and wrapped a white handkerchief around his head told the Muslims passing by "My name is Ali, I killed one of the bandits and took his head to Maraş, now I am going to visit my sibling living in Göksun"; that they in return appraised him saying "Good job Hodja effendi!" that afterwards he went to Nadirli tribe for he was very hungry and stayed there as a guest for two days; that they showed him great respect and called him "Hodja Effendi"; that when the village mukhtar and the villagers gathered around to learn more about him, he asked them some people whom the villagers did not know, and upon a woman's saying "He looks like an Armenian," thinking he would be caught, he immediately attempted to run away but on the villagers' shooting him he surrendered to the village mukhtar Mehmet Agha, who later turned him over to the authorities; that 15 of the bandits had Martinis, three had Mauser, and the remaining 26 had double barrel guns and revolvers; that when the engaged in a clash against the gendarmeries those who had double-barrel guns ran away; and that the other continued to clash against the gendarmeries. When Melkon was asked, if he had a say; he said that his testimony was correct, and that was all there is to it; that he showed the places where they had hidden the weapons, food, and dynamites to the officials; that he knew he would be punished if he were ever to commit treachery against the State despite its benevolent approach; and that it was the only reason for his telling the truth and thus his conscience was relieved.

Summary of the testimony Aghia of the Vans family, formerly a gendarmerie soldier, from Zeytun's Bozbayır District; he was invited as a witness to testify about the accused Agop of the Ohannes Adjiteyak family from the Yukarı District, and Artin of the Çakır family from the Bozbayır District: It is herewith observed that, he saying that he knew the felons claimed that they were from the Aghia of the Yenidunya's band; that of these Agop of the Adjiteyak family was a bandit, and Artin's brother Penos of the Çakır family was the leader of the band; that he knew that they were involved in the Tekke clash; that they were together with the bandits ever since the beginning of the Zeytun incident; that he had never seen them among the loyal citizens; that no one had any doubt that they were bandits, and would be using firearms against soldiers; that he had never taken part in any offense; and that as they were bandits from father to son they bear the consequences of their crimes.

When the accused were asked, if they had a say, they said they did not have anything to say.

The testimonies Agop of the Ohannes Adjiteyak family, and Artin of the Çakır family gave after their capturing are read aloud. Summary of Agop's testimony:

It has been observed that he said he was living with his family in the Tekke [village] before the clash but took refuge in the Tekke the day the incident took place; that he opened fire on the gendarmeries and fired 5 or 6 shots with the double-barrel gun he had; that he had not seen who martyred Major Suleyman; that somebody from Yezidlerobası, whose name he did not know, had taken the boots and epaulets of Major Suleyman, and Hamparsum, one of the bandits in the mountains had taken his sword; that he fled to Zeytun by taking the darkness of the evening of the clash for granted; that he ran away to the mountains when he heard that the authorities were looking for those who had taken part in the Tekke clash; that all the people of Tekke took active role in the Tekke clash; that they spent their days in caves on the mountains around Zeytun; that he had 30-40 friends; that the soldiers besieged them on the Bogan Kamalak mountain, and those who had Martinis and Mausers opened fire on the soldiers as the distance between them was very far, and fought for almost 2 hours; that one of his friends Asador was shot in the head and died; that they moved to Solak Mountain where they started to clash with the soldiers again and as Sergeant Emanuel was wounded in his hand they reached the banks of the Ceyhun river crossing the brooks between Mihal and Zeytun; that there he separated from the other members of the group together with his friend Artin and headed for Maraş; and that the others headed towards Alikayası.

Summary of the testimony Artin of the Çakır family gave:

It has been observed that he said he was a gang member; that the band was dissolved into four groups made up of 12 or 15 men; that their leaders were Aghia of the Yenidunya family, Mesrob of the Çolak family, Nishan of the Yenidunya family, and his own brother Penos of the Çakır family; that he was in Penos's band; that they all had Martinis, Mausers, and ordinary weapons; that he had joined bands after his family was distanced; that his brother Penos rebuked him saying "Why did not you leave with your family?" that although the soldiers were in pursuit of the bandits they never got engaged in a clash against the soldiers but only ran away firing occasional shots; that the bandits had no idea or intention in surrendering or going somewhere else but kept on saying "Let us wait until fall. We shall see what happens then!" that when he separated from the bandits on the Mihal mountain his friend Agop joined him saying, "I shall go with you", that his friends ran away as the soldiers in pursuit approached, but he could not for he was old; that he left his friends thinking "I better not die for no reason. I had better surrender to myself to the State. It may kill, imprison, pardon, or even send me to my family"; that they were captured by the gendarmeries in the evening when they arrived in the outskirts of Maraş; that of the bandits

Nishan Yenidunya Agha had a long telescopic sight, and Mesrob had a small pair of binoculars; that among the bandits were the gendarmerie soldier Melkon from Feke, Minas or Ohannes; that he took part in both of the clashes on the mountains, and in one of which his friend Asador died, and in the other Sergeant Emanuel fell down and wounded himself in his hand on a piece of rock. It was also seen that he had said the State was just, and acknowledged that they were the guilty party, and that they were not innocent.

When the accused were asked about their testimonies read aloud, they remained silent for a while and said that the testimonies read aloud were right.

The accused, Artin's son Mgrdich, 25, from Zeytun's Yeniyapan village, who was caught and sent to Court Martial together with his investigation documents today, was reminded of his testimony where he said he ran away from his village and took refuge at the Tekke before the Zeytun incident broke out; that upon the besiegement of the Tekke and shooting of the artillery guns he took refuge in the mountains together with the bandits, from where they went to Alikayası, and upon the soldiers' arrival they retreated to Çukuroluk on the Solak mountain; having spent 2 months there they ran away from the gendarmes in pursuit and gathered in the sheds in the vineyards on the Besnik mountain in groups of three or five, and stayed there for 20 days; that he had 44 friends two of which headed for Maraş; that two of them died, the gendarmerie soldier Melkon from Feke was lost; that some of the bandits became bandits for they were either deserters, or fearful of the government, and yet some of them became bandits to achieve a higher authority by displaying grandeur; that Mesrob and Penos *aghas* impeded those who wanted to surrender to the State; that 15 of his friends headed towards the Firnis to find a decent place to live; that they have not come yet; that he managed to survive eating mulberry leaves, and vine leaves; that Mesrob was selling them the cartridges he had refilled; that they had engaged in a couple of clashes against the gendarmeries on the mountains; that his friends had 4 Mausers, 8 or 10 Martinis, and others had double-barrel and single-barrel rifles; he repeated his testimony he had given previously.

When the other accused were asked, they said they had nothing more to say; and upon the Committee's declaration that there was nothing left to be considered further, it is announced that the investigations has been concluded.

The prosecutor who was asked about his opinion on the procedures claimed that Artin of the Çakır family from Zeytun and Agop of the Adjiteyak family, who were later captured and brought before the Court, had taken active role in the rebellion, and ran away to the mountains and wandered in the prairies with their arms and pursued political banditry; that they indirectly accepted their use of firearms against the gendarmeries and government officials; that as these charges were all proven by the testimonies of the witnesses he requested their punishments in accordance with the stipulations of the Penal

Code Article 56. He, reminding of the deficiencies the 4th Army Command had referred to, reiterated that Article 13, of the Regulations for Governing the Procedures to be followed by the Courts Martial in Dealing with Investigation and Prosecution of the Charges Left to her Discretion openly states that although the Courts Martial hold her prerogatives over the convictions of the higher authorities she should take their warnings into consideration; he thus requested that the sentence to be given should include the statement of reasons of the Committee, as this case is one of judicial discretion.

When the accused were asked, they said they had nothing more to say; and upon the Committee's declaration that there was nothing left to be considered further, it is announced that their trials have been concluded herewith. The Committee convened for further discussion.

Following the hearing of the sides and hearing of the defense, and due study and evaluation of all the investigation minutes, it is hereby concluded that:

Although the minutes recorded, and the evidence found in the documents revealed that some of the arrested convicts, denying their offenses, ascribed the charges directed at them to the fugitives, Melkon from Feke, who was a soldier at a mobile gendarmerie company, taking the chaotic state of affairs in the Ottoman State for granted, deserted his unit taking his ammunition and weapons with him, joined the band to realize the first phase of a full scale insurgence and of a rebellion in order to fulfill the long Armenian dream – declaring Armenian freedom. While the members of this band were performing banditry here and there, they heard about the transfer of ammunition from Maraş to Zeytun, and about the dispatching of 17 gendarmerie soldiers to take the ammunition; these bandits under arrest – Karabet of the Bogos family, Agop of the Shaho family, barber Hamparsum of the Hallaç family, Hançer of the Mgr family, Setrak of the Çarkid family, Agop of the Kirdja family, Artin of the Arakel family, Penos of the Kodjabash family, the gendarmerie soldier Melkon from Feke, Karabet of the Turna family; and the fugitives Mardiros of the Baran family, Penos of the Çakır family, butcher Misak of the Gul Aghia family, his brother Penos, Ohannes of the Garip family, Hançer of the Aghzibuyuk family, Mesrob of the Çolak family, his brother Aram, his paternal uncle's son Karakin, Vartan of the Turna family, Karabet of the Meldun family (alias Devedik), Leon of the Halmon family, Nazur of the Fellah family, Nishan of the Yenidunya family, his brother Karabet, Artin of the Şeftali family, Apil of the Avaldan family, Aghia of the Yenidunya family, and Sergeant Emanuel of the Çakır family who deserted his unit with his arms, were selected to march over the approaching gendarmerie units.

They set up an ambush on the road, opened an oblique fire on the gendarmeries, and martyred six gendarmerie soldiers. Meanwhile, Minas from Yozgat, who was among the soldiers, ran away with his gun and ammunition, and waving a white handkerchief joined the bandits saying that he too was an Armenian.

Under the light of the denunciations and witnessing of Karabet of the Kabeshi family, Karabet of the Kara Vasil family, Armenak of the Kesmenan family, and of the mayor Hayk Effendi; and of the testimonies and indicting denunciations of Artin of the Arakel family, Agop of the Kirdja family, and of Hançer of the Migir family; and Armenak of the Kesmenan family's, and Melkon from Feke's accepting all the charges directed at them, and their giving true accounts of the phases of the incident and naming of their accomplices their offenses have been proved. It has also been revealed that the people, whose names are mentioned in relation to this incident, organized secret meetings against the State at Hayk of the Boz family's house, and at Penos of the Çakır family's house.

They together with the other accused, the notables of the country, Bedros of the Çakır family and his son Vartevan, Agop's son Emanuel of the Çarık family, Nishan of the Azagul family, Karabet of the Kara Vasil family, Nishan of the Tatyos family, Partom and Nazret of the Seniker family, Ohannes of the Topuz family, Nazret of the Bostan family, Nishan of the Boz family, Asador of the Set family, Hayk of the Boz family, Serkis of the Seniker family, Hançer of the Moris family, Keshish Der Mesrobyan's son Kalost, Penos's son Nishan Barutjian, Stephan of the Boz family, Penos of the Parsum family, Manuk of the Ughurlu family, Mgrdich of the Adjiteyak, raided the Courthouse, took all the newly replaced gendarmerie guns and in accordance with the with the decision they made engaged in a couple of skirmishes in and around the town.

Of the accused, Penos of the Çakır family, Mesrob's brother Aram of the Çolak family, Apil of the Avaldan family, and Abraham's son Karabet from the Avaklar village cut the telegraph lines, thus hindered the means of communication, in order to prevent the hearing of the incident, and to curb the any possibility of intervention of the security forces; and the fugitive Penos Atmalı, Nishan Yenidunya, Aghia, Aghia's son Bayek, Aghia's son Kazor, detainee, of the Begam family from the Kaluclar village, and Hrabet's son Serkis murdered Topalak Mehmet from Beşan near the barracks, captivated Gokçe Ali from Kirteman and two gendarmerie soldiers and imprisoned them at the Tekke monastery.

Upon local authorities' taking immediate measures, and sending troops over to Zeytun they gave up the idea of raiding the Courthouse; the 29 people who are mentioned in relation to murdering of the gendarmerie soldiers, and Minas from Yozgat, 30 men all together – Kabeshi's son Karabet, Kurik's son Misak, Çakır's son Kalost, Aghia of the Tarvant family from Tekkeli, who deserted the 77th Regiment 1st Battalion 2nd Company, Keyk of the Kara Mardiros family, Sehak of the Tarvant family, Leon of the Keshish family, who deserted the 77th Regiment 1st Battalion 4th Company, Ohannes of the Hallaç family from Tekkeli, Karabet of the Kara Vasil family, Armenak of the Kesmenan family, Nazret's son Leon of the Minas family from Avaklar, Abraham's son Karabet, Mardiros's son Mgrdich of the Apil family, who is a

deacon at the Tekke, David of the Aleksan family, Vans's son Karabet from the Ohannes family, Hançer's son Nishan of the Sadanek family, Hançer's son Penos of the Kardanah family, Abraham's son Ohannes, of the Kevgur family, deacon Michael's son Bogos of the Tarvant family, Asador's son Sahok of the Tago family, Margar's son Ohannes of the Tago family, Kigork's son Karabet of the Turna family, Vartevan of the Yenidunya family, Honan of the Topuz family, Artin of the Parsih family from Efsus Bahçe, Arslan of the Pilavji family from Maraş, Penos of the Yenidunya family from Zeytun, Penos's son Mardiros of the Kara Mardiros family, Vartevan's son Hayk of the Kurik family, Artin's son Kigork of the Apil family, Artin of the Çakır family, Agop of the Adjiteyak family, Artin's son Mgrdich from the Yeniyapan village, Aghia Yenidunya's fugitive sons Hançer, Nishan, Bayek, Dikran, Vartevan's son Oahnnes of the Erik family, Ohannes of the Luke family, Asador of the Ayusef family, Ekop of the Çakır family, Kigork of the Hatchatur family, Artin of the Keder family, Kigork of the Keshish family, Nazret of the Persis family, Kor Manuk's son Hamparsum of the Mgrdich family, Kirkor of the Prinç family, Atmalı Penos, Bedros of the Michael family, Karabet of the Taros family, Serkis of the Prinç Nazret family, Serkis of the Yenidunya family, Nazret's son Ohannes of the Michael family – took refuge in the Tekke that was built strongly right across the barracks, and martyred Major Suleyman, and his 10 soldiers, who came over to put an end to armed resistance and wounded the other 27 under his command; it is hereby concluded that all – especially Kalost of the Çakır family, Karabet of the Kara Vasil family, Aghia of the Tarvant family, Armenak of the Kesmenan family, Nishan of the Tatyos family, Serkis of the Seniker family, Mgrdich of the Apil family, Leon of the Minas family from the Avaklar village, Nazret of the Seniker family, Nazret of the Bostan family, Artin of the Aghjel family, Asador of the Set family, Hançer Yenidunya, Honan of the Topuz family, Serkis and Kazor of the Begam family, Mgrdich of the Adjiteyak family, Leon of the Haron family, Mardiros of the Kara Mardiros family, Hayk of the Korbey family, gendarmerie soldier Melkon from Feke, who was caught later, Artin of the Çakır family, Ekop of the Adjiteyak family, and Artin's son Mgrdich from the Yeniyapan village – have directly and frankly accepted all the charges directed at them.

Bedros of the Çakır family's sending a letter, where he stated that Nubar Pasha in Egypt has been protecting and covering them, to the fugitive Sergenat Emanuel; detailed explanations of the Kaimakam Hasan Hüsnü Bey; the denunciations of the mayor Hayk, school's principal Ohannes, court crier Manuel, Hoseb Akrebian, Ali's son Memli from Maraş, a soldier in the Aleppo Gendarmerie Regiment Cavalry Company, and of Arap of the Cellat family; and witnessing of Gokçe's son Ali have all been proven to be true; yet some of the detainees continued to deny the evidence brought to the daylight, and tried to evade them in vain, as if no such thing happened.

The action launched was actually aiming at weakening of the Ottoman State from within at a time when the Ottoman State was struggling with the

external difficulties as already stated above; and thus, helping the foreign powers, not to mention the desire for the declaration of a long dreamed independence of Armenia by taking the chaotic situation of the Ottoman State for granted.

As it has been understood from the written declarations that every single one of the accused took active part in both the planning stage and in fulfillment of the incidents let alone the fact that they were the ones who executed the insurgence; they were found to be guilty of rising against by martyring a battalion commander and his 17 soldiers by using firearms, murdering Topalak Mehmet from Beşan in a despicable manner with the aim of separating a certain part of the Ottoman State from the control of the State. It is herewith decided that all the convicts whose names are mentioned, be they arrested or not, have all been sentenced to capital punishment in accordance with the Penal Code Article 45 Paragraph 1, which states "Should a group of people commit an act of homicide, or a crime, together; and should any of those people take part in committing series of homicides or small crimes they are called accomplices. Every one of these people shall be punished separately for committing the crime"; and in accordance with Article 54 Supplementary Paragraph 2 which pointing at the mentioned article, asserts "Anyone who attempts to secede any part of the Ottoman State from the control of the State shall be sentenced to capital punishment."

As for the fugitives: Under the light of the stipulations of Penal Code Article 31, and Penal Proceedings Law Articles 371 and 377 it has been decided that they shall be deprived of their civilian rights, their properties and estates shall be sequestered and used as derelict property.

As for those who have been arrested for other offenses: Hançer of the Yenidunya family, Karabet Baldjian, Der Nishanian Ohannes, Agop Tashjian, and Karabet of the Çopur family are found to be guilty of organizing secret ...²³ prior to the incidents described in detail above; ... Karabet Baldjian brought 1-2 okes of potassium nitrate from Maraş ... confessions of ... as a result of the investigations and trails, and of the Chair of Investigation Committee ... activities, measures, and and their methods ... and charging them thus na dtheir behaviours (of the offenses mentioned above and With the aim of committing one of the crimes two or more ... committed and of the crimes and committing of the crimes premeditated ... preparing the conditions for the acts, and if some measures and activities are attempted ... the people shall be sentenced to life time imprisonment at a castle. In such a secret contract ... if no action or measures are taken for the realization of the necessary conditions, but only thought about ... they shall be sentenced to live in a castle) In accordance with

²³ The original of the document is torn. As the document shows similarity with the documents given earlier on pages 178-181, missing parts of the document can be filled in with the information to be taken from the mentioned document.

the stipulations of the Penal Code Article 58 ... as of April 3, 1915, the day they were detained

As for the others arrested, ... of the Zebun family ... from Yezidlerobası, Aleksan's son Aghio, Karavelh's son Hatchatur, ... son Kirkor, Tatyos's son Serkis, Çopur's son Penos, ... Municipality Doctor Yervant, Karabet's son Vartevar, Mardaval ... Seniker's son Vartevar, Baba Artin's son Kigork, ... of the Ericcek family, ... son Hançer of the Nishan family, Nerses's son Penos, Arab's son Şükrü from Maraş ... have taken part in realizing the offenses mentioned in detail, but have not ... in the actions ... their acquittal has been decided. Following the approval of their acquittals those who were soldiers shall be sent to the workers battalions affiliated to the 8th Corps in the desert ... to be discharged on the same date with ... if not found to be ... released and as their staying in this region is not found to be appropriate they shall be distanced to ... for Municipality Doctor Yervant and Abune Der Hoseb unanimously, July 24, 1915.

Member
First Lieutenant
(Sealed)

Member
Captain
(Sealed)

Member
Major
(Sealed)

Member
Major
(Sealed)

Chair, Maraş Court Martial
Lt.Col.
(Mehmet Şükrü)

It is hereby approved that applied are the seals of the members of the Committee of Maraş Court Martial.

July 24, 1915

Chair, Maraş Court Martial
September 3, 1915
(Signed)

----- ----- -----

January 5, 1916

6th Corps Staff Office
2nd Division
2982

To: 6th Corps Command Logistics Department

1. 1.000 beds of the 2000-bed Vatan Hospital, which was to be set up at Aleppo upon previous orders, shall be made available for accepting patients by January 28, 1916.
2. 6th Corps Medical Chief of Staff in application to the Office of Governor at Aleppo, will have the premises to be used evacuated, and will have the preparations completed; and shall give his report about the works done in every two days.
3. The Corps Logistics Department shall be responsible for undertaking the administrative works.

Chief of Staff 2nd Division

----- ----- -----

Aleppo

January 6, 1916

2nd Division
2988

1. There are recovery wards at Adana, Nazareth, and Jerusalem for the time being. New recovery wards shall be opened at Esh Sham and Aleppo.
2. Recovery wards at Esh Sham and Aleppo shall have 250 beds.
3. Close and larger buildings to be used as recovery wards shall be evacuated. The governor and the regional commanders shall act together in choosing of the buildings.
4. Those who are fallen weak due to illness shall only be transferred to the recovery wards in their own regions.
5. These recovery wards shall be administered in line with the stipulations of the "Instructions for Recovery Wards" issued upon the orders of the Army.
6. This order is a supplement to the order – dated December 11, 1915, and numbered 2766 – issued by the 4th Army Command.
7. It is hereby requested that the above-mentioned orders, receive from the 4th Army Command, be carried out as is.

6th Corps Staff Office
Directorate of 2nd Division
Ali Rıza

----- ۞ ----- ۞ -----

January 8, 1916

Copy

I earlier had requested setting up of a 1.000-bed hospital by January 28, other than the former French Hospital where I had had set up a quarantine ward for the civilians. I request your making necessary arrangements for founding a new hospital to increase the capacity of 1.000-bed Vatan Hospital at Aleppo to 2.000 by February 28. I would like to see those newly founded 2.000-bed hospitals by February 28 in perfect condition. January 10, 1916

6th Corps Command
Staff Office
1st Division

----- ----- -----

To: Jerusalem 1st Intermediate Range Commissariat

Secret

A. I hereby convey a copy of the code the Ministry of Interior issued for the vilayets, as it is. February 4, 1916.

4th Army Commander
Ahmet Cemal

Copy

In a letter, addressed to the Armenian Executive Committee, dated December 16, 1915, it is said that the English would be invading the Lesbos Island; that the Armenians would be joining the Greeks on the island; that all this would be realized without giving the impression that it was actually an Armenian plan; that in order to cause turmoil among the Turkish people the time-bombs to be sent would be planted in the military installations as well as in the public places; that poison might also be added to these bombs; all in all, it was advised in the letter that there should be no holding back of any material or spiritual expenses. Henceforward, it is hereby concluded that all the Armenians, be them visitors or local people, who act suspiciously shall be pursued, as especially those who come from other places and enter the courthouses shall be kept under surveillance, their pockets and belongings shall be searched; and thus, any attempt for an assassination shall be tried to be curbed.

----- ----- -----

Prime Ministry
Ministry of Internal Affairs
General Directorate of National Police Organization
6845
488

Secret

To: Enver Pasha, the Deputy Commander of the Ottoman Armies and the
Minister of Defense

“Code”

It is understood that the German Government has not shown any sign of opposition to the measures the government has taken about the Armenians, and gives its consent to the measures taken out of legal and coercive reasons, and to their results. From the talks I held with the German parliamentary members, I am convinced that the Germans will attempt to propose the returning of the relocated Armenians to their homes before the signing of a treaty. At a time when most of the Armenians are on their way to their new homes on board the trains, and when the railroad is reserved for military use for the army upon the 4th Army Command's deeming it necessary, no transportation could have been realized from Adana to Aleppo through the Gülek Strait. Moreover, as a consequence of the military dispatches between Aleppo and Dayr az Zawr, the transfers of most of the Armenian convoys, and of the Armenians living densely in and around Adana and Maraş have been delayed. Taking the present circumstances for granted, I hereby pronounce my conviction that it shall be better to put an end to the relocations, and to realize the immediate transfers of only the most needed, in order to curb any difficulty to arise when we meet such a proposal, and to have the measures taken explicitly reach a conclusion. I hereby request the issue be submitted to Cemal Pasha's further considerations, as to what extent does my proposal seems applicable, and sending of the due orders to be implemented here. February 16, 1916.

Minister of Interior
Talat

Ciphering is mine. February 16, 1916

(Signed)

Approved and may be sent February 16, 1916

----- ----- -----

March 15, 1916

1. Orders – dated February 28, 1916, numbered 3/260 – issued by the Ministry of Defense

For the question of how the creditors – who are serving at the army due to mobilization, who cannot apply personally, and who cannot appoint their relatives to act on their behalf – will take their money back from the relocated Armenians, the stipulations of the prevailing law has been taken as bases. The Justice Law Article 20 declares, “He, who holds a document – signed or sealed by two witnesses and his trustor, approved by the village mukhtar²⁴ or the village council – may be accepted to the case.” Due to prevailing exceptional terms, and pertaining the extraordinary circumstances, it has been decided that the documents to be prepared and submitted to the liquidation commissions by those who are serving in the military at present should have, for reliability, the approval of the high ranking officers of the units they are affiliated to. The decision hereby stated has been conveyed to the Ministry of Interior by the liquidation commissions. The issue shall be forwarded to the relevant parties.

2. Orders of the Ministry of Defense communicated by the 4th Army Command

In accordance with the Internal Law Section 36 Article 14, governing the admonition procedures asserts that the retributions given to the officers due to their offenses by the authorized commands shall be written into their personal records at their regiments without resorting to any trials to be launched by the hierarchical authorities, and be erased after their promotions. Therefore, as there is no legal obligation for including such punishments – which do not affect promotions, and which will be erased following the promotion of the offenders – informing the relative parties in writ should be avoided, but it is hereby suggested that they should be mentioned in the personal records kept at the regiments.

6th Corps Command
Chief of Staff
2nd Division
Ali Rıza

----- ۞ ----- ۞ -----

²⁴ Mukhtar (*muhtar*) is the elected head of a village.

Aleppo
March 26, 1916

To: Aleppo Logistics Support Inspectorate

As I left my orderly, who was of no help, in Istanbul (an orderly is appointed today); and to compensate the two other soldiers caught plague on their way I request the appointing of three soldiers.

There is an urgent need for 4 orderlies at the laboratory. There is no need for the training of those orderlies. However, as it is much easier to catch a disease at the laboratory compared to other places the soldiers to be appointed should be healthy and well built.

Major, M.D.
Schilling

----- ----- -----

Deciphering of the code – dated March(?) 29, 1916, numbered 25 – sent by
the Ministry of Interior.

The code 25, which is claimed not to have been deciphered elsewhere, is
rewritten below. It is reported that the American and German establishments
have been giving money to Armenians in some places. As the money to be
given to the Armenians should be distributed by the state officials and under
the supervision of the authorities, distribution of money by other means shall
not be allowed.

Minister of Interior
Talat

To Office of Correspondences to be kept in its due dossier
April 12, 1916

(Signed)

----- ----- -----

Deciphering of the code – dated April 3, 1916 – sent by the
Ministry of Interior.

Appended, March 23, 1916. The Supreme Military Command reiterates, through a circular, the fact that the state officials who allow distribution of money to Armenians by the American and German establishments secretly, and who will realize it after its declaration shall be punished most severely.

Minister of Interior
Talat

----- 80 ----- 82 -----

From: Esh Sham²⁵ Headquarters

2931

The telegram message, dated April 13, 1916, received from the 4th Army Command.

1. Below is submitted the copy of the telegram message I sent to the Maraş Autonomous Mutasarrif.

I received information declaring that there are 15.000 Armenians still remaining in Maraş, and about the same number of Armenians in the settlements affiliated to Maraş. The first Armenian uprising took place in the regions affiliated to Maraş Autonomous Mutasarrif, and the State was compelled to send military units for the first time. Yet, I feel deep distress and amazement seeing them remaining in the sanjak. By establishing a firm communication with the Aleppo Vilayet, the transfer of the Armenians settling in the center and the regions affiliated shall begin at once, and all their provisions shall be met, their honor, and lives shall be protected by all means until they arrive the destinations they are assigned to. I must be kept informed about the beginning of the transfers. I hereby summarize my opinion in a single sentence. "There shall be no Armenians dying of hunger or from assaults!"

2. As you are assigned to the administration and the organization of the relocations of the Armenians, I ordered to the Office of the Maraş Mutasarrif to establish contact with you in no time. I am of the conviction that the transfer of the Armenians should be made via Nizip²⁶.

April 13, 1916

4th Army Commander
Ahmet Cemal

----- ----- -----

²⁵ Syria, Damascus.

²⁶ An administrative district affiliated to Gaziantep.

Office of Governor of Aleppo
Date of Draft: April 14, 1916
Date of Fair Copy: April 14, 1916
Secret

To: Ministry of Internal Affairs

1. Cemal Pasha ordered to the Office of the Maraş Mutasarrif that the transferring of 15.000 Armenians living in Maraş, of about the same number of Armenians living in the settlements affiliated, and my being informed about the immediate beginning of transfers; and has sent me a copy of the communiqué.
2. Transfers shall be realized through Nizip - Birecik²⁷ highway and through the Euphrates Valley.
3. As it is forbidden to use the means of river transportation from Birecik to Dayr az Zawr, the General Headquarters shall be responsible from the military authorities' not impeding the use of the trains in the transfer of the relocated.
4. As it is impossible to pay the money orders here, given for the transfer of the Armenians and the relocated, it is hereby requested that the amount allocated in the money orders should be sent in cash through telegram message.

----- ۞ ----- ۞ -----

²⁷ An administrative district affiliated to Urfa.

Aleppo

April 29, 1916

To: Directorate of Police Organization at the Aleppo Vilayat

The Office of Inspector requests the names and addresses of the medical doctors, who are older than 45, residing in the Aleppo Vilayat.

"A" Logistics Support Inspector

General
1031
920

Attached is the list of the doctors older than 45, residing in Aleppo at present. For your further considerations.

June 5, 1916
(Signed) (Sealed)

----- ----- -----

List of the doctors, over 45, living in the Aleppo, and who currently are not on active duty.

Name	Location	Observations
Tahsin Bey	Aleppo	Retire from the army. The Health Commission later appointed him as a medical staff to the Esh Sham Station temporarily.
Zaharaki Bey	Aleppo	Retire from the army. The Health Commission later appointed him as a medical staff to the Baghdad Station temporarily.
Altunyan Effendi	Aleppo	-
Marini Effendi	Aleppo	He is temporarily at the service of the regional medical corps.
Serkiz Effendi	Aleppo	He is temporarily at the service of the regional medical corps.
Hadjik Bogossian Effendi	Aleppo	He is temporarily at the service of the regional medical corps.
Mehmet Ali Bey	Aleppo	He is temporarily at the service of the medical chief of staff at the quarantine hospital.
Yervant Elmacıyan Effendi	Aleppo	He is temporarily at the service of the medical chief of staff at the quarantine hospital. He is younger than 45.
Zari Arslanyan Effendi	Aleppo	He is currently the medical doctor of the Hama Railroad Station in Esh Sham. He is younger than 45.
Hadji Talip Bey	Aleppo	He is retired from the army. He is younger than 45.
Galip Bey	Aleppo	He is currently serving as a doctor at the Baghdad Rail Company.
Hoseb Bezciyan Effendi	Antep	The army purchases his hospital. He is currently working there.
Aposholidis Effendi	Iskenderun	He is currently working as a doctor at the train station where he is.
Ytsakidisiye Effendi	Iskenderun	-

May 9, 1916
(Signed)
(Sealed)

----- ----- -----

Aleppo
May 11, 1916

“A” To Logistics Support Inspectorate

Attached is the circular, dated May 11, 1916, issued by the Independent Commission for Epidemics at Aleppo. We hereby request your orders on the strict and immediate application of the decisions.

6th Army Recruitment Department
Chief of Medical Staff

May 13, 1916

----- ----- -----

May 11, 1916

1. Passenger cars bearing the sign of the Red Crescent Society shall be prepared for the transfer of the sick and the poor – from Adana to Tarsus, from Islahiye to Aleppo, and from Alepo to Rayak – by Baghdad and Esh Sham railroad companies. Sick soldiers and the poor waiting at the stations wherever those trains pass shall be placed in those cars. Line Commissionaires of the companies shall be responsible from the transfers of the sick, wounded soldiers o these cars.
2. The doctors to be employed at the stations shall be responsible from performing the following:
 - 1) All the passengers, soldiers or civilian, boarding the trains shall be examined.
 - 2) Passengers who fail to submit a document proving s/he is subjected to relocation shall neither be examined nor given a ticket.
 - 3) Tickets shall not be given prior to the completion of medical examinations.
 - 4) Examinations shall not be conducted on board the trains but at the doctor's office in the stations.
 - 5) All the passenger cars shall be cleaned and be inspected by the company.
 - 6) Prior to the passengers' leaving the train, the doctor on board shall report the medical situation on board to the station doctor. Station doctors shall examine the passengers. Chief conductors shall be in charge until the company appoints a doctor on board the trains.
 - 7) The police and the gendarmerie units shall maintain the order at the stations.

- 8) No one will be allowed to meet and see passengers out at the stations.
 - 9) If anything suspicious is observed onboard the trains, the sick shall be quarantined, and the Medical Directorate be informed via telephone.
 - 10) Doctors shall give necessary orders to the local police authorities and to the dispatch officers alike for taking the civilians to the quarantine clinics, and the soldiers to the Resfaniya(?) Hospital in specially designed cars.
3. The police and the gendarmerie are responsible for setting up a cordon around the examination rooms in the cities.
 4. Cemeteries shall be founded for the Muslims and Jewish people, as it was set up for the Christians, in the outskirts of the town, in the northeastern sector. Burying of the dead in the cemeteries in the city is strictly prohibited.
 5. All of the fountains found at the mosques, and in the districts shall be surrounded by a meter-high wall and be covered with waterproof roofing. Water shall be taken from them by means of faucets to be placed around it.

May 11, 1916

----- ----- -----

Aleppo

May 18, 1916

To: "A" Logistics Support Inspectorate

As Doctor Altunyan Effendi – whose name is mentioned in your correspondence dated May 14, 1916, numbered 324 – has his own private hospital and dealing with the health issues here, his appointment to military service is not found to be appropriate. We hereby declare that the Offices of Recruitment at Aleppo and Adana have been informed about the inviting and dispatching of the other doctors.

6th Corps
Chief of Recruitment
(Signed)

----- ----- -----

Copy

Following are the instructions on the recovery hospitals being constructed in the area of responsibility of the 4th Army Command.

1. Recovery hospitals are not hospitals but wards where the people, fallen weak due to illnesses or fatigue, shall be treated to regain their physical strength, while receiving their due education.
2. Only the patients completely cured at the hospitals shall be accepted to the Recovery Hospitals to regain their physical strengths.
3. The sick sent shall be examined by the to recovery hospital doctor; and those who are not cured completely shall be returned to the hospitals immediately.
4. The summer program is as follows: At 02:00 morning walk, later morning *namaz*; breakfast at 07:00 tea with milk, hot chocolate with milk or coffee with milk, with a soft-boiled egg and sufficient amount bread; from 09:00 to 11:00 light physical military exercise without arms and basic gymnastics; lunch at 12:00, later noon *namaz*; lectures from 16:00 to 18:00; dinner at 18:00, later evening *namaz*; from 20:00 to 21:00 lectures on military hygiene by the recovery hospital doctor, twice a week; and theoretical military training and education by the recovery hospital officer in charge, twice a week; and at 21:00 the taps.
5. The recovery hospital doctor shall muster all the patients in the garden by 08:00 every morning and shall inspect them all and separate those who will not be able to take the drills.
6. The patients shall be served with ration 6. The doctor himself shall determine the food, vegetable, and the type of other nutrients.
7. Should the number of patients at a recovery hospital reach to the level of a company, a 20-bed sickbay and an infirmary pharmacy shall be instituted.
8. In accordance with the regulations governing the recovery hospitals' sickbays, should there be an outbreak of disease that cannot be treated at the sickbay, or should their diseases relapse the sickbays shall immediately send them to hospitals.
9. The doctors at recovery hospitals shall register the incoming patients, after weighing them, to a protocol devised by the Chief of Medical Staff of the Army. Every single person shall be weighed once in every week until their dismissal from the recovery hospitals, and shall be sent to their battalions only after complete recovery.
10. The recovery hospital doctor is not only directly responsible from the health of every single person there, but he is also the director of the recovery hospital.

11. The officers are directly responsible from providing of education and security before the recovery hospital doctor.
12. I hereby request the issuing of these regulations to all the chiefs of medical staff at the hospitals under your command.

To: Directorate of Logistics

June 10, 1916

Above are the directions – dated July 28, 1915, numbered 287 – issued by the 4th Army Command. The terms of this notification shall be complied with.

6th Corps
Chief of Medical Staff at the Department of Recruitment
Lt.Col. İhsan Zeki

----- ----- -----

Daily Army Order

1. The permanent staff of a recovery hospital is decided to be organized as follows:

Medical Board; a doctor having the rank of a senior captain or captain; a pharmacist with the rank of a lieutenant or captain; an administrative board; an administrative official or an accountant having the rank of a battalion recording-clerk; two scribes having the rank of a sergeant or a corporal; a mess officer with the rank of a lieutenant; an assistant mess officer with the rank of an NCO; a military police; 2 cooks; and 20 medical aid men.

2. Theoretical lectures on personal hygiene, agriculture, and on other issues shall be given only by the liable doctors at the recovery hospitals in due time.
3. Reserve officer candidates Tevfik, Ali Rıza, and Fuat at the Jerusalem Recovery Hospital shall be employed at the 14th Corps; and those at the Nazareth Recovery Hospital at the 8th Corps. They shall be assigned to their new posts by their present corps, and their posts shall be reported to the Army.

In unison with the original.

June 10, 1916
6th Corps Command Chief of Medical Staff
İhsan Zeki

----- ----- -----

To: 6th Corps Logistics Department

Number: 362

It is notified that the Recovery Hospital Regulations issued by the 4th Army Command for further considerations of the chiefs of medical staff at the independent hospitals shall be implemented as they are; and the fatigue encountered after treatment shall thus be cured. It is hereby submitted to the further considerations of the 6th Corps Command.

6th Corps
Chief of Medical Staff at the Recruitment Department
İhsan Zeki

----- ----- -----

Office of the Governor at Aleppo
Date of Draft: July 11, 1916
Code (Secret)

To: Ministry of Interior

Some of the Armenians who are dispatched from here to Dayr az Zawr are fleeing and returning back by taking the indifference displayed by the dispatch officials and guards for granted, and thus rendering the dispatches a vicious circle. In this respect, no officials and guards miss the opportunity of misusing their authorities.

Maskanah was instructed to comply with the orders of 6th Army Command, who requested the employing of some of the artisan Armenians, relocated in Maskanah, at the orders of Euphrates Logistics Support Regional Inspectorate lately. However, as there is the possibility of Maskanah Regional Command's enlarging the scope of those instructions to a great extent as it can be observed from keeping lots of Armenians in Maskanah; and bringing most of them over from forward areas under the pretext of being artisans; and as it is understood that an orphanage is built at Maskanah; the 6th Army Command is requested to narrow down the number of the artisans needed. I am of the conviction that Halil Pasha will give the due orders.

I am feeling deep regret to hear that the dispatches cannot be performed on regular basis; that various authorities are interfering the dispatches; and that some of the officials are making illegal use of the dispatches. This grief shall make me ill once more. I herewith inform you that the dispatches towards Dayr az Zawr have been temporarily suspended until the conducting of regular and proper dispatches after the curbing of the misusages, and to alleviate their effects and the distress caused.

(Signed)

Sent. July 11, 1916

----- ----- -----

Office of the Governor at Aleppo

Date of Draft: July 11, 1916

Code

To: Halil Pasha, the Commander of the 6th Army

Upon your orders on giving of the Armenian artisans relocated in Maskanah to the orders of Euphrates Logistics Support Regional Inspectorate the authorities were informed. However, the Maskanah Regional Command put this order into application over a wide area and several thousand Armenians were stuck in Maskanah and could not go farther; and those who went forward were brought back to Maskanah from Hammam²⁸ and Bibsi²⁹ under the pretext of being "artisans." The Command Headquarters founded an orphanage in Maskanah. I herewith request your orders for notifying the relevant authorities in limiting the number of Armenian artisans needed by the Euphrates Logistics Support Regional Inspectorate.

(Signed)

Sent. July 11, 1916

----- ----- -----

²⁸ A small town near Ar Raqqa, Syria.

²⁹ A small town on the southern bank of Buhayrat al Asad, Syria.

Ottoman Army
Supreme Military Command
Department
Number
1765

Code Numbered 66

From Dayr az Zawr to Supreme Military Command

Urgent

1. In compliance with the orders given by the Logistics Support Command at Dayr az Zawr forming of a 568-worker battalion composed of Armenians has been started.
2. Most of the Armenians here were subjected to relocations for evident reasons. They are looking for the right time for various acts of treason, and are planning attacks with the hope of reaching the right time in the near future.
3. In order to realize their goal they will gather on the military routes and will hurry for taking up service in the military.
4. Armenians in pursuit of vengeance are entering the service of the logistics support units with their carts easily at the most crucial time under the pretext of establishing contact between various regions.
5. As their gathering on the military routes in the Euphrates basin constitutes a primary danger to the military transportation in the country, they should immediately be sent to other appropriate settlements in that sanjak.
6. Curbing of their intentions is possible by forming the workers battalions composed solely of the *bakaya*³⁰ Muslim soldiers; the need for carts may be solved by seizing the carts the Armenians have, and appointing Muslim drivers to them.
7. For the reasons I have stated above, I hereby request your issuing orders for the Logistics Support Command in order not to keep them at the workers battalions and at the logistics support services and not to hinder their sending to appropriate places. July 16, 1916

Dayr az Zawr Mutasarrif

Zeki

----- ----- -----

³⁰ New conscripts who were not present at their first muster and hence charged with desertion.

4th Army Command
Chief of Staff
59

To: Major Schilling, Bacteriologist, Chief of Aleppo Hygiene Institution

1. Although the order dated September 16, 1916, openly declared that Major Schilling was directly affiliated to the 6th Corps Recruitment Department in terms of administration, housing, and providing of provisions, it has been understood in great grief that the mentioned department has never had helped him at all.
2. Major Schilling is directly affiliated to the Aleppo Regional Logistics Support Command in all administrative, housing, and providing of provisions. The Aleppo Regional Logistics Support Command is obliged to accept all the applications to be made by Major Schilling, and is also subject to meet all his demands.
3. In order not to have Major Schilling apply for small expenditures in the relevant issues, the Aleppo Regional Logistics Support Command shall give him 20 liras of change in advance immediately. September 24, 1916

4th Army Commander
Ahmet Cemal

----- ----- -----

Orders issued by the 4th Army Command on April 4, 1917, number 406:

Rider issued by the Adana Intermediate Range Command on April 19, 1917, number 1447:

I herewith order the strict application of the following procedures for keeping the trains clean than ever, and thus curbing the widespread of contagious diseases.

1. All the passenger and baggage cars belonging to Hejāz Railroad Administration shall thoroughly be cleaned and disinfected in the termini [final destination points]. The cleaning terminus points are Aleppo, Hums, Rayak, Beirut, Meydan, Kadem, Der'a, Afule, Tulkerem, Wadi-i Ahmed, Jerusalem, Amman, Tebuk, Medayin-i Salih, and Al Medina.
2. Any train that could not be disinfected due to crowd at the cleaning stations shall be sent to the cleaning station here without any load.
3. Disinfection detachments, consisting of 9 soldiers under the command of a corporal, shall be established to work at the stations listed above. These detachments shall be liable to station commanders.
4. For the founding of the disinfection detachments 11 literate corporals and 99 literate soldiers, who received a good education at the Army Medical School shall be appointed to the orders of the Esh Sham Military Intermediate Range Commissariat; 3 medical corporals and 27 soldiers to the orders of the Jerusalem Military Commissariat; and 2 medical corporals and 18 soldiers to the orders of the Aleppo Military Commissariat. The Army Medical School shall dedicate all her efforts primarily to the construction of these detachments. She shall not give anything to other institutions unless these detachments are formed.
5. To enable the Station Commanders take necessary measures for conducting the timely cleaning of the cars, the railroad officials at the stations shall provide early and accurate information on both the arriving and leaving trains.
6. Station Commanders are directly responsible from the systematic cleaning of the cars.
7. Following the watering of the floors, the cars will be brushed until all the dust is swept away. Cleaning detachments shall throw all the sweepings and the manure in the animal carriages. The ceilings, walls, floors, and the furnishings of the third class cars and the freight cars shall be washed thoroughly by means of water pumps, with hot water to be obtained from the train's engine. They, then be washed with 5% solutions of cresol or phenyl acid (a bucket of cresol will be mixed with 20 buckets of water) by means of coarse wood brushes and brooms. All the leather cushions in the first and second class passenger cars shall

be cleaned with 5% cresol solution. Later the cars shall be cleaned using sulfur steam. Meanwhile, all the cars will be rendered airtight. The amount of sulfur to be used in cleaning the cars shall be determined on the basis of 100 grams/m³. Prior to cleaning with sulfur the floors will be watered, and the steam to be released during the reaction shall be contaminated in the cars for 6 hours.

8. The cars to be cleaned in accordance with the procedures mentioned above shall be sealed with lead; and the seals shall only be broken prior to setting out for a new destination. The seals shall bear the name of the station where the cars were disinfected, and the cars will bear a "Cleaned" sign. Moreover, special blue labels shall be stuck on either sides of the cars bearing the "Cleaned" sign, the name of the cleaning station, and the date of cleaning. When the cars shall be used in carrying people and animals, the place and name of the cleaning station, as well as the date of cleaning shall be recorded openly on the documents, and a yellow tag shall be glued on the blue label with a "Subject to cleaning after unloading," sign bearing the name of the loading station, date, and the number of the train.
9. Should the cars be sent empty – if the labels stuck on them at the cleaning stations are not invalidated, and the lead seals are not broken – there shall be no need for further cleaning of the cars at the loading stations.
10. The Station Commanders, including those at the intermediate stations, shall inspect whether all the trains cleaned and labeled in accordance with the due procedures before they leave.
11. As long as the mobilization continues the cars with velvet, and cloth furnishing shall not be used.
12. All the necessities required by the disinfection detachments – antiseptics and other relevant materials – shall be met by the administrations in accordance with the appended list.
13. The chiefs or the liable personnel of the depots shall provide machinery and the hoses to be used in washing the cars with hot water in no time upon the request of the station commanders.
14. The doctors working at the administrations shall inspect the cleaning procedures of the cars; they shall immediately inform the Intermediate Range Commissariats about the deficiencies via Chief of Medical Staff.
15. The military intermediate range commands, and the Hejāz Railroad Administration, are directly responsible for the due execution of this order.
16. Those who do not comply with the orders hereby declared, shall be charged with jeopardizing the military transfers at a wartime, and be punished severely.

17. The order herewith declared is conveyed to the Military Intermediate Range Commissariats at Aleppo, Esh Sham, Jerusalem; and to the Hejāz Railroad Administration as well as to the Army Medical School.

4th Army Commander and Minister of Navy
Ahmet Cemal

Following is the list of the materials to be given to each of the cleaning detachments by the Hejāz Railroad Administration

1. 10 long-handled wood brushes
2. 10 water buckets
3. 35 besoms
4. 10 brooms
5. 50 kilograms of cresol and phenylic acid.
6. 100 kilograms of sulfur
7. 10 lanterns
8. 2 boxes of matches
9. 10 kilograms of lead for the seals
10. 5 kilograms of fine packthread
11. 5.000 pieces of coarse craft paper.
12. 5.000 pieces of blue papers bearing "Cleaned" sign.
13. A cup to mix *çiriş*³¹ and a brush
14. 10 kilograms of lantern oil
15. 3 kilograms of soap.
16. 25 sulfur braziers
17. Grenuaz(?) to scrape paper
18. A stick to beat the cushions
19. A pair of lead pliers bearing the name of the cleaning station and the inscription "Cleaned"
20. 5.000 pieces of yellow paper bearing the warning "To be cleaned after emptying."
21. 112.5 kilograms of lime
22. 10 shovels

Written as a fair copy on May 21, 1917

----- ----- -----

³¹ *Çiriş*: A kind of glue made with ground asphodelus root and water, used by bookbinders and cobblers.

May 28, 1917

From Jerusalem to Amsterdam P. Keydim(?)

I hereby request, for the voicing of the truth, your publishing news in all the newspapers published there, including the Jewish papers, in the following manner. The Hawas news agency published that only the Jewish were subjected to evacuation from the towns of Jafa and Gazza. This piece of news issued from the mentioned agency is as fictitious as the other news published by the same source. The evacuation of all the people living in these towns, regardless of race and creed, was decided as these two towns are militarily and strategically important. The movements of the evacuated and the help of the government were all carried out under the auspices of Cemal Pasha. Jewish residents of Palestine shall continue to live in any part of Palestine, in their homeland, just like the other people who received the order of evacuation.

Please inform me, with a telegraph, about the newspapers where this telegram message is published.

Hevrovitch(?)

----- S ----- R -----

Number: 128

Date: May 29, 1917

Istanbul, Monsignor Dolchy (?)

We are surprised by the news published about the Christians of Jerusalem. The behavior and the measures of the government cannot be criticized whatsoever. Circumstances are very well. All the churches, monasteries, estates, and agriculture are in perfect condition as always. Priests and priestesses are very comfortable. Cemal Pasha himself solved the problem of meeting all the necessities. Romaic Orthodox community is given 400.000 Francs, and 300.000 kilograms of wheat. The Armenian community is given 80.000 Francs and 100.000 kilograms of wheat. Other people in Jerusalem, who were in need, are given thousands of francs to buy wheat.

I have always been receiving due respect ever since I came here. In order to win the hearts of the Christian community, I hereby request the publication of the telegram sent, and keeping of a copy, and to declare such news is false.

(Signed)
Patriarch
Kamazej

Submitted for further considerations.

(Signed) (Sealed)

----- ----- -----

Submitted for further Considerations

Beyoğlu
May 31, 1917
Censorship Inspectorate
from Berlin

May 30, 1917

To: Dr. Tawn at Jerusalem

The *Judische Rundschau* newspaper has received your telegram message, dated May 28, 1917, concerning the conjured news about the Palestine Issue published by the press of the Entente Powers. We have informed all the people here and abroad about the actions of Cemal Pasha took and his benevolence. The *Judische Rundschau* newspaper shall publish your telegram as it is on its June 1 issue.

Varburg

Copies are sent to the Ministry of Foreign Affairs and Ministry of Interior.
June 3, 1917.

----- ----- -----

For further information,

To: Rabbi Gros,
Instructor at the Teachers' Training School for Boys, Jerusalem

Budapest 6611

May 31, 1917

All of the Hungarian press has declared all the publications of the Hawas News Agency embodying falsified information untrue, and stressed our brother-in-arms', the Turkish people, cordiality towards the Jewish people.

Ledrer Sandor (?)

Submitted to the director for further considerations.

Ministry of Interior and the Ministry of Foreign Affairs are submitted a copy each. June 3, 1917

----- ----- -----

For further considerations

From Copenhagen

To the Danish Embassy at Istanbul

We hereby kindly request the following telegram message to Chief Rabbi Hayim Naum in Istanbul.

The Stockholm Jewish Community, represented by the founding leaders and the chief rabbis, getting anxious by the news coming from Palestine, is confident you shall not withhold anything possible for the welfare of our suffering coreligionist people; and has no doubt that your determination shall be beneficial. Please inform upon receiving this telegraph message.

Sekavenyos(?) 12

Minister of Foreign Affairs

Copies are sent to the Ministry of Foreign Affairs and Ministry of Interior
June 3, 1917

----- ----- -----

July 31, 1917

Istanbul
Military Censorship Inspectorate
Number
2877

To: Directorate of Intelligence at the General Headquarters

Attached is the translation of the telegram message sent from Jerusalem, with the signature of Patriarch Damjanos, to Istanbul Romaic Patriarch.

Censorship Inspector
(Signed)

2nd Division
41782

From Jerusalem to Romaic Patriarch at Fener, Istanbul
(Translation of the Romaic original)

According to the information, we obtained about the news published by the Hawas News Agency:

In order to cover and hide the prevailing truth in a strange manner, it is allegedly claimed that the valuable belongings and the ancient sacred works found in this holy city and in the churches surrounding it were all seized by force and pillaged. It is evident that the aim of this attempt is to cast aspersions on the high esteem and honor of the Ottoman Administration. Just for the sake of pronouncing the sole truth and the reality, we, being the Patriarch of the citizens of Jerusalem and of the Romaic subjects, hereby publicly declare that it is our duty to dispel such fabricated news; and that our commander Ahmet Cemal Pasha rewarded us with lots of favor and kindness. He had even bestowed us with money, wheat, and other kinds of livelihood to alleviate the hardships caused in every country by the First World War, let alone harming any of the holy grounds of the Romaic people here. Those benevolent favors were not granted only to the Romaic people but to all the people living on these holy lands without any discrimination whatsoever – what is more, some 1.000 Russian-origin nuns were also took their due shares from those grants – all of the people living here respect Cemal Pasha as a possessor of “Godsend blessings”. The goodness and the favors Cemal Pasha made in the region are so evident that whenever he

came to our city all the people welcomed him in great joy on parades they organized on his arrival and greeted him on his leaving. In submitting the truth to you, I hereby request your informing the local press, and if possible the European press and the European public opinion. I assure you that you shall be paying a great service to the preservation of the Ottoman jurisprudence by up holding the truth that is constantly being tried to be diverted. A copy of this telegram has also been posted to you.

Patriarch Damjanos
(Signed)

----- ----- -----

(Istanbul) The same telegraph message has been forwarded to Chief Rabbi Naum Effendi. Censorship informed on 3/6

The original of the telegraph message translated below had been sent to the addresses mentioned.

From Jerusalem:

The Hawas news agency has published fabricated a piece of news as to the legal investigation of the Jewish people in Palestine as if it were true. I here by declare that it is my most personal and sacred duty, and on behalf of the entire Jewish community as well, to defend the Ottoman Government decisively against all the aspersions – the aims of which are evident – cast upon her. In this respect, I hereby request your help for the publication of our message below, protesting the false news, in the media as it is.

The news of evacuation of only the Jewish community from Gaza and Yafo was in fact aiming at driving the Jewish population out of Palestine, and that only the Jewish community was the party that suffered, is utterly a lie. However, the reality is that there were only about 20-30 Jewish people among the 30.000 people who left Gaza just to take care of their own safety.

There were 7.000 Jewish people among the 40.000 who had to leave Yafo for the same reason stated. They all had the right to settle in any city or town in Palestine. In fact, no one has left Palestine. All of the Jewish communities, even those near Gaza and Yafo were saved from total destruction. This truth stands as a definite proof for the fact that the Ottoman Government neither had any thought of distancing the Jewish people away from Palestine nor ever intended to do anything against them. Five means of transportation were given to the disposal of the people, regardless of creed and race, of the evacuated towns and cities as far as the circumstances allowed. The poor were granted money by the government. The news about the pillaging and usurping of property and estates are all nothing but fabricated. The properties as well as the estates left behind were all taken under protection and are all being protected. On the other hand, distancing of 7.000 Jewish people from Jerusalem is an unscrupulous fabrication. Only a few of the Jewish families were distanced from Jerusalem due to administrative reasons along with some of the enemy families – may they be Jewish or not. It is also a devious lie that the Commander of the 4th Army had made claims against the Jewish. In fact, Cemal Pasha has always proven Turkiye's friendly approach to the Jewish people on every occasion; either by the tasks he accomplished or by the speeches he made. Cemal Pasha has always given importance to the religious needs of the Jewish community and Jewish soldiers, in line with the politics of reconciliation that is rooted deep in the traditions of the Ottoman State.

The rumors relating to the executions, continuous tortures, and the releasing of the prisoners are nothing but myth. In fact, no Jewish person was executed, other than the three soldiers who committed extremely heavy offences, since the beginning of the war.

Chief Rabbi N. Danon

----- ✂ ----- ✂ -----

Dr. Grunwald
Ferdinand Strasse 23, Vienna.

Dr. Ledrer
Budapest sent to the addresses mentioned
From Jerusalem

Please protest the news published by the Hawas News Agency pertaining to the alleged investigations of the Jewish people in Palestine in all the media in no time. They are nothing but falsified news. No discrimination was made during the evacuation, which was inevitably put into effect to protect the people of Gaza and Yafo. Government protected all of the relocated people and they were all settled in Palestine. The communities were all saved from destruction. No Jewish person was executed during the war. The Commander of the Army, Cemal Pasha, is thoroughly respectful to the religious practices and beliefs of the Jewish people.

Rabbi Gros

----- ----- -----

Ottoman Baghdad Railway Company

Mersin

May 25, 1917

Number

4994

Mamure – Adana – Mersin Military Division Commissariat at
the Adana – Baghdad Railways

An Ottoman subject, Ephrem Ohakmian, 25 – holding a working permit declaring he had worked at a construction company from March 1, 1912, to May 1, 1917 – applied to the station administration to work. It has been understood from the letter of Adana Departure Directorate that the Vice-Commissioner Reşit Effendi had approved his employment. I hereby declare that there are no drawbacks to Ohakmian's employment at the service of the station.

Baghdad Railway Administration
First Inspectorate
(Signed)

May 28, 1917

----- ----- -----

To: Colonel Fuat Ziya, Baghdad Construction Inspector

If this person was working at a construction site previously, please inform me about the reasons for his dismissal.

May 28, 1917

Adana Military Intermediate Range Commissioner
(Signed)

Baghdad Line Construction Company Inspector
Staff Colonel
Fuat Ziya

10561

To: Adana Military Intermediate Range Commissariat
September 6, 1917

To: Mersin Administrative Inspectorate

You can employ him. September 21, 1917

Intermediate Range Commissioner

----- ----- -----

To: Colonel Fuat Ziya, Baghdad Construction Inspector

If this person was working at a construction site previously, please inform me about the reasons for his dismissal.

May 28, 1917

Adana Military Intermediate Range Commissioner
(Signed)

Baghdad Line Construction Company Inspector
Staff Colonel
Fuat Ziya

10561

To: Adana Military Intermediate Range Commissariat
September 6, 1917

To: Mersin Administrative Inspectorate

You can employ him. September 21, 1917

Intermediate Range Commissioner

----- ----- -----

Office of Governor, Aleppo
 Directorate of Police Organization

Total Population of city of Aleppo

<u>Total</u>	<u>97247</u>	Men	} Islamic	<u>Number</u>			
	<u>103876</u>	Women		2112	Native Armenian	} Registered to the city of Aleppo as citizens.	
	201123	Total		<u>1925</u>	Foreign Armenian		
				4037	Total		
	32083	Christian		<u>28046</u>	Other Nationalities		
	<u>10157</u>	Jewish		32083	Total Christians		
243363	243363	Total					

Those who are employed in the Military Organizations, Private Institutions, and in the Orphanages at Aleppo

<u>Number</u>			<u>Number</u>	
6400	Relocated Armenians working at the Military Institutions.		6200	At the workshops
556	Relocated Armenians working at the Private Institutions		<u>200</u>	At the Baghdad railroad construction
795	At the Orphanages		6400	
200	At the mansions and houses in the districts.			
<u>1000</u>	The number of the children of those who are employed at the Military and Private institutions.		<u>Number</u>	
<u>8951</u>	8951 Total		60	At the Industrial School
252314	General Sum		256	At the Teachers Training School
			120	At the municipality
				In the service of the Ministry of Public Works, An-it-tell(?) constructions
			60	
			<u>80</u>	At the construction of the Courthouse
			556	

Total Number of the Relocated Ottoman Armenians and the Armenians of foreign
origion settled in Aleppo today

<u>Population</u>		<u>Number</u>	<u>Number</u>
		975 Men	969 Men
		<u>1137</u> Women	<u>956</u> Women
2112	Ottoman	2112	1925 Total
1925	Foreign		
<u>8951</u>	Relocated		
12988	Total		

June 14, 1917

----- 80 ----- 82 -----

Total	Number of the shipped from the depot	Amount given to the Military Police company	Amount taken from the Armenians and shipped to Military Depot at Aleppo	Amount taken from the Armenian gangs and transferred to Aleppo Military Depot with a note dated July 8, 1915, numbered 3265	Comments
3200				3200	Mauser cartridge
13				13	Mauser sword-bayonet
62			62		Empty cartridge
1970			1970		Paper case hunting cartridges
600			600		Martini cartridge
680			680		McKenzie cartridge
1019			1019		Karadagh cartridge
1926			1926		Various caliber revolver bullets.
24			24		Various types of cartridges
24			24		Quiver type revolver handle
54			54		Poniard and dagger
34	7		27		Curved dagger
19			19		Sword steel
35	4		31		Sword
20			20		Revolver barrels of various types
226			226		Old, quiver type revolver
72	2		70		Side-load revolver
21			21		Breech-load revolver
43	6		37		Breechloader revolver
2			2		Karadagh revolver barrel
89	10		79		Karadagh revolver
3			3		Double-barrel
66			66		Various types of single-barrel
124			124		Muzzle-loading double-barrel rifle
346	5		341		Muzzle-loading single-barrel rifle
10			10		Double-barrel breechloader
47			47		Single-barrel breechloader hunting rifle
24			24		Single-barrel, bolted, hunting rifle
22	5		17		McKenzie
52	1	23	28		Gra rifle
71	8	13	50		Fake Martini rifle
1			1		Winchester
1			1		Schneider
2			2		Tapped
1			1		English rifle
20			1		Large-caliber Mauser revolver

Table showing the amount of weapons and ammunition – previously taken from the civilians and put into Urfa Gendarmerie Battalion depots – and transferred to the military supply depot at Aleppo. September 9, 1915

Sinai Headquarters

Number

1034

Issue

150

June 18, 1917

To: Aleppo Logistics Support Command

1. About 1.000 orphans shall be sent to Istanbul by the 2nd Army Command.
2. 2nd Army Command shall inform the Aleppo Intermediate Range Commissariat about the stations and departure dates of those orphans. Upon completion of the preparations, Aleppo Intermediate Range Commissariat shall inform the Adana Intermediate Range Commissariat and the Amanos and Taurus Logistics Support Line Commands to make necessary preparations in order to render the travel of those orphans comfortable.
3. The Supreme Command holds the 4th Army Command fully responsible for providing of food and hot meals for the orphans at appropriate points. The necessities of the orphans shall be met by the Adana Logistics Support Inspectorate starting from their departure points and arriving at Pozanti. The Aleppo Logistics Support Inspectorate shall be informed by the Aleppo Intermediate Range Commissariat; and likewise the Aleppo Logistics Support Inspectorate shall be informed by the Adana Intermediate Range Commissariat on the times and places of the serving of meals.
4. The 6th Army Corps, Medical Chief of Staff affiliated to the Department of Recruitment, and the Amanos Logistics Line Medical Chief of Staff are thoroughly responsible for the taking of all the necessary preventive health measures of the orphans. Those staff, considering all the necessities in advance [as of receiving this order] and shall in form the intermediate range commissariats and line commands in their own regions in detail.
5. This order has been conveyed to Aleppo and Adana Intermediate Range Commissariats, to the Amanos and Taurus Logistics Support Lines, and to the Aleppo and Adana Logistics Support Command Inspectorates. June 17, 1917.

4th Army Commander
Ahmet Cemal

----- ----- -----

Copy

All the necessities of the 100 orphan children coming from the area of responsibility of the 2nd Army shall be met by the 4th Army. The children shall be transferred to Ceylanpınar. Appoint an official to meet them and settle them in the empty wards at the hospital. Provide them with new clothes, underwear, and shoes. All expenses shall be met by the army. Later, the children shall be transferred to south. I will inform you about the place where they are to be settled. Please apply all the due procedures to the detail.

945/3 Logistics Support Zone
25. 7. 1917

4th Army Commander
Ahmet Cemal

Above is the copy of the telegram message sent by the 4th Army Command and forwarded by the Logistics Support Inspectorate.

Registered / May 15, 1917 [?]

----- ۞ ----- ۞ -----

6th Army Corps Department of Recruitment
Chief of Staff
7th Division

Number: 639

I have been informed that the medical care at the Qatma Quarantine Headquarters, and Amanos Logistics Support Line are not as desired. The following are my orders:

1. The Qatma Quarantine Headquarters is henceforward affiliated to the 6th Army Corps Department of Recruitment. The administration of the mentioned quarantine headquarters shall be under the supervision of the Aleppo Logistics Support Commissariat as it has always been.
2. The Office of the Director of the Department of Recruitment shall send the Chief of Medical Staff to Qatma in every three days to inspect and to put the quarantine headquarters in order.
3. The Director of the Department of Recruitment at the 6th Army Corps is directly liable to me in terms of the medical affairs held at the Qatma Quarantine Headquarters.
4. The Chief of Aleppo Hygiene Institution Major Schilling shall inform the Amanos Intermediate Range Command and the Department of Recruitment at the 6th Army Corps about the points to be inspected at the Qatma Quarantine Headquarters, and his proposals shall be accepted. Major Schilling shall directly inform the Medical Department at the Army about the things that cannot be done on the place.
5. Department of Recruitment at the 6th Army Corps, Aleppo Logistics Support Commissariat, and the Amanos Logistics Support Line Command have been notified about the orders hereby announced.

Aleppo / September 9, 1917

----- ----- -----

To: 6th Army Corps Department of Recruitment

From: 3rd Corps Department of Recruitment
Adana Headquarters

Venereal disease epidemics swarming Aleppo and Esh Sham killing many is threatening the well-being of the army and the people. Therefore, the following measures shall be taken immediately:

1. A Venereal Disease Hospital having 100 beds shall be founded in both Aleppo and Esh Sham.
2. The buildings to be used as hospital shall be determined by the Offices of the Governors of Aleppo and Syria. All the material needed for the 100-bed hospital to be founded in Aleppo shall be met by the 6th Army Corps Department of Recruitment; and the same materials needed for the Esh Sham Hospital shall be provided by the Logistics Support Inspectorate of the Army.
3. These hospitals shall be affiliated to military hospitals in Aleppo and Esh Sham; and the provisions, supplies, and the medicines these hospitals need shall be provided by them.
4. The salaries of the officials and the janitors working at those hospitals shall be met by the Offices of the Governors, from the revolving funds of the other hospitals. Should their incomes not suffice 4th Army Command shall pay for the remaining amount.
5. The Directors of the *Vilayet* Police Organizations in Aleppo and Esh Sham shall personally be held responsible from the thorough application of the prevailing terms of the new statutes governing the venereal diseases.

October 22, 1917

Supreme Commander of Syria and Western Arabia
Ahmet Cemal

Date of Register
November 2, 1917

----- ----- -----

Number
224

Copy

The measures to be taken for the betterment of the life standards of the relocated women working at the workshops under your command are given below:

1. Those women shall be paid for the works they do in line with the attached document as of today.
2. The amount of material to be used in production of bread shall be determined by the logistics support, and shall be provided by the Aleppo Regional Logistics Support Inspectorate over the prices to be declared by the authorities.
3. The Aleppo Region Logistics Support Inspector is in charge of sending all of these women to the *hamam* (Turkish baths) every fortnight free of charge and is directly responsible to me in person. He shall ask for the amount of money he needs for the expenses of bathing material like soap on the first day of the month directly from me. The day those women are sent to the *hamam* their wages shall not be cut and shall continue to receive their daily wages as usual.
4. The Office of Aleppo Logistics Support Regional Inspectorate is responsible for providing of clean and regular rooms for these women to sleep in comfort.
5. The Medical Chief of Staff at the Office of Aleppo Logistics Support Inspectorate is personally responsible from the health of the relocated, and taking all the preventive measures in order to curb any epidemics among these women. The sick shall be given medicines and pills free just like the soldiers are given by the army. A medical doctor shall be responsible for the daily examinations of those women.
6. The amount of money to be spent incongruent to the terms of the Administrative Regulations shall be asked from the army.

November 16, 1917

4th Army Commander
Ahmet Cemal

To: 6th Army Corps Department of Administration

The orders issued by the 4th Army Command are as above. It is hereby requested that the provisions of those women be met as stated in the orders above; and the price of the items they produce be met in accordance with the attached document.

4th Army Aleppo Logistics Support Deputy Inspector
Osman

Para	Kurush	Amount	Task
20	1	A pair	Making of socks of cotton thread on machines and sawing them by hand.
10	1	1 kilo	Cotton fluffing and spinning of thread.
30	-	1 kilo	Fluffing of wool to be used in making quilts.
-	3	1 kilo	Combing of wool.
20	1	1 kilo	Cotton fluffing for making yarn.
30	-	1 kilo	Cotton fluffing for making quilt and cotton clothes.
30	-	1 kilo	Bristle fluffing for making <i>Mutabiye</i> ³²
-	25	1 kilo	Production of woolen yarn, to be used as woof, by means of foot-spindles.
-	20	1 kilo	Production of woolen yarn, to be used as woof, by means of motor-driven spindles.
-	15	1 kilo	Production of acclimatized woolen yarn by means of wool spindle.
-	12	1 ...	Refining of two types of acclimatized woolen yarns to be used in the production of sacks. (Average wage)
-	7	1 kilo	Production of yarns of bristle by means of paddle-wheel.
-	9	1 kilo	Production of threads of bristle by means of spindles.
-	6	A piece	Production of feed-bag and sacks for horses and tailoring.
-	5	A piece	Production of feed-bag and sacks for donkeys and tailoring.
-	2	A piece	Production of manure sacks and tailoring.
20	2	A piece	Production of girth.
-	2	A piece	Production of halter.
20	-	1 kilo	Wool washing.
10	-	1 kilo	Goat-hair washing.
-----	-----	-----	Four-treadle and two-treadle workbenches.
85	-	An <i>arşın</i> ³³	For two-treadle workbench (85 para)
20	2		For four-treadle workbench. (100 para)

³² Mutabiye: Horsecloth or feed-bag made of goat-hair.

³³ Length equivalent to 68 cm. (2,231 foot)

To: Office of Governor of Syria

A garrison of two-thousand people shall be set up for the needy in Hums³⁴. Buildings to be used for this purpose have been determined. I hereby request your ordering the Office of Hamāh³⁵ Mutasarrif to take necessary measures for the immediate evacuation of the buildings to be used as garrison, and their transfers to the orders of the Army Corps.

It has been submitted for further considerations by the 5th Division on December 2, 1917, with number (...)

(Signed)

----- ----- -----

³⁴ Hims, Syria.

³⁵ Syria.

December 3, 1917

Date prepared

To: Office of Surgeon General at the Lightning Armies Group
7th Army Health Department

The Medical Service Corps Command of the Supreme Command of Syria and Western Arabia (excluding the regions of responsibility of the Hejaz Expeditionary Force, 1st and the 2nd Dispositional Forces) consists of two sections: Preventive Medicine Organization and Medical Services Organization.

The organizations of these two organizations are hereby presented below:

1. Diagram 1, displays the Preventive Medicine Command that was set up to fight especially against cholera epidemics on the area extending from Pozanti to Sinai Front on the land routes, railways, and narrow-gauge railroads. The centers shown embody quarantine headquarters, isolation rooms, cleaning, and bacteriological examination stations congruent to their size.
2. There are Hygiene Prevention Institutions in Esh Sham, Jerusalem, and Aleppo.
Those institutions are authorized to carry out bacteriological examinations, and inoculation activities. Small Pox vaccinations are even prepared in Jerusalem. There is also a Rabies Vaccination Center affiliated to the army, in Jerusalem.
3. There are sanitation and hygiene stations for the cleaning of soldiers within the Recruitment Departments at Aleppo, Esh Sham, Jerusalem, and Beyrouth.
4. The Medical Organization (field hospitals, public hospitals, and infirmaries) within the region affiliated to the command headquarters are shown on Map:2
5. The public hospitals at Adana, Aleppo, Esh Sham, Jerusalem, and Nazareth are of three sections. One of them is responsible for epidemics, other is for surgical operations, and the third is for the regular diseases.
6. There are transportation vehicles available at Nazareth, Esh Sham, and Jerusalem for the sick.
7. A sleeping train having an operating car is set up for the transportation of the wounded coming from the front. This train, in fact a mobile hospital, capable of taking immediate action is kept in alarm at Wādi adh Harīr.

(Signed)

----- ----- -----

January 17, 1918

To: Army Intermediate Range Commissariat (Note)

I hereby request your giving of the 8 items listed below on the first day of every month, via a person to be appointed, to the former Armenian Patriarch in Istanbul, Ormanyan Effendi, who now resides in Esh Sham due to political reasons, to meet his household's needs.

I hereby request the sending of the provisions belonging to January 1, 1918, to Ormanyan Effendi, taking of a delivery receipt in return, and paying for the delivered goods through a cash account from the discretionary fund of the General Command Quartermaster.

----- ----- -----

5 kilograms cooking butter (if not found olive oil)
8 kilograms of rice (if not available pounded wheat)
8 kilograms of dried vegetable
4 kilograms of sugar
1 kilogram of coffee
2 kilograms of soap
3 kilograms of lamp oil
90 pairs of bread

Only 8 items of provisions.

----- ----- -----

February 12, 1918

To: Intermediate Range Commissariat of the Army
Office of Governor Syria

Monthly amount of provisions for the Armenian Patriarch in Jerusalem, who was invited to Esh Sham from Jerusalem due to some political and private reasons, and the member of the Spiritual Committee have been determined. The amount of provisions to be needed, as long as they continue to reside in Esh Sham, shall be met by the Army Intermediate Range Commissariat and the amount to be paid per kilogram shall be a lira. The total amount to be found shall be paid to the Army Intermediate Range Commissariat by the Office of Governor in Syria, Office of the Governor shall request the amount to be paid from the discretionary fund of the 4th Army Command.

The amount of monthly provisions to be allocated for the former Patriarch of Istanbul, Ormanyen Effendi, shall be held separate from this communiqué, and expenses shall be met likewise.

Hereby submitted to the Office of Governor in Syria, and conveyed to the Army Intermediate Range Commissariat.

(Signed)

February 12, 1918

4th Army Deputy Commander
(Signed)

----- ----- -----

To: Hadji Ali Fuat Bey, 4th Army Commander

Amount

3 A katholikos, a patriarch, and a deacon and a janitor at his command

1 Former Patriarch of Istanbul Ormanyan Effendi (excluded)

Members of the Spiritual Committee

1 Bishop Yeghisha Çilingiryan

1 Bishop Karabet Mazlumyan

1 Bishop Bedros Saradjian

1 Minister Krikoris Boyadjian

1 Minister Moses Uskurdjian

1 Minister Karakin Hatchaturian

Total of 10 people

My Written Application

The names of the members of the Armenian Spiritual Committee who came to Esh Sham from the Holy City of Jerusalem upon request, and of the Istanbul Patriarch Ormanyan Effendi are submitted above. I hereby request your orders for the giving of the amount of provisions needed for their monthly consumptions. February 13, 1918.

(Sealed)

List of provisions:

45 kilograms of cooking butter

70 kilograms of dried vegetables

30 kilograms of sugar

9 kilograms of coffee

10 kilograms of soap

1 kilogram of tea

35 kilograms of pounded wheat

270 pairs of bread

----- 80 ----- 82 -----

To: 2nd Army Command

The deciphered copy of the coded telegram message received from the Commander of the 44th Division, Major Mustafa, who has left Islahiye, is submitted to your further considerations below. August 4, 1918.

12 th Division Commander
Col. Fahrettin

August 4, 1918 (Signed)

COPY

1. I left Osmaniye in the evening of August 2, 1918, and reached Islahiye in the morning. Those who were to be detained were taken under custody following the due procedures. As the engineer and the director of the Islahiye Station, impostor Sabit Isa Effendi, whom I mentioned in my earlier reports, responsible from the distribution of the ammunition and the weapons coming from Aleppo in Islahiye, was appointed to At Tall al Abyad Station as the new manager, two days prior to my arrival, he could not have been detained. I hereby request your asking for permission of the 2nd Army Command for the detention of the stockers in no time to prevent their running away on hearing about the detentions being carried out.
2. I inspected some of the villages near Islahiye. I spent the night of August 3, 1918, with a Kurdish tribe that was spending the summer in the mountain pastures. The Kurds, who did not have any idea who I was, told me the following, which I find note-worthy:
 - a. The source reinforcing the Armenian gangs is the Miyanduz region, where the workers of the Aleppo Fuel and Combustibles Administration are working. All of the fuel and combustibles contractors are Christian Arabs. They are bringing all the Armenians who were distanced to Aleppo and its environs, from various *vilayets* of the Ottoman State, to Miyandüz, by registering them as workers. Following 4 or 5 days' work, the Armenians brought here are generally taken to the mountains where the bands dwell by the villagers who harbor the bandits, and act as their point of correspondence.
 - b. It is evident that the stokers whose names I mentioned in my previous letters are in close contact with the many who are involved in malicious band affairs in Aleppo, and in transferring of the Armenians, who were distanced other regions, back to Islahiye and Adana regions.

- c. Armenians who get on board the trains in Aleppo, or at other stations receive most help from the officials who are mainly composed of the Armenians. They are generally taken from the trains at a station and dispatched to the regions of their own choice by the intervention of the station administrators.
3. Unless the local administrators in Aleppo watch the affairs of the Armenians flocking in Aleppo after fleeing away from the places where they were distanced; unless the local administrators curb the delegated powers of the fuel and combustible contractors in registering workers; and unless the Armenians who are allowed to settle along the railroad lines are distanced; I hereby reiterate once more that, I have no doubt that there shall be a lot of new gangs emerging even if the present gangs are totally dissolved.
4. 2nd Army Command should give utmost attention to the questionings of the stokers, and the former manager of the Islahiye Station, who are to be taken under custody by the Office of the Governor of Aleppo. In order to unearth the real perpetrators of those illegal activities the fuel and combustibles contractors in Miyandüz should be coerced, and thus those rich sources should be dried at their very roots.

An approved copy of this report shall be directed to the Office of the Governor bearing a secret seal.

August 4, 1918

----- ----- -----

Ottoman Army Supreme Military Command
Division
2
Number
9904
6511

November 26, 1918

To: General Headquarters 3rd Division

All the Armenians who were subjected to relocations due to various military and political reasons are allowed to return to their homes as soon as possible. Military authorities shall comply with the stipulations of the decisions taken, and are responsible for providing the most help possible.

Minister of Defense
Abdullah

Number
12594

November 28, 1918

To: Adana Military Intermediate Range Commissariat

The copy of the orders received from the Ministry of Defense is hereby issued as a circular.

Director of Sahara Railways
Lieutenant Colonel
(Signed)

----- ----- -----

Copy

Tel

Typhus and recurrent fever has been observed among both the civilians and military personnel living in the area of responsibility of the 4th Army. The only way to eradicate those widespread deadly epidemics is killing of the flea. To this end, sterilizers and drying ovens shall be used more than ever.

The following shall be thoroughly be implemented.

1. The poor shall be enabled to take a bath at the *hamams*³⁶ found in the civil administration centers, towns, twice a week; separate days shall be determined, according to their numbers, for men and women. As for the soldiers, all the *hamams* in the region – be it of the army or the gendarmerie – shall be allocated to the use of troops once or twice a week.
2. The poor and the soldiers shall not pay any money.
3. The expenditures the poor have to pay in this respect shall be met by the autonomous *mutasarrifs* from Ministry of Interior's contagious diseases fund. Until the arrival of the orders for the use of funds, the local government shall meet the money necessitated. Otherwise, the money needed shall be provided by the army.
4. Troops shall take a hot bath with soap once a week for no charge. Expenditures shall be met by the general budget of the army. In those baths, no cloth furnishings or fabrics – other than the towels and *peştemals*³⁷ – will be allowed at the *hamams*.
5. Military doctors and the municipality doctors shall be hold responsible for the cleanliness of the *hamams*. Liable personnel inspect those places twice a week.
6. While the civilians and the soldiers taking bath, their clothes and underwear shall be put into sterilizers and drying ovens, that are made in accordance with the circular dated September 7, 1916, numbered 9768. The due application of the procedures shall be undertaken by the military doctors on the days allocated to the troops; a municipality doctor on the days allocated to the civilians.

³⁶ Hamam, Turkish word for "Turkish Bath".

³⁷ Peştemal: cloth wrapped around the waist while in a hamam.

7. Wood necessitated for the *hamams*, sterilizers, and drying ovens shall be met by the local administrators and military command. A surplus of wood enough for a week shall be stored to use at the *hamams* and sterilizers.
8. Should these procedures thoroughly be applied, typhus and recurrent fever shall cease to be a threat in the area of responsibility of the army.
9. Orders above have been conveyed to all governorships, local administrations, corps commands, and logistics support inspectorates.

4th Army Commander
Ahmet Cemal

----- ۞ ----- ۞ -----

İKİNCİ BÖLÜM

PART TWO

۵۰۰

۱۲

۸	۱-60
	192
	3-3

۱۰۰

۱۰

فرار

۵۰ ۵۸۶

۱۰۰

۱۰۰ - حلب و لاریه

۱- بهیج بر اینست خواننده تبدیل مطبعه ایتمه ساخته ایطه
 ۲- تبدیل مطبعه اینست که اسکی مطبعه ایتمه ساخته اولنه جقد
 ۳- اینست اهالی مطبعه ملک مال جهان و ناموسدی و زرلو
 ۴- تجاوز دره مصوبه و امیر اولیعی بنیاده اعلامه اولنه جقد
 ۵- کردن افتخاری کردن مطبوعه جهانگی بر اینست اهالی ایتمه
 ۶- این اوضه بر نقشه اولیسه انضیا مطلا در حال ناریسب اینست
 اعلامه ایطه مطایه - ۱۰۰
 در دخی ایر و قوایق
 سیکو خردیه

۱۰۰

شیخه قلی

مخرجی
قیصری

م

مالی
م

تاریخ کشیده می
قلمه ورودی

مباح
م
۶۰
۶۰

افشام
و

استان بول دیوانه حرب عقی یاسته

ع. ۹، سال ۱۳۴۱ ادخانی ولد استیانه نه غیا زار یانک قیصری ارمنی خنجانیه جمعیتی کتابخانه
و هیئت اداره اعضا لغده بولندین مردم رئیس آت ایودسقا و بک ایبرکک بربالرو مسول تدارک
ایده ک اسم شخصی تحفه تشکیل اولن لقا قمره توزیع صورتیه ترتیبات اخذ لیه ی اداره ایله کی دیوانه
حرب عقی مدتی عومیلکجه بیلدیرسه و بوراره نطقه ایله ی میدان شیشه ایسی ایجه و جودیه احتیاج بولسه
ایده کله امه ساعده ده قیصریم اخرا من مسترعه. ۱۳۴۱
قیصری تقوی
مدت

ادخانی
مدت

A	۷۹
D	۱۰۵۲
F	۴-۸

اوراق او طمسك نومروسی	عنائی اردوی هراونی باش قوماندانلنی و کالتی	میضك امضایی	
شعبه ك نومروسی	شعبه	تاریخ تصدیقی	۹۱-۴-۴۰
مسودینك امضایی		میضقه قونیلان نومرو	
تاریخ تصدیقی		مقابله جینك امضایی	
قلم او طمسك نومروسی		مقابله تاریخی	

صدر تخطی

وان ، زیتون اختلالی و خارجیه
 دشمنانه هر صورت کور و کمر معاوضه
 ارمیزه و کور فارسی ابدی بر خورون
 در امان افشار مظلوم و مظلومین
 ایشان انجمنه . موزون کمرین سلطه
 حصار و دیوار برافکنده و کور و کمر
 حصاره کور افکنده و کور و کمر
 قطع او و کور و کمر و کور و کمر

A	1-2
D	1030
F	2-9

اوراق و طبعات نومروسی	ع	عثمانی اردوی همایونی باش قوماندانلغی و کالتی	میضک امضای	ع
شعبه نك نومروسی	۱۲۶۴	شعبه	تاریخ تبیضی	۱۲۶۴
مسود نك امضای	ع	در رنجی اردو صفه انف	میضه قوبیلان نومرو	۱۲۶۴
تاریخ تسویدی	۱۲۶۴	[نقده]	مقابله جنک امضای	
قلم او طبعات نومروسی			مقابله تاریخی	

ع ۱۲۶۴ نقده .

ارسید صفه ایجاب ایله مدلل و نهاده سفارته سفیه و طبعه
ایجاب ایله نبیغ و جاده اجیه ایله اعلامه ایله ایله . بوبیان سفیه
برونی سفیه ایله طرف و دولته کوندری . سفیه ایله سفیه ماله و طبعه
نقده سفیه ایله

در رنجی اردو ، سفیه قول اردو و طبعه
در رنجی اردو ، سفیه
لوز سفیه و طبعه

جیه ایله ارسید ماله و طبعه سفیه و طبعه
ایله سفیه ایله و طبعه

A	۱-۲
D	۱۰۲۰
P	۳-۱

۱۲۶۴
سفیه ایله
سفیه ایله

بسم الله الرحمن الرحيم
 في شهر ربيع الثاني سنة ١٣٩١

4

شعبه مدبري
 نومرو
 ارفوده به قوتنامه دكانه مورد

٩٩٨

داغه سوه ايله ارميلك هيج به طرفنه ددهار خفيه اولدين بيله دريليس
 راورال دايانزينه محافظه دايان ارميلك اولدين بيله بولرهم تا كير
 لاله كنده اسما ايله ٢٢١ / ١٧
 اديجيه اردو خماري
 محمود كمال
 ١٨

٥-١٨ / ٢

A	٧١
D	384
F	26-6

عربي شريفه دره صوفيه ٢٧ or ١٨

~~ليست~~

عربی کی لغت و معانی

عربی کی لغت و معانی

۲

مقدمہ

قرآن مجید

۱۰۷۸

درس و تدریس

۹ - ۶ - ۹۹۱
مخبر اصلا:

مدرسہ

و لیسٹ سکول آف ایڈوانسڈ ٹیچنگ میں ملانے پر یہ لکھنا کہ یہ لکھ کر
قرآن مجید کی روشنی میں یہ لکھ کر اس کے ساتھ یہ لکھ کر اس کے ساتھ یہ لکھ کر
ساتھ ساتھ یہ لکھ کر اس کے ساتھ یہ لکھ کر اس کے ساتھ یہ لکھ کر
یہ لکھ کر اس کے ساتھ یہ لکھ کر اس کے ساتھ یہ لکھ کر

بسم اللہ الرحمن الرحیم
الحمد لله

	1-60
	192
F	3-6

مستحق وکیل

iv[illegible]

عَمَّا لِي فِي هَذِهِ
مَا يَشْرُقُ مَا نَالَهُ عَمَّا كَانَتْ

۱۹۹۵ - ای. - نایندوار شریف

خازن خود را در آن
آتش بزد و ای که
آتش بزد و ای که
آتش بزد و ای که

ص ۱۱ - و م التبت دور

ص ۱۱ | ۷

A	1/1
D	1049
F	16

1-177
26
F 2

صید تفرات جلد

خداوند
امین
عوی
شعوی

دوئل افق هفتده
حلیه دیرنور دوشه سوده اولانه ملاحظه
اکلاکیم اشان تکلیفی هتده تالاره ازارنه ای کس بریز باش ایل من دفعه ایتم ایله ده دینرچی دفعه کورسه اوله هتده
بسته سونیا نه دامن مدخه اواره قاطری ده قابن ایل به جفته عت ایل عدم لزوم تک دفعه بالیا بره اکلاکیم اشان تالاره ازارنه
بیز کتبه حلب دیرنور اوند سوده ملاحظه استقام اولونه ادره ضابطه برکده عت ای ایلر لزوم حلیه بولانه ملاحظه مدبری
شکری بکده وارد اولانه تفادقاره ایبار فقه اطفه صوت اشاره نظر اقتضای سرلیا ایفا و نیاسه متدار اولی امو و نایه هتده دیرنور
راخذ نایه نام
صید
ایدر ایلر
مهرتوریلناده
۱۲/۱۲/۱۲

۱۲/۱۲/۱۲

در دین و دولت و کمال
نزد فتنه

چون

با سه قوت نامه و کلمات و جملات
تواند اخذ به تبلیغ بدین امر نام صحت

۱- با سه قوت نامه و کلمات و جملات تبلیغ ابیه - م

۲- راجع به تبلیغ بقره - انما زینت فیه - سه سه ایله که او را از این و آن ملامت بود: از جانب مقلدین
او نه نه سه سه و نه نه ای که از این و آن ملامت بود: از جانب مقلدین
فقط اعطای رسید

۳- بد ارض و حال مقلدین رسید: نه تبلیغ ابیه تبلیغ ابیه - م
۴- بد ارض و حال مقلدین رسید: نه تبلیغ ابیه تبلیغ ابیه - م

در دنیا و دوزخ و نه و نه و نه
احمد علی

[illegible]

۱- سزا و عقوبت و در دین و دنیا که در این کتاب
 ۲- بیان نموده اند و این کتاب را نیز
 ۳- بیان نموده اند و این کتاب را نیز
 ۴- بیان نموده اند و این کتاب را نیز
 ۵- بیان نموده اند و این کتاب را نیز
 ۶- بیان نموده اند و این کتاب را نیز
 ۷- بیان نموده اند و این کتاب را نیز
 ۸- بیان نموده اند و این کتاب را نیز
 ۹- بیان نموده اند و این کتاب را نیز
 ۱۰- بیان نموده اند و این کتاب را نیز

[illegible]

ع اربى ية مهظ ارة تي

زمزم في موع الكرم

مَدَدِي رِي هَتِي

مَقْدُونِيَّيْ هَت ۛ ذَمَّهَرْ ذَسَايْ

بہ ظاہرہٗ بزمہٗ رُوسِی

A	1-134
D	38
F	40

57

دەرسە وادەت

٢٦ - مَقُولُ اصْلًا

[illegible]

لوریدنه لزوم عسکری و انضباطی اوزرین حال معینه کوند ریایله اریسارک انجای سو قدرنده و دیاریم و قوعولینجی کار
سوی استقامت و مختلف قانونه معاملات مقصده تحقیقات لازمه اجراسیم قهرمانی دیوانه حربیه تودیع ایشاک اوزره
محلی و کلیمه اتحاد اولسانه قرار اوزرینه بعضه ولایات والیه غیر بعضه اشیات تحقیق ایشاک قلم رنه بعضه موارد
مؤرخه و ژانرله ایله افراد اهالیله بعضه نیک ده قمارک و بعضه اولدیدی کورلیدنه و یونوز قلم رنه
ایله تحقیقات تفقیق و مؤلوسنیک دیوانه حربیه و افراد اهالیله محاکم تفقیق تودیهریم بوی مواد جرمیه و مختلف
دوئردنه تدقیق و رؤیت اولغی مقصود اولانه نتایج حقیقیه تأیید ایده یه شهنشه اهالیله اولانارک و بوجیم
برکده دیوانه حربیه تودیعی منوری اولدیفنده سالف الذکر جرأتم اهالیله دینونه اولانارک و بوجیم
طولای دیوانه حربیه تودیهری ایشاک ایدنده تبلیغ قلمینجی داخلیم قلم رنه تبلیغ سنده بیلیم سنده
بروجیم ایضی مقاصد اولغی بیلیم اولونه

حرف الف

تاریخ و تفسیر

ار ر و ل ر و

قول اردو

قول اول و اول و كالسند

سید علی بن ابی طالب

و در غایتی بر تو نوشتی که تو مانند ابله

وحدود

عراقه هوالمی لومانی

از سر هوالسی فرما - ملقه

۵۰٪

۲

۵۰

A	۷۱
D	۵۶۲
F	۸

خط زمانی کی کبریه

مجلسی ویرانی

عمره نومردی

تاریخ

دقیقه

ساعت اوکلون (۱) مکرر

مأمور انضامی

جمهوری اسلامی ایران

وزارت راه و ترابری

معاونت راه و ترابری

معاونت ترابری و حمل و نقل

عمره نومردی

واسطه مرکزی

تاریخ

دقیقه

ساعت اوکلون (۱) مکرر

مأمور انضامی

اشارات محله

اوکلون (۱) طریق

ساعت

دقیقه

تاریخ

مردود

۱۰۰۰

اینم تقیبات واسطای حقوق علاء در راه و ترابری / البسم سویت ویرانی حال اشاعه کلمه

دقیقه / باء و تاء غریب بگی که میت محضیت روز / شوالیه سومه ایشیا اوزره / طلمه استانیستین

دو نیم دو نیمه قیاسیه مشهور و مشهور / خطه وایتان استفاده ایدر جیت هویتیه یعنی یونیه بر توه

حقیه هویتیه سونی قیاسیه / بکار خط قیاسیه / افاده منه نظر برینا مکرر ۲۵-۲۰

ایچه خطیه یافه کلمه خطه خانه مالک مکرر در بر ای روت رفیقیت اینم تقیبات

نامه قد رفته بغداد از رفته نو بدیده نوزم کویتیه مکرر خطیه بر اینم مکرر ایفاده نه تحجیت

ایچه رفته چاهه یقینه / بنامبر مالک اینم تقیبات / اجابت آمده نیلج و بکاره معذرتان اخصی

[۱] اول و مکرر تیران بری ایشیا کوره میانش اول و مکرر

چا البسم الیه ۵۰۰ / زینب و راسم / مکرر

مب ایروتر کاجی

۹ / ۹ / ۹۱

مب غلط قوسیدنه

A	4/8670
D	
F	21

رئیس هیأت وزیران

فوق العاده

مطابق

غلا

۱۰۰۹

۶۰۷

۱ - قاطع ، مب ، رئیس هیأت مایه برک برتره ارجاع و امرای اولد قری

برای لدر صبا کیده و دولدیسی

۲ - قاطع ایب رئیس هیأت آره سنده مایه برک استاسیون ایندیلمی بالخاصه

سلیه ، مایه ، عیالیکار ، تل ادویه ده بد خصومه قورقلماده

ایضا اولسی و دغوزک توتک قایسی ایچون اخذیه ، قصه ،

خرابای ، قریه استاسیونلر جنجی اوزامه برلده خید قردن

عبایت محو آیشخانه لر نیک کتده و صکون بدالره کیده و دولدیسی

آن کونده بر قایا دیوب بیلر نیک آیشیسی اصتیه جاب ایسم

۳ - مب ولایت علیه نه تبلیغ ایلمشده

در دخی اردو قوتانی مانده

Om Kulp

جانب ، سیم ، طح

استاسیون ایفاده

نقد و عمل بیلیم

۲۷۹۶
در دخی اردو قوتانی مانده و اردو بر صولت محفوظ

بر صولت اربغه نفق و نفاذ

۹۱/۹/۱۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
ایسٹنہ مدبری
بکری

131

150

A	4/8670
D	
F	18-20

محمود . خدای عز و جل قوتی که در میان ما

[illegible]

وَقَدْ كُنْتُ أَتَمُّ الْخُلُقِ

خطی حد پر سیمہ دار ہے

A	7-124
D	40
F	7-100

۱۲۱

صورتی تعبیر آید با $\frac{1}{2}$ فرزند دوقلو $\frac{1}{2}$ صورتی $\frac{1}{2}$ حقیقی $\frac{1}{2}$ رضی تقریبی متفقا فرزند دوقلو $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$

[illegible]

[illegible]

اداره

A	1-134
D	-
F	2-7

۴۸ اخبارك جزا... ۴۵ طوره اخبارك... ۴۶ خبر... ۴۷ خبر... ۴۸ خبر... ۴۹ خبر... ۵۰ خبر... ۵۱ خبر... ۵۲ خبر... ۵۳ خبر... ۵۴ خبر... ۵۵ خبر... ۵۶ خبر... ۵۷ خبر... ۵۸ خبر... ۵۹ خبر... ۶۰ خبر... ۶۱ خبر... ۶۲ خبر... ۶۳ خبر... ۶۴ خبر... ۶۵ خبر... ۶۶ خبر... ۶۷ خبر... ۶۸ خبر... ۶۹ خبر... ۷۰ خبر... ۷۱ خبر... ۷۲ خبر... ۷۳ خبر... ۷۴ خبر... ۷۵ خبر... ۷۶ خبر... ۷۷ خبر... ۷۸ خبر... ۷۹ خبر... ۸۰ خبر... ۸۱ خبر... ۸۲ خبر... ۸۳ خبر... ۸۴ خبر... ۸۵ خبر... ۸۶ خبر... ۸۷ خبر... ۸۸ خبر... ۸۹ خبر... ۹۰ خبر... ۹۱ خبر... ۹۲ خبر... ۹۳ خبر... ۹۴ خبر... ۹۵ خبر... ۹۶ خبر... ۹۷ خبر... ۹۸ خبر... ۹۹ خبر... ۱۰۰ خبر...

۱۱۵ اخبارك جزا... ۱۱۶ خبر... ۱۱۷ خبر... ۱۱۸ خبر... ۱۱۹ خبر... ۱۲۰ خبر... ۱۲۱ خبر... ۱۲۲ خبر... ۱۲۳ خبر... ۱۲۴ خبر... ۱۲۵ خبر... ۱۲۶ خبر... ۱۲۷ خبر... ۱۲۸ خبر... ۱۲۹ خبر... ۱۳۰ خبر... ۱۳۱ خبر... ۱۳۲ خبر... ۱۳۳ خبر... ۱۳۴ خبر... ۱۳۵ خبر... ۱۳۶ خبر... ۱۳۷ خبر... ۱۳۸ خبر... ۱۳۹ خبر... ۱۴۰ خبر... ۱۴۱ خبر... ۱۴۲ خبر... ۱۴۳ خبر... ۱۴۴ خبر... ۱۴۵ خبر... ۱۴۶ خبر... ۱۴۷ خبر... ۱۴۸ خبر... ۱۴۹ خبر... ۱۵۰ خبر... ۱۵۱ خبر... ۱۵۲ خبر... ۱۵۳ خبر... ۱۵۴ خبر... ۱۵۵ خبر... ۱۵۶ خبر... ۱۵۷ خبر... ۱۵۸ خبر... ۱۵۹ خبر... ۱۶۰ خبر... ۱۶۱ خبر... ۱۶۲ خبر... ۱۶۳ خبر... ۱۶۴ خبر... ۱۶۵ خبر... ۱۶۶ خبر... ۱۶۷ خبر... ۱۶۸ خبر... ۱۶۹ خبر... ۱۷۰ خبر... ۱۷۱ خبر... ۱۷۲ خبر... ۱۷۳ خبر... ۱۷۴ خبر... ۱۷۵ خبر... ۱۷۶ خبر... ۱۷۷ خبر... ۱۷۸ خبر... ۱۷۹ خبر... ۱۸۰ خبر... ۱۸۱ خبر... ۱۸۲ خبر... ۱۸۳ خبر... ۱۸۴ خبر... ۱۸۵ خبر... ۱۸۶ خبر... ۱۸۷ خبر... ۱۸۸ خبر... ۱۸۹ خبر... ۱۹۰ خبر... ۱۹۱ خبر... ۱۹۲ خبر... ۱۹۳ خبر... ۱۹۴ خبر... ۱۹۵ خبر... ۱۹۶ خبر... ۱۹۷ خبر... ۱۹۸ خبر... ۱۹۹ خبر... ۲۰۰ خبر...

اور یہ

A	1-134
D	A
F	2-8

وصاحبہ بی بی بانہ بیگم و دربار سرفراز خانہ احباب انگریزین و دیگر حکام سلاطین و برہمہ جلالہ

صدور اوراق و نقدی امداد و در دی و کف و حاکم و ...
صدور اوراق و نقدی امداد و در دی و کف و حاکم و ...

۸۶
کبریا دهان زدند. فناء جزایک بویار دادند و او را با خود از لب جزایک آجیه آوردند.

[illegible]

خانہ سدا اویسجہ عدا بہ برآں اویسجہ نیخونہ کد کے خانہ سے سا اویسجہ ویدو
خانہ سدا اویسجہ عدا بہ برآں اویسجہ نیخونہ کد کے خانہ سے سا اویسجہ ویدو

طیبتک و غیره از این جهت حاصل شد که اینها را می بیند و در بعضی موارد

[illegible][illegible]

که فرج الله او نيکي و پوره اياي لباسه خفيص و حاکمه او در پرتکات حاکم صادره از بن

فما زلت كنه تكلم وبعده جناح البديع وبعده اعضاءه وبعده

(Handwritten notes at the bottom of the page)

[illegible]

برای نامه و دستاویز: دفتر دارنده معتمدیه
اوراق و کتب: انجمن ارفه خد: دفتر دارنده معتمدیه

خانه جناب البیت مبارک
یکم لغوی باشد که شد اضافه اولی و
نیز از اولی در اولی

دیکھو نظر وراحمہ سب اعلیٰ نیولے درجہ کے، دیکھو اولیٰ شعبہ، دیکھو اولیٰ شاخہ، دیکھو

همه یوم که کار از دست او می افتد به قوتی شریف
و حکم را بدین گونه کند که در وقت حال و وقت

[illegible]

انکہ سولہ
نحوئے اول طبع شدہ اعلامیہ شدہ بقا اضافہ اور تہ سولہ

در احوال - بر خا را فاضل - خوک اورط حله مد - بو - افندی نادر بوده کنی -

[illegible]

مضاویه ایویه بیکه انصار حاکم باصه جلد دیو
و هاشم ارباب و طوبه ای و

خانه خدو و هبه ملک خانه خدو بالحدود
خانه خدو و هبه ملک خانه خدو بالحدود

۷۸ خانہ نمبر ۷۸ کتبہ ۷۸

بند اول: بطور ماک فانہ ۱۱
دوبلہ اول: سائلے عمومہ ۱۲
دوبلہ دوم: ریفندہ ۱۳
دوبلہ سوم: کلاں ۱۴

فازت بربیتہ کے اولیٰ عہد۔ وہاں پہلی بار وہاں کے رکنوں نے ایک ایسا آغاز کیا جو کہ درجہ اولیٰ عہد کے رکنوں کے لئے ایک نیا نمونہ بن گیا۔

اورا - اخلالوت و هوا با آب است که در آنجا
طبیعت انحراف به این جهت کلین کند و درود
چنانچه نام دیگره می یابند که در آنجا

۱۱۶. در این مورد جوهر - اخیل نیز نوشته شده است. بنابر ملاحظه از متن طبایع

۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

ابو الفتح در جمیع نسخ و در بعضی نسخ دیگر
عبدالغنی الدانی باشد

دیکری ایله دبیرده منجه علی الدین باجه
دیکری ایله دبیرده منجه علی الدین باجه

وہابیہ اہلبیت اولیادہ

361

الفرد

[illegible]

[illegible]

۱۵۰ حسن و نجس

A	1-134
D	-
F	2-10

[illegible]

[illegible]

